

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ**

2026 - 2028

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

ԱԳՆ	Արտաքին գործերի նախարարություն
ԱԺ	Ազգային ժողով
ԱԷՄԳ	Ատոմային էներգիայի միջազգային գործակալության
ԱՃԳԾԱ	Արդյունահանող ճյուղերի գլոբալ ծրագրային աջակցություն
ԱՃԹՆ	Արդյունահանող ճյուղերի թափանցիկության նախաձեռնություն
ԱՄՀ	Արժույթի միջազգային հիմնադրամ
ԱՄՆ	Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ
ԱՊՀ	Անկախ Պետությունների Համագործակցություն
ԲՏ	Բարձր տեխնոլոգիական
ԲԷՍՀ	Բարձր էներգիաների ստերեոսկոպիկ համակարգ
ԲՈՒՀ	Բարձրագույն ուսումնական հաստատություն
ԳԱԱ	Գիտությունների ազգային ակադեմիա
ԳՏՃՄ	Գիտություն տեխնոլոգիա ճարտարագիտություն մաթեմատիկա
ԵԱՀԿ	Եվրոպայում անվտանգության և համագործակցության կազմակերպություն
ԵԱՏՄ	Եվրասիական տնտեսական միություն
ԵԽ	Եվրոպայի խորհուրդ
ԵՄ	Եվրոպական միություն
ԵՏՀ	Եվրոպական տնտեսական համագործակցություն
ԶԼՄ	Զանգվածային լրատվության միջոց
ԿԲ	Կենտրոնական բանկ
ՀԱԷԿ	Հայկական ատոմային էլեկտրակայան
ՀԱՊԿ	Հավաքական անվտանգության պայմանագրի կազմակերպություն
ՀԸԳՀ	Համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության համաձայնագրի
ՀԲ	Համաշխարհային բանկ
ՀՀ	Հայաստանի Հանրապետություն
ՀՆԱ	Համախառն ներքին արդյունք
ՄԱԿ	Միավորված ազգերի կազմակերպություն
ՄԺԾԾ	Միջնաժամկետ ծախսերի ծրագիր
ՄՀՄԻ	Միջուկային հետազոտությունների միացյալ ինստիտուտ
ՊԵԿ	Պետական եկամուտների կոմիտե
ՊՕՊ	Պետական գանձապետական պարտատոմսեր
ՌԴ	Ռուսաստանի Դաշնություն
ՍԴ	Սահմանադրական դատարան
ՎԿ	Վիճակագրական կոմիտե
ՏԱՅ	Տնտեսական ակտիվության ցուցանիշ
ՏԻՄ	Տեղական ինքնակառավարման մարմին
ՏՏ	Տեղեկատվական տեխնոլոգիա
ՓՄՁ	Փոքր և միջին ձեռնարկատիրություն
ՖՆ	Ֆինանսների նախարարություն

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԱՍ I. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ	8
ԳԼՈՒԽ 1. ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ	9
1.1 ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՄՓՈՓԱԳԻՐ ԵՎ ՇՐՋԱՆԱԿ	9
1.2. ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳՈՐԾԸՆԿԵՐ ԵՐԿՐՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ	12
1.3. ՀՀ ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ	17
1.3.1. ՀՆԱ և տնտեսական աճ	17
1.3.1.1. Թիրախային տնտեսական աճի սցենար	20
1.3.2. Աշխատանքի շուկա	22
1.3.3. ՀՀ վճարային հաշվեկշիռ, արտահանում և ներմուծում	24
1.3.4. Արժույթային շուկա և փոխարժեքներ	28
1.3.5. Գնաճ և դրամավարկային քաղաքականություն	30
1.4. ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԻՄՔՈՒՄ ԸՆԿԱԾ ԵՆԹԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	33
1.5. ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՌԻՍԿԵՐԸ	35
1.5.1. ՀՀ տնտեսական աճի դեպի ներքև ուղղությամբ ռիսկեր	36
1.5.2. Տնտեսական աճի դեպի վերև ուղղությամբ ռիսկեր	36
1.6. ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹՅՈՒՆ ՆԱԽՈՐԴ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԵՏ	38
ԳԼՈՒԽ 2. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԸ	39
2.1. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ ԵՎ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԱԿ	39
2.2. ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋՆԱՀԵՐԹՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ	41
2.3. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԸ	44
2.4. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՌԻՍԿԵՐ	50
2.5. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐԻՆ	52
2.6. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԱՂՅՈՒՍԱԿՆԵՐ	55
ԳԼՈՒԽ 3. ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԱԿ	58
3.1. ՊԵՏԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 2026-2028 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻՆ	58
3.2. ՀՀ 2026-2028 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄԸ	60
3.3. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԴԵՖԻՑԻՏԸ	63
3.4. 2026-2028 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԾԱԽՍԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄԸ՝ ԸՍՏ ՈԼՈՐՏՆԵՐԻ	64
3.5. ԿԱՆԽԱՏԵՍՎՈՂ ԾԱԽՍԵՐՆ ԸՍՏ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳՄԱՆ	68
3.6. 2026-2028 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻՑ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻՆ ՏՐՎՈՂ ՀԱՏԿԱՑՈՒՄՆԵՐԸ	73
ՄԱՍ II. ԾԱԽՍԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ	74
ՀՀ 2026-2028ԹԹ. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	75
1. ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ, ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ, ՍՊՈՐՏ ԵՎ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅՈՒՆ	75
2. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ	78

3. ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	80
4. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐ	81
5. ԲԱՐՁՐ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ	82
6. ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ ԵՎ ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐ	84
7. ԷԿՈՆՈՄԻԿԱ	86
8. ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ	88
9. ԱՐՏԱՔԻՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	90
10. ՖԻՆԱՆՍՆԵՐ	90
11. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	91
12. ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ	91
13. ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	91
14. ԱՐՏԱՔԻՆ ՀԵՏԱԽՈՒՋՈՒԹՅՈՒՆ	92
15. ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐ	92
16. ՊԵՏԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ	93
17. ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ԿԱԴԱՍՏՐ	93
18. ՀՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄ	94
19. ՌԱԴԻՈ ԵՎ ՀԵՌՈՒՍՏԱՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐԻ ՀԵՌԱՐՁԱԿՈՒՄ	96
20. ՔԱՂԱՔԱՇԻՆՈՒԹՅՈՒՆ	96
21. ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	96
22. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՅԼ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	97
22.1. ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄ	97
22.2. ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ	97
22.3. ԴԱՏԱԽԱՋՈՒԹՅՈՒՆ	97
22.4. ՔՆՆՉԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ	99
22.5. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ	99
22.6. ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆ	100
22.7. ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՅՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ	100
22.8. ԿՈՌՈՒՊՑԻԱՅԻ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՄԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ	101
22.9. ՄՐՑԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ	101
22.10. ՀԵՌՈՒՍՏԱՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՌԱԴԻՈՅԻ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ	102
22.11. ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ	102
22.12. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ	103
22.13. ՊԵՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ	104
22.14. ՄԻՋՈՒԿԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԿՈՄԻՏԵ	105
22.15. ՀԱՇՎԵՔՆՆԻՉ ՊԱԼԱՏ	105
22.16. ՀԱԿԱԿՈՌՈՒՊՑԻՈՆ ԿՈՄԻՏԵ	106
ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	108
1. ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ 2026-2028 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ	109
2. ՀԱՐԿԱՔՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ	141
2.1. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՎՐԱ ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՆԽԱՏԵՍՎԱԾ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻՑ ՇԵՂՄԱՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ՔԱՆԱԿԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ	141

2.2. ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏՔԻ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ	146
2.3 ՀԱՏՈՒԿ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ	151
ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ	195

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Պետական միջնաժամկետ ծախսային ծրագիրը (այսուհետև՝ ՄԺԾԾ) ներկայացնում է ՀՀ կառավարության տնտեսական և հարկաբյուջետային, այդ թվում՝ պարտքային և ծախսային քաղաքականությունները եռամյա ժամանակահատվածում:

2026-2028թթ ՄԺԾԾ հիմնվում է ՀՀ կառավարության 2021-2026թթ ծրագրի¹ և ՀՀ կառավարության այլ ռազմավարական փաստաթղթերի վրա և միտված է այդ փաստաթղթերով ՀՀ կառավարության կողմից հռչակված քաղաքականության նպատակների, սահմանված առաջնահերթությունների և թիրախների ամբողջական և արդյունավետ ապահովմանը:

Այդ առումով, 2026-2028թթ միջնաժամկետ հատվածում ՀՀ կառավարության հարկաբյուջետային քաղաքականության նպատակներն են՝ ՀՀ անվտանգության ամրապնդումը, տնտեսական ենթակառուցվածքների զարգացումն ու հասնելիության բարձրացումը, մարդկային կապիտալի զարգացումը:

ՀՀ կառավարության ծրագրի առաջնահերթություններին համահունչ, միջնաժամկետ հատվածում կիրականացվեն սոցիալական, կրթական, առողջապահական, ենթակառուցվածքային բնույթի մի շարք առաջնահերթ միջոցառումներ, որոնց արդյունքում ի թիվս այլ թիրախների, կապահովվի հետևյալ առանցքային թիրախների իրագործումը.

- առողջության համապարփակ ապահովագրության ներդրման գործընթացի մեկնարկում, ինչը կապահովի քաղաքացիների համար առողջապահական ծառայությունների հասանելիությունն ու մատչելիությունը,
- մասնագիտական կրթության ոլորտում կմշակվեն և կներդրվեն տնտեսության ժամանակակից պահանջներից բխող նոր մասնագիտությունների կրթական ծրագրեր՝ մեծացնելով շրջանավարտների մրցունակությունն աշխատաշուկայում, բարձրագույն կրթության ծրագրերում կխթանվի գիտահետազոտական աշխատանքների իրականացումը,
- հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների, նախնական և միջին մասնագիտական, արտադպրոցական ուսումնական հաստատությունների մանկավարժական աշխատողների ատեստավորման արդյունքում ուսուցիչների աշխատավարձերի շեշտակի աճի ապահովում,
- մինչև 2028թ-ը առնվազն 500 մանկապարտեզների և 300 դպրոցների կառուցման, հիմնանորոգման և վերանորոգման՝ ՀՀ կառավարության ծրագրով սահմանված թիրախի ապահովում՝ այդ թվում ապահովելով դրանց ամբողջական հագեցումը անհրաժեշտ գույքով և սարքավորումներով,
- ընտանեկան/ անապահովության նպաստների համակարգի բարելավում,
- 3 և ավելի երեխա ունեցող ընտանիքներին դրամական աջակցության ծավալների ավելացում,
- շարունակվելու են տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտում գործունեություն իրականացնող առևտրային կազմակերպություններին և անհատ ձեռնարկատերերին պետական աջակցության տրամադրումը,
- շարունակվելու են ջրային պաշարների մակերևութային հոսքի կառավարման նպատակով ջրամբարաշինության ծրագրերը, որի արդյունքում կապահովվի ջրային ռեսուրսների պաշարների ավելացում և ջրային հոսքերի կառավարման համակարգի արդյունավետության բարձրացում,

¹ ՀՀ կառավարության 2021 թվականի օգոստոսի 18-ի N 1363-Ն որոշում

- շարունակվելու են ՀՀ-ում ճանապարհային ցանցի զարգացմանն ուղղված՝ տարեկան առնվազն 500 կմ ճանապարհների հիմնանորոգման և միջին նորոգման աշխատանքների իրականացումը, կշարունակվի Հյուսիս-հարավ ճանապարհային միջանցքի կառուցումը և այլն:

Վերոհիշյալ նպատակներին հասնելու ու թիրախներն ապահովելու համար ձևավորվել է այնպիսի միջնաժամկետ մակրոտնտեսական և հարկաբյուջետային շրջանակ, որը մի կողմից կապահովի անհրաժեշտ ռեսուրսներ ՀՀ կառավարության ռեֆորմների արդյունավետ իրագործման համար, իսկ մյուս կողմից համաշխարհային տուրբուլենտ ժամանակաշրջանում կպահպանի հետագա կայուն զարգացման համար անկյունաքարային նշանակություն ունեցող մակրոտնտեսական և հարկաբյուջետային կայունությունը:

2025թ. համար սպասվում է շուրջ 5.1% տնտեսական աճ, իսկ միջնաժամկետում² միջինում 5.3% աճ: Հատկանշական է, որ վերջին տարիներին ՀՀ տնտեսական աճի ներուժը բարձրացել է՝ հասնելով 5.0-5.5%:

Միջնաժամկետ հատվածում հարկաբյուջետային քաղաքականությունն ուղղված կլինի տնտեսական և պաշտպանական ենթակառուցվածքներում, մարդկային կապիտալում ներդրումների մակարդակի էական բարձրացման միջոցով տնտեսության դիմակայունության ամրապնդմանն ու աճի ներուժի բարձրացմանը: Այս քաղաքականությունը իրականացվելու է միջնաժամկետի սկզբում ավելի մեծ ռեսուրսների ձևավորման ճանապարհով՝ հանգեցնելով կառավարության պարտքի բեռի որոշակի մեծացմանը, որից հետո տեղի կունենա հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիա, որով պարտքի բեռը 2028թ. կկայունանա 55%-ի մակարդակում:

Միջնաժամկետում հարկային վարչարարության բարելավման, ստվերի դեմ պայքարի, ինչպես նաև հարկային քաղաքականության միջոցառումների արդյունքում ակնկալվում է ապահովել հարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցության շարունակական բարելավում՝ 2025թ. 0.7, իսկ 2026 թվականին՝ 0.5, իսկ հաջորդող տարիներին՝ 0.2 տոկոսային կետի շրջանակներում, որով միջնաժամկետի վերջին հարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցությունը մոտենում է ներկա օրենսդրության և տնտեսական կառուցվածքի պայմաններում արդյունավետ հնարավորությունների սահմանագծին՝ ՀՆԱ-ում 25-26%-ի:

2026-2028թթ միջնաժամկետ հատվածում խնդիր է դրվել ապահովել հարաբյուջետային կայունությունը կրճատելով բյուջեի դեֆիցիտը՝ 2025թ ՀՆԱ-ի 5.5%-ի դիմաց այն աստիճանաբար հասցնելով ՀՆԱ-ի 2.8%-ի (2026թ (4.5%), 2027թ (3.5%) և 2028թ (2.8%)):

Այդ նպատակով անհրաժեշտ կլինի բյուջեի ծախսերի կշիռը ՀՆԱ-ում կրճատել՝ տարեկան շուրջ 1%-ային կետով, ընդ որում՝ ընթացիկ ծախսերը ՀՆԱ-ում կնվազեն հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիա իրականացնելու նպատակադրումից ելնելով, իսկ կապիտալ ծախսերը՝ կկայունանան պատմական մակարդակներից զգալիորեն բարձր մակարդակում, նպաստելով տնտեսական և անվտանգային ենթակառուցվածքների ամրապնդմանը: Կապիտալ ծախսերի կշիռը ՀՆԱ-ում կայունանում է միջինում ՀՆԱ 5.9%-ի շրջանակներում մինչև 2028թ, իսկ ընթացիկ ծախսերը 2026թ-ի 24.3% -ից աստիճանաբար նվազելով 2028թ-ին կհասնեն ՀՆԱ 22.7%-ի:

² Միջնաժամկետ կանխատեսումներն իրականացվել են 2026-2030թթ. համար:

ՄԱՍ Ի. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

1.1 ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՄՓՈՓԱԳԻՐ ԵՎ ՇՐՋԱՆԱԿ

- 2024թ. համաշխարհային տնտեսությունում և ՀՀ հիմնական գործընկեր երկրներում տնտեսական աճը կայունանալով շարունակել է մնալ դրական տիրույթում՝ պայմանավորված սպառողական կայուն պահանջարկով, գնաճի թուլացմամբ և խոշոր տնտեսություններում շարունակվող հարկաբյուջետային և դրամավարկային քաղաքականությունների ճշգրտումներով: Սակայն 2025թ. առաջին եռամսյակի միտումները՝ պայմանավորված ԱՄՆ նոր վարչակազմի կողմից սահմանված մաքսատուրքերով և դրանց հնարավոր ազդեցություններով, առկա անորոշությունների բարձր մակարդակով՝ ձևավորել են առաջիկա տարիների տնտեսական աճի դանդաղման սպասումներ: Այս պայմաններում 2025թ. գործընկեր երկրներում՝ բացառությամբ ՌԴ-ի, կանխատեսվում է տնտեսական աճի տեմպերի դանդաղում, իսկ միջնաժամկետում՝ իրենց պատմական միջին աճերից ցածր տնտեսական աճեր:
- 2021-2024թթ. ՀՀ տնտեսությունում գրանցվել է ՀՆԱ-ի միջինում 8.2% իրական աճ՝ կրելով 2022թ. փետրվարի վերջերից սկիզբ առած ռուս-ուկրաինական հակամարտության և Ռուսաստանի դեմ կիրառված պատժամիջոցների հետևանքով դեպի Հայաստան մարդկանց ներհոսքի, զբոսաշրջության զգալի ավելացման, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի ընկերությունների ՀՀ տեղափոխման, ՀՀ-ից դեպի Ռուսաստան արտահանման պահանջարկի ավելացման, պետական բյուջեից կապիտալ ծախսերի և բնակարանաշինության բարձր աճերի, ինչպես նաև 2023թ. սեպտեմբերի վերջերից Լեռնային Ղարաբաղից ՀՀ բռնի տեղահանված անձանց տնտեսական ազդեցությունները:
- Տնտեսական աճի տեմպերը շարունակվել են նաև 2025 թվականի առաջին եռամսյակում՝ գրանցելով ՀՆԱ-ի 5.2% իրական աճ: Տնտեսության բոլոր ճյուղերում, բացառությամբ արդյունաբերության, գրանցվել են աճի բարձր տեմպեր, սակայն տնտեսական աճը հիմնականում պայմանավորված է եղել ծառայությունների աճով: Ապրիլ ամսին տնտեսական ակտիվությունը որոշակիորեն արագացել է՝ պայմանավորված հիմնականում արդյունաբերության նվազման տեմպերի դանդաղմամբ:
- Ընթացիկ տնտեսական զարգացումների, պետական կապիտալ ծախսերի դերի պահպանման, Սոթքի հանքավայրի անխափան գործունեության, ինչպես նաև Ամուլսարի շահագործման և կառուցվածքային բարեփոխումների հնարավոր ազդեցությունների արդյունքում 2025թ. համար սպասվում է շուրջ 5.1% տնտեսական աճ, իսկ միջնաժամկետում³ միջինում 5.3% աճ: Հատկանշական է, որ վերջին տարիներին ՀՀ տնտեսական աճի ներուժը բարձրացել է՝ հասնելով 5.0-5.5%: Այս աճը պահպանելու և ավելի բարձր կայուն աճի հասնելու համար անհրաժեշտ են լրացուցիչ ջանքեր՝ ուղղված արտադրողականության բարձրացմանը, ներդրումների և արտահանման խթանմանը: Այս համատեքստում ՀՀ կառավարությունը հետամուտ է լինելու մարդկային և ֆիզիկական կապիտալում ներդրումների, մասնավոր ներդրումների, զբաղվածության և արտահանման խթանմանն ուղղված ռազմավարությունների արդյունավետ իրականացմանը:
- Տնտեսական ակտիվության աճի տեմպի դանդաղման և վերաարտահանման դերի նվազման պայմաններում 2025թ. սպասվում է արտահանման և ներմուծման զգալի նվազում: Արդյունքում՝ առևտրային բացասական հաշվեկշռի և ծառայությունների դրական հաշվեկշռի վատթարացմամբ պայմանավորված 2025թ. ընթացիկ հաշվի պակասուրդը ՀՆԱ-ում կշարունակի խորանալ՝ հասնելով

³ Միջնաժամկետ կանխատեսումներն իրականացվել են 2026-2030թթ. համար:

5.0%-ի: Միջնաժամկետում, 2022-2024թթ. առաջացած դրական գործոնների ազդեցությունների չեզոքացման պայմաններում ընթացիկ հաշվի պակասուրդը կկայունանա երկարաժամկետ հավասարակշիռ մակարդակի շուրջ:

- Միջնաժամկետ հատվածի սկզբում՝ անհետաձգելի կարիքների և կառուցվածքային բարեփոխումների համար «առաջ ընկած» ռեսուրսների ձևավորման պայմաններում պետական բյուջեի պակասուրդի և պարտքի որոշակի աճից հետո հարկաբյուջետային քաղաքականությունը ուղղված կլինի ծախսերի կառուցվածքի բարելավմամբ ուղեկցվող հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայի իրականացմանը: Կառավարության պարտքի բեռը 2026-2028 թվականներին կհասնի 54-55%-ի մակարդակի, որից հետո, բյուջեի պակասուրդի շարունակական նվազման արդյունքում կմոտենա 50%-ին մինչև 2030 թվականը: Հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիան կիրականացվի ընթացիկ ծախսերի օպտիմալացման և արդյունավետության բարձրացման պայմաններում ՀՆԱ-ում դերի որոշակի նվազմամբ, ինչը կզուգորդվի զսպող հարկաբյուջետային ազդակով միջնաժամկետի սկզբում, իսկ միջնաժամկետի վերջում հարկաբյուջետային քաղաքականության դիրքը ամբողջական պահանջարկի վրա ազդեցության տեսանկյունից կվերադառնա չեզոքի՝ միաժամանակ ամբողջ հորիզոնում դրական ազդեցություն ունենալով տնտեսության ներուժի վրա: Հարկաբյուջետային քաղաքականության համար, ընդհանուր առմամբ, առաջնահերթ է առկա ռեսուրսների առավել արդյունավետ օգտագործումը և հնարավոր ռիսկերի կառավարման կարողությունների ձևավորումը, ինչը, աճի ներուժի բարձրացման հետ, պետք է երաշխավորի հարկաբյուջետային կայունությունը երկարաժամկետում:
- 2025թ. գնաճը կմոտենա նպատակային 3% ցուցանիշին և միջնաժամկետում կկայունանա դրա շուրջ: Մշտադիտարկելով տնտեսության զարգացման սցենարները, ԿԲ-ը կձեռնարկի համարժեք գործողություններ՝ միջնաժամկետ հորիզոնում գնաճի 3% մակարդակի և գների կայունության նպատակի ապահովման համար:
- Ռուս-ուկրաինական հակամարտությունը և Ռուսաստանի դեմ կիրառված աննախադեպ պատժամիջոցներն աշխարհում ստեղծել են նոր իրականություն, որի պայմաններում ինչպես աշխարհի և ՀՀ գործընկեր երկրների, այնպես էլ ՀՀ տնտեսական աճի կանխատեսումները իրենց մեջ կրում են մեծ անորոշություն: Այս պայմաններում, ինչպես աշխարհի և ՀՀ գործընկերների, այնպես էլ ՄԺԾՇ շրջանակում ՀՀ տնտեսական աճի կանխատեսումների համար առկա են երկկողմանի ռիսկեր, սակայն դեպի ներքև ռիսկերը համեմատաբար գերակշռում են:

Աղյուսակ 1.1. 2026-2030թթ. ՄԺԾՇ (ներառյալ 2026թ. պետական բյուջեի) մակրոտնտեսական շրջանակ

Հիմնական մակրոտնտեսական ցուցանիշներ	2021 փաստ	2022 փաստ	2023 փաստ	2024 փաստ	2025 սպաս.	2026 ծրագիր	2027 կանխ.	2028 կանխ.	2029 կանխ.	2030 կանխ.
Անվանական ՀՆԱ, մլրդ դրամ	6,991.8	8,501.4	9,492.5	10,193.4	10,976.1	11,886.9	12,892.7	13,976.5	15,180.7	16,488.6
Տնտեսական աճ, %	5.8	12.6	8.3	5.9	5.1	5.1	5.3	5.2	5.5	5.5
ՀՆԱ դեֆլյատորի աճ, %	6.9	8.0	3.1	1.4	2.5	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0
Գնաճ (ժամանակ. վերջ), %	7.7	8.3	-0.6	1.5	2.6	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0
Գնաճ (միջին), %	7.2	8.6	2.0	0.3	2.5	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0
ՀՆԱ իրական աճն ըստ ճյուղերի ավելացված արժեքների, %										

Արդյունաբերություն	2.4	6.9	-3.0	3.6	2.1	6.5	6.3	5.7	5.5	5.4
Գյուղատնտեսություն	-0.8	-2.8	-0.4	1.5	1.8	2.0	2.1	2.0	2.0	2.0
Շինարարություն	3.1	18.6	15.6	14.1	7.9	5.3	5.0	5.1	5.0	5.0
Ծառայություններ	8.6	18.4	12.5	7.5	5.6	4.9	5.3	5.3	5.7	5.8
Զուտ հարկեր	7.4	8.1	11.0	-1.6	7.1	6.5	6.5	6.4	6.3	6.2
ՀՆԱ ծախսային բաղադրիչների իրական աճերը, %										
Վերջնական սպառում	1.3	4.3	6.8	4.2	7.0	4.5	4.8	4.2	5.0	5.0
Պետական	-6.2	-2.2	10.2	-9.5	6.7	-3.4	-0.5	-4.6	7.5	2.3
Մասնավոր	2.8	5.6	6.2	6.7	7.0	5.8	5.6	5.4	4.7	5.3
Հիմնական միջոցներում ներդրումներ ⁴	23.6	14.0	9.0	11.2	9.6	10.8	7.7	8.0	7.0	7.0
Պետական	33.9	17.9	31.6	7.3	21.6	28.2	9.3	11.2	7.1	7.0
Մասնավոր	22.3	13.5	5.8	11.9	7.6	7.5	7.4	7.2	7.0	7.0
Արտահանում	18.6	59.9	31.2	28.3	-36.6	-1.9	5.1	5.0	5.1	5.2
Ներմուծում	12.9	35.0	30.9	27.9	-33.5	-1.5	4.6	4.4	4.3	4.4
Արտաքին հատված (մլն ԱՄՆ դոլար)										
Ընթացիկ հաշիվ	-483	65	-556	-997	-1350	-1332	-1427	-1479	-1508	-1535
Ապր. և ծառայությունների հաշվեկշիռ	-1,115	-147	-194	-469	-1036	-1117	-1201	-1241	-1282	-1335
Արտահանում	5,040	10118	14338	18618	11516	11278	11862	12463	13098	13756
Փոփոխություն, %	30.7	100.8	41.7	29.8	-38.1	-2.1	5.2	5.1	5.1	5.0
Ներմուծում	6,155	10265	14532	19087	12552	12395	13062	13704	14380	15091
Փոփոխություն, %	20.3	66.8	41.6	31.3	-34.2	-1.2	5.4	4.9	4.9	4.9
Դրամական փոխանցումներ	1,274	1449	979	766	786	816	847	878	911	946
ՀՆԱ-ի նկատմամբ %										
Ընթացիկ հաշիվ	-3.5	0.3	-2.3	-3.8	-5.0	-4.7	-4.7	-4.7	-4.5	-4.4
Ապր. և ծառայությունների հաշվեկշիռ	-8.0	-0.8	-0.8	-1.8	-3.8	-4.0	-4.0	-4.0	-3.9	-3.8
Արտահանում	36.3	51.9	59.3	71.7	42.5	40.2	39.2	39.8	39.5	39.2
Ներմուծում	44.3	52.6	60.1	73.5	46.3	44.2	43.2	43.7	43.3	43.0
Դրամական փոխանցումներ	9.2	7.4	4.0	2.9	2.9	2.9	2.8	2.8	2.7	2.7

⁴ Կապիտալ ներդրումներում ներառված չէ պաշարների փոփոխությունը, ներկայացված են միայն հիմնական միջոցներում կատարված կապիտալ ներդրումները, քանի որ 2019թ.-ից ՀՀ ՎԿ կողմից պաշարների փոփոխությունը հաշվառվում է որպես հաշվեկշռող գործոն կամ այլ կերպ՝ դրա մեջ ներառվում են նաև վիճակագրական սխալները:

1.2. ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳՈՐԾԸՆԿԵՐ ԵՐԿՐՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ

Տնտեսական զարգացումներ: 2024թ. համաշխարհային տնտեսությունում և ՀՀ հիմնական գործընկեր երկրներում տնտեսական աճը շարունակել է մնալ դրական տիրույթում՝ պայմանավորված սպառողական կայուն պահանջարկով, գնաճի թուլացմամբ և խոշոր տնտեսություններում շարունակվող հարկաբյուջետային և դրամավարկային քաղաքականությունների ճշգրտումներով: Արժույթի միջազգային հիմնադրամի (ԱՄՀ) գնահատականներով 2024թ. համաշխարհային տնտեսական աճը կազմել է 3.3%՝ նախորդ տարվա 3.5%-ի դիմաց, իսկ ՀՀ հիմնական գործընկեր երկրներից ՌԴ-ում գրանցվել է 4.1% աճ, Եվրագոտում՝ 0.9%, ԱՄՆ-ում՝ 2.8%, Չինաստանում՝ 5%:

2025թ. առաջին եռամսյակում ՀՀ հիմնական գործընկեր երկրներում տնտեսական աճը շարունակել է մնալ դրական տիրույթում, սակայն ԱՄՆ-ում և ՌԴ-ում աճը կտրուկ դանդաղել է՝ ի համեմատ նախորդ եռամսյակների՝ պայմանավորված սպառողական պահանջարկի թուլացմամբ: Չինաստանում և ԵԳ-ում գրանցված տնտեսական աճը հիմնականում պայմանավորված է եղել սպառման աճով: Գործընկեր երկրներում տնտեսական զարգացումների մյուս որոշիչ գործոններն են եղել ԱՄՆ նոր վարչակազմի կողմից սահմանվող մաքսատուրքերը և դրանց հնարավոր ազդեցությունների շուրջ ձևավորված սպասումները: 2025թ. առաջին եռամսյակում ԱՄՆ տնտեսությունը նախորդ տարվա համապատասխան ժամանակահատվածի նկատմամբ գրանցել է 2.1% աճ⁵՝ նվազելով նախորդ եռամսյակի նկատմամբ: Աճի դանդաղումը պայմանավորված է եղել սպառման աճի դանդաղմամբ, նոր վարչակազմի կողմից սահմանվող մաքսատուրքերի հնարավոր բարձրացումների պայմաններում ներմուծման 13.4% աճով՝ գործարար հատվածի և սպառողների կողմից ապրանքների պահեստավորման նպատակով: Եվրագոտու տնտեսությունն ընթացիկ տարվա առաջին եռամսյակում գրանցել է 1.2% աճ⁶՝ պայմանավորված սպառման և ներդրումների, ինչպես նաև ԱՄՆ կողմից սահմանվող մաքսատուրքերի բարձրացման սպասումների հետևանքով զուտ արտահանման կտրուկ աճով: 2025թ. առաջին եռամսյակում Չինաստանի տնտեսությունը պահպանել է նախորդ եռամսյակի միտումները՝ գրանցելով 5.4% աճ՝ պայմանավորված կառավարության կողմից կիրառվող խթանող միջոցառումների շարունակականությամբ, ինչպես նաև արդյունաբերական արտադրանքի և մանրածախ առևտրի ոլորտներում գրանցված աճի տեմպերով: Ռուսաստանի Դաշնությունում ընթացիկ տարվա առաջին եռամսյակում տնտեսական աճը կտրուկ դանդաղել է՝ կազմելով միջինում 1.4%⁷։ Ընդ որում, հունվարին տնտեսական ակտիվության աճը կազմել է 3%, փետրվարին՝ 0.8% և մարտին՝ 1.4%: ՌԴ-ում գրանցված աճի դանդաղումն առավելապես պայմանավորված է եղել սպառողական պահանջարկի թուլացմամբ:

Գնաճի տեմպերի թուլացմանը զուգահեռ (բացառությամբ՝ ՌԴ-ի) կենտրոնական բանկերի կողմից իրականացվող զսպող քաղաքականության դիրքը 2024թ. և ընթացիկ տարվա հունվար-ապրիլ ամիսներին աստիճանաբար թուլացել է, բացառությամբ՝ ՌԴ-ի: ԱՄՆ ԴՊՀ տոկոսադրույքը շարունակել է պահպանվել նախորդ տարեվերջին սահմանված 4.25-4.50% միջակայքում: ԵԿԲ տոկոսադրույքը ապրիլի որոշմամբ սահմանվել է 2.4%՝ պայմանավորված թուլացող գնաճային ճնշումներով: Չինաստանի բանկի կողմից ընթացիկ տարվա առաջին եռամսյակում պահպանվել է նախորդ տարվա հոկտեմբերին սահմանված տոկոսադրույքի 3.10% մակարդակը, հետագայում, մայիսին նվազեցնելով և սահմանելով 3% մակարդակում. սա հիմնականում միտված էր թույլ տնտեսության աստիճանական վերականգնմանը՝ ԱՄՆ նոր վարչակազմի կողմից սահմանված մաքսատուրքերի և դրանց ազդեցությունների հետ

⁵ Աղբյուրը՝ Տնտեսական վերլուծությունների բյուրո, <https://www.bea.gov/>

⁶ Աղբյուրը՝ Եվրոստատ, <https://ec.europa.eu/eurostat/>

⁷ Աղբյուրը՝ ՌԴ տնտեսական զարգացման նախարարություն, <https://economy.gov.ru/>

կապված անորոշությունների պայմաններում: Ընթացիկ տարվա հունվար-ապրիլին ՌԴ ԿԲ-ն պահպանել է նախորդ տարվա հոկտեմբերից տոկոսադրույքի սահմանված 21% մակարդակը՝ պայմանավորված առկա գնաճային ճնշումներով:

Կանխատեսում: ԱՄՀ ապրիլ ամսվա կանխատեսումների համաձայն 2025 և 2026 թվականներին համաշխարհային տնտեսական աճը կդանդաղի՝ կազմելով, համապատասխանաբար, 2.8% և 3.0%՝ արտացոլելով նոր առևտրային միջոցառումների ուղղակի և անուղղակի ազդեցությունները, ինչպես նաև անորոշությունների բարձր մակարդակը: ՀՀ հիմնական գործընկեր երկրներից ԱՄՆ-ում 2025 թվականին աճի արագացումից հետո սպասվում է կտրուկ դանդաղում՝ պայմանավորված քաղաքական անորոշություններով, առևտրային լարվածությամբ և ավելի թույլ սպառողական պահանջարկի հեռանկարներով: Եվրագոտում 2025թ. աճի դանդաղմանը կհետևի աճի որոշակի արագացումը 2026-2028թթ.: Ընդ որում, 2025թ. աճի զսպման հիմնական գործոններն են հանդիսանում աճող անորոշությունները, ԱՄՆ կողմից սահմանված մաքսատուրքերը և դրանց ազդեցությունները: Իսկ հաջորդող տարիներին աճի արագացմանը նպաստող գործոններն են՝ իրական աշխատավարձի աճով պայմանավորված սպառման աճը, ինչպես նաև Գերմանիայում հարկաբյուջետային մեղմացումները՝ պայմանավորված հարկաբյուջետային կանոնի փոփոխությամբ: Չինաստանի տնտեսական աճը 2025թ. և 2026թ. կդանդաղեն՝ արտացոլելով սահմանված մաքսատուրքերի ազդեցությունը, որին կհակազդեն նախորդ տարվանից իրականացվող հարկաբյուջետային խթանող միջոցառումները: ՌԴ-ում կանխատեսվում է աճի կտրուկ դանդաղում՝ պայմանավորված աշխատաշուկայի լարվածության նվազման և աշխատավարձի աճի դանդաղ տեմպերի հետևանքով մասնավոր սպառման և ներդրումների աճի տեմպերի դանդաղմամբ: Ընդ որում, ՀՀ հիմնական գործընկեր երկրների 2025թ. ապրիլի կանխատեսումները հունվարի կանխատեսումների համեմատ վերանայվել են՝ հիմնականում դեպի ներքև (ավելի մանրամասն տե՛ս Աղյուսակ 1.2 -ում):

Աղյուսակ 1.2. ԱՄՀ կանխատեսումներ

	2024	2025թ.-ի կանխատեսում			2026թ.-ի կանխատեսում			2027թ.	2028 թ.
	Փաստ	2024 Հոկտ.	2025 Հունվ.	2025 Ապրիլ	2024 Հոկտ.	2025 Հունվ.	2025 Ապրիլ	2025 Ապրիլ	2025 Ապրիլ
Աշխարհի տնտեսական աճ, %	3.3	3.2	3.3	2.8	3.3	3.3	3.0	3.2	3.2
ՌԴ	4.1	1.3	1.4	1.5	1.2	1.2	0.9	1.1	1.1
Եվրագոտի	0.9	1.3	1.0	0.8	1.5	1.4	1.2	1.3	1.3
Չինաստան	5.0	4.5	4.6	4.0	4.1	4.5	4.0	4.2	4.1
ԱՄՆ	2.8	2.2	2.7	1.8	2.0	2.1	1.7	2.0	2.1
Համաշխարհային առևտրի աճ, %	3.8	3.4	3.2	1.7	3.4	3.3	2.5	3.0	3.2

Աղբյուրը՝ ԱՄՀ «World Economic Outlook»

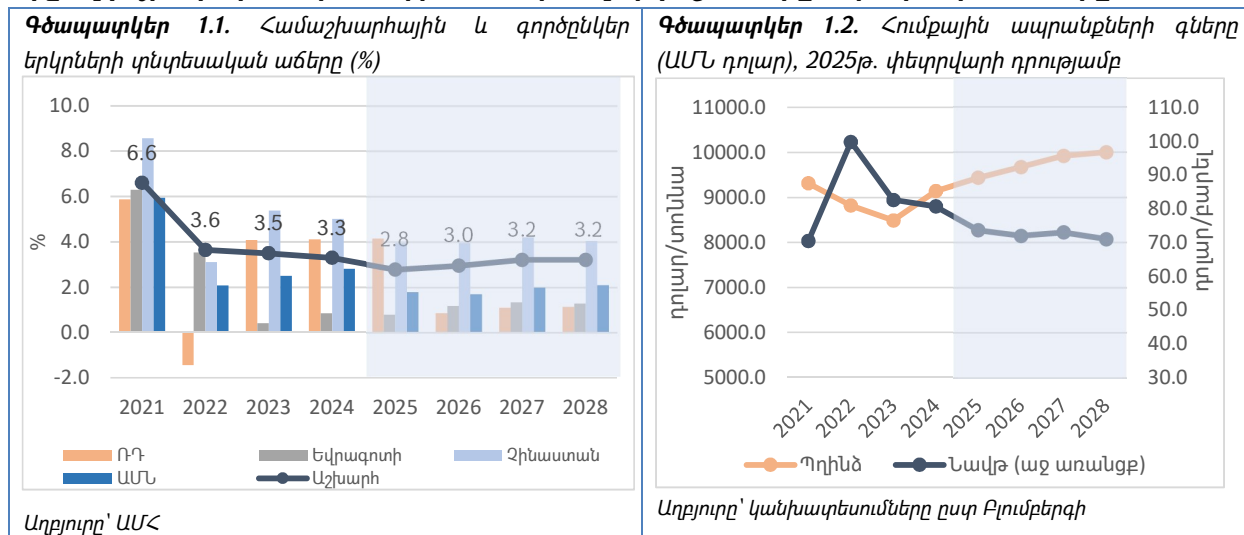
2024թ. համեմատաբար թույլ պահանջարկը, առաջարկի էական աճը ոչ ՕՊԵԿ+ երկրների կողմից հանգեցրել են նավթի գների անկման, մինչդեռ պղնձի գների աճ է գրանցվել՝ վերականգնվող էներգիայի պահանջարկի և առաջարկի կրճատման հետևանքով: Կանխատեսվող հորիզոնում նավթի միջազգային գինը նվազման միտում ունի, մինչդեռ պղնձի միջազգային գինը՝ աճի: Նավթի միջազգային գինը 2024թ. կազմել է 81 դոլար մեկ բարելի դիմաց՝ նախորդ տարվա նկատմամբ նվազելով 2.3%-ով: Պղնձի միջազգային գինը 2024թ. նախորդ տարվա համեմատ աճել է 7.7%-ով՝ կազմելով 9,142 ԱՄՆ դոլար մեկ տոննայի դիմաց, իսկ պարենային ապրանքների միջազգային գինը նվազել է 2%-ով:

2025թ. հունվար-ապրիլ ամիսներին հումքային և պարենային ապրանքների գների նախորդ տարվա միտումները պահպանվել են. համեմատաբար թույլ պահանջարկը և առաջարկի էական աճը հանգեցրել են նավթի գների անկման, մինչդեռ պղնձի գների աճ է գրանցվել՝ մատակարարման շղթաների խաթարման և մաքսատուրքերի հետ կապված անորոշություններով: Ընթացիկ տարվա հունվար-ապրիլ ամիսներին նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ նավթի միջազգային գինը նվազել է 13.2%-ով՝ պայմանավորված ՕՊԵԿ+ երկրների կողմից արդյունահանման աճով, խոշոր տնտեսությունների պահանջարկի դանդաղմամբ, ինչպես նաև առևտրային լարվածության արդյունքում ձևավորված անորոշություններով:

Պղնձի միջազգային գինը 2025թ. հունվար-ապրիլ ամիսներին նախորդ տարվա համապատասխան ժամանակահատվածի նկատմամբ աճել է 7%-ով՝ միջինում կազմելով 9,309 ԱՄՆ դոլար մեկ տոննայի դիմաց: Պղնձի միջազգային գնի զգալի աճը պայմանավորված է եղել մատակարարման շղթաների խաթարմամբ, ինչպես նաև ԱՄՆ-ում պղնձի ներմուծման վրա սահմանվող հնարավոր մաքսատուրքերի վերաբերյալ մտահոգություններով՝ հանգեցնելով պաշարների կուտակման և սպեկուլյատիվ գնումների աճի:

Պարենի միջազգային գինը⁸ 2025թ. հունվար-ապրիլ ամիսներին նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ աճել է 7.1%-ով՝ պայմանավորված կաթնամթերքի, բուսական յուղերի և մսի գների աճով, որն էլ իր հերթին պայմանավորված էր ներմուծման պահանջարկի աճով: Նշված պարենային ապրանքների գների աճի միտումներին որոշ չափով հակազդել են շաքարավազի և հացահատիկի գների նվազումը՝ պայմանավորված եղանակային պայմանների բարելավմամբ և անխափան մատակարարումներով:

Միջազգային տնտեսական և ֆինանսական զարգացումները և կանխատեսումները:

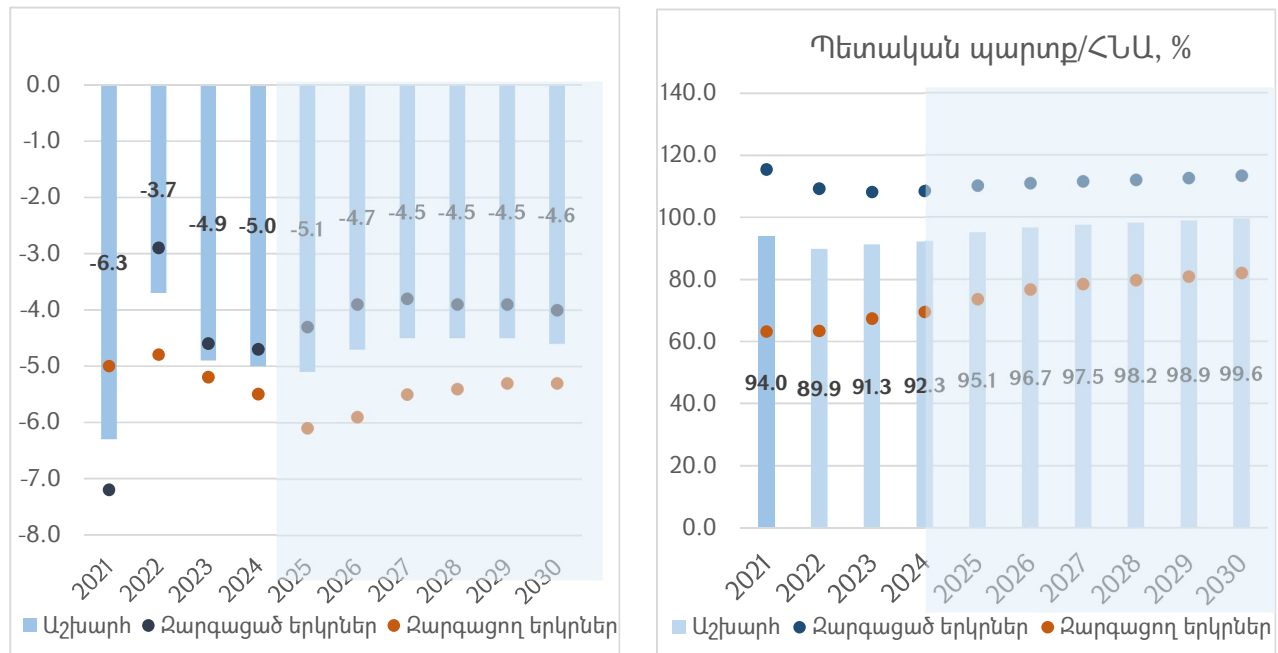

⁸ Աղբյուրը՝ ՄԱԿ-ի պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպություն <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>

2024թ. պետական բյուջեի պակասուրդի և պետական պարտքի բեռի աճ է գրանցվել՝ սահմանափակելով հարկաբյուջետային տարածքը: Ընդ որում, ԱՄՆ-ի և Չինաստանի բյուջեի պակասուրդը և պարտքի մակարդակների միտումները ձևավորել են համաշխարհային հարկաբյուջետային զարգացումները. ընդ որում, թե՛ զարգացած, թե՛ զարգացող երկրներում բյուջեի պակասուրդ/ՀՆԱ և պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշների մակարդակները խորացել են: Համաշխարհային պետական պարտքը 2024թ. կազմել է ՀՆԱ-ի 92.3%-ը, իսկ պետական բյուջեի պակասուրդ/ՀՆԱ ցուցանիշը՝ 5.0%:

Աճող անորոշությունները և առևտրային քաղաքականության պայմանների փոփոխությունները կարող են ազդել տնտեսական աճի, ֆինանսական շուկաների, հետևաբար և հարկաբյուջետային զարգացումների հեռանկարի վրա: Հարկաբյուջետային զարգացումների հեռանկարի հիմնական ռիսկերն են ներմուծման մաքսատուրքերի, առևտրային և քաղաքական անորոշությունների սրումը, ԱՄՆ-ում ֆինանսական պայմանների խստացումները, որոնք կազդեն փոխառությունների ծախսերի վրա, ինչպես նաև սպասվածից բարձր տոկոսադրույքների մակարդակը:

Գծապատկեր 1.7. Համաշխարհային տնտեսությունում ընթացող հարկաբյուջետային զարգացումները

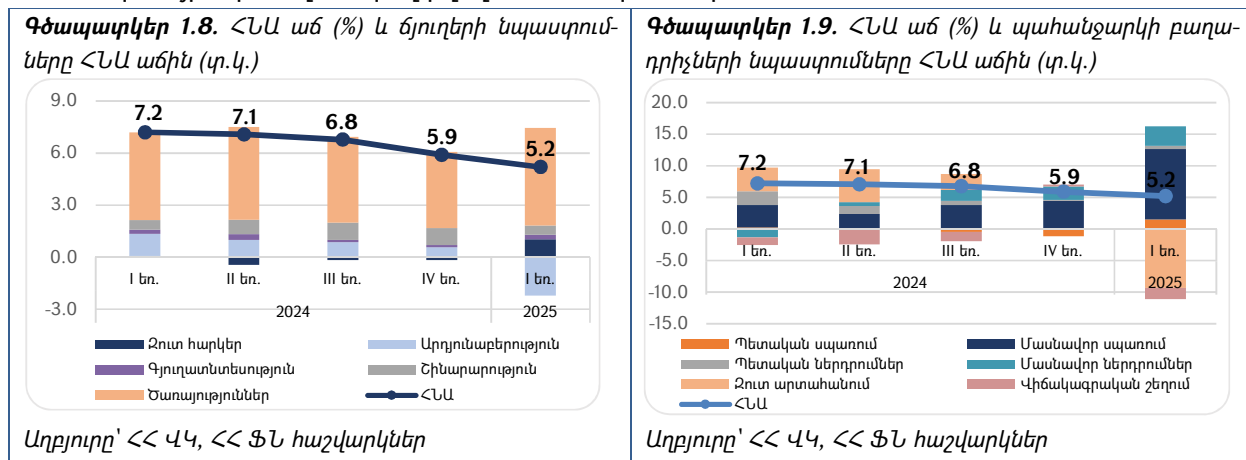
Աղբյուր՝ IMF, Fiscal Monitor, April 2025.

1.3. ՀՀ ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ

1.3.1. ՀՆԱ և տնտեսական աճ

2021-2024 թվականներին ՀՀ տնտեսությունում միջինում գրանցվել է 8.2% իրական աճ՝ կրելով 2022 թվականի փետրվարի վերջերից սկիզբ առած ռուս-ուկրաինական հակամարտության և Ռուսաստանի դեմ կիրառված պատժամիջոցների հետևանքով դեպի Հայաստան մարդկանց ներհոսքի, զբոսաշրջության զգալի ավելացման, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի ընկերությունների ՀՀ տեղափոխման, ՀՀ-ից դեպի Ռուսաստան արտահանման պահանջարկի ավելացման, պետական բյուջեից կապիտալ ծախսերի և բնակարանաշինության բարձր աճերի, ինչպես նաև 2023 թվականի սեպտեմբերի վերջերից Լեռնային Ղարաբաղից ՀՀ բռնի տեղահանված անձանց տնտեսական ազդեցությունները: 2021-2024 թվականներին տնտեսական աճը հիմնականում պայմանավորված է եղել ծառայությունների աճով (նպաստումը՝ միջինում 6.2 տոկոսային կետ): Տնտեսական աճին նպաստել են նաև շինարարության և արդյունաբերության ճյուղերը (նպաստումները՝ համապատասխանաբար՝ միջինում 0.9 և 0.5 տոկոսային կետեր): Մինչդեռ գյուղատնտեսության նվազումը միջինում 0.1 տոկոսային կետով հակազդել է տնտեսական աճին: Պահանջարկի տեսանկյունից աճին նպաստել է ինչպես ներքին պահանջարկի (մասնավոր սպառման ու մասնավոր և պետական ներդրումների), այնպես էլ արտահանման աճը:

Տնտեսական աճի տեմպերը շարունակվել են նաև 2025 թվականի առաջին եռամսյակում՝ գրանցելով ՀՆԱ-ի 5.2% իրական աճ՝ հիմնականում պայմանավորված ծառայությունների աճով (նպաստումը՝ 5.6 տոկոսային կետ): Տնտեսության մյուս ճյուղերում (բացառությամբ՝ արդյունաբերության) նույնպես գրանցվել են աճի բարձր տեմպեր՝ նպաստելով տնտեսական աճին: Արդյունաբերության ճյուղը նվազել է 2.2 տոկոսային կետով՝ հակազդելով տնտեսական աճին:

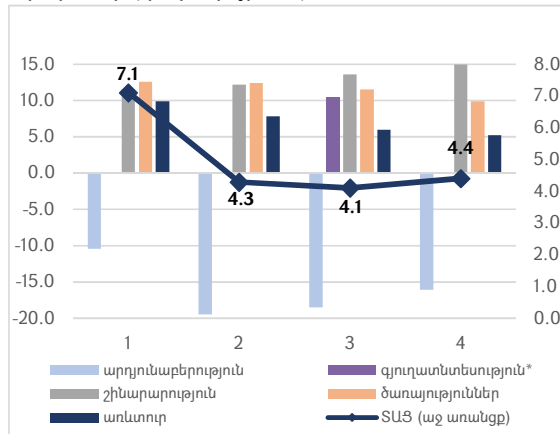

Ապրիլ ամսին տնտեսական ակտիվությունը որոշակիորեն արագացել է՝ պայմանավորված հիմնականում արդյունաբերության նվազման տեմպերի դանդաղմամբ: Արդյունքում, 2025 թվականի հունվար-ապրիլին արձանագրվել է տնտեսական ակտիվության ցուցանիշի¹¹ 4.4% աճ՝ պայմանավորված հիմնականում ծառայությունների աճով (նպաստումը՝ 5.1 տոկոսային կետ): Շինարարության և առևտրի ճյուղերի աճերը ևս նպաստել են տնտեսական ակտիվությանը (նպաստումները՝ համապատասխանաբար՝ 1.1 և 0.8 տոկոսային կետեր): Մինչդեռ արդյունաբերության՝ դեռևս նախորդ տարվա նոյեմբերից սկիզբ առած նվազման բարձր տեմպերը շարունակվել են նաև ընթացիկ տարում՝ պայմանավորված վերամշակման և վերաարտահանման նպատակով ներմուծված թանկարժեք մետաղների ներմուծման գործոնի

¹¹ՍՄՑ-ի աճին ճյուղերի նպաստումները ՀՀ ֆինանսների նախարարության գնահատականներն են: Գյուղատնտեսության ցուցանիշը ոչ բոլոր հաշվարկներում է ներկայացված, քանի որ այն իրապարակվում է եռամսյակային պարբերականությամբ:

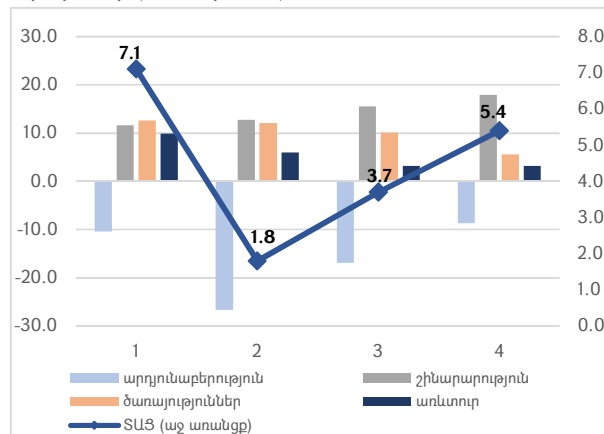
չեզոքացմամբ: Արդյունքում, արդյունաբերության նվազումը 2.7 տոկոսային կետով հակազդել է տնտեսական ակտիվության աճին:

Գծապատկեր 1.10. *SUS* և տնտեսության ճյուղերի իրական աճերը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ (կուրակային, %)

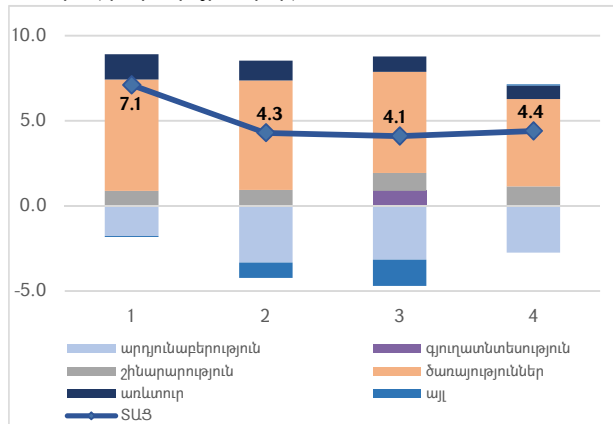
Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ

Գծապատկեր 1.11. *SUS* և տնտեսության ճյուղերի իրական աճերը նախորդ տարվա նույն ամսվա նկատմամբ (ամսական, %)

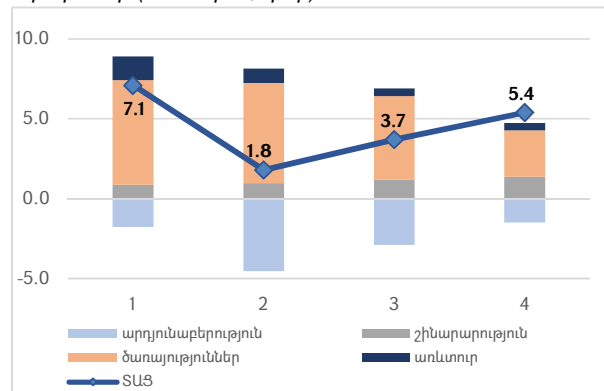
Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ

Գծապատկեր 1.12. *Տնտեսության ճյուղերի նպաստումները SUS-ին (կուրակային, տ.կ.)¹²*

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

Գծապատկեր 1.13. *Տնտեսության ճյուղերի նպաստումները SUS-ին նախորդ տարվա նույն ամսվա նկատմամբ (ամսական, տ.կ.)*

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

Ներքին պահանջարկի աճի տեմպերը շարունակվել են նաև 2025 թվականի առաջին եռամսյակում: 2025 թվականի հունվար-մարտին տնտեսական աճը հիմնականում պայմանավորվել է ներքին մասնավոր պահանջարկի (մասնավոր սպառման և մասնավոր ներդրումների) աճով: Նույն ժամանակահատվածում գրանցվել են արտահանման և ներմուծման նվազման բարձր տեմպեր՝ պայմանավորված վերամշակման և վերաարտահանման նպատակով ներմուծված թանկարժեք մետաղների ներմուծման գործոնի չեզոքացմամբ: Ընդ որում՝ արտահանման նվազումն առաջանցիկ է եղել ներմուծման նվազման նկատմամբ, ինչի արդյունքում զուտ արտահանումն էական բացասական նպաստում է ունեցել ՀՆԱ-ի աճին:

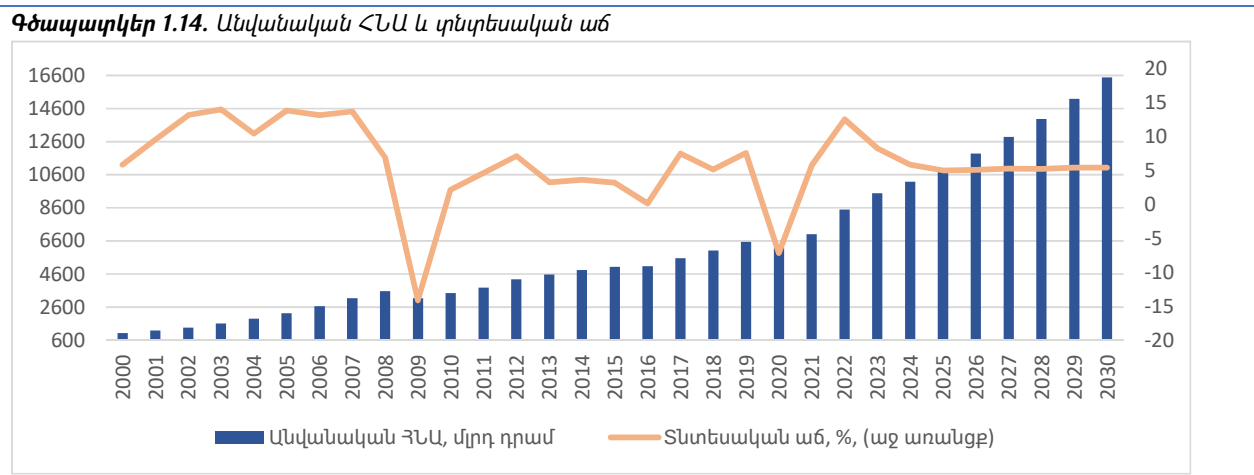
Ապրիլ ամսին ներքին պահանջարկի աճի միտումները շարունակվել են՝ պայմանավորված տնօրինվող եկամտի, հիպոթեքային, շինարարության, ինչպես նաև սպառողական վարկավորման աճերով: Սպառման աճի մասին են վկայում նույն ժամանակաշրջանում առևտրի և ծառայությունների աճը, իսկ ներդրումների աճի մասին՝ շինարարության աճը:

¹²SUS-ի նպաստումների «այլ» բաղադրիչի մեջ ներառված են գյուղատնտեսության (բացառությամբ՝ հունվար-մարտի) և ոչ շուկայական ծառայությունների նպաստումները:

Կանխատեսում: Ընթացիկ տնտեսական զարգացումների, պետական կապիտալ ծախսերի դերի պահպանման, Սոթքի հանքավայրի անխափան գործունեության, ինչպես նաև Ամուլսարի շահագործման և կառուցվածքային բարեփոխումների (առավել մանրամասն տե՛ս 1.4 բաժնում) հնարավոր ազդեցությունների արդյունքում 2025 թվականի համար սպասվում է շուրջ 5.1% տնտեսական աճ, իսկ միջնաժամկետում (2026-2030թթ.)՝ միջինում 5.3% աճ: 2025 թվականին և միջնաժամկետում տնտեսական աճը պայմանավորված կլինի հիմնականում ծառայությունների աճով: Տնտեսական աճին իրենց նպաստումը կունենան նաև արդյունաբերության և շինարարության ճյուղերը, ինչը համահունչ է կառավարության նպատակադրած արտահանման խթանման և ներդրումային միջավայրի բարելավմանն ուղղված քաղաքականություններին: Ամբողջական պահանջարկը նույնպես կաճի՝ հիմնականում պայմանավորված ներքին սպառողական և ներդրումային պահանջարկի աճով:

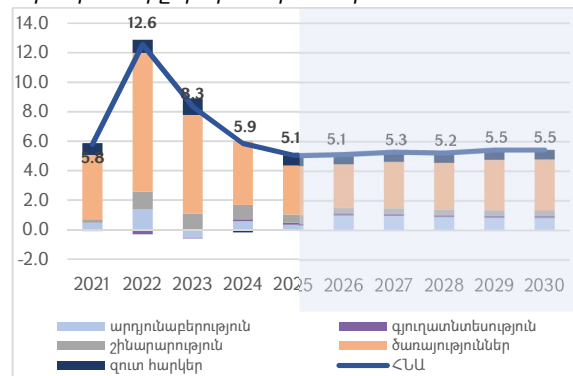
2025 թվականին և միջնաժամկետում դեֆլյատորը կաճի՝ պայմանավորված ՍԳԻ-ի և ապրանքների միջազգային գների զարգացումներով:

Վերոնշյալ զարգացումների պայմաններում անվանական ՀՆԱ-ն 2025 թվականին կկազմի 10,976.1 մլրդ դրամ՝ 84 մլրդ դրամով ավել լինելով 2025 թվականի պետական բյուջեով ծրագրված ցուցանիշից: Իսկ միջնաժամկետում անվանական ՀՆԱ-ն կաճի միջինում 8.5%-ով՝ 2030 թվականին կազմելով 16,488.6 մլրդ դրամ:

Աղբյուր՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

Գծապատկեր 1.15. Տնտեսության առանձին ճյուղերի նպաստումները տնտեսական աճին

Աղբյուր՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

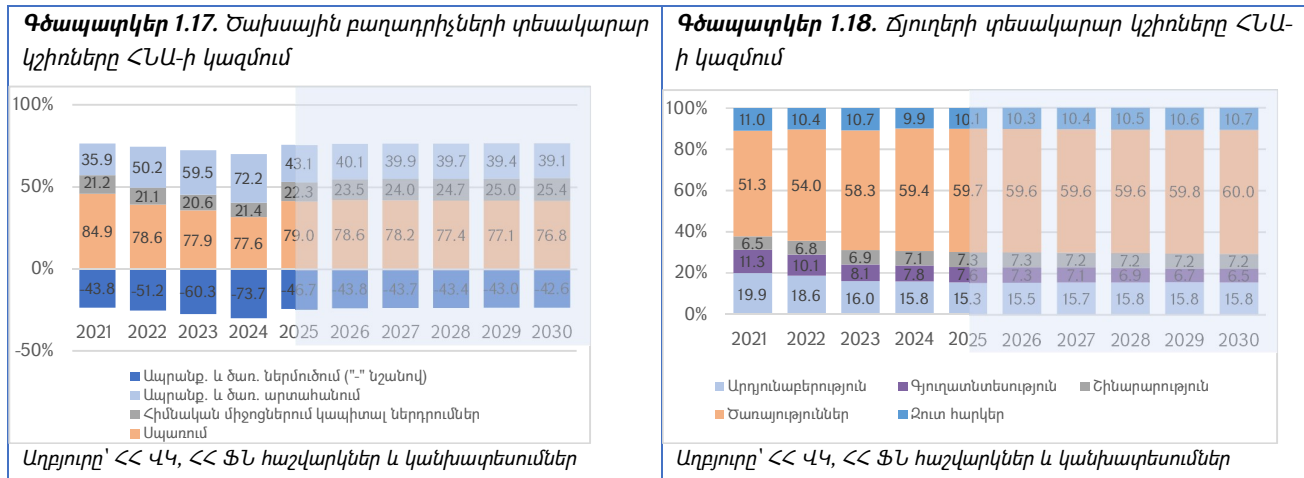
Գծապատկեր 1.16. Տնտեսական աճին պահանջարկի բաղադրիչների նպաստումները

Աղբյուր՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

Համախառն առաջարկի կանխատեսում. 2025 թվականին ծառայությունների և շինարարության աճերն առաջանցիկ կլինեն տնտեսական աճից, իսկ տնտեսական աճը պայմանավորված կլինի հիմնականում ծառայությունների աճով (5.6%): Տնտեսության մյուս ճյուղերը նույնպես կաճեն՝ նպաստելով տնտեսական աճին:

Միջնաժամկետում՝ պայմանավորված ներքին և արտաքին պահանջարկի աճով, տնտեսությունում իրականացվող պետական և մասնավոր ներդրումներով, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության կողմից արտահանման ու ներդրումների խթանմանն ուղղված քաղաքականություններով՝ ծառայությունները կաճեն միջինում 5.4%-ով (ծառայությունների աճը կշարունակի պայմանավորվել SS, տուրիզմի և ֆինանսական ծառայությունների աճերով), արդյունաբերությունը՝ 5.9%-ով (ճյուղի աճին կնպաստի նաև Ամուլսարի շահագործումը), շինարարությունը՝ 5.1%-ով (պետական կապիտալ ծախսերի (հիմնականում ենթակառուցվածքներում ներդրումների) և բնակարանային շինարարության աճով), իսկ գյուղատնտեսությունը՝ 2.0%-ով (պետական օժանդակության ծրագրերով պայմանավորված ոլորտի աճով):

Համախառն պահանջարկի կանխատեսում. 2025 թվականին վերջնական սպառումը կաճի 7.0%-ով, իսկ ներդրումները՝ 9.6%-ով: Սպառման և ներդրումների աճին կնպաստեն տնօրինվող եկամտի և բնակարանային շինարարության հետագա աճերը, ինչպես նաև ներդրումային միջավայրի բարելավմանն ուղղված պետական քաղաքականությունն ու նախատեսվող պետական կապիտալ ծախսերը: Միջնաժամկետում՝ սպառումը միջինում կաճի 4.7%-ով, իսկ ներդրումները՝ 8.1%-ով: Միջնաժամկետում ներդրումների վրա դրական ազդեցություն կունենա ՀՀ կառավարության կողմից ենթակառուցվածքներում ներդրումների շարունակական աճը, ինչպես նաև մասնավոր ներդրումների խթանմանն ուղղված միջոցառումները, իսկ սպառումը պայմանավորված կլինի տնօրինվող եկամտի աճով:

Պայմանավորված վերամշակման և վերաարտահանման նպատակով թանկարժեք մետաղների ներմուծման գործոնի չեզոքացմամբ՝ 2025 թվականին արտահանումը և ներմուծումը կնվազեն, համապատասխանաբար՝ 36.6%-ով և 33.5%-ով: ՀՀ և համաշխարհային տնտեսական աճերի, ՀՀ տնտեսության արտահանելի հատվածի զարգացումների, տնօրինվող եկամտի և զբոսաշրջության աճի, ինչպես նաև արտահանմանը և ներդրումների խրախուսմանն ուղղված ՀՀ կառավարության քաղաքականության պայմաններում 2026-2030 թվականներին արտահանումն ու ներմուծումը կաճեն միջինում 3.7% և 3.2%-ով:

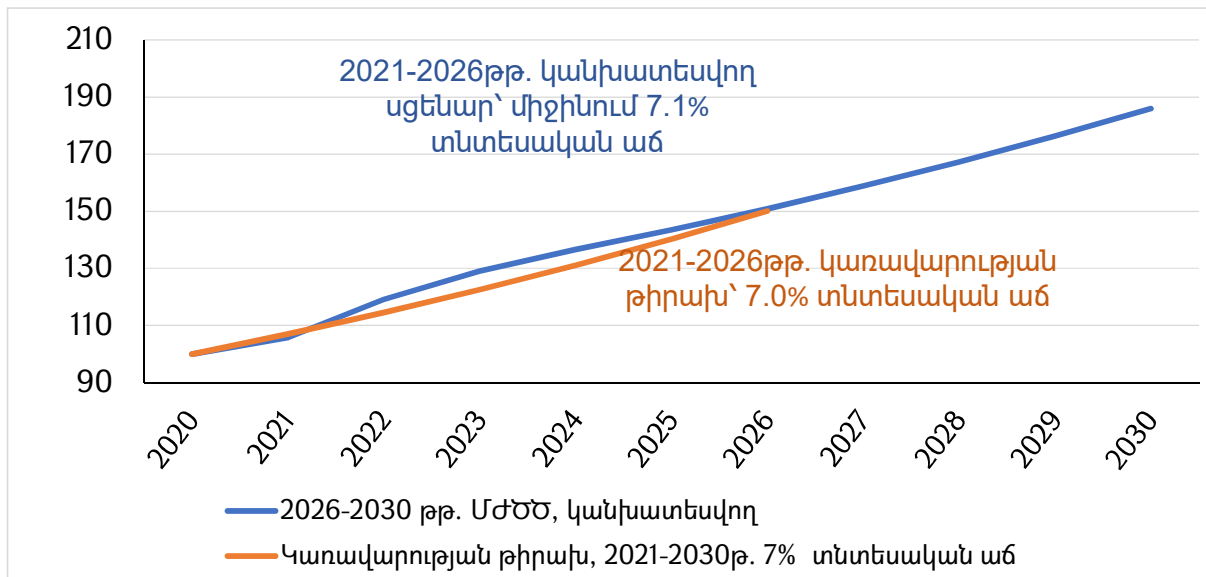
1.3.1.1. Թիրախային տնտեսական աճի սցենար

ՀՀ կառավարությունը նպատակադրել է հասնել միջինում առնվազն 7% տնտեսական աճի: Հատկանշական է, որ կանխատեսված սցենարում 2021-2026թթ. միջինում տնտեսական աճը

կազմում է 7.1%, որը փոքր-ինչ բարձր է կառավարության նպատակադրած 7% տնտեսական աճի թիրախից: Ընդ որում, վերջին տարիներին ՀՀ տնտեսական աճի ներուժը բարձրացել է՝ հասնելով 5.0-5.5%: Այս աճը պահպանելու և ավելի բարձր և կայուն աճի հասնելու համար անհրաժեշտ են լրացուցիչ ջանքեր՝ ուղղված արտադրողականության բարձրացմանը, ներդրումների և արտահանման խթանմանը:

Հաշվի առնելով տնտեսության զարգացման ներկա իրավիճակը՝ միջնաժամկետում տնտեսական աճի ներուժի պահպանման և հետագա բարձրացման համար հնարավոր է հասնել միայն համապատասխան քաղաքականությունների և միջոցառումների իրականացման միջոցով, ուստի կառավարությունը ջանքեր է գործադրելու նպատակադրած աճի թիրախն ապահովելու համար՝ իրականացնելով տնտեսական աճի ներուժի բարձրացմանն ուղղված գործողություններ:

Գծապատկեր 1.19. Կառավարության թիրախավորած 7% տնտեսական աճի և կանխատեսվող սցենարների համեմատականը, իրական ՀՆԱ, 2020=100

Այդ առումով, սույն բաժնում նկարագրվում է 2026-2030 թվականներին տնտեսության ներուժի աստիճանական բարձրացման և ավելի բարձր տնտեսական աճի ապահովման համար անհրաժեշտ քաղաքականության ուղղությունները և այդ նպատակով ՀՀ կառավարության կողմից արդեն իսկ իրականացված և ապագա ջանքերը:

Տնտեսական աճ: Չնայած 2021-2024 թվականներին տնտեսությունը միջինում գրանցվել է բարձր՝ 8.2% իրական աճ, այնուամենայնիվ նշված ժամանակահատվածն աչքի է ընկել մի շարք կարևոր իրադարձություններով, որոնք նշանակալի ազդեցություն են ունեցել բարձր տնտեսական աճի ապահովման գործընթացում, որոնց ազդեցությունն առաջիկա տարիներին կչեզոքանա: Մասնավորապես՝ 2022 թվականի փետրվարի վերջերից սկիզբ առած ռուս-ուկրաինական հակամարտության և Ռուսաստանի դեմ կիրառված պատժամիջոցների հետևանքով տեղի է ունեցել դեպի Հայաստան մարդկանց ներհոսք, զբոսաշրջության զգալի ավելացում, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի ընկերությունների ՀՀ տեղափոխում, ՀՀ-ից դեպի Ռուսաստան արտահանման պահանջարկի ավելացում, գրանցվել են պետական բյուջեից կապիտալ ծախսերի և բնակարանաշինության բարձր աճեր, ինչպես նաև 2023 թվականի սեպտեմբերի վերջից Լեռնային Ղարաբաղից ՀՀ են բռնի տեղահանվել ավելի քան 100,000 հայրենակիցներ:

Դեպի ՀՀ զբոսաշրջային մեծ հոսքերը, ՏՏ ոլորտի ընկերությունների և աշխատակիցների ՀՀ տեղափոխվելը, զբաղվածների թվաքանակի ավելացումը, ինչպես նաև պետական կապիտալ ծախսերի

դերի շարունակական բարձրացումը հանգեցրել են տնտեսության ներուժի և ներուժային աճի բարձրացման: Գնահատվում է, որ ՀՀ տնտեսության ներուժային աճը նախկին 4-4.5% գնահատված միջակայքից աճել է՝ հասնելով 5-5.5% միջակայքի: Չնայած այն հանգամանքին, որ կանխատեսված տնտեսական աճերի պարագայում 2021-2026թթ. տնտեսական աճը միջինում գերազանցում է կառավարության նպատակադրած 7% տնտեսական աճի ցուցանիշը, սակայն միջնաժամկետում նշված ներուժային աճը պահպանելու և ավելի բարձր կայուն աճի հասնելու համար անհրաժեշտ են լրացուցիչ ջանքեր՝ ուղղված տնտեսական աճի ներուժի բարձրացմանը: Նշված թիրախին հասնելու համար հետագա տարիներին ՀՀ տնտեսությունը պետք է զարգանա առաջարկի վրա հիմնված տնտեսական աճի մոդելով (որն իր կենսունակությունն ապացուցել է աշխարհի բազմաթիվ երկրներում), որտեղ տնտեսական աճի առանցքային շարժիչը պետք է լինի արտահանելի հատվածը և արտահանումը (export-led growth model):

Ներդրումներ և արտադրողականություն: Միջնաժամկետում բարձր և կայուն տնտեսական աճի հասնելու համար անհրաժեշտ է շարունակաբար բարձրացնել ներդրումների և արտադրողականության մակարդակը: Վերջինիս ապահովման համար անհրաժեշտ է իրականացնել արդյունավետ ներդրումային քաղաքականություն՝ ներդրումներն ուղղելով տնտեսության արտահանելի հատված, դեպի տեխնոլոգիաներ և ենթակառուցվածքներ, ապահովելով կապիտալի բարձր արտադրողականություն:

Բարձր տնտեսական աճի ապահովման համար կարևոր նախադրյալ է աշխատանքի և կապիտալի արտադրողականության բարձրացումը, ինչը հնարավոր է իրականացնել նոր տեխնոլոգիական լուծումների կիրառմամբ, գործարար և ներդրումային միջավայրի բարելավմամբ, աշխատուժի որակի բարձրացման և կրթական միջոցառումների իրականացմամբ. այս ուղղությամբ նշանակալի արդյունքներ կարող են գրանցվել Կրթության մինչև 2030թ. զարգացման պետական ծրագրի, Զբաղվածության ռազմավարության, ներդրումների խթանման բարեփոխումների արդյունավետ իրականացման արդյունքում (առավել մանրամասն տե՛ս ՄԱՍ II. Ծախսային քաղաքականության ռազմավարությունը բաժնում):

Արտահանելի հատված և արտահանում: Բարձր տնտեսական աճի ապահովման համար անհրաժեշտ է արտահանման տեմպերի արագացում ի հաշիվ ոչ հումքային բարձր ավելացված արժեք ստեղծող ապրանքատեսակների և արտահանելի ծառայությունների: Այսպես, բարձր աճի հասնելու համար պահանջվող մասնավոր ներդրումների ծավալների ապահովմանը զուգահեռ անհրաժեշտ է ապրանքների և ծառայությունների արտահանման ավելի բարձր և կայուն աճեր, ինչը հնարավոր կլինի տնտեսության արտահանելի հատվածի արտադրողական ճյուղերի էական բարելավման միջոցով: Այս թիրախների ապահովմանը կարող է նպաստել արտահանման խթանման միջոցառումների, մշակվող Արտահանման խթանման նոր ռազմավարության և SS ոլորտի խթանման ծրագրերի արդյունավետ իրականացումը (առավել մանրամասն տե՛ս ՄԱՍ II. Ծախսային քաղաքականության ռազմավարությունը բաժնում):

1.3.2. Աշխատանքի շուկա

Տնտեսական բարձր աճի պայմաններում 2021-2023 թվականներին գործազրկության մակարդակը նվազել է՝ ուղեկցվելով զբաղվածության աճով, սակայն 2024 թվականին գրանցվել է գործազրկության աճ և զբաղվածության նվազում, իսկ վարձու աշխատողների թվաքանակը 2022-

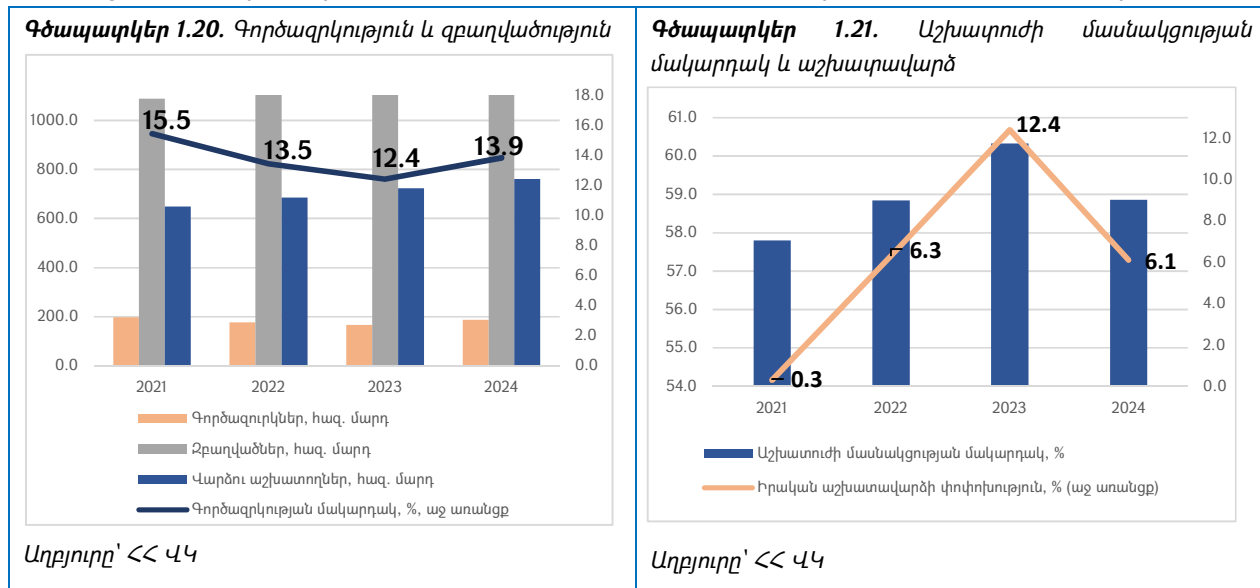
2024 թվականներին շարունակաբար աճել է: Գործազրկության մակարդակը¹³ 2023 թվականին կազմել է 12.4%՝ 1.1 տոկոսային կետով ցածր լինելով նախորդ տարվա ցուցանիշից, սակայն 2024 թվականին այն աճել է՝ 1.5 տոկոսային կետով և կազմել 13.9%:

2021-2023 թվականներին գործազուրկների թվաքանակը նվազել է միջինում 10.7%-ով, իսկ զբաղվածների թվաքանակն աճել՝ 3.7%-ով: Սակայն 2024 թվականին ձևավորված միտումները փոխվել են՝ գործազուրկների թվաքանակն աճել է 12.7%-ով՝ կազմելով 187.9 հազար մարդ, իսկ զբաղվածներինը՝ նվազել 0.5%-ով՝ կազմելով 1,168.4 հազար մարդ: Գործազուրկների թվաքանակի աճը պայմանավորված է եղել ինչպես զբաղվածության նվազմամբ, այնպես էլ աշխատուժի առաջարկի ավելացմամբ: Գործազուրկների թվաքանակի աճին նպաստել է նաև ԼՂ-ից դեպի ՀՀ բռնի տեղահանված աշխատունակ բնակչության՝ ՀՀ աշխատաշուկայում դեռևս ոչ ամբողջական ներգրավվածությունը:

Զբաղվածության նվազումը պայմանավորված է եղել ոչ վարձու աշխատողների նվազմամբ: 2021-2024 թվականներին վարձու աշխատողների թվաքանակը միջինում աճել է 5.1%-ով՝ իր վրա կրելով տնտեսական աճի, նոր կազմակերպությունների ստեղծման, ինչպես նաև սովերի կրճատման ազդեցությունները: Միաժամանակ, աշխատուժի մասնակցության մակարդակը 2021 թվաքանակի 57.8%-ից 2023 թվականին հասել է 60.3%-ի, որից հետո նվազել է՝ 2024 թվականին կազմելով 58.9%:

Աշխատանքի շուկայի դրական զարգացումները շարունակվել են նաև 2025 թվականին: Տնտեսական աճի պայմաններում հունվար-մարտին վարձու աշխատողների թվաքանակը և աշխատավարձերն աճել են: Պաշտոնապես գրանցված գործազուրկների միջին ամսական թվաքանակը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ նվազել է 18.7%-ով՝ կազմելով 37,146 մարդ, իսկ վարձու աշխատողների թվաքանակն աճել 5.4%-ով՝ կազմելով 775,910 մարդ: Վարձու աշխատողների թվաքանակի աճին հիմնականում նպաստել են շինարարության, առևտրի, ինչպես նաև պետական կառավարում և պաշտպանություն ոլորտներում աշխատողների թվաքանակի աճը:

2025 թվականի տնտեսական աճի պայմաններում աշխատանքի շուկայում կորսնորվեն դրական զարգացումներ: Այս պայմաններում ակնկալվում է զբաղվածության աճ և գործազրկության նվազում:

¹³2020թ. սկսած աշխատանքի շուկայի ցուցանիշները հաշվարկվում են՝ հիմք ընդունելով մշտական բնակչության թվաքանակը (ներառում է նաև մինչև 12 ամիս ժամկետով ՀՀ-ից դուրս գտնվող զբաղվածներին և գործազուրկներին)՝ ներկայացնելով ազգային զբաղվածությունը և գործազրկությունը:

2021-2024 թվականներին տնտեսական աճն ուղեկցվել է աշխատավարձերի աճով: Վերջին չորս տարիներին գրանցվել է անվանական աշխատավարձերի միջինում 11% աճ, իսկ իրական աշխատավարձերը միջինում աճել են 6.3%-ով:

2025 թվականի հունվար-մարտին միջին ամսական անվանական աշխատավարձը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ աճել է 5.7%-ով՝ կազմելով 298,879 դրամ: Ընդ որում՝ 2.5% գնաճի պայմաններում իրական աշխատավարձն աճել է 3.1%-ով: Աշխատավարձի աճին հիմնականում նպաստել են մեծածախ և մանրածախ առևտրի, կրթության, մշակող արդյունաբերության, ինչպես նաև վարչարարական և օժանդակ գործունեության ոլորտների աշխատավարձերի աճը: Միջին ամսական անվանական աշխատավարձը պետական հատվածում աճել է 5.2%-ով՝ կազմելով 219,542 դրամ, իսկ ոչ պետականում՝ 5.4%-ով և կազմել՝ 330,270 դրամ:

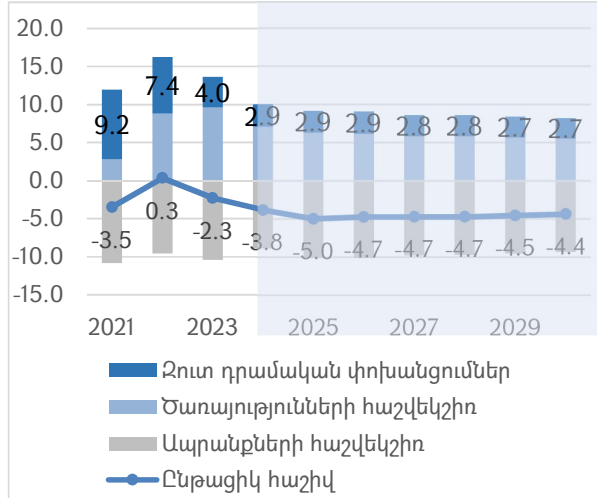
1.3.3. ՀՀ վճարային հաշվեկշիռ, արտահանում և ներմուծում

2021-2024թթ. վճարային հաշվեկշռի ընթացիկ հաշվի պակասուրդը նախորդ չորս տարիների նկատմամբ բարելավվել է՝ միջինում կազմելով ՀՆԱ-ի 2.3%-ը: 2021թ. համավարակի և Արցախյան պատերազմի շուկերից հետո տնտեսության վերականգման և 2022թ. ռուս-ուկրաինական հակամարտության և ՌԴ-ի նկատմամբ կիրառվող աննախադեպ պատժամիջոցների հետևանքով ՀՀ-ից դեպի Ռուսաստան արտահանման պահանջարկի ավելացման, զբոսաշրջության զգալի ավելացման պայմաններում ընթացիկ հաշիվը բնութագրվել է ապրանքների և ծառայությունների հաշվեկշռի բարելավմամբ:

2024թ. ընթացիկ հաշվի պակասուրդը նախորդ տարվա համեմատ վատթարացել է՝ կազմելով ՀՆԱ-ի 3.8%-ը: Ընթացիկ հաշվի վատթարացումը հիմնականում պայմանավորված է եղել ծառայությունների հաշվեկշռի վատթարացմամբ, ինչպես նաև սկզբնական եկամուտների նվազմամբ: Դուլարային արտահայտությամբ ապրանքների և ծառայությունների բացասական հաշվեկշիռը կազմել է ՀՆԱ-ի 1.8%-ը՝ նախորդ տարվա համեմատ վատթարանալով 1 տոկոսային կետով, ինչը հիմնականում պայմանավորված է ծառայությունների հաշվեկշռի՝ ՀՆԱ-ում 2.5 տոկոսային կետ վատթարացմամբ: Տնտեսություն ներհոսող դրամական զուտ փոխանցումները 2024թ. նվազել են շուրջ 22%-ով՝ պայմանավորված ինչպես ներհոսքի նվազմամբ (հատկապես՝ ՌԴ-ից), այնպես էլ դեպի այլ երկրներ արտահոսքի ավելացմամբ: Նշված զարգացումների արդյունքում 2024թ. նախորդ տարվա համեմատ ՀՆԱ-ում ընթացիկ հաշվի պակասուրդը վատթարացել է 1.5 տոկոսային կետով:

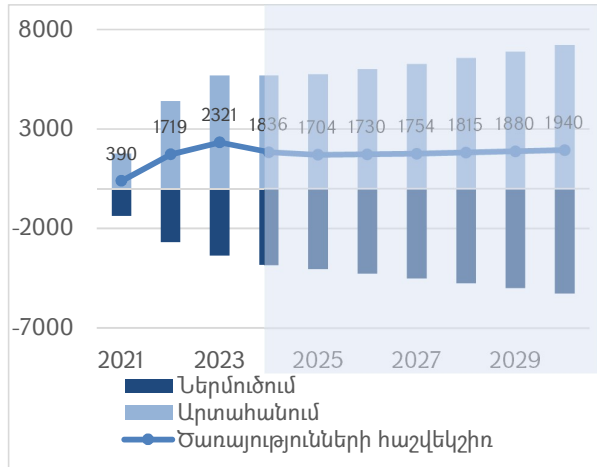
2025 թվականի առաջին երեք ամիսներին ապրանքների գծով արտաքին առևտրի բացասական մնացորդը, արտահանման ծավալների ավելի մեծ անկմամբ պայմանավորված, նախորդ տարվա համադրելի ցուցանիշի նկատմամբ վատթարացել է: Միաժամանակ, նշված ժամանակահատվածում ՀՀ այցելած զբոսաշրջիկների թվաքանակը նվազել է, մինչդեռ ՀՀ-ից մեկնած զբոսաշրջիկների թվաքանակը աննշան աճել՝ թողնելով բացասական ազդեցություն ծառայությունների հաշվեկշռի վրա: Իսկ ՀՀ բանկերի միջոցով ֆիզիկական անձանց անունով արտերկրից ստացված ոչ առևտրային բնույթի զուտ դրամական փոխանցումներն աճել են:

Գծապատկեր 1.22. Ընթացիկ հաշվի և դրա բաղադրարարների դինամիկան, % ՀՆԱ-ում

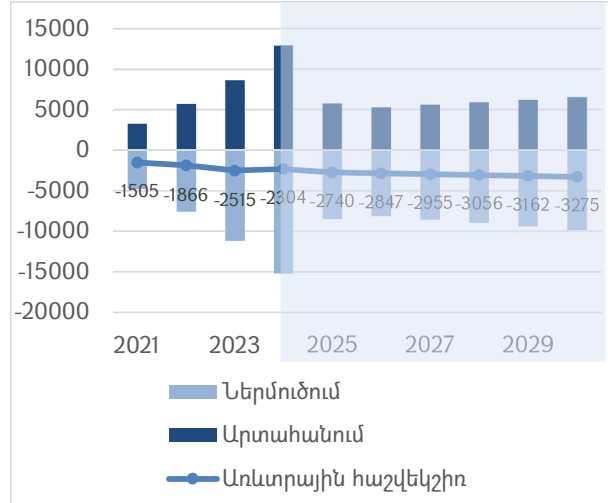
Աղբյուր՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

Գծապատկեր 1.24. Ծառայությունների արտահանում, ներմուծում և հաշվեկշռի դինամիկան, մլն ԱՄՆ դոլար

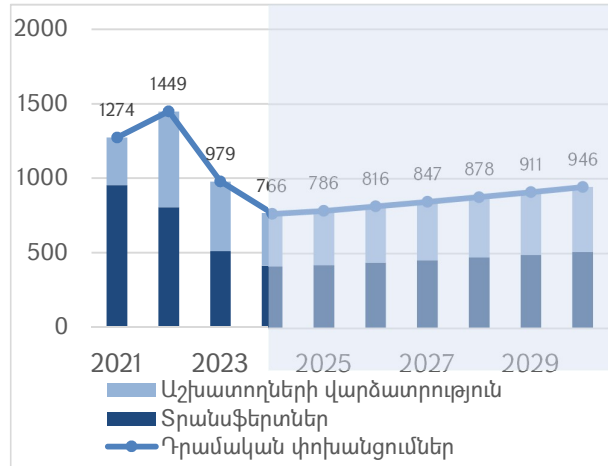
Աղբյուր՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

Գծապատկեր 1.23. Ապրանքների արտահանման, ներմուծման և առևտրային հաշվի դինամիկան, մլն ԱՄՆ դոլար

Աղբյուր՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

Գծապատկեր 1.25. Զուտ դրամական փոխանցումների դինամիկան, մլն ԱՄՆ դոլար

Աղբյուր՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

Կանխատեսում: Պայմանավորված առևտրային հաշվեկշռի վատթարացմամբ, ինչպես նաև ընթացիկ հաշվին ծառայությունների հաշվեկշռի դրական նպաստման նվազմամբ՝ 2025թ. ընթացիկ հաշվի պակասուրդը կվատթարանա՝ հասնելով ՀՆԱ-ում 5% մակարդակի: Միջնաժամկետում, 2022-2024թթ. առաջացած դրական գործոնների ազդեցությունների չեզոքացման (մասնավորապես, վերաարտահանման գործոնի չեզոքացման, ՌԴ-ից զբոսաշրջիկների հոսքերի կայունացման) պայմաններում ընթացիկ հաշվի պակասուրդը կկայունանա իր երկարաժամկետ հավասարակշիռ մակարդակի շուրջ:

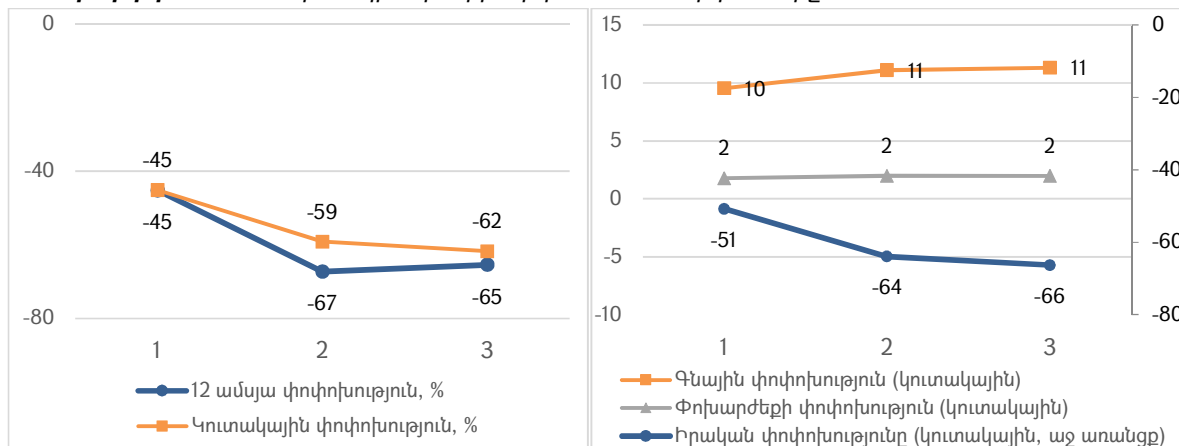
Արտահանում: 2022-2024թթ. միջինում արձանագրվել է ապրանքների և ծառայությունների դոլարային արտահանման 57.4% աճ: Ապրանքների արտահանումը 2022-24թթ. միջինում աճել է 58.4%-ով, որը հիմնականում պայմանավորվել է արտաքին որոշ շուկաներում (հատկապես՝ ՌԴ-ում և ԱՄԷ-ում) ՀՀ ապրանքների նկատմամբ պահանջարկի ավելացմամբ և վերաարտահանմամբ: Իսկ 2022-24թթ. ծառայությունների արտահանումը միջինում աճել է 59.6%-ով՝ հիմնականում պայմանավորված ՀՀ այցելած զբոսաշրջիկների թվաքանակի կտրուկ աճով, որին մեծ նպաստում է ունեցել ռուս-

ուկրաինական հակամարտության արդյունքում ռուս զբոսաշրջիկների թվաքանակի կտրուկ աճը, ինչպես նաև հեռահաղորդակցության, համակարգչային և տեղեկատվական ծառայությունների արտահանումը: Ընդ որում, հատկանշական է այն հանգամանքը, որ 2023-24թթ ՀՀ այցելած զբոսաշրջիկների թվաքանակը հատել է 2019 թվականի նախահամավարակային ժամանակաշրջանի մակարդակը, բայց այն տեղի է ունեցել միայն ՌԴ-ից զբոսաշրջիկների աճի հաշվին:

2024թ. ապրանքների¹⁴ արտահանումն աճել է 53.1%-ով՝ պայմանավորված հիմնականում վերաարտահանման (հատկապես՝ դեպի ԱՄԷ) բարձր ծավալներով: Սակայն մայիս ամսից սկսած արտահանման աճի տեմպերը կտրուկ դանդաղել են՝ հիմնականում պայմանավորված ոսկու վերաարտահանման ծավալների կտրուկ կրճատմամբ: Իսկ նոյեմբեր-դեկտեմբեր ամիսներին արձանագրվել է ապրանքների արտահանման կտրուկ անկում, որը պայմանավորված էր ոսկու վերաարտահանման ծավալների նվազմամբ: 2024թ. ծառայությունների արտահանումը նվազել է 0.1%-ով, որին հիմնականում նպաստել է զբոսաշրջության նվազումը (10 տոկոսային կետ), իսկ նվազմանը հիմնականում հակադրել են ֆինանսական և հեռահաղորդակցության, համակարգչային, տեղեկատվական ծառայությունների արտահանումները (համապատասխանաբար՝ 4.5 և 1.9 տոկոսային կետեր):

Ապրանքների արտահանման նախորդ տարվա տարեվերջից սկիզբ առած նվազման միտումները պահպանվել են՝ 2025թ. առաջին եռամսյակում նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի համեմատ ապրանքների արտահանումը նվազել է 61.8%-ով: Ապրանքների արտահանման նվազումը հիմնականում պայմանավորված է թանկարժեք մետաղների վերաարտահանման ծավալների կտրուկ անկմամբ:

Գծապատկեր 1.26. 2025թ. ապրանքների արտահանման միտումները, %

Աղբյուր՝ ՀՀ ՎԿ և ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ:

2025թ. առաջին երեք ամիսներին ՀՀ այցելած զբոսաշրջիկների թվաքանակը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ նվազել է: 2025 թվականի առաջին երեք ամիսներին ՀՀ այցելած զբոսաշրջիկների թվաքանակը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ նվազել է 11.3% (շուրջ 49 հազար մարդով), որին հիմնականում նպաստել է ՌԴ-ից զբոսաշրջիկների թվաքանակի կրճատումը (բացասական նպաստումը կազմել է շուրջ 9.2%-ային կետ):

Կանխատեսում: Առանց վերաարտահանման գործոնի ազդեցության 2025թ. և միջնաժամկետում սպասվում են միջինում շուրջ 5.5% արտահանման աճեր: Մինչդեռ վերաարտահանման գործոնի կտրուկ անկման պայմաններում 2025թ. սպասվում է արտահանման անկում, իսկ միջնաժամկետում՝ միջինում 3.7%-ը արտահանման աճ: Սակայն, պայմանավորված որոշ ապրանքների վերաարտահանման գործոնների (հատկապես՝ ոսկու, արծաթի և պլատինի) կտրուկ կրճատման, 2025թ. սպասվում է շուրջ 38.1% արտահանման անկում: Միջնաժամկետում, ռուս-ուկրաինական

¹⁴ Աղբյուրը՝ ՀՀ վիճակագրական կոմիտե, «Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական վիճակը» ամսական զեկույցներ:

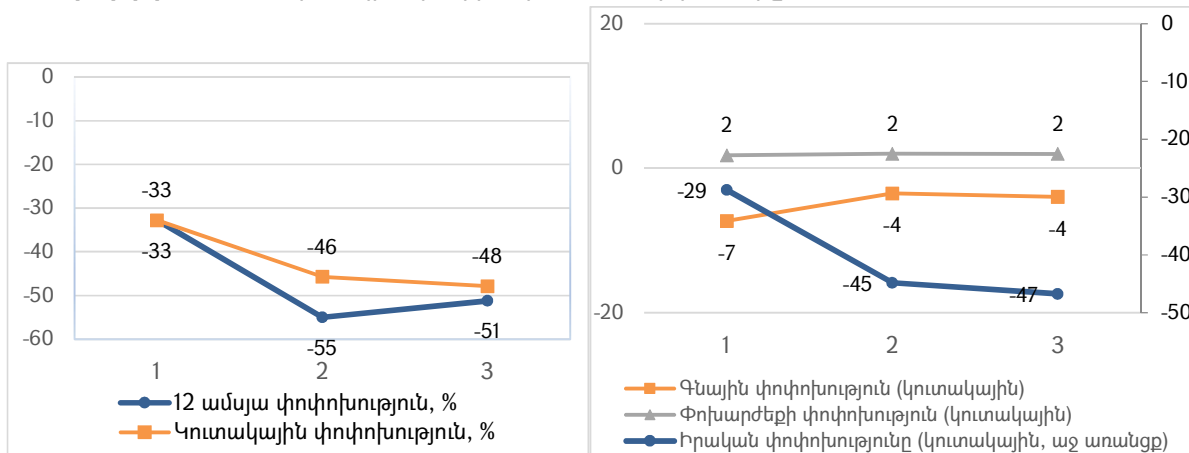
պատերազմի հետևանքով 2022-2024թթ. առաջացած դրական գործոնների թուլացման, մասնավորապես վերաարտահանման գործոնի չեզոքացման պայմաններում՝ 2026թ. համար կանխատեսվում է արտահանման նվազում շուրջ 2.1%-ով, իսկ 2027-30թթ.՝ արտահանումը կսկսի աճել՝ միջինում շուրջ 5.1%-ով:

Ներմուծում: 2022-2024թթ. միջինում արձանագրվել է ապրանքների և ծառայությունների ներմուծման դուրային 46.6% աճ: 2022-2024թթ. գրանցվել է ապրանքների ներմուծման բարձր աճ՝ պայմանավորված ներքին պահանջարկով, բարձր տնտեսական ակտիվությամբ և վերաարտահանման նպատակով իրականացված ներմուծմամբ: Նշված ժամանակահատվածում ծառայությունների ներմուծման աճի բարձր տեմպը պայմանավորվել է տնտեսական բարձր ակտիվությանը համահունչ բնակչության տնօրինվող եկամտի ավելացման արդյունքում՝ զբոսաշրջային ծառայությունների նկատմամբ պահանջարկի աճով:

2024թ. արձանագրվել է ներմուծման երկնիշ աճ (33.8%)՝ հիմնականում պայմանավորված վերաարտահանման նպատակով իրականացված ներմուծմամբ: 2024թ. մայիս ամսից արձանագրվել է ներմուծման աճի տեմպերի կտրուկ դանդաղում՝ պայմանավորված վերը նշված վերաարտահանման գործոններով: Սակայն հատկանշական է այն հանգամանքը, որ ինչպես արտահանման, այնպես էլ ներմուծման դեպքում նույնբեր ամսից նկատվել է ներմուծման կտրուկ անկում (ոսկու վերաարտահանման ծավալների նվազմամբ պայմանավորված): Իսկ 2024թ. ծառայությունների ներմուծումն աճել է 14.2%-ով:

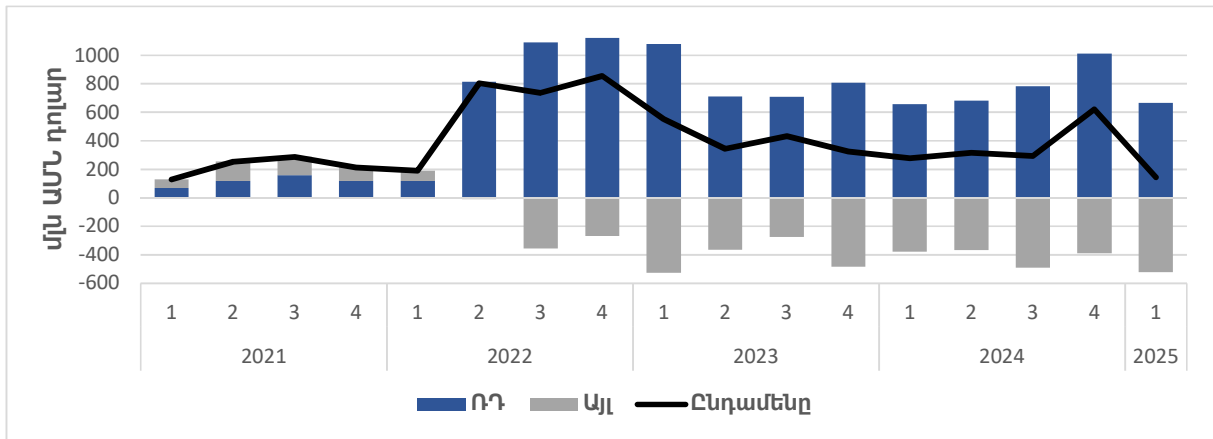
2025թ. առաջին երեք ամիսներին արձանագրվել է ապրանքների ներմուծման կտրուկ նվազում (47.9%)՝ հիմնականում պայմանավորված վերաարտահանման նպատակով ներմուծվող թանկարժեք մետաղների ներմուծման ծավալների կտրուկ անկմամբ: Ինչպես արտահանման, այնպես էլ ներմուծման անկման միտումը նույնպես սկիզբ է առել 2024թ. նոյեմբեր ամսից՝ պայմանավորված նույն գործոնով (ոսկու վերաարտահանման ծավալների նվազմամբ պայմանավորված):

Գծապատկեր 1.27. 2025թ. ապրանքների ներմուծման միպոմները, %

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ և ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ:

Կանխատեսում: Փաստացի և կանխատեսվող հորիզոնում վերաարտահանման գործոնի ազդեցության բացառման պայմաններում միջնաժամկետում սպասվում են ներքին պահանջարկի և տնտեսական ակտիվությանը համահունչ ներմուծման աճեր: Իսկ ընդհանուր առմամբ, սպասվող տնտեսական աճի և վերաարտահանման գործոնների կտրուկ անկումով, ինչպես նաև ծառայությունների նկատմամբ ներքին պահանջարկի աճով պայմանավորված 2025թ. սպասվում է շուրջ 34.2% ներմուծման անկում: 2026թ. վերաարտահանման գործոնի զգալի չեզոքացման արդյունքում կարձանագրվի ներմուծման շուրջ 1.2% անկում: 2027-2030թթ. պայմանավորված ներքին պահանջարկի աճով, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության կողմից նախատեսվող պետական ներդրումների իրականացման և մասնավոր

ներդրումների խթանման միջոցառումների ազդեցությամբ պայմանավորված ներմուծման աճը միջինում կկազմի մոտ 5.1%:

1.3.4. Արժույթային շուկա և փոխարժեքներ

Ֆիզիկական անձանց փոխանցումներ: 2022-2024 թվականներին դեպի ՀՀ ֆիզիկական անձանց զուտ փոխանցումները սկզբում աճել, սակայն հետո կտրուկ նվազել են՝ հատկապես պայմանավորված Ռուսաստանից զուտ փոխանցումների նվազմամբ, թեև մնացել են համեմատաբար բարձր մակարդակի վրա: 2022թ. մինչև 2023թ. առաջին եռամսյակ ՀՀ բանկերի միջոցով ֆիզիկական անձանց անունով արտերկրից մուտք եղած և ՀՀ-ից արտերկիր կատարված առևտրային և ոչ առևտրային նպատակով զուտ փոխանցումները աճել են բարձր տեմպով: Սակայն 2023 թվականի երկրորդ եռամսյակից մինչև 2024թ. սկսել են նվազել: 2024թ. զուտ փոխանցումները հասել են 1.5 մլրդ դոլարի՝ 2023թ. 1.7 համեմատ նվազելով 8.8%-ով: Ընդ որում, ՌԴ-ից զուտ փոխանցումները 2024թ. կազմել են 3.1 մլրդ դոլար՝ նախորդ տարվա 3.3 մլրդ դոլարի համեմատ նվազելով շուրջ 5.2%-ով՝ հիմնականում պայմանավորված առաջին կիսամյակի նվազումով: Արդյունքում, 2024թ. ՀՀ-ում արտարժույթի ծավալները նվազել են՝ դեռևս մնալով բարձր մակարդակի վրա:

Դեպի ՀՀ ֆիզիկական անձանց փոխանցումները 2025թ. առաջին եռամսյակում շարունակում են մնալ բարձր մակարդակում, սակայն նախորդ տարվա առաջին եռամսյակի համեմատ նվազել են: Չնայած 2025թ. առաջին եռամսյակում ՀՀ բանկերի միջոցով ֆիզիկական անձանց անունով արտերկրից մուտք եղած և ՀՀ-ից արտերկիր կատարված առևտրային և ոչ առևտրային նպատակով զուտ փոխանցումների ծավալները սկսել են կրճատվել նախորդ տարում արձանագրված ծավալների նկատմամբ (անկումը կազմել է 48.4%)՝ այնուամենայնիվ շարունակում են մնալ բարձր մակարդակում պատմական ծավալների նկատմամբ՝ պահպանելով ՀՀ-ում արտարժույթի բարձր առաջարկը:

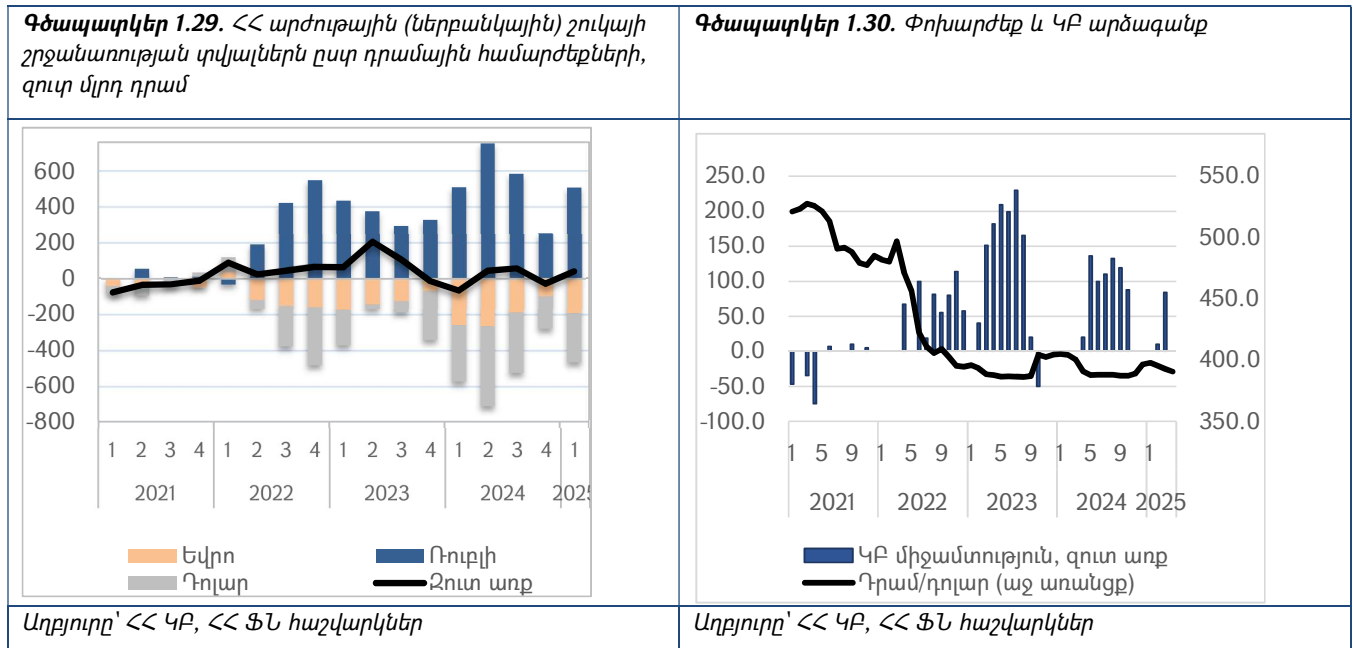
Գծապատկեր 1.28. ՀՀ բանկերի միջոցով ֆիզիկական անձանց անունով արտերկրից մուտք եղած և ՀՀ-ից ֆիզիկական անձանց կողմից արտերկիր կատարված զուտ փոխանցումներ, մլն ԱՄՆ դոլար

Աղբյուր՝ ՀՀ ԿԲ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

Արժույթային շուկա: 2022-2024թթ. ՀՀ արժույթային շուկայի շրջանառության ծավալները եղել են աննախադեպ բարձր մակարդակում: Արժույթային շուկայի նման մեծ շրջանառությունը պայմանավորված է 2022թ. սկիզբ առած ռուս-ուկրաինական պատերազմի հետևանքով ՀՀ ներհոսած ռուբլու մեծ ծավալներով, որի հետևանքով դոլարի և եվրոյի նկատմամբ ձևավորվել է մեծ պահանջարկ: Այս մասին են փաստում 2022թ. երկրորդ եռամսյակից ՀՀ ներբանկային շուկայում ռուբլու զուտ առքի աննախադեպ բարձր ծավալները, որին զուգընթաց կտրուկ ավելացել են դոլարի և եվրոյի զուտ

վաճառքի ծավալները: Այս ժամանակահատվածում ՀՀ ԿԲ-ն արժույթային շուկայում իրականացրել է միջամտություններ՝ ավելորդ տատանողականությունը չեզոքացնելու նպատակով:

2025թ. հունվար-ապրիլ ամիսներին ՀՀ արժույթային շուկայի շրջանառության ծավալները շարունակել են պահպանվել բարձր մակարդակում, թեև 2025 թվականի հունվար-ապրիլ ամիսներին արտարժույթի ներբանկային առքը գերազանցել է վաճառքի ծավալները՝ պայմանավորված ռուբլու առքի ծավալների աճով: Ըստ 2025թ. մարտ ամսվա ՀՀ ԿԲ տեղեկագրի՝ հունվար-մարտին ԿԲ-ն իրականացրել է 94 մլն դոլարի արտարժույթի զուտ առք:

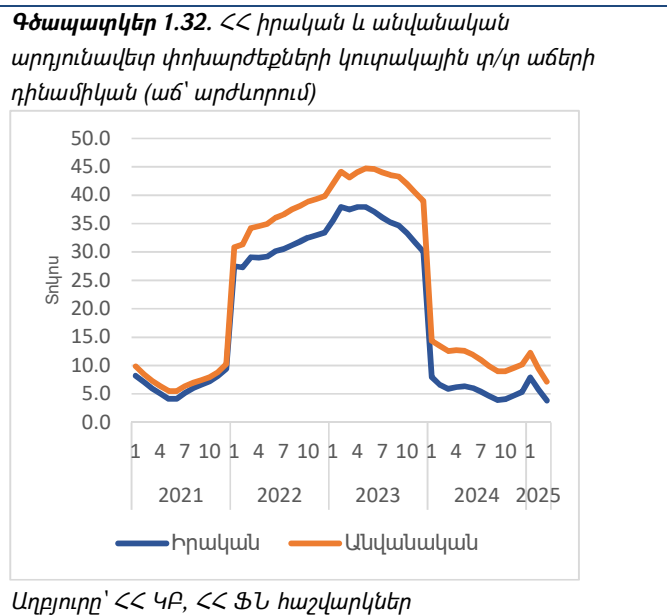
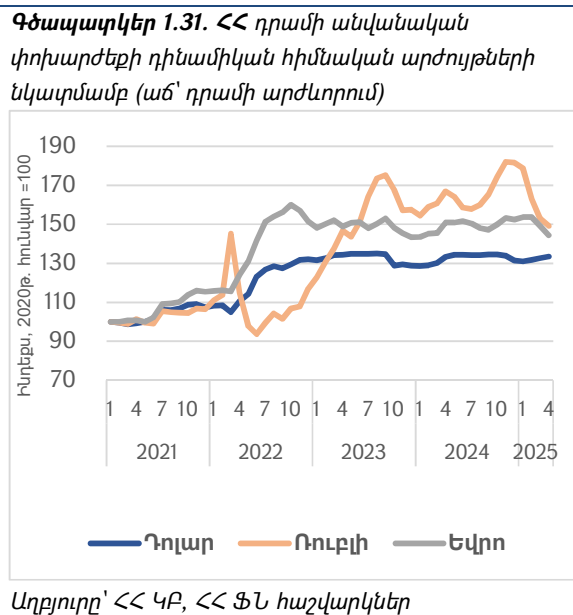
Երկկողմանի փոխարժեքներ: 2021 թվականին ՀՀ դրամն արժեզրկվել է՝ հիմնականում պայմանավորված համավարակի և Արցախյան պատերազմի հետևանքով ձևավորված սպասումների և անորոշությունների արդյունքում տարվա առաջին կիսամյակի զարգացումներով: **2022-2024թթ.** ՀՀ դրամն ԱՄՆ դոլարի, եվրոյի և ռուբլու նկատմամբ միջինում դրսևորել է արժևորման վարքագիծ՝ հիմնականում պայմանավորված 2022թ. արտարժույթի աննախադեպ մեծ ներհոսքով: ՀՀ փոխարժեքի շուկայում 2022-ից մինչև 2023թ. տարեվերջ արձանագրվել է ՀՀ դրամի արժևորում երեք հիմնական արժույթների՝ դոլարի, եվրոյի և ռուբլու նկատմամբ, այնուհետև, 2024թ. տարեսկզբից դրամը եվրոյի և ռուբլու նկատմամբ դրսևորել է արժեզրկման, իսկ դոլարի նկատմամբ՝ շարունակել արժևորման վարքագիծը: Դոլարի համար 2024թ.-ին արժեզրկման առավելագույն արժեքը գրանցվել է 405.6 դրամ հունվարի 16-ին: Միջին փոխարժեքը կազմել է 392.7 դրամ մեկ ԱՄՆ դոլարի դիմաց՝ նախորդ տարվա միջին փոխարժեքի՝ 392.5-ի նկատմամբ արժեզրկվելով 0.1%-ով: Եվրոյի նկատմամբ ՀՀ դրամը արժեզրկվել է 0.1%-ով, արժեզրկման առավելագույն 444.2 դրամ մեկ եվրոյի դիմաց արժեքին հասնելով 2024թ. հունվարի 11-ին: ՀՀ դրամը ՌԴ ռուբլու նկատմամբ 2022թ. մարտին կտրուկ արժևորվել է՝ պայմանավորված ռուս-ուկրաինական հակամարտությամբ, ապա սկսել է կրկին արժեզրկվել մինչև հունիս, այնուհետև՝ նորից մտել արժևորման փուլ մինչև սեպտեմբեր, այնուհետև դրսևորել թույլ տատանողականությամբ կայուն վարքագիծ մինչև տարեվերջ: Տարեվերջին 2023թ. համեմատ արժևորումը կազմել է 9.6 տոկոս:

2025թ. հունվար-ապրիլ ամիսներին ՀՀ դրամը արժևորվել է երեք հիմնական արժույթների նկատմամբ: Այսպես, ԱՄՆ դոլարի, եվրոյի և ռուբլու նկատմամբ ՀՀ դրամը 2025թ. հունվար-ապրիլ

ամիսներին նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ արժևորվել է համապատասխանաբար՝ 1.5%, 2.7% և 0.1%-ով:

Արդյունավետ փոխարժեքներ: ՀՀ արտաքին առևտրի տեսանկյունից առավել կարևոր արժույթներից բաղկացած զամբյուղի նկատմամբ ՀՀ ազգային արժույթն իրական արտահայտությամբ 2022-2024թթ. միջինում արժևորվել է 23.8%-ով: Իրական արդյունավետ փոխարժեքի արժևորման տեմպը 2024թ. հունվարին կտրուկ դանդաղել է և պահպանել այդ միտումը մինչև տարեվերջ:

2025թ. սկզբից դրամը ՀՀ հիմնական գործընկեր երկրների արժույթների նկատմամբ դրսևորել է արդյունավետ փոխարժեքի արժևորման տեմպի դանդաղման վարքագիծ. հունվար-մարտ ամիսներին ՀՀ դրամի իրական արդյունավետ փոխարժեքի արժևորումը կազմել է 3.8%, իսկ անվանականը՝ 7.2%, ինչը բացասաբար է անդրադառնում արտահանման մրցունակության վրա:

1.3.5. Գնաճ և դրամավարկային քաղաքականություն

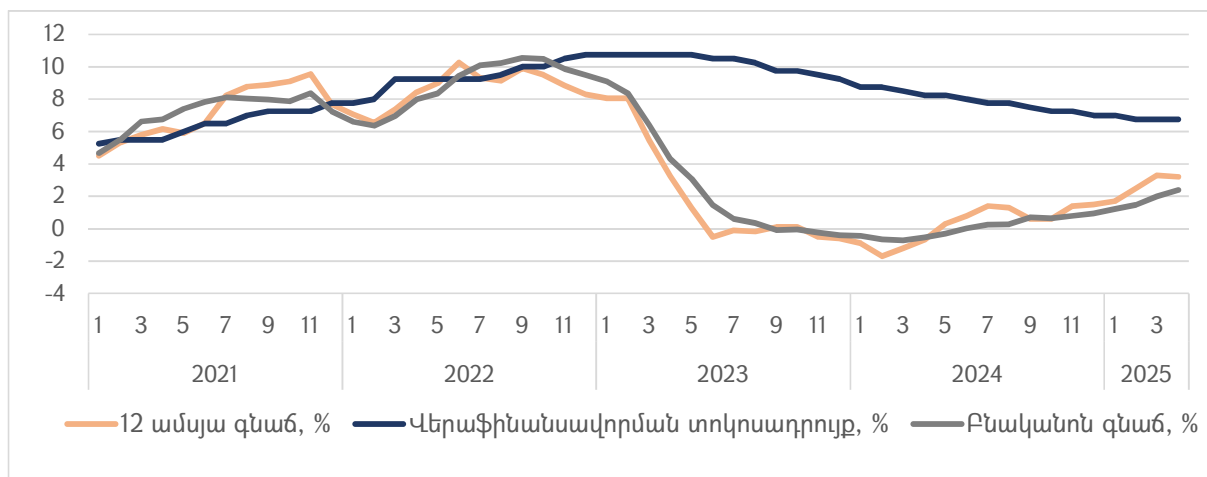
2021-2022 թթ. առաջարկի և պահանջարկի գործոնների ներգործությամբ գնաճի արագացմանը քաղաքականության դիրքի խստացմամբ արձանանքելուց հետո ԿԲ-ն 2023-2024 թվականներին մեղմացրել է քաղաքականության դիրքը՝ արձագանքելով գնաճի կտրուկ դանդաղմանը և ապա՝ մոտեցմանը թիրախին: 2021թ. առաջարկի (միջազգային ապրանքահումքային շուկաներում դրսևորված գների աճ, բեռնափոխադրումների սակագների աճ, տարվա առաջին կեսին նախորդ համադրելի ժամանակահատվածի համեմատ ՀՀ դրամի արժեզրկված դիրք) և պահանջարկի (մասնավոր սպառման աճ, գնաճային սպասումների ավելացում) գործոնները հանգեցրել են միջին գնաճի արագացմանը մինչև 7.2%՝ նախորդող տարվա 1.2% ցուցանիշի դիմաց: Արձագանքելով ձևավորվող գնանկումային ճնշումներին, ԿԲ-ը զսպող քաղաքականություն է սկսել իրականացնել 2020թ. դեկտեմբերից, մինչև 2021թ.-ի վերջ վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքը բարձրացնելով 3.5 տոկոսային կետով: 2022թ. տարեսկզբին արդեն դիտվել է 12-ամսյա գնաճի տեմպերի դանդաղման գործընթաց, մինչդեռ մարտ ամսից սկսած, պայմանավորված նախ ռուս-ուկրաինական հակամարտության սրման արդյունքում միջազգային ապրանքահումքային շուկաներում դիտված գների կտրուկ աճով և ՀՀ դրամի փոխարժեքի կարճատև արժեզրկմամբ, ապա՝ համախառն պահանջարկի զգալի աճով (այդ թվում՝ օտարերկրյա այցելուների կտրուկ ավելացմամբ պայմանավորված), 12-ամսյա գնաճը նորից արագացել է՝ հունիսին հասնելով մինչև 10.3%: Այս պայմաններում ԿԲ-ը շարունակել է

բարձրացնել տոկոսադրույքը՝ 2022թ.-ի վերջին հասցնելով այն 10.75%-ի, ինչի արդյունքում քաղաքականության կոշտացման ամբողջ շրջափուլում տոկոսադրույքը բարձրացվել է 6.5%-ային կետով: 2023թ.-ին, պայմանավորված արտաքին հատվածից և աշխատաշուկայից փոխանցվող գնաճային ճնշումների թուլացմամբ, իսկ տարեվերջին՝ գնանկումային ազդեցություններով, գնաճային սպասումների նվազմամբ, ինչպես նաև իրականացված հետևողական զսպող դրամավարկային քաղաքականության ազդեցությամբ գնաճի տեմպերը զգալիորեն դանդաղել են, ապա՝ փոխարինվել գնանկումային միտումներով, ինչի արդյունքում 12 ամսյա գնաճը դեկտեմբերին կազմել է -0.6%, իսկ միջին գնաճը 2.0%: 2024 թ. սկզբին առկա գնանկումային ճնշումները ձևավորվել են համաաշխարհային տնտեսությունից փոխանցվող գնանկումային ազդեցությունների, գնաճային սպասումների դեպի ներքև ճշգրտման, փոխարժեքի արժևորման հետաձգված ազդեցությունների, ինչպես նաև 2020-2022 թթ. իրականացված հետևողական զսպող դրամավարկային քաղաքականության լազային ազդեցությամբ: Այս ազդեցությունների որոշակի թուլացման պայմաններում մայիսից գնաճը սկսել է վերականգնվել: 2024 թ.-ի ընթացքում ՀՀ ԿԲ-ն զգալիորեն մեղմել է դրամավարկային պայմանները՝ նվազեցրեցնելով վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքը 2.25 տոկոսային կետով՝ տարեվերջին սահմանելով այն 7% մակարդակում: Արդյունքում 12 ամսյա գնաճը տարեվերջին կազմել է 1.5%, միջին գնաճը՝ 0.3%:

2025 թ. հունվար-ապրիլ ամիսներին գնաճը արագացել է՝ մոտենալով ԿԲ թիրախային ցուցանիշին: ԿԲ-ը շարունակել է դրամավարկային պայմանների մեղմման գործընթացը՝ քաղաքականության տոկոսադրույքը իջեցնելով 0.25 տոկոսային կետով՝ սահմանելով այն 6.75% մակարդակում:

Արտաքին աշխարհից գնանկումային ճնշումների թուլացման գնաճի տեմպերը արագացել են՝ ապրիլին 12 ամսյա գնաճի ցուցանիշի դեպքում հասնելով 3.2%-ի, իսկ միջին գնաճի դեպքում՝ 2.7%-ի:

Գծապատկեր 1.33. Գնաճի տեմպերը և ԿԲ տոկոսադրույքը ըստ ամիսների, 2021-2025թ. ապրիլ, %

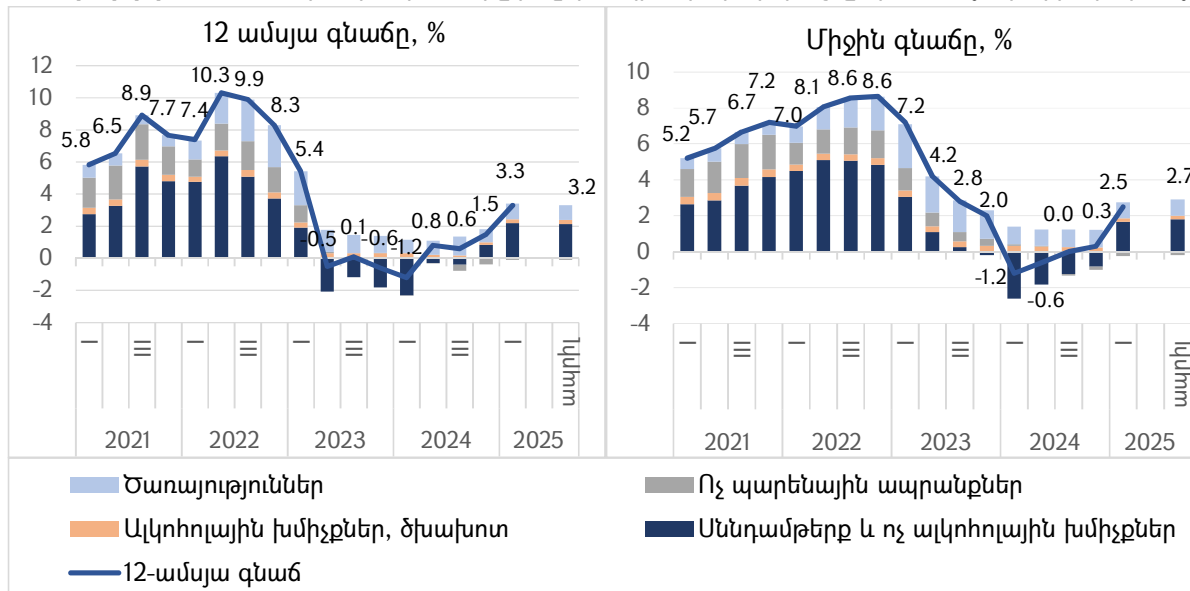

Աղբյուր՝ ՀՀ ԿԲ

Դրամավարկային քաղաքականության փոխանցումային մեխանիզմն ինչպես քաղաքականության խստացման, այնպես էլ մեղմացման շրջափուլերում համեմատաբար արդյունավետ է գործել պետական պարտատոմսերի, և պակաս արդյունավետ՝ վարկերի և ավանդների շուկաներում՝ այդ թվում պայմանավորված նաև դեպի ՀՀ բանկային համակարգ տեղի ունեցած լրացուցիչ ներհոսքերով: Ինչպես 2020թ. դեկտեմբերից մինչև 2022թ. վերջ ԿԲ կողմից վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքի բարձրացման, այնպես էլ 2023թ. կեսից դրա նվազեցման փուլերում ֆինանսական շուկաներում վարկերի և ավանդների տոկոսադրույքներն անհամաչափորեն են ճշգրտվել միջբանկային ռեպոյի և կարճաժամկետ պետական պարտատոմսերի շուկաների համեմատ, որոնք սովորաբար զգայուն են դրամավարկային քաղաքականության որոշումների նկատմամբ: Ավելին, տոկոսադրույքների բարձրացման շրջափուլում դեպի բանկային համակարգ ֆինանսական հոսքերը դեպի ներքև ճնշումներ

են առաջացրել ավանդների տոկոսադրույքների համար, իսկ հիպոթեքային վարկերի նկատմամբ բարձր պահանջարկը երկու շրջափուլերում էլ դեպի վերև ճնշում է առաջացրել հիպոթեքային վարկերի տոկոսադրույքների համար: 2024 թ.-ին և 2025 թ.-ի առաջին ամիսներին՝ պայմանավորված դրամավարկային պայմանների մեղմացման ազդեցություններով պետական պարտատոմսերի տոկոսադրույքները ճշգրտվել են դեպի ներքև, ավանդների տոկոսադրույքները տատանվել են իրենց միջին մակարդակների շուրջ, իսկ վարկերի տոկոսադրույքները առանձին դեպքերում պահանջարկի ազդեցությամբ աճել են: Հիպոթեքային և սպառողական վարկերի տոկոսադրույքները կայունացել են:

Գծապատկեր 1.34. Գնաճի նպաստումները խոշոր ապրանքախմբերով, ըստ եռամսյակների, տոկոսային կերպ

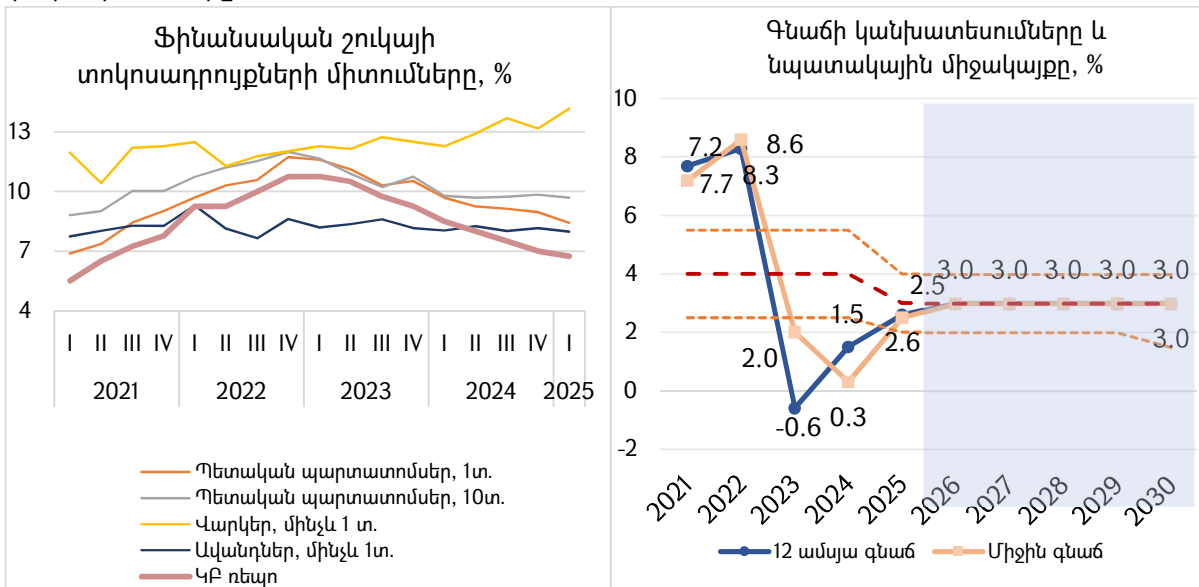

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ և ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

Կանխատեսում: 2025թ. գնաճը կմոտենա նպատակային 3% ցուցանիշին և միջնաժամկետում կկայունանա դրա շուրջ: Մշտադիտարկելով տնտեսության զարգացման սցենարները, ԿԲ-ը պատրաստ է ձեռնարկել համարժեք գործողություններ՝ միջնաժամկետ հորիզոնում գնաճի 3% մակարդակի և գների կայունության նպատակի ապահովման համար¹⁵:

¹⁵ https://www.cba.am/AM/News/Pages/news_11062024_01.aspx#sthash.c7caMicL.dpbs

Գծապատկեր 1.35. Դրամավարկային քաղաքականության ազդեցությունները ֆինանսական շուկայում և գնաճի կանխատեսումները

1.4. ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԻՄՔՈՒՄ ԸՆԿԱԾ ԵՆԹԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

2026-2030թթ. ՄԺԾԾ մակրոտնտեսական շրջանակի կանխատեսումներն իրականացվել են ՀՀ ՖՆ կողմից՝ կիրառելով տնտեսաչափական մոդելներ, և առանձին շուկերի և հարկաբյուջետային միջոցառումների ազդեցությունների գնահատման համար՝ ՀՀ ՖՆ Արարատ հարկաբյուջետային ռազմավարության դինամիկ ստոխաստիկ ընդհանուր հավասարակշռության (Ararat Fiscal Strategy Model) մոդելը¹⁶, որոնց համար տեղեկատվական հիմք են հանդիսացել 2025թ. ապրիլ ամսվա դրությամբ հասանելի ներքին և արտաքին ընթացիկ տնտեսական և ֆինանսական զարգացումները, ինչպես նաև ՀՀ գործընկեր երկրների տնտեսական զարգացումների և հումքային ապրանքների համաշխարհային գների միջազգային կառույցների կողմից արված կանխատեսումները: Մասնավորապես՝

1. Արտաքին գործոններ.

- 2025թ. ապրիլ ամսվա ԱՄՀ կանխատեսումների համաձայն սպասվում է հիմնական գործընկեր երկրների տնտեսական աճերի կտրուկ դանդաղում: ԱՄՆ-ում աճը կդանդաղի՝ 2025թ. կազմելով 1.8%, ԵԳ-ում՝ 0.8%, Չինաստանում՝ 4.0% և ՌԴ-ում՝ 1.5%: Հատկանշական է, որ ՀՀ հիմնական գործընկեր երկրների 2025թ. տնտեսական աճերի վերջին կանխատեսումները հունվար ամսվա կանխատեսումների համեմատ վերանայվել են նվազման ուղղությամբ՝ հիմնականում, պայմանավորված ԱՄՆ նոր վարչակարգի կողմից սահմանված մաքսատուրքերով և դրա հետևանքով առաջացած աշխարհաքաղաքական անորոշություններով:

¹⁶ ՀՀ ֆինանսների նախարարության Արարատ հարկաբյուջետային ռազմավարության դինամիկ ստոխաստիկ ընդհանուր հավասարակշռության մոդելը մշակվել է 2018-2020 թվականների ընթացքում՝ ԱՄՀ կողմից տրամադրված տեխնիկական աջակցության շրջանակներում: Առավել մանրամասն տե՛ս ՀՀ կառավարության 2021 թվականի բյուջետային ուղերձ, Երևան 2020, էջ՝ 84, ներդիր 2: Մոդելը և կիրառությունները նկարագրող ամբողջական աշխատանքային փաստաթուղթը տե՛ս հետևյալ հղմամբ՝ <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2022/06/10/The-Ararat-Fiscal-Strategy-Model-A-Structural-Framework-for-Fiscal-Policy-Analysis-in-519522>:

- ՀՀ գործընկեր երկրների տնտեսությունների համար 2026թ. և միջնաժամկետում կանխատեսվում է իրենց նախաճգնաժամային ներուժային աճերից ցածր տնտեսական աճեր: Հատկանշական է այն փաստը, որ Չինաստանի համար սպասվում է պատմական միջին աճից ավելի քան երկու անգամ դանդաղ տնտեսական աճի տեմպ:
- Ըստ «Բլումբերգ» միջազգային հեղինակավոր կազմակերպության կանխատեսումների 2025թ. նավթի միջազգային գինը կնվազի 8.7%-ով, 2026թ. 2.2%-ով: Իսկ պղնձի միջազգային գինը 2025թ. և 2026թ. կաճի, համապատասխանաբար՝ 3.2% և 2.5%-ով:
- Ենթադրվում է, որ ՀՀ ծառայությունների արտահանման տեմպը զգալի դանդաղելու է՝ պայմանավորված ռուս զբոսաշրջիկների ներհոսքի նվազմամբ:
- 2025թ. սպասվում է դրամական փոխանցումների շուրջ 2.6% աճ, որին հիմնականում նպաստելու են ՌԴ-ից, ԱՄՆ-ից և այլ երկրներից դեպի Հայաստան դրամական փոխանցումների ավելացումը: Կանխատեսումների համաձայն 2026-2030թթ. դրամական փոխանցումները միջինում կաճեն շուրջ 3.8%-ով:
- ՌԴ դեմ կիրառված պատժամիջոցների արդյունքում ՌԴ-ից դեպի Հայաստան տեղափոխված ՏՏ ոլորտի ընկերությունների և աշխատակիցների որոշ մասը 2025թ. ընթացքում և միջնաժամկետում կմնան Հայաստանում:

2. Կառուցվածքային բարեփոխումներ.

- Կառուցվածքային բարեփոխումների ազդեցության չափի գնահատման համար հիմք է հանդիսացել աշխարհի 90 երկրների պանելային տվյալների հիման վրա Արժույթի միջազգային հիմնադրամի կատարած գնահատականները, որոնք հուշում են, որ կառուցվածքային բարեփոխումների (աշխատանքի շուկա, ֆինանսական համակարգ, կապիտալի հաշվի բացություն, արտաքին առևտրի բացություն, ապրանքային շուկաներ և պետական կառավարում) էական ջանքը կարող է 6 տարում ՀՆԱ-ի շուրջ 7% աճ ապահովել¹⁷: Համադրելով ԱՄՀ գնահատականներում կիրառված կառուցվածքային բարեփոխումների ուղղությունները, և ՀՀ կառավարության ծրագրով ուղենշված՝ գործարար միջավայրը և պետական կառավարման արդյունավետությունը բարելավող միջոցառումները, ՀՀ համար կառուցվածքային բարեփոխումների հնարավոր ազդեցությունը գնահատվել է տարեկան 0.5%-ային կետ միջնաժամկետ հատվածի համար:

3. Տնտեսության ներուժ և պարբերաշրջաններ.

- 2022-2024թ. դրական զարգացումների պայմաններում ՀՀ տնտեսությունը գտնվել է ներուժային մակարդակից ավելի բարձր դիրքում՝ մոտելով տնտեսական պարբերաշրջանի վերելքի փուլ: Կանխատեսված տնտեսական զարգացումների պայմաններում 2025թ. ավարտին դրական ճեղքը կփակվի և միջնաժամկետ հատվածում տնտեսությունը կմոտենա իր ներուժային մակարդակին: Հատկանշական է, որ վերջին տարիների դրական զարգացումները, մասնավորապես, դեպի ՀՀ զբոսաշրջային մեծ հոսքերը, ՏՏ ոլորտի ընկերությունների և աշխատակիցների ՀՀ տեղափոխվելը, զբաղվածների թվաքանակի ավելացումը, ինչպես նաև պետական կապիտալ ծախսերի դերի շարունակական բարձրացումը հանգեցրել են տնտեսության ներուժի և ներուժային աճի բարձրացման: Այժմ, ըստ գնահատումների ներուժային տնտեսական աճը 4-4.5% միջակայքից աճել է՝ հասնելով 5-5.5% միջակայք. այս հանգամանքն իր դրական ազդեցությունը կթողնի միջնաժամկետ հատվածում:

¹⁷ (տե՛ս IMF (2019). WEO October 2019, Chapter 3: Reigniting Growth in Emerging Market and Low-Income Economies: What Role for Structural Reforms? <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2019/10/01/world-economic-outlook-october-2019>);

4. Հարկաբյուջետային քաղաքականություն.

- Միջնաժամկետ հատվածի սկզբում՝ անհետաձգելի կարիքների և կառուցվածքային բարեփոխումների համար «առաջ ընկած» ռեսուրսների ձևավորման պայմաններում պետական բյուջեի պակասուրդի և պարտքի որոշակի աճից հետո հարկաբյուջետային քաղաքականությունը ուղղված կլինի ծախսերի կառուցվածքի բարելավմամբ ուղեկցվող հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայի իրականացմանը: Կառավարության պարտքի բեռը 2026-2028 թվականներին կհասնի 54-55%-ի մակարդակի, որից հետո, բյուջեի պակասուրդի շարունակական նվազման արդյունքում կմոտենա 50%-ին մինչև 2030 թվականը: Հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիան կիրականացվի ընթացիկ ծախսերի օպտիմալացման և արդյունավետության բարձրացման պայմաններում ՀՆԱ-ում դերի որոշակի նվազմամբ, ինչը կզուգորդվի զսպող հարկաբյուջետային ազդակով միջնաժամկետի սկզբում, իսկ միջնաժամկետի վերջում հարկաբյուջետային քաղաքականության դիրքը ամբողջական պահանջարկի վրա ազդեցության տեսանկյունից կվերադառնա չեզոքի՝ միաժամանակ ամբողջ հորիզոնում դրական ազդեցություն ունենալով տնտեսության ներուժի վրա: Հարկաբյուջետային քաղաքականության համար, ընդհանուր առմամբ, առաջնահերթ է առկա ռեսուրսների առավել արդյունավետ օգտագործումը և հնարավոր ռիսկերի կառավարման կարողությունների ձևավորումը, ինչը, աճի ներուժի բարձրացման հետ, պետք է երաշխավորի հարկաբյուջետային կայունությունը երկարաժամկետում:
- Միջնաժամկետում հարկային վարչարարության բարելավման, ստվերի դեմ պայքարի, ինչպես նաև հարկային քաղաքականության միջոցառումների արդյունքում ակնկալվում է ապահովել հարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցության շարունակական բարելավում՝ 2025թ. 0.7, իսկ 2026 թվականին՝ 0.5, իսկ հաջորդող տարիներին՝ 0.2 տոկոսային կետի շրջանակներում, որով միջնաժամկետի վերջին հարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցությունը մոտենում է ներկա օրենսդրության և տնտեսական կառուցվածքի պայմաններում արդյունավետ հնարավորությունների սահմանագծին՝ ՀՆԱ-ում 25-26%-ի:
- Միջնաժամկետ հարկաբյուջետային շրջանակում ընթացիկ ծախսերը ՀՆԱ-ում կնվազեն հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիա իրականացնելու նպատակադրումից ելնելով, իսկ կապիտալ ծախսերը՝ կայունանում պատմական մակարդակներից զգալիորեն բարձր մակարդակում, նպաստելով տնտեսական և անվտանգային ենթակառուցվածքների ամրապնդմանը: Կապիտալ ծախսերի կշիռը ՀՆԱ-ում կայունանում է ՀՆԱ 6%-ի շրջանակներում մինչև 2030թ., իսկ ընթացիկ առաջնային ծախսերը 2025թ-ի 20.9% սպասողական ցուցանիշից աստիճանաբար նվազելով 2030թ.-ին կհասնեն ՀՆԱ 17.3%-ի:

5. Գնաճ և դրամավարկային քաղաքականություն.

- 2025թ. գնաճը կմոտենա նպատակային 3% ցուցանիշին և միջնաժամկետում կկայունանա դրա շուրջ:
- Մշտադիտարկելով տնտեսության զարգացման սցենարները, ԿԲ-ը կձեռնարկի համարժեք գործողություններ՝ միջնաժամկետ հորիզոնում գնաճի 3% մակարդակի և գների կայունության նպատակի ապահովման համար:

1.5. ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՌԻՍԿԵՐԸ

Կանխատեսման առկա ռիսկերը պայմանավորվում են ինչպես արտաքին, այնպես էլ ներքին տնտեսական գործոններով, որոնք կարող են հանգեցնել ինչպես տնտեսական աճի տեմպերի ավելացմանը, այնպես էլ նվազմանը՝ ներկայացված կենտրոնական կանխատեսումների համեմատ: Ռիսկերի տեղի ունենալու դեպքում շեղումներ կարձանագրվեն սույն փաստաթղթի 1.4 բաժնում ներկայացված ենթադրություններից՝ հանգեցնելով մակրոտնտեսական կանխատեսումներից

շեղումների և դրա հետևանքով էլ հարկաբյուջետային շրջանակի ցուցանիշների շեղման այս ՄԺԾԾ շրջանակից:

COVID-19 համավարակի հետևանքները դեռ չհաղթահարած տարածաշրջանը բախվեց ռուս-ուկրաինական հակամարտության առաջացրած աշխարհաքաղաքական և տնտեսական մարտահրավերներին, ինչի բացասական հետևանքներն արդեն տեսանելի են ոչ միայն տարածաշրջանում, այլ նաև ամբողջ աշխարհում, այդ թվում՝ ՀՀ համար Ռուսաստանից հետո երկրորդ ամենամեծ առևտրային գործընկեր՝ Եվրագոտու երկրներում: Ռուս-ուկրաինական հակամարտությունը և Ռուսաստանի դեմ կիրառված անախտադեպ պատժամիջոցները աշխարհում ստեղծել են նոր իրականություն, որի պայմաններում ինչպես աշխարհի և ՀՀ գործընկեր երկրների, այնպես էլ ՀՀ տնտեսական աճի կանխատեսումները իրենց մեջ կրում են մեծ անորոշություն:

Վերոնշյալ իրողությունների պայմաններում տնտեսական աճի կանխատեսումների շուրջ ինչպես կարճաժամկետում, այնպես էլ միջնաժամկետում առկա են անորոշություններ:

1.5.1. ՀՀ տնտեսական աճի դեպի ներքև ուղղությամբ ռիսկեր

Արտաքին միջավայրից բխող դեպի ներքև ռիսկերը պայմանավորված են՝

- Ռուս-ուկրաինական պատերազմի արդյունքում առաջացած դրական գործոնների (ՌԴ-ից զբոսաշրջային հոսքերի, դրամական փոխանցումների, SS ոլորտի ընկերությունների և աշխատակիցների դեպի ՀՀ տեղափոխման) չեզոքացմամբ և հոսքերի հետշրջմամբ,
- ՌԴ-ում ՀՀ ապրանքների արտահանման՝ վերջին տարիների վերափոխումների արդյունքում ընդլայնված շուկայի նեղացմամբ,
- ՀՀ ապրանքների արտահանման մատակարարումների լոգիստիկ խնդիրների խորացմամբ,
- Աշխարհաքաղաքական իրավիճակով, այդ թվում՝ տարածաշրջանային ռազմական հակամարտությունների առկայությամբ,
- Տարածաշրջանային հակամարտությունների (մերձավորարևելյան և ռուս-ուկրաինական հակամարտություններ) արդյունքում պարենային և ոչ պարենային ապրանքների գների աճով,
- Առևտրային պայմանների սրացման և առևտրային քաղաքականության անորոշությունների պահպանման արդյունքում գործընկեր երկրների տնտեսական աճերի, հետևաբար և ՀՀ արտաքին պահանջարկի դանդաղում:

Ներքին միջավայրից բխող դեպի ներքև ռիսկերը պայմանավորված են՝

- Պետական կապիտալ ծախսերի հնարավոր թերակատարմամբ,
- Սոթքի հանքավայրի ստորգետնյա եղանակով շահագործման հետ կապված խոչընդոտներ ի հայտ գալու հետևանքով հանքավայրի արդյունահանման դանդաղմամբ,
- Ամուլսարի շահագործման հնարավոր հետաձգմամբ կամ սպասվածից ավելի քիչ հանքարդյունահանմամբ,
- ՀՀ կառավարության կառուցվածքային բարեփոխումների և արտահանման ու ներդրումների խթանման քաղաքականության ակնկալվող արդյունքների սպասվածից ավելի ուշ արտահայտմամբ,
- Լեռնային Ղարաբաղից ՀՀ բռնի տեղահանված անձանց ՀՀ տնտեսական գործընթացներում սպասվածից ավելի դանդաղ ինտեգրմամբ,
- Բնակլիմայական անբարենպաստ պայմանների շարունակական դրսևորման հետևանքով գյուղատնտեսության ճյուղում հնարավոր բացասական զարգացումներով:

1.5.2. Տնտեսական աճի դեպի վերև ուղղությամբ ռիսկեր

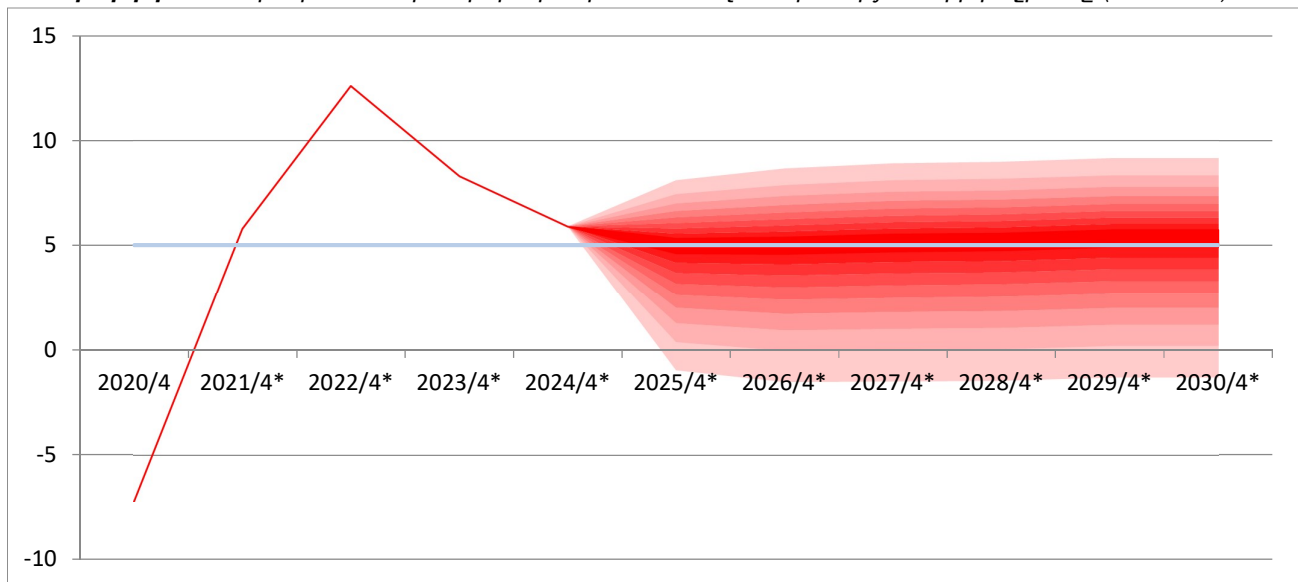
Արտաքին գործոններից բխող դեպի վերև ռիսկերը պայմանավորված են՝

- Գլոբալ և տարածաշրջանային տնտեսական և աշխարհաքաղաքական վերափոխումների արդյունքում Հայաստանը՝ որպես առևտրային, լոգիստիկ և ֆինանսական հանգույց ծառայելու հնարավորությամբ,
- Ռուսաստանից դեպի Հայաստան կապիտալի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի ընկերությունների նոր ներհոսքով:

Ներքին միջավայրից բխող դեպի վերև ռիսկերը պայմանավորված են՝

- Ավելի բարձր կայուն տնտեսական աճին հասնելու համար անհրաժեշտ լրացուցիչ ջանքերի, մասնավորապես, մարդկային և ֆիզիկական կապիտալում ներդրումների, ինչպես նաև մասնավոր ներդրումների, զբաղվածության, արտահանման խթանման և տնտեսության արտադրողականության բարձրացմանն ուղղված միջոցառումների սպասվածից առավել արագ և արդյունավետ իրականացմամբ,
- «Ենթակառուցվածքներ ներդրումների դիմաց» ծրագրի հետ կապված ՊՄԳ շրջանակներում ավելի մեծ թվով ներդրումային ծրագրերի իրականացմամբ,
- Ամուլսարի հանքավայրի սպասվածից ավելի շատ արդյունահանմամբ,
- Լեռնային Ղարաբաղից ՀՀ բռնի տեղահանված անձանց ՀՀ տնտեսական գործընթացներում սպասվածից ավելի արագ ինտեգրմամբ:

Գծապատկեր 1.36. Իրական ՀՆԱ-ի աճի կանխատեսման հավանականությունների բաշխումը (Fan Chart)

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ գնահատումներ և կանխատեսումներ

Աղյուսակ 1.3. Իրական ՀՆԱ-ի աճի կանխատեսման հավանականությունների բաշխումը¹⁸

Տնտեսական աճի միջակայքը, %	Տնտեսական աճի՝ տվյալ միջակայքում ձևավորվելու հավանականությունը, %					
	2025	2026	2027	2028	2029	2030
2-4	0.24	0.22	0.22	0.21	0.21	0.21
4-6	0.28	0.25	0.25	0.25	0.25	0.25

¹⁸ Աղյուսակի 1-ին սյունը իրենից ներկայացնում է տնտեսական աճի հնարավոր միջակայքերը, իսկ 2-ից 5-րդ սյուները՝ համապատասխան միջակայքերում միջնաժամկետում տնտեսական աճի գտնվելու հավանականությունները: Աղյուսակում ներկայացվել են տնտեսական աճի ամենահավանական միջակայքերը, որոնք միասին ծածկում են բաշխման ընդհանուր հավանականության շուրջ 72%-ը, այսինքն՝ հավանականությունը, որ տնտեսական աճը կգտնվի 2.0%-ից 10.0% միջակայքում, կազմում է մոտ 72%:

6-8	0.17	0.17	0.18	0.19	0.19	0.19
8-10	0.03	0.05	0.06	0.07	0.08	0.08

Ինչպես երևում է Գծապատկեր 1.36-ից, իրական ՀՆԱ-ի տարեկան աճի կենտրոնական կանխատեսումներից շեղման ռիսկերը դեպի ներքև են: 2025-2030թթ. տնտեսական աճի ձևավորման ամենաբարձր հավանականությունը գտնվում է կենտրոնական կանխատեսումները պարունակող համապատասխան միջակայքում (Գծապատկեր 1.36-ում այն մուգ կարմիր է, իսկ Աղյուսակ 1.3-ում՝ հոծ նշումով), իսկ դեպի ներքև ռիսկերը ավելի բարձր են:

1.6. ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹՅՈՒՆ ՆԱԽՈՐԴ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԵՏ

Աղյուսակ 1.4. ՀՆԱ-ի կանխատեսումները

Ցուցանիշներ	Ծրագիր	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
		փաստ*/ կանխ.	կանխ.	կանխ.	կանխ.	կանխ.	կանխ.	կանխ.
Անվանական և ՀՆԱ, մլրդ դրամ	2026-2030 ՄԺԾԾ	10,193	10,976	11,887	12,893	13,976	15,181	16,489
	2025 Պետական բյուջե	10,110	10,892	11,916	13,037	-	-	-
	2025-2027 ՄԺԾԾ	10,235	11,197	12,309	13,505	-	-	-
Տնտեսական (իրական ՀՆԱ-ի) աճ, %	2026-2030 ՄԺԾԾ	5.9	5.1	5.1	5.3	5.2	5.5	5.5
	2025 Պետական բյուջե	5.8	5.1	5.2	5.2	-	-	-
	2025-2027 ՄԺԾԾ	6.3	5.8	5.7	5.5	-	-	-
ՀՆԱ-ի դեֆլյատորի աճ, %	2026-2030 ՄԺԾԾ	1.4	2.5	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0
	2025 Պետական բյուջե	1.1	2.5	4.0	4.0	-	-	-
	2025-2027 ՄԺԾԾ	1.3	3.4	4.0	4.0	-	-	-

* 2026-2030 ՄԺԾԾ համար 2024թ. ցուցանիշները փաստացի են

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ կանխատեսումներ

Աղյուսակ 1.5. Ընթացիկ հաշվի կանխատեսումները

Ցուցանիշներ	Ծրագիր	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
		փաստ*/ կանխ.	կանխ.	կանխ.	կանխ.	կանխ.	կանխ.	կանխ.
Ընթացիկ հաշիվ, մլն ԱՄՆ դոլար	2026-2030 ՄԺԾԾ	-468.7	-1,036.2	-1,117.0	-1,196.9	-1,236.6	-	-1,340.2
	2025 Պետական բյուջե	-1,275.1	-1,406.0	-1,403.2	-1,447.8	-	-	-
	2025-2027 ՄԺԾԾ	-742.8	-870.9	-1,206.8	-1,425.9	-	-	-
Ընթացիկ հաշիվ, %-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	2026-2030 ՄԺԾԾ	-3.8	-5.0	-4.7	-4.7	-4.7	-4.5	-4.4
	2025 Պետական բյուջե	-5.0	-5.3	-5.1	-5.0	-	-	-
	2025-2027 ՄԺԾԾ	-3.0	-3.4	-4.4	-4.9	-	-	-

* 2026-2028 ՄԺԾԾ համար 2024թ. ցուցանիշները փաստացի են

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ կանխատեսումներ

ԳԼՈՒԽ 2. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԸ

2.1. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ ԵՎ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԱԿ

- 2020-2021 թվականներին կորոնավիրուսի համավարակի և 44-օրյա պատերազմի հետևանքներին հակազդելու համար հարկաբյուջետային կանոնների «բացառիկ դեպքի» կարգավորումների ներքո իրականացված հակապարբերաշրջանային խթանող քաղաքականության արդյունքում գրանցված պարտքի բեռի աճից հետո 2022-2023 թվականներին հարկաբյուջետային քաղաքականությունը վերադարձել է բնականոն իրավիճակների տրամաբանությանը՝ կտրուկ կրճատելով բյուջեի պակասուրդը և կառավարության պարտքի մակարդակը՝ հասցնելով այն պարտքի կայունության տեսակետից անվտանգ համարվող 40-50%-ի միջակայք: 2024 թվականին հարկաբյուջետային քաղաքականությունը գտնվել է կանոններով առավել մեղմ սահմանափակման տիրույթում, հնարավորություն ունենալով ծախսերի մակարդակի բարձրացմամբ արձագանքել անհետաձգելի կարիքներին: Միաժամանակ, կառավարությունը սկսել է ձևավորված հարկաբյուջետային տարածքն օգտագործել տնտեսական ներուժի բարձրացմանը, այդ թվում՝ անվտանգային և տնտեսական ենթակառուցվածքների ամրապնդմանը, կառուցվածքային բարեփոխումներին, ֆիզիկական և մարդկային կապիտալին ուղղվող ծախսերի դերի բարձրացման համար, այդպիսով ամրապնդելով նաև երկարաժամկետ հարկաբյուջետային կայունությունը:

- Միջնաժամկետ հատվածի սկզբում՝ անհետաձգելի կարիքների և կառուցվածքային բարեփոխումների համար «առաջ ընկած» ռեսուրսների ձևավորման պայմաններում պետական բյուջեի պակասուրդի և պարտքի որոշակի աճից հետո հարկաբյուջետային քաղաքականությունը ուղղված կլինի ծախսերի կառուցվածքի բարելավմամբ ուղեկցվող հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայի իրականացմանը: Կառավարության պարտքի բեռը 2026-2028 թվականներին կհասնի 54-55%-ի մակարդակի, որից հետո, բյուջեի պակասուրդի շարունակական նվազման արդյունքում կմոտենա 50%-ին մինչև 2030 թվականը: Հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիան կիրականացվի ընթացիկ ծախսերի օպտիմալացման և արդյունավետության բարձրացման պայմաններում ՀՆԱ-ում դերի որոշակի նվազմամբ, ինչը կզուգորդվի զսպող հարկաբյուջետային ազդակով միջնաժամկետի սկզբում, իսկ միջնաժամկետի վերջում հարկաբյուջետային քաղաքականության դիրքը ամբողջական պահանջարկի վրա ազդեցության տեսանկյունից կվերադառնա չեզոքի՝ միաժամանակ ամբողջ հորիզոնում դրական ազդեցություն ունենալով տնտեսության ներուժի վրա: Հարկաբյուջետային քաղաքականության համար, ընդհանուր առմամբ, առաջնահերթ է առկա ռեսուրսների առավել արդյունավետ օգտագործումը և հնարավոր ռիսկերի կառավարման կարողությունների ձևավորումը, ինչը, աճի ներուժի բարձրացման հետ, պետք է երաշխավորի հարկաբյուջետային կայունությունը երկարաժամկետում:

- Միջնաժամկետում հարկային վարչարարության բարելավման, ստվերի դեմ պայքարի, ինչպես նաև հարկային քաղաքականության միջոցառումների արդյունքում ակնկալվում է ապահովել հարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցության շարունակական բարելավում՝ 2025թ. 0.7, իսկ 2026 թվականին՝ 0.5, իսկ հաջորդող տարիներին՝ 0.2 տոկոսային կետի շրջանակներում, որով միջնաժամկետի վերջին հարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցությունը մոտենում է ներկա օրենսդրության և տնտեսական կառուցվածքի պայմաններում արդյունավետ հնարավորությունների սահմանագծին՝ ՀՆԱ-ում 25-26%-ի:

- Միջնաժամկետ հարկաբյուջետային շրջանակում ընթացիկ ծախսերը ՀՆԱ-ում կնվազեն հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիա իրականացնելու նպատակադրումից ելնելով, իսկ կապիտալ ծախսերը՝ կայունանում պատմական մակարդակներից զգալիորեն բարձր մակարդակում, նպաստելով տնտեսական և անվտանգային ենթակառուցվածքների ամրապնդմանը: Կապիտալ ծախսերի կշիռը ՀՆԱ-ում կայունանում է ՀՆԱ 6%-ի շրջանակներում մինչև 2030թ., իսկ ընթացիկ ծախսերը 2025թ-ի 24.5% սպասողական ցուցանիշից աստիճանաբար նվազելով 2030թ.-ին կհասնեն ՀՆԱ 21.1%-ի:

- 2026-2028 թթ. ՄԺԾԾ հարկաբյուջետային շրջանակի հիմնական ռիսկերը վերաբերում են մակրոտնտեսական անբարենպաստ զարգացումներին, հարկային եկամուտներ/ՀՆԱ ցուցանիշի թիրախավորված բարելավումների ոչ ամբողջական ապահովմանը, միջազգային ֆինանսական շուկաների իրավիճակի վատթարացմանը և ՀՀ կառավարության փոխառության հնարավորությունների սահմանափակմանը, լրացուցիչ ծախսային կարիքների առաջացմանը, և ծախսերի թերակատարմանը և ավելի թույլ հարկաբյուջետային ազդակի ձևավորմանը: Ացենարային վերլուծության միջոցով նշված ռիսկերին տրվել է քանակական արտահայտություն, և դրանց կառավարման համար ձեռնարկվել են համարժեք միջոցառումներ՝ պահուստային ֆոնդերի ձևավորման և գանձապետական կայունացման հաշվում առնվազն ՀՆԱ 1% չափով «իրացվելիության բարձիկի» ստեղծման ճանապարհով: Միաժամանակ, տարբեր ռիսկերի առարկայացման պարագայում կառավարությունը կկիրառի հասանելի գործիքները եկամտային ներուժի բարձրացման նպատակով (այդ թվում՝ հարկային վարչարարության լրացուցիչ գործիքների կիրառում), կճշգրտվեն ծախսային առաջնահերթություններն ու շրջանակը, իսկ հարկաբյուջետային կայունության ռիսկերի առարկայացման դեպքում՝ կվերանայվի նաև հարկաբյուջետային շրջանակը: Բացի այդ, առաջացող ռիսկերին դիմագրավելու տեսակետից յուրաքանչյուր տարվա պետական բյուջեում ըստ անհրաժեշտության կամրագրվեն նաև լրացուցիչ «բարձիկներ» պահուստային ֆոնդերում:

Աղյուսակ 2.1. 2026-2028թթ. ՄԺԾԾ (ներառյալ 2026թ. պետական բյուջեի) հարկաբյուջետային շրջանակը՝ ներառյալ կանխարեսումները մինչև 2030թ., մլրդ դրամ կամ % ՀՆԱ-ում

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
	Փաստացի				Սպ.	Ծր.	ՄԺԾԾ 2027-2023			
Մլրդ դրամ										
Պետական բյուջեի եկամուտներ	1,706.6	2,099.6	2,410.7	2,579.2	2,773.2	3,049.3	3,308.4	3,603.2	3,939.5	4,311.9
Հարկային եկամուտներ և տուրքեր	1,609.6	1,962.5	2,273.9	2,390.9	2,655.9	2,934.9	3,206.1	3,503.3	3,835.5	4,198.9
Պետական բյուջեի ծախսեր	2,027.0	2,279.1	2,599.6	2,955.3	3,376.9	3,584.7	3,755.4	3,994.6	4,213.1	4,480.7
Ընթացիկ ծախսեր	1,810.7	1,898.7	2,127.0	2,413.6	2,688.6	2,883.4	3,001.2	3,169.9	3,302.3	3,474.9
Ոչ ֆինանսական ակտիվների հետ գործառնություններ	216.3	380.4	472.6	541.7	688.3	701.3	754.2	824.6	910.8	1,005.8
Պետական բյուջեի պակասուրդ	-320.5	-179.5	-188.9	-376.1	-603.7	-535.4	-447.1	-391.3	-273.6	-168.8
Կառավարության պարտք	4209.8	3969.7	4571.9	4892.8	5,771.6	6,490.1	7,077.4	7,739.4	8,182.0	8,531.0
կշիռը ՀՆԱ-ում, %										
Պետական բյուջեի եկամուտներ	24.4	24.7	25.4	25.3	25.3	25.7	25.7	25.8	26.0	26.2
Հարկային եկամուտներ և տուրքեր	23.0	23.1	24.0	23.5	24.2	24.7	24.9	25.1	25.3	25.5

Պետական բյուջեի ծախսեր	29.0	26.8	27.4	29.0	30.8	30.2	29.1	28.6	27.8	27.2
Ընթացիկ ծախսեր	25.9	22.3	22.4	23.7	24.5	24.3	23.3	22.7	21.8	21.1
Ոչ ֆինանսական ակտիվների հետ գործառնություններ	3.1	4.5	5.0	5.3	6.3	5.9	5.9	5.9	6.0	6.1
Պետական բյուջեի պակասուրդ	-4.6	-2.1	-2.0	-3.7	-5.5	-4.5	-3.5	-2.8	-1.8	-1.0
Կառավարության պարտք	60.2	46.7	48.2	48.0	52.6	54.6	54.9	55.4	53.9	51.7

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ

2.2. ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋՆԱՀԵՐԹՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀՀ կառավարության հարկաբյուջետային քաղաքականության առաջնահերթությունները և նպատակները արտացոլված են ՀՀ կառավարության ծրագրում ու ըստ անհրաժեշտության առանձին կարգավորումներով սահմանված են նաև ՀՀ օրենսդրությամբ՝

Տնտեսական աճի մոդել: ՀՀ տնտեսական աճի և, ըստ այդմ, հնարավորությունների ընդլայնումը պայմանավորված է լինելու միջազգային մրցունակության աճով: Իսկ միջազգային մրցունակության աճն ապահովելու նպատակով ՀՀ կառավարությունը նպատակադրել է զարգացնել այնպիսի տնտեսություն, որը մի կողմից աշխարհին կառաջարկի տեխնոլոգիական և նորարարական արտադրանք, իսկ մյուս կողմից իր մեծ թափով կառուցվող և արդիականացվող ենթակառուցվածքներով զգալիորեն կնպաստի տարածաշրջանի՝ առևտրային ու մարդկային հոսքեր սպասարկելու կարողությունների բարձրացմանը: Այս տեսանկյունից ՀՀ կառավարությունը գիտելիքն ու նորարարությունը հռչակել է որպես տնտեսական զարգացման հիմնական շարժիչ ուժ:

Հարկային քաղաքականություն: Հարկային քաղաքականությունը ուղղվում է տնտեսության ներդրումային գրավչության բարձրացմանն ու տնտեսական ակտիվության մակարդակի բարելավմանը՝ դրանով իսկ ստեղծելով կայուն նախադրյալներ՝ արտահանման և երկարաժամկետ տնտեսական աճի, հանրային բարիքի վերաբաշխման և հարկաբյուջետային կայունության ամրապնդման համար: Այս նպատակների իրականացման ուղղությամբ հարկային օրենսդրության բարելավման միջոցով կարևորվելու է ներդրողների համար արդար, ընկալելի և կանխատեսելի միջավայրի ձևավորումը: ՀՀ կառավարությունը հարկային քաղաքականության միջոցառումներով, հարկային վարչարարության արդյունավետության բարձրացման և ստվերային տնտեսության կրճատման ճանապարհով նախատեսում է միջնաժամկետ հորիզոնում ապահովել հարկեր/ՀՆԱ ցուցանիշի շարունակական աճ՝ 2026 թ. հարկեր/ՀՆԱ ցուցանիշը հասցնելով առնվազն 25 տոկոսի¹⁹: Սույն Ծրագրում 2026թ.-ի համար նախանշված հարկեր/ՀՆԱ ցուցանիշը կազմում է 24.7%, որը կշարունակի աճել մինչև 25-26% մակարդակ միջնաժամկետի հորիզոնում:

¹⁹ Նշված թիրախին հասնելուն ուղղված քաղաքականության սկզբունքներն ու միջոցառումները ձևակերպվել են ՀՀ վարչապետի՝ 2022 թ. օգոստոսի 12-ի ընդունված «2022-2025 թվականների հարկային եկամուտների կառավարման ծրագիրը հաստատելու մասին» որոշմամբ, որով, որպես նշված թիրախին հասնելու ուղղություններ են նախատեսվել հարկային վարչարարության կատարելագործումը և դրա արդյունքում՝ հարկերի վճարման համապատասխանության բարելավումը, հարկման բազաների ընդլայնումը, այդ թվում՝ որոշ արտոնություններ կրճատելու արդյունքում, հարկային որոշ դրույքաչափերի կամ գործունեության առանձին տեսակների մասով հարկային բեռի բարձրացումը, հարկերի կամ պարտադիր վճարների թվաքանակի վերանայումը: Հարկային վարչարարության սկզբունքներն ու միջոցառումները իրենց հերթին սահմանվում են ՀՀ ՊԵԿ զարգացման և վարչարարության բարելավման ռազմավարական ծրագրով, որը պարբերաբար թարմացվում է:

Ծախսային քաղաքականություն: Ծախսային քաղաքականության արդյունավետության բարձրացման տեսանկյունից կարևորվում է հանրային ֆինանսների նպատակային, խնայողաբար և արդյունավետ օգտագործումը: Ծախսերի նպատակայնության բարձրացման առումով անցում է կատարվելու ռազմավարական պլանավորման, իսկ ծախսային ծրագրերի արդյունավետության և օգտավետության բարձրացման նպատակով ներդրվելու է բյուջետային ծրագրերի գնահատման կանոնավոր գործընթաց: Ծախսային քաղաքականությունը կրթության, առողջապահության և սոցիալական պաշտպանության լրացուցիչ նախաձեռնություններով և համակարգային բարեփոխումներով ուղղված է լինելու մարդկային կապիտալի առավել արդյունավետ զարգացմանը և իրացմանը, իսկ պետական ենթակառուցվածքներում (մասնավորապես՝ կրթական և նախակրթական հաստատություններ, ճանապարհներ, ջրամբարներ և այլն) ներդրումներ իրականացնելու միջոցով ֆիզիկական կապիտալի կուտակմանը: Ծախսային քաղաքականությունը միտված է լինելու նաև պաշտպանական համակարգի ամրապնդմանը՝ բարձրացնելով երկրի դիմադրողականությունը հնարավոր ռիսկերի հանդեպ: Արդյունքում բյուջեի ծախսերի կառուցվածքում միջնաժամկետում կավելանան մարդկային կապիտալին, ենթակառուցվածքներին, և պաշտպանությանն ուղղվող ծախսերի դերը, ինչը կխթանի տնտեսության ներուժը, արտադրողականությունը, դիմադրողականությունը, ներառական աճը և տարածքային հավասարաչափ զարգացումը՝ հիմքեր ստեղծելով որդեգրած տնտեսական զարգացման մոդելի կայացման համար:

Հարկաբյուջետային կանոններ: ՀՀ հարկաբյուջետային կանոնների համակարգին համահունչ²⁰ կառավարությունը կիրականացնի հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիա, որը պետական ծախսերի աճը կամրագրի եկամուտ գեներացնելու կարողություններին և պարտքի բեռը կպահի ՀՀ տնտեսության համար ապահով մակարդակում, իսկ պարտքի երկարաժամկետ կայունությունը կերաշխավորվի կառավարության ակտիվների և պարտավորությունների հաշվեկշռված աճով, որը կխթանի տնտեսության ներուժը: Դրա ապահովման համար հարկաբյուջետային քաղաքականության հիմքում լինելու են հետևյալ սկզբունքները.

- **Հարկաբյուջետային կայունության պահպանում պարտքի բեռի պահպանմամբ կառավարելի մակարդակում:** Միջնաժամկետ հատվածում, հաշվի առնելով կառուցվածքային բարեփոխումների սահուն ընթացքը երաշխավորելու, ֆիզիկական ու մարդկային կապիտալի մեջ անհրաժեշտ ծավալի ներդրումներ իրականացնելու և անհետաձգելի այլ կարիքների համար ձևավորվող ֆինանսավորման պահանջի բավարարման անհրաժեշտությունը, բյուջեի պակասուրդի մակարդակը կբարձրանա միջնաժամկետի սկզբում և կճշգրտվի պարտքը նվազեցնող մակարդակի վերջում, ինչի արդյունքում կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը, հասնելով ՀՆԱ 54-55% մակարդակների, կսկսի նվազել դեպի 50%-ի մակարդակ: Պարտքի բեռի կայունացումը և նվազում հնարավորություն կտա պահպանել հարկաբյուջետային տարածքը՝ հնարավոր ցնցումները կլանելու համար, իսկ տնտեսական ներուժի խթանման արդյունքում երկարաժամկետում նվազող վարքագիծ կունենա:

- **Տնտեսության ներուժի բարձրացում՝ ծախսերի կառուցվածքում էլ ավելի բարձրացնելով կապիտալ ծախսերի դերը:** 2022թ.-ից հարկաբյուջետային քաղաքականությունը վերադարձել է պետական ֆինանսների «ոսկե կանոնի» ամբողջական պահպանմանը, ինչը էլ ավելի կամրապնդվի նաև միջնաժամկետում: Այդ համատեքստում կապահովվի պետական կապիտալ ծախսերի կայունացում պատմականին զգալիորեն գերազանցող մակարդակում՝ թույլ տալով խթանել երկարաժամկետ տնտեսական աճը և ՀՆԱ աճի հաշվին երկարաժամկետ հեռանկարում ապահովել պետական պարտքի կայունությունը:

²⁰ Տե՛ս «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 21-րդ հոդվածի 8.2, 8.3 և 8.4 մասերը, «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 6-րդ և 7-րդ մասերը, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության՝ 2018 թ. օգոստոսի 23-ի N 942-Ն որոշումը:

- Տնտեսական պարբերաշրջանին համարժեք հարկաբյուջետային քաղաքականության իրականացում:** Մակրոտնտեսական կայունությանը և կայուն տնտեսական աճի ապահովմանը նպաստելու նպատակով հարկաբյուջետային քաղաքականությունը զսպող դիրք է ունեցել տնտեսական վերելքի փուլում, և տնտեսական պարբերաշրջանի կայունացման հետ մոտեցել չեզոք դիրքի: Միջնաժամկետ հատվածի սկզբում այն կունենա զսպող դիրք ամբողջական պահանջարկի տեսանկյունից՝ ապահովելու հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիա, միաժամանակ ծախսերի կառուցվածքի բարելավմամբ խթանելու տնտեսական ներուժը, իսկ միջնաժամկետի վերջում հարկաբյուջետային քաղաքականությունը կրկին կունենա չեզոք ազդեցություն ամբողջական պահանջարկի վրա:
- Հարկաբյուջետային «բարձիկների» ձևավորում:** Տնտեսական պարբերաշրջանի վերելքի փուլում զսպող հարկաբյուջետային քաղաքականությունը հնարավորություն է տվել ապահովել էական «հարկաբյուջետային տարածք»՝ ինչպես ֆիզիկական ու մարդկային կապիտալում ներդնելու և կառուցվածքային բարեփոխումներին օժանդակելու, այնպես էլ հնարավոր ցնցումները կլանելու համար: Վերջինս, զուգակցվելով ներքին և միջազգային ֆինանսական շուկաներին մշտական հասանելիության երաշխավորմամբ, ձևավորում է կարևոր «հարկաբյուջետային բարձիկ» ռիսկերի հնարավոր առարկայացմանը դիմագրավելու համար: Միաժամանակ, կառավարությունը, գործող կարգավորումների համաձայն, իրացվելիության անհրաժեշտ մակարդակ երաշխավորելու համար գանձապետական կայունացման հաշվում կապահովի առնվազն ՀՆԱ 1%-ի չափով միջոցներ:

2.3. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԸ

Վերջին հինգ տարիների զարգացումներ

2020-2021 թվականներին կորոնավիրուսի համավարակի և 44-օրյա պատերազմի հետևանքներին հակազդելու համար հարկաբյուջետային կանոնների «բացառիկ դեպքի» կարգավորումների ներքո իրականացվել է հակապարբերաշրջանային խթանող քաղաքականություն՝ հակազդելով բացասական տնտեսական շոկերի ազդեցությանը և նպաստելով տնտեսության վերականգմանը: Տնտեսական ցնցումների հաղթահարումից հետո հարկաբյուջետային քաղաքականության առաջնահերթություն է դարձել բնականոն իրավիճակների համար նախատեսված հարկաբյուջետային կանոններին համապատասխանության վերականգնումն ու տնտեսական ցնցումների արդյունքում բարձրացած պակասուրդի և պարտքի մակարդակների կրճատումը՝ զուգահեռ հարկային քաղաքականության և վարչարարության բարեփոխումների միջոցով ընդլայնելով եկամտային կարողությունը: Արդյունքում 2022 թվականներին հնարավոր է դարձել վերականգնել հարկաբյուջետային քաղաքականության բնականոն իրավիճակների տրամաբանությունը՝ կառավարության պարտքի բեռը նվազեցնելով պարտքի կայունության տեսակետից անվտանգ համարվող 40-50%-ի միջակայք, և պահպանել այդ միջակայքում 2023-2024 թվականներին: Միաժամանակ, կառավարությունը սկսել է ձևավորված հարկաբյուջետային տարածքն օգտագործել տնտեսական ներուժի բարձրացմանը, այդ թվում՝ կառուցվածքային բարեփոխումներին, ֆիզիկական և մարդկային կապիտալին ուղղվող ծախսերի դերի բարձացման համար, այդպիսով ամրապնդելով նաև երկարաժամկետ հարկաբյուջետային կայունությունը:

Պետական բյուջեի եկամուտները: 2021-2024 թվականներին պետական բյուջեի եկամուտների կշիռը ՀՆԱ-ում նվազել է՝ 2024թ.-ին 2020թ. նկատմամբ նվազումը կազմել է 0.2%-ային կետ, սակայն անվանական արտահայտությամբ աճը կազմել է 1,005.2 մլրդ դրամ: Հարկային եկամուտների կշիռը ՀՆԱ-ում աճել է 0.8%-ային կետով, իսկ անվանական արտահայտությամբ աճը կազմել է 992.3 մլրդ դրամ: Հարկային եկամուտների աճը պայմանավորվել է տնտեսական աճին զուգահեռ հարկման բազաների ընդլայնմամբ, հարկային վարչարարության բարելավմամբ և դրա հետևանքով հարկային ճեղքի փոքրացմամբ, ինչպես նաև տնտեսության կառուցվածքային փոփոխություններով ի օգուտ հարկունակ ոլորտների:

Պետական բյուջեի ծախսերը: 2021-2024 թթ. ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերի կշիռը ՀՆԱ-ում որոշակիորեն նվազել, ապա՝ վերականգնվել է, մինչդեռ ծախսերի ծավալն աճել է 1,047 մլրդ դրամով: Ընդ որում, ընթացիկ ծախսերի կշիռը ՀՆԱ-ում 2024թ.-ին 2020թ. նկատմամբ նվազել 3.5%-ային կետով (բացարձակ ծավալն աճել է 731.8 մլրդ դրամով), մինչդեռ ոչ ֆինանսական ակտիվների հետ գործառնությունների կշիռը ՀՆԱ-ում աճել 1.7%-ային կետով (բացարձակ ծավալի աճը՝ 315.5 մլրդ դրամ): Նշված ժամանակահատվածում ՀՆԱ-ում ծախսերի կշռի նվազումը պայմանավորված է 2020թ.-ին հակապարբերաշրջանային հարկաբյուջետային քաղաքականության պայմաններում ծախսերի մակարդակի զգալի աճով, և հաջորդ տարիներին, հարկաբյուջետային կանոնների տրամաբանությանը համահունչ, իրականացված հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայով և ընթացիկ ծախսերի առավել զսպված վարքագծով: Միաժամանակ, քննարկվող ժամանակահատվածում տեսանելի է ծախսերի կառուցվածքի զգալի փոփոխությունը ի օգուտ կապիտալ ծախսերի, որոնց դեպքում, համահունչ ենթակառուցվածքային ներդրումների դերի մեծացման նպատակադրմանը, գրանցվել են ինչպես ծրագրային մակարդակների բարձրացումներ, այնպես էլ կատարողականի բարելավումներ:

Պետական բյուջեի պակասուրդը, պարտքը և հարկաբյուջետային ազդակը: 2021-2024 թթ. պետական բյուջեի պակասուրդ/ՀՆԱ ցուցանիշը զգալիորեն կրճատվել է՝ 2020թ. 5.4% ցուցանիշի դիմաց 2023թ.-ին

կազմելով ՀՆԱ 2.0%-ը, իսկ 2024թ.-ին, ԼՂ զուտ վարկավորման փոխակերպմամբ ԼՂ-ից բռնի տեղահանված բնակչության աջակցության միջոցառումների, կազմել 3.7% (ընդ որում, հարկաբյուջետային տեսանկյունից պակասուրդի աճը 2024թ. կկազմի 0.1%-ային կետ՝ 2023թ.-ի զուտ վարկավորումը պակասուրդը նվազեցնող գործոն չդիտարկելու դեպքում): Պակասուրդի մակարդակի նվազման պայմաններում հարկաբյուջետային քաղաքականության ազդեցությունը ամբողջական պահանջարկի վրա զսպող է եղել 2021-2023 թվականներին, իսկ 2024 թվականին մոտ եղել չեզոքին:

Ընդ որում, եթե 2021թ.-ին զսպող հարկաբյուջետային քաղաքականության ուղղությունը պայմանավորված էր հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիա իրականացնելու և բնականոն իրավիճակների համար նախատեսված հարկաբյուջետային կանոններին համապատասխանության աստիճանական վերականգման նպատակադրմամբ, 2022-2023 թվականներին, ներուժայինից բարձր տնտեսական աճի պայմաններում, զսպող քաղաքականությունը անհրաժեշտ է դարձել նաև տնտեսական պարբերաշրջանը կայունացնելու տրամաբանությամբ: Իսկ 2024 թվականին, տնտեսական աճի՝ իր ներուժային մակարդակին մոտենալու պայմաններում հարկաբյուջետային քաղաքականության ազդեցությունը ամբողջական պահանջարկի վրա մոտ է եղել չեզոքին:

2021-2024 թթ. զսպող հարկաբյուջետային քաղաքականության ու բյուջեի պակասուրդի կրճատման, ՀՆԱ աճի բարձր տեմպի և փոխարժեքի արժևորման պայմաններում կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը 2020թ. 63.5% մակարդակից նվազել է 48.0%-ի 2024թ.-ին՝ ընդհանուր առմամբ 15.5%-ային կետով:

2025թ. ընթացիկ զարգացումներ

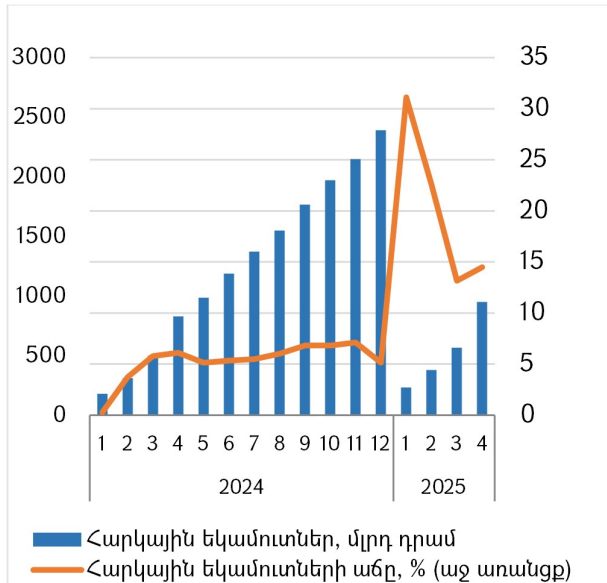
Հունվար-ապրիլ ամիսներին արձանագրվել է պետական բյուջեի՝ եկամուտների առաջանցիկ աճ ծախսերի նկատմամբ՝ հանգեցնելով բյուջեի հավելուրդի ձևավորման:

Պետական բյուջեի եկամուտները: 2025թ. հունվար-ապրիլ ամիսներին արձանագրվել է ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտների աճի տեմպի արագացում՝ պայմանավորված նախորդ տարվա համեմատաբար ցածր բազայով և տնտեսության առանձին ոլորտների հարկման ժամանակային առանձնահատկություններով, ինչպես նաև հարկային վարչարարության արդյունավետության և թիրախայնության բարձրացմամբ:

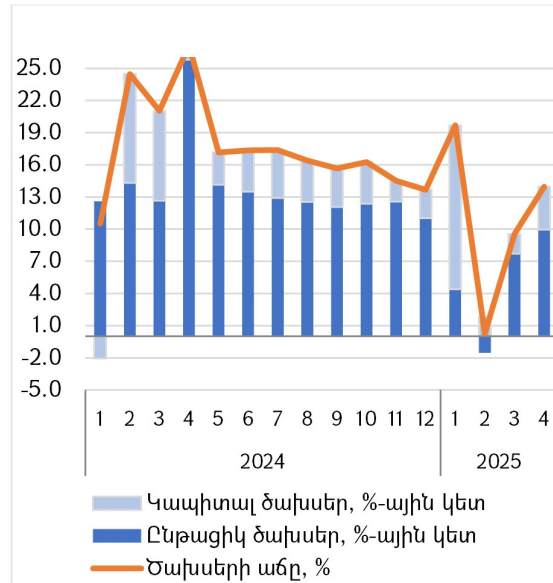
2025թ. հունվար-ապրիլ ամիսներին ՀՀ պետական բյուջեի ընդհանուր եկամուտները կազմել են 992.2 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ աճելով 14.9%-ով, իսկ հարկերը և տուրքերը կազմել են 948.7 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ աճելով 14.5%-ով: Նախորդ տարվա համեմատությամբ հարկային եկամուտների աճի տեմպի արագացումը պայմանավորված է հարկային վարչարարության արդյունավետության և թիրախայնության բարձրացմամբ, տնտեսության առանձին ոլորտներում (մասնավորապես՝ շինարարության ոլորտում) վճարման ժամանակային առանձնահատկություններով, ինչպես նաև նախորդ տարվա առաջին եռամսյակի համեմատաբար ցածր բազայի գործոնով: Ընդ որում, արագացմանը նպաստել է նաև ընթացիկ ամիսներում գնաճային միջավայրի ձևավորման և ԿԲ թիրախին մոտենալու հանգամանքը:

Պետական բյուջեի ծախսերը: 2025 թ. հունվար-ապրիլ ամիսներին պետական բյուջեի ծախսերը և բարձր աճի տեմպեր են գրանցել: Պետական բյուջեի ծախսերը կազմել են 931.3 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ աճելով 14%-ով: Նույն ժամանակահատվածում ընթացիկ ծախսերը կազմել են 813.1 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ աճելով 11.1%-ով: Ոչ ֆինանսական ակտիվների հետ գործառնությունները կազմել են 118.2 մլրդ դրամ, որում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը (կապիտալ ծախսեր) կազմել են 118.7 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ աճելով 29.1%-ով:

Գծապատկեր 2.2. Պետական բյուջեի հարկային եկամուտները և դրանց աճի տեմպը 2024-2025 թթ., ըստ ամիսների, կուտակային

Գծապատկեր 2.3. Պետական բյուջեի ծախսերի աճը և դրան նպաստումները 2024-2025 թթ., ըստ ամիսների, կուտակային

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ

Պետական բյուջեի պակասուրդը (հավելուրդը): Վերոնշյալ զարգացումների արդյունքում հունվար-ապրիլ ամիսներին պետական բյուջեն հավելուրդային է եղել։ 2025 թ. առաջին չորս ամիսներին ձևավորվել է պետական բյուջեի 60.9 մլրդ դրամ հավելուրդ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի 46.3 մլրդ դրամ հավելուրդի դիմաց։

Կարճաժամկետ և միջնաժամկետ կանխատեսումներ

2025թ.-ի պետական բյուջեի և միջնաժամկետ հատվածի հարկաբյուջետային քաղաքականությունն ուղղված է կառուցվածքային բարեփոխումների սահուն ընթացքը երաշխավորելու և ֆիզիկական ու մարդկային կապիտալում ներդրումների մակարդակի էական բարձրացման միջոցով տնտեսության դիմակայունության ամրապնդմանն ու աճի ներուժի բարձրացմանը։ Հարկաբյուջետային քաղաքականությունը 2025թ.-ին, պայմանավորված 2022թ.-ից գրանցված կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշի՝ 50%-ից ցածր մակարդակով, գործում է սահմանափակման առավել մեղմ ռեժիմում՝ թույլ տալով վարել առավել ճկուն հարկաբյուջետային քաղաքականություն ընթացիկ ծախսերի մասով, սակայն պահպանելով «ոսկե կանոնին» համապատասխանությունը։

2025թ.-ին հարկային վարչարարության բարելավման և օրենսդրության փոփոխությունների արդյունքում հարկային եկամուտները ՀՆԱ-ի նկատմամբ կբարելավվեն շուրջ 0.7 տոկոսային կետով՝ կազմելով 24.2% կամ 2,655.9 մլրդ դրամ։ 2025թ.-ի պետական բյուջեի ընդհանուր ծախսերը ՀՆԱ-ի նկատմամբ կավելանան շուրջ 1.8 տոկոսային կետով՝ կազմելով 30.8%։ Ընդհանուր ծախսերում ընթացիկ ծախսերը ՀՆԱ-ի նկատմամբ կավելանան 0.8 տոկոսային կետով, իսկ կապիտալ ծախսերը կավելանան 1.0 տոկոսային կետով։ Ծախսերի ծավալը նախորդ տարվա համեմատ կաճի շուրջ 14.3%-ով՝ կազմելով 3,376.9 մլրդ դրամ։

2025 թվականին, ընթացիկ և կապիտալ ծախսերի ավելացման հաշվին պետական բյուջեի պակասուրդը կավելանա՝ կազմելով ՀՆԱ-ի 5.5%-ը կամ 603.7 մլրդ դրամ՝ 2024թ. նկատմամբ ավելանալով շուրջ 227.6 մլրդ դրամով, կամ ՀՆԱ-ում շուրջ 1.8 տոկոսային կետով։

Հարկաբյուջետային քաղաքականության ազդեցությունը 2025թ.-ին մոտ կլինի չեզոքի՝ հաշվի առնելով տնտեսական աճի կայունացումը ներուժային մակարդակի շուրջ, ինչպես նաև պետական բյուջեի ծախսերի աճի կառուցվածքը:

Միջնաժամկետում հարկային վարչարարության բարելավման, ստվերի դեմ պայքարի, ինչպես նաև հարկային քաղաքականության միջոցառումների արդյունքում ակնկալվում է ապահովել հարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցության շարունակական բարելավում տարեկան միջինում 0.3%-ային կետով՝ 2030թ.-ին հասցնելով 25.5%-ի: Ակնկալվում է, որ հարկային եկամուտների բարելավումը կապահովվի բոլոր հիմնական հարկատեսակների գծով՝ բխելով ինչպես հարկման բազաների, այնպես էլ օրենսդրության և վարչարարության միջոցառումների ազդեցությունից: Հարկային վարչարարության մասնակցությունը 2025-2028 թվականներին հարկեր/ՀՆԱ բարելավմանը կկազմի 0.3%-ային կետ, իսկ հարկային քաղաքականության բարեփոխումները սպասվում է, որ 2025-2026 թվականներին կունենան միջինում 0.27%-ային կետ դրական ազդեցություն: Միաժամանակ, տնտեսական գործոնները, այդ թվում՝ տնտեսական պարբերաշրջանի կայունացումը և տնտեսության կառուցվածքի փոփոխությունները բացասական կամ չեզոք ազդեցություն կունենան հարկեր/ՀՆԱ բարելավումների վրա:

Աղյուսակ 2.2. Հարկային եկամուտների կանխատեսումներն ըստ առանձին հարկատեսակների²¹

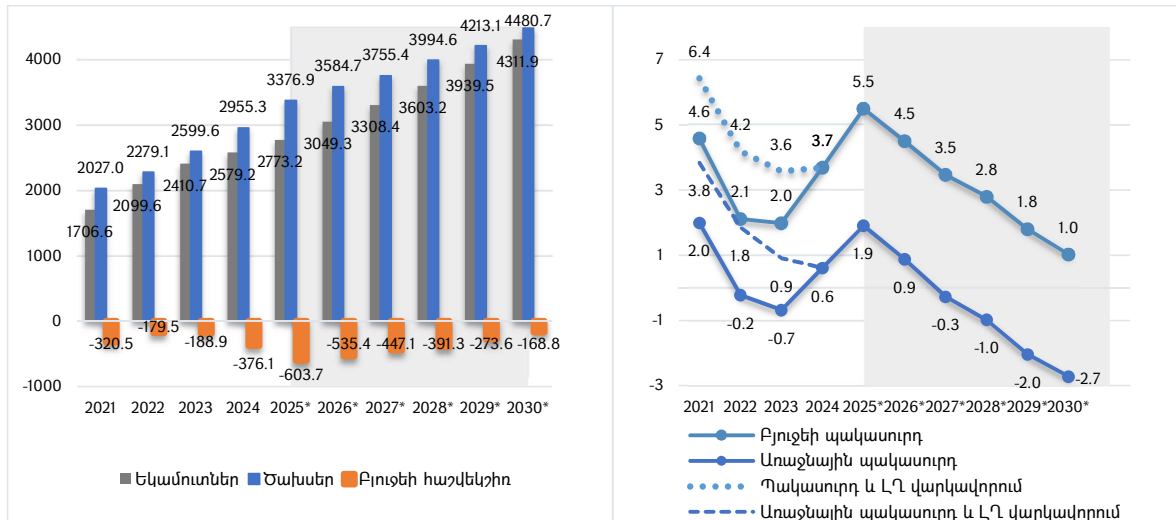
	Մլրդ դրամ					% ՀՆԱ-ում				
	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028
	փաստ	սպասում	կանխատեսում			փաստ	սպասում	կանխատեսում		
Ընդամենը հարկեր և տուրքեր	2390.9	2655.9	2934.9	3206.1	3503.3	23.5	24.2	24.7	24.9	25.1
Ավելացված արժեքի հարկ	755.9	860.3	951.1	1,040.5	1,138.8	7.4	7.8	8.0	8.1	8.1
Եկամտային հարկ	650.1	708.6	774.1	840.8	915.8	6.4	6.5	6.5	6.5	6.6
Սոցիալական վճարումներ	103.4	112.7	123.1	133.7	145.7	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
Շահութահարկ	335.7	372.4	404.7	439.6	477.3	3.3	3.4	3.4	3.4	3.4
Ակցիզային հարկ	146.5	164.9	183.1	204.4	229.0	1.4	1.5	1.5	1.6	1.6
Մաքսատուրք	76.2	80.0	86.3	93.5	102.6	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7
Շրջանառության հարկ	60.9	83.9	97.1	105.7	115.1	0.6	0.8	0.8	0.8	0.8
Այլ հարկեր	262.2	273.1	315.3	347.9	379.1	2.6	2.5	2.7	2.7	2.7

Միջնաժամկետ հատվածում ընթացիկ ծախսերը նվազում են՝ արտացոլելով հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայի ազդեցությունը, իսկ կապիտալ ծախսերը կայունանում են պատմական մակարդակներից զգալիորեն բարձր մակարդակում՝ տնտեսական և անվտանգային ենթակառուցվածքների ամրապնդման նպատակադրմամբ պայմանավորված: Հաշվի առնելով 2025 թվականին պետական բյուջեի կապիտալ ծախսերի համար «առաջ բերված» հնարավորություններ ձևավորելու տրամաբանությամբ պետական բյուջեի պակասուրդի աճը 5.5%-ի, հաջորդող տարիներին ծրագրվում է իրականացնել էական հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիա՝ պետական բյուջեի պակասուրդը նվազեցնելով մինչև 1.0% մակարդակի 2030թ.-ին: Արդյունքում կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշի աճը նախ կայունանում, ապա շրջվում է՝ 2030թ.-ին արձանագրելով 51.7% կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշ: Միջնաժամկետ հատվածում պարտքի բեռի նվազումն

²¹Առանձին հարկատեսակների գծով ներկայացված են ուղենշային կանխատեսումները (հիմնված մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսումների վրա), որոնք պլանային ցուցանիշներ չեն հանդիսանում:

ապահովվում է տնտեսական աճի և զգալի առաջնային հավելուրդի ձևավորման պայմաններում, որը 2030թ.-ին հասնում է ՀՆԱ 2.7%-ին: Միաժամանակ, պարտքի իրական տոկոսադրույքի աճը (արտացոլված տոկոսային ծախսերի աճով) հակազդում է պարտքը նվազեցնող գործոնների ազդեցությանը, և հնարավորության չի տալիս ապահովել պարտքի բեռի ավելի արագ նվազում:

Գծապատկեր 2.2. Պետական բյուջեի եկամուտները, ծախսերը և հաշվեկշիռը (մլրդ դրամով) և պետական բյուջեի պակասուրդի մակարդակները (կշիռը ՀՆԱ-ում, %)

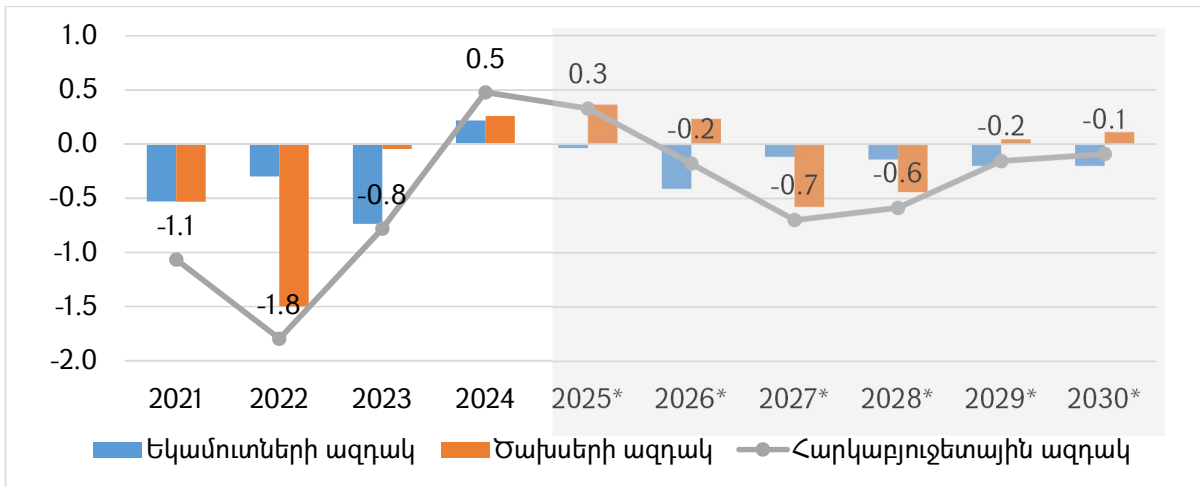

Աղբյուր՝ ՀՀ ՖՆ

Պայմանավորված միջնաժամկետ հատվածում հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիա ապահովելու նպատակադրմամբ, հարկաբյուջետային քաղաքականությունը միջնաժամկետի սկզբում հիմնականում զսպող ազդեցություն ամբողջական պահանջարկի վրա՝ եկամուտների և ծախսերի զսպող ազդեցություններով: Վերջինս հնարավորություն է տալիս պետական բյուջեի պակասուրդը պարտքը կայունացնող մակարդակ նվազեցնելուց հետո ապահովել հարկաբյուջետային քաղաքականության չեզոք դիրք ամբողջական պահանջարկի տեսանկյունից արդեն միջնաժամկետի վերջում: Միաժամանակ, ծախսերի կառուցվածքի բարելավման և արդյունավետության բարձրացմամբ կառավարությունը ակնկալում է դրական ազդեցություն ունենալ տնտեսական ներուժի վրա՝ այդ կերպ չեզոքացնելով պակասուրդի ճշգրտումից բխող զսպող հարկաբյուջետային ազդակի ազդեցությունը:

Գծապատկեր 2.3. Հարկաբյուջետային ազդակը²²

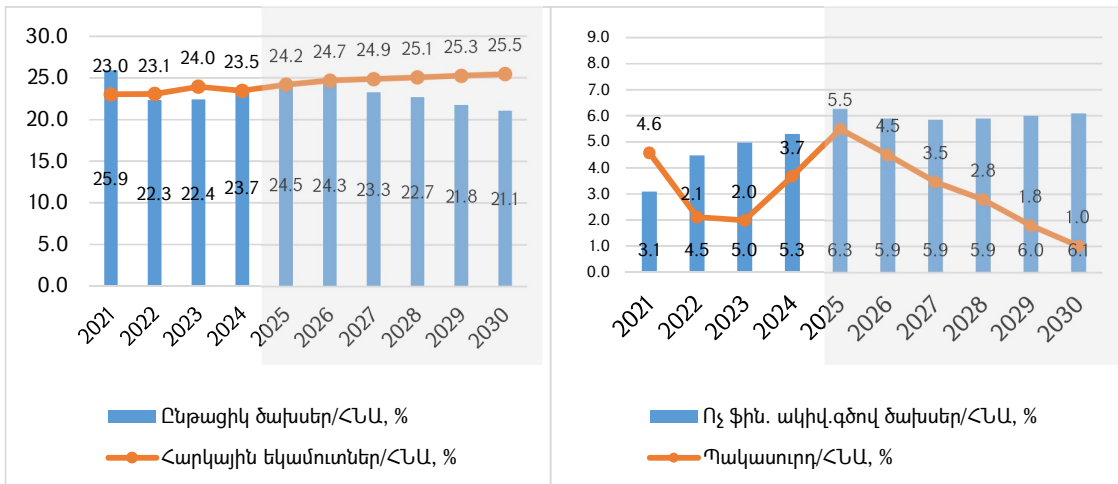
²² Հարկաբյուջետային ազդակի հաշվարկներում օգտագործված եկամուտների և ծախսերի ցուցանիշներում կատարվել են անհրաժեշտ ճշգրտումներ՝ արտացոլելու կառավարության կողմից իրականացված այն բոլոր գործառնությունները, որոնք չեն ներառվել ծախսերում, սակայն կարող են ազդեցություն ունեցած լինել ամբողջական պահանջարկի վրա, կամ հակառակը:

Աղբյուր՝ ՀՀ ՖՆ գնահատականներ

Միջնաժամկետ հարկաբյուջետային շրջանակն ամրապնդում է «ոսկե կանոնների» տրամաբանությունը: Մասնավորապես, ընդհանուր ծախսերում կապիտալ ծախսերի բարձր մասնաբաժնի ապահովմամբ և ծրագրված հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայով կապիտալ ծախսերի ծավալը միջնաժամկետ ժամանակահատվածում զգալիորեն կգերազանցի պետական բյուջեի պակասուրդի մեծությանը: Միաժամանակ, թեպետ կառավարության պարտք/ՀՆԱ՝ 60%-ից ցածր մակարդակի պայմաններում «ակտիվ չէ» ընթացիկ ծախսերի գծով «ոսկե կանոնը», հարկաբյուջետային շրջանակը ապահովում է կառավարության սեփական հնարավորությունների և ընթացիկ ծախսերի մեծացող դրական ճեղքվածք՝ ապահովելով հարկաբյուջետային քաղաքականության երկարաժամկետ կայունությունը:

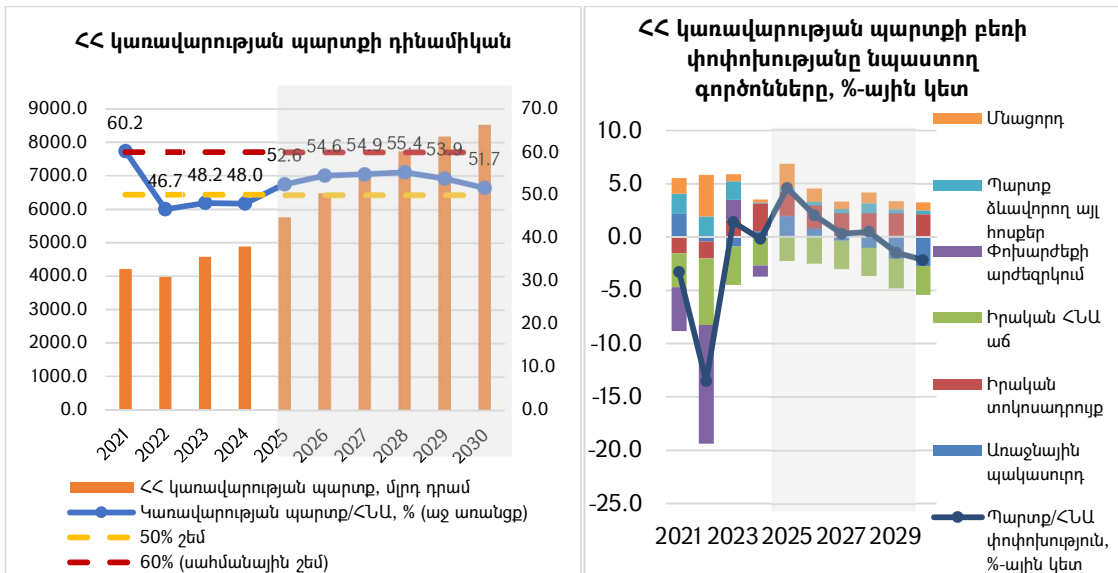
Գծապատկեր 2.4. Ոսկե կանոններից շեղումը 2021թ. և վերադարձը դրանց պահպանմանը միջնաժամկետում

Աղբյուր՝ ՀՀ ՖՆ

Գծապատկեր 2.5. ՀՀ կառավարության պարտքի դինամիկան և այն պայմանավորող գործոնները²³

²³ ՀՀ կառավարության պարտքի բեռի փոփոխության տրոհումը ըստ գործոնների հաշվարկվել է բաց տնտեսությունում «պարտքի շարժման» բանաձևի օգնությամբ, որտեղ պարտքի փոփոխությունը ֆունկցիա է տնտեսական աճից, բյուջեի առաջնային հաշվեկշռից, փոխարժեքից, իրական տոկոսադրույքից և պարտք առաջացնող այլ հոսքերից (ՀՀ համար՝ զուտ վարկավորում պետական բյուջեից): Հաշվարկման ընթացքում այս գործոններով չբացատրված պարտքի փոփոխության չափը արտացոլվում է որպես «մնացորդ», և, կարող է բնութագրել քրոս (արժույթների միմյանց նկատմամբ) փոխարժեքների փոփոխությամբ պայմանավորված վերագնահատման ազդեցությունները:

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ

2.4. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՌԻՍԿԵՐ

Հարկաբյուջետային կանխատեսումները հիմնված են մի շարք ենթադրությունների և հիմնական դատողությունների վրա, որոնց համար օգտագործվել է տվյալ պահի դրությամբ առկա և հասանելի ամբողջ տեղեկատվությունը: Ինչպես ցանկացած կանխատեսում, հարկաբյուջետային կանխատեսումները նույնպես պարունակում են ռիսկեր կապված նրա հետ, որ փաստացի իրադարձությունները կարող են տարբերվել սպասումներից: 2026-2028 թթ. ՄԺԾԾ հիմնական մակրոտնտեսական բնույթի հարկաբյուջետային ռիսկերը հետևյալն են.

- **Ներքին կամ արտաքին ցնցումների ներքո մակրոտնտեսական անբարենպաստ զարգացումների ռիսկ:** «1.5. Մակրոտնտեսական կանխատեսումների ռիսկերը» բաժնում քննարկված՝ արտաքին կամ ներքին միջավայրից բխող ռիսկերը, ինչպես, օրինակ ռուս-ուկրաինական պատերազմի արդյունքում առաջացած դրական գործոնների չեզոքացումը և մարդկանց ու կապիտալի գրանցված հոսքերի հետշրջումը, տարածաշրջանային և աշխարհաքաղաքական լարվածությունների սրման պայմաններում ներմուծվող ռազմավարական ապրանքների գների հնարավոր բարձրացումը, ՀՀ ապրանքների արտահանման մատակարարումների լոգիստիկ խնդիրների խորացումը բացասաբար կանդրադառնան ֆինանսավորման պահանջի վրա՝ մի կողմից հանգեցնելով սպասվածից փոքր հարկման բազաների ձևավորման, մյուս կողմից՝ ծախսային ճնշումների մեծացման:

- **Հարկեր/ՀՆԱ ցուցանիշի՝ հարկային վարչարարության ազդեցությամբ սպասվողից ավելի դանդաղ բարելավման ռիսկ:** Միջնաժամկետ հատվածի համար պլանավորված է հարկեր/ՀՆԱ բարելավումներում հարկային վարչարարության 0.3%-ային կետ մասնակցություն 2025-2028 թվականներին: Հարկային վարչարարության արդյունքում հարկեր/ՀՆԱ բարելավումները պետք է տեղի ունենան հարկային վարչարարության առկա ճեղքի նվազեցման հաշվին, որի վրա հարկային վարչարարության միջոցառումների ազդեցությունը ոչ գծային է, և այդ թվում՝ զգայուն տնտեսական պարբերաշրջանից:

- **Միջազգային ֆինանսական շուկաների անկայունության և ֆինանսավորման պայմանների վատթարացման ռիսկ:** Համաշխարհային տնտեսության հեռանկարների շուրջ անորոշությունը, այդ թվում՝ ԱՄՆ կողմից մաքսատուրքերի քաղաքականության շուրջ անորոշություններով, ինչպես նաև ռուս-ուկրաինական պատերազմի երկարումից բխող բացասական ազդեցություններով, իր արտացոլումն է գտնում համաշխարհային ֆինանսական շուկայի պայմաններում, հանգեցնելով տոկոսադրույքների

ավելի բարձր հետագծի: Զարգացած երկրներում տոկոսադրույքների սպասվող նվազեցման փոխարեն դրանց բարձր մակարդակի պահպանումը կամ հետագա աճը, ցածր եկամտային և զարգացող երկրներում պարտքային հիմնախնդիրների սրումը, համաշխարհային ֆինանսական շուկայում այլ ռիսկերի առարկայացումը կարող է վատթարացնել միջազգային ֆինանսական շուկաներից փոխառությունների պայմանները ՀՀ կառավարության համար և դժվարեցնել բյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորումը: Պարտքի կայունության և պարտքի կառավարման ռազմավարության իրականացման համար նման ռիսկերի շրջանակն արտացոլված է համապատասխան բաժիններում:

- **Լրացուցիչ ֆինանսավորման պահանջ առաջացնող այլ ներքին ռիսկեր:** Նման ռիսկերի շարքում են Լեռնային Ղարաբաղից բռնի տեղահանված անձանց՝ ՀՀ տնտեսությանը ինտեգրման դանդաղումը և աջակցության ծրագրերի երկարաձգումը, տարածաշրջանային անվտանգային միջավայրի վատթարացման պայմաններում անվտանգությանն ու պաշտպանությանն ուղղվող միջոցների ծավալի աճի լրացուցիչ կարիքի առաջացումը, արտահանելի հատվածի համար տնտեսական աջակցության լրացուցիչ ծրագրերի իրականացումը և այլ հնարավոր ծախսային ճնշումները:

- **Ծախսերի թերակատարում և ավելի թույլ հարկաբյուջետային ազդակի ձևավորում:** 2026-2028թթ. ՄԺԾԾ հարկաբյուջետային սցենարում նախատեսվել է կապիտալ ծախսերի կայունացում բարձր՝ ՀՆԱ շուրջ 6%-ի շրջանակներում: Սակայն հաշվի առնելով նախորդ տարիների փաստացի կատարողականները (չնայած այն հանգամանքին, որ առկա է եղել կատարողականների բարելավման միտում), առկա է ծրագրավորված ցուցանիշների թերակատարման ռիսկ, ինչը կարող է բացասական ազդեցություն ունենալ ինչպես ամբողջական պահանջարկի և ընթացիկ տնտեսական ցուցանիշների վրա, այնպես էլ ունենալ երկարաժամկետ ազդեցություններ տնտեսության ներուժի վրա:

Հարկաբյուջետային շրջանակի հնարավոր փոփոխությունները մակրոտնտեսական կանխատեսումների շեղումների դեպքում և սթրես թեստերի ներքո²⁴.

- **Հարկային եկամուտներ:** 2026թ. և միջնաժամկետ հորիզոնում ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտների վրա գնահատվել է մակրոտնտեսական ցուցանիշների՝ իրական ՀՆԱ-ի աճի, գնաճի, փոխարժեքի տատանողականության և ներմուծման ռիսկերի շեղման ամփոփ գնահատականը, ինչպես նաև հարկային եկամուտների վարչարարության բարելավման ռիսկեր: Հարկային եկամուտների վրա ազդող վերոնշյալ ռիսկերի միաժամանակյա ի հայտ գալու պարագայում հարկային եկամուտների ծրագրված մակարդակից առավելագույն շեղումը 2026-ի համար կկազմի շուրջ 69.7 մլրդ ՀՀ դրամ, իսկ 2027 և 2028 թթ-ի համար համապատասխանաբար 81.4 մլրդ ՀՀ դրամ և 87.0 մլրդ ՀՀ դրամ:

- **Պետական բյուջեի ծախսեր:** Կանխատեսումներում մեծ ուշադրություն է դարձվում նաև պետական բյուջեի ծախսերի պլանավորված մակարդակների ապահովումը խաթարող ռիսկերին, որոնք կարող են հանգեցնել լրացուցիչ ֆինանսավորման պահանջի առաջացման: ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերի վրա գնահատված են մակրոտնտեսական ցուցանիշների՝ իրական ՀՆԱ-ի աճի, գնաճի, փոխարժեքի տատանողականության և ներմուծման, կանխատեսումներից շեղման, ինչպես նաև՝ հարկային քաղաքականության և վարչարարության պլանավորված ուղեգծից ավելի դանդաղ իրականացման ռիսկերի ազդեցության չափերը: Մասնավորապես, ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտների հավաքագրման և ծախսերի կատարման տեսանկյունից 2026 թվականին ՀՀ պետական բյուջեի պակասուրդի լրացուցիչ ֆինանսավորման պահանջը առավելագույնը կկազմի շուրջ 64.3 մլրդ ՀՀ դրամ կամ ՀՆԱ-ի 0.5%-ը, իսկ 2027 և 2028 թթ-ին կկազմի համապատասխանաբար 91.3 և 106.2 մլրդ ՀՀ դրամ կամ ՀՆԱ-ի 0.7-0.8%-ը: Պետք է նշել, որ գնահատված ռիսկի չափը, առարկայացման դեպքում մասնակիորեն կկլանվի կառավարության պահուստային ֆոնդով, որը նույն ժամանակահատվածի համար նախատեսված է 0.2-

²⁴ Այս հատվածում նկարագրված ռիսկերի առավել մանրամասն վերլուծությունը ներկայացված է այս փաստաթղթի ՄԱՍ IV-ի «Պետական բյուջեի վրա մակրոտնտեսական կանխատեսված ցուցանիշներից շեղման ռիսկերի ազդեցության քանակական գնահատում» և «ՀՀ կառավարության պարտքի կայունության վերլուծություն» բաժիններում:

0.3%, իսկ լրացուցիչ մասը՝ կկլանվի ՀՀ կառավարության կողմից ապահովվող՝ նվազագույնը ՀՆԱ 1%-ի չափով իրացվելիության «բարձիկի» միջոցով:

- **ՀՀ կառավարության պարտք:** Միջնաժամկետ հատվածի համար նախանշած հարկաբյուջետային սցենարի վրա հիմնված պարտքի ռիսկերի գնահատումը ցույց է տվել, որ ինչպես ՀՀ կառավարության պարտքի, այնպես էլ պարտքի սպասարկման ռիսկերը գնահատվում են ցածր, թեպետ նաև տեսանելի է, որ նոր հնարավոր շուկերը (հատկապես՝ մի քանի շուկերի համադրությունը) կարող են վտանգել պարտքի կայունությունը: Բացի այդ, պարտքի կառուցվածքը, չնայած վերջին տարիներին դիտված զգալի բարելավմանը, շարունակում է պարտքի պորտֆելի համար միջին կամ բարձր խոցելիություն ազդանշել, իսկ պարտք ձևավորող գործոնների պատմական տատանողականությունը՝ պատմությունից պրոյեկտվող բարձր անորոշություն ապագայի համար: Միաժամանակ, մակրոտնտեսական ենթադրություններից շեղումների ռիսկերը գնահատելու համար իրականացվել է սցենարային վերլուծություն, որը ցույց է տվել, որ սույն փաստաթղթում քննարկվող մակրոտնտեսական և հարկաբյուջետային ռիսկերի նյութականացման որոշակի սցենարների դեպքում պարտքի հետագիծը (ի վերջո, նաև մակարդակը) անկայուն կդառնա:

Ամփոփելով հարկաբյուջետային ռիսկերի նկարագրությունը կարող ենք նշել, որ 2026-2028 թթ. ՄԺԾԾ հարկաբյուջետային շրջանակի հիմնական ռիսկերը վերաբերում են մակրոտնտեսական անբարենպաստ զարգացումներին, հարկային եկամուտներ/ՀՆԱ ցուցանիշի թիրախավորված բարելավումների ոչ ամբողջական ապահովմանը, միջազգային ֆինանսական շուկաների իրավիճակի վատթարացմանը և ՀՀ կառավարության փոխառության հնարավորությունների սահմանափակմանը, լրացուցիչ ծախսային կարիքների առաջացմանը, ծախսերի թերակատարմանը և ավելի թույլ հարկաբյուջետային ազդակի ձևավորմանը: Սցենարային վերլուծության միջոցով նշված ռիսկերին տրվել է քանակական արտահայտություն, և դրանց կառավարման համար ձեռնարկվել են համարժեք միջոցառումներ՝ ՀՆԱ 0.2-0.3%-ի շրջանակներում պահուստային ֆոնդերի նախատեսման և գանձապետական կայունացման հաշվում առնվազն ՀՆԱ 1% չափով «իրացվելիության բարձիկի» ստեղծման ճանապարհով: Միաժամանակ, տարբեր ռիսկերի առարկայացման պարագայում կառավարությունը կկիրառի հասանելի գործիքները եկամտային ներուժի բարձրացման նպատակով (այդ թվում՝ հարկային վարչարարության լրացուցիչ գործիքների կիրառում), կճշգրտվեն ծախսային առաջնահերթություններն ու շրջանակը, իսկ հարկաբյուջետային կայունության ռիսկերի առարկայացման դեպքում՝ կվերանայվի հարկաբյուջետային շրջանակը: Բացի այդ, առաջացող ռիսկերին դիմագրավելու տեսակետից յուրաքանչյուր տարվա պետական բյուջեում կնախատեսվեն լրացուցիչ «բարձիկներ» պահուստային ֆոնդերում:

2.5. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐԻՆ

ՀՀ հարկաբյուջետային կանոնների ներկա համակարգը գործարկվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2017 թ. դեկտեմբերի 20-ին «ՀՀ բյուջետային համակարգի մասին» և «Պետական պատքի մասին» ՀՀ օրենքներում փոփոխություններ և լրացումներ կատարող օրենքների, ինչպես նաև են ՀՀ Կառավարության՝ 2018 թ. օգոստոսի 23-ի N 942-Ն որոշման ընդունմամբ: Կանոնների համակարգը ներառում է ծախսային կանոններ, որոնք ուժի մեջ են մտնում պարտքի սահմանված շեմերը գերազանցելիս: Մասնավորապես.

- Երբ ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը գերազանցում է 40%-ը, պետական բյուջեի կապիտալ ծախսերը չպետք է փոքր լինեն բյուջեի պակասուրդից:

- ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ 50-60% միջակայքում ընթացիկ առաջնային ծախսերի աճի տեմպը սահմանափակվում է նախորդ 7 տարիների ՀՆԱ-ների միջին աճով, ինչպես նաև հաջորդ տարում կազմվող պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրում ՀՀ կառավարությունը ներկայացնում է միջոցառումների ծրագիր՝ համախառն ներքին արդյունքի նկատմամբ ՀՀ կառավարության պարտքի մակարդակի կանխատեսվող հետագիծը 5 տարիների ընթացքում 50 տոկոսից նվազեցնելու համար:

- Երբ ՀՀ կառավարության պարտքը գերազանցում է ՀՆԱ 60%-ը, ընթացիկ առաջնային ծախսերի աճի տեմպը սահմանափակվում է նախորդ 7 տարիների ՀՆԱ-ների միջին աճից 0.5 տոկոսային կետով նվազեցված ցուցանիշով, ընթացիկ ծախսերը սահմանափակվում են հարկերի և տուրքերի մեծությամբ, ինչպես նաև ՀՀ կառավարությունը Ազգային ժողովի ֆինանսավարկային և բյուջետային ու տնտեսական հարցերի մշտական հանձնաժողովների քննարկմանը ներկայացնում է միջոցառումների ծրագիր՝ ՀՆԱ նկատմամբ ՀՀ կառավարության պարտքի մակարդակի կանխատեսվող հետագիծը 5 տարիների ընթացքում 60 տոկոսից նվազեցնելու համար:

- Ներկայացված սահմանափակումները չեն գործում ՀՀ կառավարության որոշմամբ սահմանված բացառիկ դեպքերում՝ ելնելով խոշորածավալ տարերային և տեխնաժին աղետների, պատերազմական գործողությունների, տնտեսությունը խաղաղ ժամանակաշրջանից պատերազմական ժամանակաշրջանի փոխադրման, տնտեսական ցնցման հանգամանքներով պայմանավորված բացասական տնտեսական զարգացումների պարագայում:

2021-2023 թվականներին հարկաբյուջետային քաղաքականությունը աստիճանաբար վերադարձել է բնականոն իրավիճակների համար գործող կանոններին համապատասխանության տիրույթ՝ COVID-19 համավարակի և 44-օրյա պատերազմի տնտեսական և հարկաբյուջետային հետևանքների ազդեցությամբ «բացառիկ դեպքի» կարգավորումների ակտիվացումից հետո: Ընդ որում, 2021թ.-ին, այդ հետևանքների ոչ ամբողջական հաղթահարման պայմաններում «բացառիկ դեպքի» կարգավորումները պահպանվել են, սակայն կառավարությունը կրճատել է կանոններից շեղման չափերը: 2022 թ.-ին արդեն կապիտալ ծախսերի կանոնին համապատասխանությունը վերականգնվել է, և պետական բյուջեի կապիտալ ծախսերը գերազանցել են պետական բյուջեի պակասուրդը շուրջ 201 մլրդ դրամով, իսկ ընթացիկ առաջնային ծախսերի շեղման չափը կանոնից կրճատվել է 30 մլրդ դրամի: 2023 թվականին պետական բյուջեի կապիտալ ծախսերը գերազանցել են պետական բյուջեի պակասուրդը շուրջ 283.7 մլրդ դրամով, իսկ ընթացիկ առաջնային ծախսերի շեղման չափը կանոնից կազմել է 42.6 մլրդ դրամ: Կարևոր է նշել, որ ընթացիկ ծախսերի մասով շեղումները գրանցվել են տարվա ընթացքում պետական բյուջեի եկամուտների պլանի բարձրացման պայմաններում՝ համապատասխան տարիների պետական բյուջեի մասին օրենքի դրույթներին (ինչը թույլ է տալիս ավելացնել ծախսերը հարկային եկամուտների ավելացման պարագայում), բացի այդ՝ պլանավորված մակարդակից ծախսերի ավելացումները հիմնականում միանգամյա ծախսերի բնույթ են կրել և չեն ենթադրել երկարաժամկետ ծախսային պարտավորությունների բեռի ավելացում (օրինակ՝ ԼՂ-ից բռնի տեղահանված անձանց սոցիալական կարիքների ուղղությամբ կատարված ծախսերը), ինչի արդյունքում հաշվարկված շեղումը գնահատվում է որպես երկարաժամկետ ճնշումներ չառաջացնող և հարկաբյուջետային կայունության տեսակետից վտանգներ չի ստեղծում:

Միաժամանակ, կառավարությունը վերականգնել է համապատասխանությունը նաև պարտքի կանոնին, հաշվի առնելով, որ 2022թ.-ի վերջի դրությամբ ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը կազմել է 46.7%, իսկ 2023թ.-ի վերջին՝ 48.2%՝ ցածր լինելով 50%-ի շեմից՝ այդպիսով ոչ միայն ապահովելով ՀՀ կառավարության պարտքի նվազեցման 2022-2026թթ. վերանայված ծրագրի թիրախը, այլ նաև նվազեցնելով պարտքը դեպի ապահով մակարդակներ:

2024 թվականից հարկաբյուջետային քաղաքականությունը մուտք է գործել կանոններով սահմանափակման առավել մեղմ տիրույթ: Կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշի նվազումը հարկաբյուջետային քաղաքականությունը տեղափոխել է կանոններով սահմանափակման առավել մեղմ ռեժիմների՝ թույլ տալով վարել առավել ճկուն հարկաբյուջետային քաղաքականություն ընթացիկ ծախսերի մասով, սակայն պահպանելով «ոսկե կանոններին» համապատասխանությունը:

Միջնաժամկետ հատվածում, հիմք ընդունելով պարտքի մակարդակի կանխատեսվող բարձրացումը ՀՆԱ 50%-ից, հարկաբյուջետային քաղաքականության սահմանափակումը ընթացիկ ծախսերի կանոնով վերականգնվելու է: Միջնաժամկետ հատվածում ծրագրված ընթացիկ ծախսերի աճը զգալիորեն զիջում է կանոնի սահմանափակումը՝ ելնելով հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայի նպատակադրումից: Ըստ էության, ընթացիկ ծախսերի շրջանակը ևս ենթադրում է միջնաժամկետի սկզբում «առաջ բերված» լրացուցիչ հնարավորությունների ձևավորում, որոնք նախ և առաջ կծառայեն անհետաձգելի ծախսային կարիքների ֆինանսավորմանը:

Աղյուսակ 2.2. Փաստացի և ծրագրավորված հարկաբյուջետային քաղաքականության համապատասխանությունը հարկաբյուջետային կանոններին

Կանոնի ցուցանիշ		Պետական բյուջեի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր	Պետական բյուջեի ընթացիկ առաջնային ծախսերի աճի տեմպ	Պետական բյուջեի ընթացիկ ծախսեր	Կառավարության պարտք/ՀՆԱ, %
Ուղենիշային ցուցանիշ		>/= պետական բյուջեի պակասուրդ, մլրդ դրամ	</= նախորդ 7 տարիների անվանական ՀՆԱ աճի միջին տեմպ, %	</= հարկային եկամուտների և տուրքերի ծավալ, մլրդ դրամ	
2021	Սահմ.	321.0	6.3	-	60.2
	Փաստ.	216.0	12.8	1810.7	
2022	Սահմ.	180.0	4.1	1926.0	46.7
	Փաստ.	380.0	5.3	1898.7	
2023	Սահմ.	274.0	5.1	2235.0	48.2
	Փաստ.	494.4	5.9	2127.0	
2024	Սահմ.	376.1	-	-	48.0
	Փաստ.	557.8	13.1	2413.6	
2025	Սահմ.	603.7	-	-	52.6
	Ծրագիր	703.3	13.0	2688.6	
2026	Սահմ.	535.4	9.3	-	54.6
	Ծրագիր	716.3	8.4	2883.4	
2027	Սահմ.	447.1	9.2	-	54.9
	Ծրագիր	769.2	2.7	3001.2	
2028	Սահմ.	391.3	11.2	-	55.4

	Ծրագիր	839.6	4.9	3169.9	
--	--------	-------	-----	--------	--

«-»-ը նշանակում է, որ պետական պարտքի առկա չափի դեպքում կիրառելի չէ

2.6. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԱՂՅՈՒՍԱԿՆԵՐ²⁵

Աղյուսակ 2.3. Պետական բյուջեի եկամուտների կանխադրեցումների համեմատական աղյուսակը, մլրդ դրամ

Ընդունման տարին	Ծրագիր	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
-	Փաստացի	2,410.7	2,579.2						
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	25.4%	25.3%						
2022	ՄԺԾՍ 2023-2025	2,305.7	2,609.6	2,940.6					
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	25.5%	25.8%	26.1%					
	2023թ. Պետական բյուջե	2,353.9							
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	25.3%							
2023	ՄԺԾՍ 2024-2026	2,385.7	2,671.1	2,986.4	3,367.4				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	25.0%	25.2%	25.3%	25.6%				
	2024թ. Պետական բյուջե	2,408.1	2,663.1						
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	25.5%	25.3%						
2024	ՄԺԾՍ 2025-2027		2,634.7	2,897.6	3,258.2	3,614.1			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		25.7%	25.9%	26.5%	26.8%			
	2025թ. Պետական բյուջե		2,593.6	2,873.1	3,123.2	3,458.6			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		25.7%	26.0%	26.2%	26.5%			
2025	ՄԺԾՍ 2026-2028			2,773.2	3,049.3	3,308.4	3,603.2	3,939.5	4,311.9
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ			25.3%	25.7%	25.7%	25.8%	26.0%	26.2%

Աղյուսակ 2.4. Պետական բյուջեի հարկային եկամուտների կանխադրեցումների համեմատական աղյուսակը, մլրդ դրամ

Ընդունման տարին	Ծրագիր	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
-	Փաստացի	2,273.9	2,390.9						
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	24.0%	23.5%						
2022	ՄԺԾՍ 2023-2025	2,228.3	2,539.0	2,874.4					
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	24.6%	25.1%	25.5%					
	2023թ. Պետական բյուջե	2,255.6							
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	24.2%							
2023	ՄԺԾՍ 2024-2026	2,287.4	2,573.1	2,896.9	3,281.2				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	24.0%	24.3%	24.5%	25.0%				
	2024թ. Պետական բյուջե	2,277.8	2,553.1						
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	24.1%	24.3%						
2024	ՄԺԾՍ 2025-2027		2,496.9	2,812.3	3,182.0	3,541.2			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		24.4%	25.1%	25.9%	26.2%			

²⁵ Պետական բյուջեի եկամուտների և պետական բյուջեի ծախսերի կազմում նախորդ տարիների կանխատեսումներում համադրելիության նպատակով ներառված է հիփոթեկային վարկի տոկոսագումարների դիմաց եկամտային հարկի վերադարձը՝ ինչպես կանխատեսվող, այնպես էլ՝ համեմատվող ժամանակահատվածների ցուցանիշների համար: Միաժամանակ, 2024-2026թթ. ՄԺԾՍ և 2024թ. պետական բյուջեի ցուցանիշները ճշգրտվել են պահուստային ֆոնդի չափով, բացի այդ՝ փաստացի ցուցանիշները, 2023-2025 թթ. և 2024-2026 թթ. ՄԺԾՍ-ները և 2023 թ. պետական բյուջեի ցուցանիշները ճշգրտվել են ԼՂ զուտ վարկավորման չափով:

	2025թ. Պետական բյուջե		2,455.8	2,720.3	3,047.0	3,385.8			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		24.3%	25.0%	25.6%	26.0%			
2025	ՄԺԾԾ 2026-2028			2,655.9	2,934.9	3,206.1	3,503.3	3,835.5	4,198.9
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ			24.2%	24.7%	24.9%	25.1%	25.3%	25.5%

Աղյուսակ 2.5. Պետական բյուջեի ծախսերի կանխատեսումների համեմատական աղյուսակը, մլրդ դրամ

Ընդունման տարին	Ծրագիր	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
-	Փաստացի	2,599.6	2,955.3						
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	27.4%	29.0%						
2022	ՄԺԾԾ 2023-2025	2,597.9	2,882.9	3,223.0					
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	28.7%	28.5%	28.6%					
	2023թ. Պետական բյուջե	2,642.9							
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	28.4%							
2023	ՄԺԾԾ 2024-2026	2,659.6	2,973.6	3,306.1	3,701.9				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	27.9%	28.0%	28.0%	28.2%				
	2024թ. Պետական բյուջե	2,653.4	3,146.0						
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	28.1%	29.9%						
2024	ՄԺԾԾ 2025-2027		3,117.6	3,513.4	3,812.1	4,086.8			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		30.5%	31.4%	31.0%	30.3%			
	2025թ. Պետական բյուջե		3,076.5	3,441.6	3,629.5	3,849.8			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		30.4%	31.6%	30.5%	29.5%			
2025	ՄԺԾԾ 2026-2028			3,376.9	3,584.7	3,755.4	3,994.6	4,213.1	4,480.7
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ			30.8%	30.2%	29.1%	28.6%	27.8%	27.2%

Աղյուսակ 2.6. Պետական բյուջեի ընթացիկ ծախսերի կանխատեսումների համեմատական աղյուսակը, մլրդ դրամ

Ընդունման տարին	Ծրագիր	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
-	Փաստացի	2,127.0	2,413.6						
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	22.4%	23.7%						
2022	ՄԺԾԾ 2023-2025	2,082.6	2,293.2	2,512.2					
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	23.0%	22.7%	22.3%					
	2023թ. Պետական բյուջե	2,095.2							
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	22.5%							
2023	ՄԺԾԾ 2024-2026	2,095.3	2,308.3	2,537.2	2,839.1				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	22.0%	21.8%	21.5%	21.6%				
	2024թ. Պետական բյուջե	2,091.3	2,450.7						
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	22.1%	23.3%						
2024	ՄԺԾԾ 2025-2027		2,451.2	2,728.5	2,938.2	3,228.1			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		23.9%	24.4%	23.9%	23.9%			
	2025թ. Պետական բյուջե		2,437.2	2,706.8	2,807.5	2,988.1			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		24.1%	24.9%	23.6%	22.9%			
2025	ՄԺԾԾ 2026-2028			2,688.6	2,883.4	3,001.2	3,169.9	3,302.3	3,474.9
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ			24.5%	24.3%	23.3%	22.7%	21.8%	21.1%

Աղյուսակ 2.7. Պետական բյուջեի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով զուտ ծախսերի կանխատեսումների համեմատական աղյուսակը, մլրդ դրամ

Ընդունման տարին	Ծրագիր	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
-	Փաստացի	472.6	541.7						
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	5.0%	5.3%						
2022	ՄԺԾ՝ 2023-2025	515.3	589.7	710.8					
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	5.70%	5.80%	6.30%					
	2023թ. Պետական բյուջե	547.7							
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	5.88%							
2023	ՄԺԾ՝ 2024-2026	564.3	665.3	768.9	862.9				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	5.9%	6.3%	6.5%	6.6%				
	2024թ. Պետական բյուջե	562.1	695.3						
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	6.0%	6.6%						
2024	ՄԺԾ՝ 2025-2027		666.4	784.9	873.9	858.6			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		6.5%	7.0%	7.1%	6.4%			
	2025թ. Պետական բյուջե		639.3	734.9	822.0	861.7			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		6.3%	6.7%	6.9%	6.6%			
2025	ՄԺԾ՝ 2026-2028			688.3	701.3	754.2	824.6	910.8	1,005.8
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ			6.3%	5.9%	5.9%	5.9%	6.0%	6.1%

Աղյուսակ 2.8. Պետական բյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորման կանխատեսումների համեմատական աղյուսակը, մլրդ դրամ

Ընդունման տարին	Ծրագիր	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
-	Փաստացի	339.9	376.1						
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	3.6%	3.7%						
2022	ՄԺԾ՝ 2023-2025	436.2	417.3	426.4					
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	4.8%	4.1%	3.8%					
	2023թ. Պետական բյուջե	424.9							
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	4.6%							
2023	ՄԺԾ՝ 2024-2026	409.9	446.5	463.7	478.5				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	4.3%	4.2%	3.9%	3.6%				
	2024թ. Պետական բյուջե	381.3	482.9						
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	4.0%	4.6%						
2024	ՄԺԾ՝ 2025-2027		482.9	615.8	553.9	472.7			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		4.7%	5.5%	4.5%	3.5%			
	2025թ. Պետական բյուջե		482.9	604.0	506.2	391.1			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		4.8%	5.5%	4.2%	3.0%			
2025	ՄԺԾ՝ 2026-2028			603.7	535.4	447.1	391.3	273.6	168.8
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ			5.5%	4.5%	3.5%	2.8%	1.8%	1.0%

ԳԼՈՒԽ 3. ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԱԿ

2026-2028թթ ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում եկամուտները կանխատեսվել են համապատասխանաբար՝ 3,049.3, 3,308.4 և 3,603.2 մլրդ դրամի չափով: Միջնաժամկետ հատվածում հարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցությունը միջնաժամկետ ժամանակահատվածում կկազմի համապատասխանաբար՝ 25.7, 25.7 և 25.8 տոկոս: Պետական բյուջեի դեֆիցիտը միջնաժամկետ հատվածում կկազմի 535.4, 447.1 և 391.3 մլրդ դրամ, վերջիններիս հարաբերակցությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ 2026-2028 թվականին կնվազի կազմելով համապատասխանաբար՝ ՀՆԱ-ի 4.5%, 3.5% և 2.8%-ը: 2026-2028թթ ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում ծախսերը կանխատեսվել են համապատասխանաբար 3,584.7, 3,755.4 և 3,994.6 մլրդ դրամ: Միջնաժամկետ հատվածում ծախսեր/ՀՆԱ հարաբերակցությունը կնվազի կազմելով համապատասխանաբար՝ 30.2, 29.1 և 28.6 տոկոս:

Աղյուսակ 3. 2022-2028թթ. պետական բյուջեի ամփոփ ցուցանիշները, մլրդ դրամ

Ցուցանիշներ	Փաստ		Բյուջե		ՄԺԾԾ		
	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
1. Պետական բյուջեի եկամուտներ	2,063.1	2,358.8	2,579.2	2,837.6	3,049.3	3,308.4	3,603.2
Հարկային եկամուտներ և պետական տուրքեր	1,926.0	2,221.9	2,390.9	2,720.3	2,934.9	3,206.1	3,503.3
Այլ եկամուտներ	122.1	123.7	161.6	96.6	95.0	95.5	95.8
Պաշտոնական դրամաշնորհներ	15.0	13.1	26.7	20.7	19.4	6.7	4.1
2. Պետական բյուջեի ծախսեր	2,242.6	2,547.6	2,955.3	3,441.6	3,584.7	3,755.4	3,994.6
Ընթացիկ ծախսեր	1,862.2	2,075.1	2,413.6	2,706.8	2,883.4	3,001.2	3,169.9
Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր	389.1	494.4	557.8	749.8	716.3	769.2	839.6
Ոչ ֆինանսական ակտիվների օտարումից մուտքեր	(8.7)	(21.8)	(16.1)	(15.0)	(15.0)	(15.0)	(15.0)
3. Պետական բյուջեի դեֆիցիտ	179.5	188.9	376.1	604.0	535.4	447.1	391.3
Ներքին աղբյուրներ	288.1	412.4	359.1	255.4	282.5	215.4	107.7
Արտաքին աղբյուրներ	(108.6)	(223.5)	17.0	348.6	252.9	231.7	283.6

3.1. ՊԵՏԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 2026-2028 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻՆ

Պետության հարկային և մաքսային համակարգի արդյունավետությունն ուղղակիորեն կախված է հարկային և մաքսային վարչարարության արդյունավետ մեթոդների, գործիքների, հմուտ և բանիմաց կադրային ռեսուրսների առկայությունից, ինչպես նաև տնտեսական զարգացումներին և օրենսդրական փոփոխություններին համահունչ ճկուն, արագ արձագանքող մեխանիզմների ու մոտեցումների կիրառումից: Հարկային և մաքսային վարչարարության իրականացումն արդյունավետ է այնքանով, որքանով որ բարձր է հարկային ու մաքսային կարգապահության մակարդակը: Մյուս կողմից որքան

բարձր է ՊԵԿ գործունեության նկատմամբ հանրային վստահության աստիճանը, այնքան արդյունավետ է հարկային և մաքսային վարչարարությունը, իսկ պետական բյուջեով ծրագրավորված հարկային եկամուտների ապահովումը՝ նվազ ռիսկային:

Հարկային և մաքսային համակարգի հարկաբյուջետային գործառույթն առանցքային նշանակություն ունի տնտեսության զարգացման համար, որի արդյունավետ իրականացումը առավել հրատապ է դառնում հատկապես տնտեսական ու գործարար միջավայրի փոփոխությունների, ինչպես նաև արտակարգ իրավիճակների պայմաններում:

Հարկային եկամուտների վարչարարության հիմնական նպատակները.

ՀՀ կառավարության գործունեության ծրագրով, ինչպես նաև Կառավարության այլ ռազմավարական փաստաթղթերով սահմանված՝ հարկային ու մաքսային վարչարարության բարելավման ուղենիշների իրագործման նպատակով ՀՀ կառավարության 2019 թվականի դեկտեմբերի 12-ի թիվ 1830-Լ որոշմամբ հաստատվել է ՀՀ ՊԵԿ զարգացման և վարչարարության բարելավման ռազմավարական ծրագիրը, որում փոփոխություններ են կատարվել ՀՀ կառավարության 24.12.2020թ. թիվ 2140-Լ ու 12.08.2021թ. թիվ 1323-Լ որոշումներով: Ռազմավարական ծրագրով ՊԵԿ կողմից իրականացվող բարեփոխումներն ուղղված են հարկային ու մաքսային վարչարարության պարզեցմանը, դրա արդյունավետության բարձրացմանը, իրավախախտումների կանխարգելմանը, ենթակառուցվածքների արդիականացմանը, հարկ վճարողներին թվային տեխնոլոգիաների վրա հիմնված սպասարկման ծառայությունների տրամադրանք, հարկ վճարող-ՊԵԿ համագործակցության և վստահության ամրապնդմանը՝ նպատակ ունենալով հասարակության մեջ արմատավորել կամավոր հարկային կարգապահությունը: Միաժամանակ, տնտեսական և գործարար միջավայրում շարունակական փոփոխություններն անհրաժեշտություն են ստեղծում կանխատեսել նոր մարտահրավերները և համապատասխան քայլեր ձեռնարկել դրանց արձագանքելու համար: Այդ տեսանկյունից ՊԵԿ ռազմավարությունը պարբերաբար վերանայվում է՝ համապատասխանեցնելով ՀՀ կառավարության կողմից սահմանված բարեփոխումների առաջնահերթություններին ու ժամանակի առաջ քաշած պահանջներին:

Միջնաժամկետ հատվածում մասնավորապես, կարևորվելու են եկամուտների վարչարարության հետևյալ ուղղությունները.

1. հարկային ծառայության մասով. ապահովել ՀՀ պետական բյուջեի հարկային մարմնի կողմից վերահսկվող եկամուտների հավաքագրումը՝ թվայնացված ու բարձրորակ ծառայությունների մատուցմամբ, հասցեական ու «անտեսանելի» վարչարարությամբ հարկային կարգապահության բարելավման միջոցով,

2. մաքսային ծառայության մասով. ապահովել տնտեսական անվտանգությունը, աջակցել ՀՀ տնտեսության կայուն զարգացմանը՝ արտաքին առևտրաշրջանառության խթանման, մաքսային վարչարարության կատարելագործման, թվայնացված ու բարձրորակ ծառայությունների մատուցման և մաքսային հսկողության արդյունավետության բարձրացման միջոցով:

ՀՀ ՊԵԿ տեսլականը թվային, արդյունավետ ու վստահելի հարկային և մաքսային մարմինների ձևավորումն է, որոնք

1. իրականացնում են «անտեսանելի», բայց արդյունավետ հարկային և մաքսային վարչարարություն,

2. մատուցում են միջազգայնորեն մրցունակ ու բարձրորակ ծառայություններ,

3. տեխնոլոգիական լուծումների և կառավարման նորարարական մոդելների կիրառմամբ շարունակաբար կատարելագործում են կարողություններն ու կառավարման մեխանիզմները:

Հարկային և մաքսային մարմինների ռազմավարական նպատակներ են.

1. Կառավարման համակարգերի կատարելագործումը, հարկ վճարողներին թվայնացված ծառայությունների մատուցումն է: Այս նպատակի իրագործման արդյունքում կներդրվեն հարկ վճարողներին ժամանակակից տեխնոլոգիաների վրա հիմնված ծառայությունների մատուցման գործիքներ, այլ պետական մարմինների և ՊԵԿ միջև տեղեկատվության փոխանակման էլեկտրոնային համակարգեր, որոնք կհանգեցնեն ծախսվող ռեսուրսների խնայմանը, կապահովվի ՊԵԿ ցանցի հեռահար լիարժեք սպասարկումը և հարկային/մաքսային տեղեկատվական շտեմարանների արդյունավետ շահագործումը,
2. Վարչարարության արդյունավետության բարձրացումը, եկամուտների ավելացումը և ստվերի կրճատումն է: Այս նպատակի իրագործման արդյունքում կներդրվեն միջազգային լավագույն փորձին համահունչ դիսկերի կառավարման ինքնաշխատ մեխանիզմներ, կապահովվի վարչարարական գործիքների թիրախավորված կիրառում, իրական դիսկային հարկ վճարողների բացահայտում, վերջիններիս կարգապահության բարելավմանն ուղղված վարչարարության իրականացում, ինչպես նաև օրինապահ հարկ վճարողների նկատմամբ մեղմ (աննկատ) վարչարարություն,
3. Առկա ենթակառուցվածքների արդիականացումն է, ինչպես նաև ժամանակակից նոր ենթակառուցվածքների կառուցումը, որի արդյունքում հարկային և մաքսային ընթացակարգերը կլինեն ավտոմատացված գրեթե բոլոր (հիմնական) գործընթացների մասով, կներդրվի արդյունավետ մեխանիզմ՝ ԵԱՏՄ շրջանակներում տեղեկատվության փոխանակման և համագործակցության ապահովման համար, նաև տնտեսավարողների համար սահմանահատման գործընթացի ավելի արագ, թափանցիկ և արդյունավետ հսկողական գործընթացներ,
4. Հանրության հետ երկխոսության առողջ մթնոլորտի ձևավորումն է, ինչպես նաև հարկային և մաքսային վարչարարության մասնակիցների միջև փոխհարաբերությունների բարելավումը, որը կնպաստի ՊԵԿ գործունեության նկատմամբ հանրության վստահության բարձրացմանը և հարկային կարգապահության բարելավմանը: Նշվածին հասնելու համար պետք է ընդլայնել հասարակության հետ դինամիկ հետադարձ կապի հնարավորությունները՝ ապահովելով արդյունավետ հարթակ հարկ վճարողների և ՊԵԿ փոխգործակցության համար,
5. Մարդկային ռեսուրսների կառավարման համակարգի բարելավումն է: Այս նպատակի իրագործման արդյունքում կապահովվի արդյունավետ կադրային քաղաքականության իրականացում, որը համապատասխանում և նպաստում է սահմանված գործառության նպատակների արդյունավետ իրագործմանը: Կիրականացվի ներքին կանոնակարգերի վերանայում՝ նպաստելով մասնագիտական զարգացմանը և աշխատանքային արդյունավետությանը:

3.2. ՀՀ 2026-2028 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄԸ

Եկամուտների տարեկան ծրագրային ծավալները կապահովվեն հիմնականում ի հաշիվ հարկային եկամուտների:

Աղյուսակ 3.2.1. 2022-2028թթ. փաստացի և ծրագրված եկամուտները, մլրդ դրամ

Եկամտատեսակ	Փաստ			Սպասում	ՄԺԾԾ		
	2022թ.	2023թ.	2024թ.	2025թ.	2026թ.	2027թ.	2028թ.
Պետական բյուջեի եկամուտներ	2,063.1	2,358.8	2,579.2	2,773.2	3,049.3	3,308.4	3,603.2

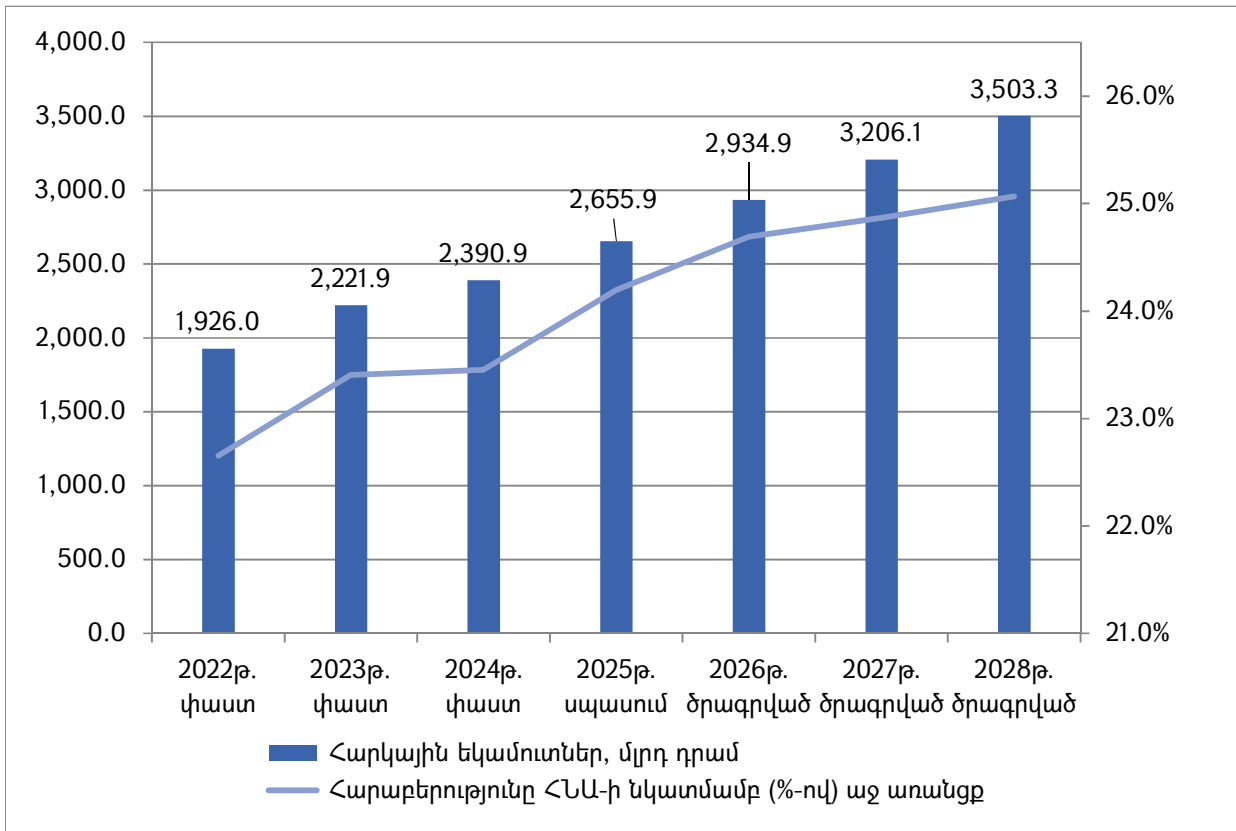
Եկամտատեսակ	Փաստ			Սպասում	ՄԺԾԾ		
	2022թ.	2023թ.	2024թ.		2026թ.	2027թ.	2028թ.
ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	24.3	24.8	25.3	25.3	25.7	25.7	25.8
1. Հարկային եկամուտներ և պետական տուրքեր	1,926.0	2,221.9	2,390.9	2,655.9	2,934.9	3,206.1	3,503.3
ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	22.7	23.4	23.5	24.2	24.7	24.9	25.1
Ընդհանուրի նկատմամբ (%)	93.4	94.2	92.7	95.9	96.2	96.9	97.2
2. Այլ եկամուտներ	122.1	123.7	161.6	96.6	95.0	95.5	95.8
ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.4	1.3	1.6	0.9	0.8	0.7	0.7
Ընդհանուրի նկատմամբ (%)	5.9	5.2	6.3	3.5	3.1	2.9	2.7
3. Պաշտոնական դրամաշնորհներ	15.0	13.1	26.7	20.7	19.4	6.7	4.1
ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.2	0.1	0.3	0.2	0.2	0.1	0.03
Ընդհանուրի նկատմամբ (%)	0.7	0.6	1.0	0.7	0.6	0.2	0.1

ՀՀ 2026-2028 թվականների պետական բյուջեների եկամուտները ծրագրելիս օգտագործվել են այն մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսումները, որոնք էական ազդեցություն ունեն առանձին եկամտատեսակների բազայի ձևավորման կամ հաշվարկման վրա: Առանձին դեպքերում հաշվի են առնվել նաև պայմանագրային հարաբերություններով կարգավորվող ցուցանիշները:

Հարկային եկամուտները միջնաժամկետ հատվածում ապահովվելու են հարկային եկամուտներ/ՀՆԱ ցուցանիշի շարունակական բարելավում՝ 2025թ. 0.7, իսկ 2026 թվականին՝ 0.5, իսկ հաջորդող տարիներին՝ 0.2 տոկոսային կետի շրջանակներում: Հաշվարկներում լրացուցիչ ենթադրվել է, որ հարկային եկամուտներ/ՀՆԱ ցուցանիշի սպասողական մակարդակը ապահովվելու համար բավարար հիմքեր կստեղծեն առկա օրենսդրական նախադրյալները, կիրառվելիք վարչարարական միջոցառումները, ինչպես նաև մակրոտնտեսական զարգացումները:

Նշվածով պայամանավորված 2026-2028թթ. հարկային եկամուտների աճերը 2026 թվականին 2025 թվականի սպասվող ցուցանիշի նկատմամբ կկազմի 279.0 մլրդ դրամ, 2027 թվականին 2026 թվականի ծրագրված ցուցանիշի նկատմամբ՝ 271.2 մլրդ դրամ և 2028 թվականին 2027 թվականի ծրագրված ցուցանիշի նկատմամբ՝ 297.1 մլրդ դրամ:

Գծապատկեր 3.2.1. ՀՀ 2022-2028թթ. հարկային եկամուտները մլրդ դրամով և կշիռը ՀՆԱ-ի նկատմամբ

Պաշտոնական դրամաշնորհները 2026-2028թթ. համար ծրագրվել են հաշվի առնելով առկա պայմանագրերը և դոնորների հետ ձեռքբերված նախնական համաձայնությունները: Պաշտոնական դրամաշնորհները 2026-2028թթ. համար ծրագրվել են համապատասխանաբար 19.4 մլրդ դրամի, 6.7 մլրդ դրամի և 4.1 մլրդ դրամ: 2026 թվականի ցուցանիշի մեջ ներառված է նաև «Հայաստանում ԵՄ աջակցություն կրթությանը» աջակցության դրամաշնորհային ծրագրի 0.8 մլրդ դրամ գումարը:

Աղյուսակ 3.2.2. 2026-2028թթ. ծրագրված պաշտոնական դրամաշնորհները, մլն դրամ

Դոնորներ	ՄԺԾԾ		
	2026թ.	2027թ.	2028թ.
Ընդամենը պաշտոնական դրամաշնորհներ, այդ թվում՝	19,388.5	6,731.4	4,139.2
ԵՄ (ԵՄ և ԵՄ անդամ երկրների կողմից)	14,193.5	3,315.5	2,447.9
Համաշխարհային բանկ	2,327.4	874.8	287.5
Եվրասիական զարգացման բանկ (այդ թվում ՌԴ աջակցություն)	910.9	1,058.8	1,403.8
Ասիական զարգացման բանկ	627.4	250.6	-
Այլ	1,329.3	1,231.6	-

Դրամաշնորհների ընդհանուր գումարի զգալի մասը՝ կեսից ավելին, ակնկալվում է ստանալ ԵՄ-ից: Դոնորներ են հանդիսանում նաև Համաշխարհային բանկը, Եվրասիական զարգացման բանկը, ՌԴ-ն, Ասիական զարգացման բանկը, Գլոբալ հիմնադրամը՝ առողջապահության ոլորտում, Կանաչ կլիմայի հիմնադրամը:

Այլ եկամուտները 2026-2028թթ. համար ծրագրվել են համապատասխանաբար 95.0 մլրդ դրամի, 95.5 մլրդ դրամի և 95.8 մլրդ դրամի չափով, հաշվի առնելով գանձման համար պատասխանատու պետական կառավարման մարմինների կողմից ՀՀ 2026 թվականի բյուջետային գործընթացի շրջանակում համապատասխան հայտերով ներկայացված կանխատեսումները, կատարված օրենսդրական փոփոխությունները, ինչպես նաև առանձին եկամտատեսակների գծով նախորդ տարիներին արձանագրված միտումները:

Այլ եկամուտների ՄԺԾԾ կանխատեսումների ընդհանուր պատկերն ըստ եկամտի հիմնական աղբյուրների հետևյալն է.

Աղյուսակ 3.2.3 *Այլ եկամուտների կազմում հաշվառվող եկամտատեսակների գծով ՀՀ 2026-2028թթ. ՄԺԾԾ շրջանակներում կատարված կանխատեսումները, մլրդ դրամ*

Այլ եկամուտներ	Փաստ			Սպասում	ՄԺԾԾ		
	2022թ.	2023թ.	2024թ.	2025թ.	2026թ.	2027թ.	2028թ.
Ընդամենը, այդ թվում՝	122.1	123.7	161.6	96.6	95.0	95.5	95.8
1. Պետական սեփականություն հանդիսացող գույքի վարձակալությունից եկամուտներ	3.8	3.6	1.0	5.4	7.9	9.8	9.4
2. Տոկոսավճարների և շահաբաժինների տեսքով ստացվող եկամուտներ	39.6	52.3	76.6	32.0	29.3	29.8	29.7
3. Պետության տված վարկերի օգտագործման դիմաց վճարներ	11.7	12.4	11.7	13.3	11.0	8.9	7.2
4. Իրավախախտումների համար գործադիր, դատական մարմինների կողմից կիրառվող պատժամիջոցներից մուտքեր	19.5	25.1	27.1	22.7	22.7	22.8	22.8
5. Ապրանքների մատակարարումից և ծառայությունների մատուցումից եկամուտներ	24.1	24.3	23.4	20.4	21.4	21.5	24.0
6. Օրենքով և այլ իրավական ակտերով սահմանված՝ պետական բյուջե մուտքագրվող այլ եկամուտներ	23.4	6.0	21.8	2.7	2.6	2.6	2.6

3.3. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԴԵՖԻՑԻՏԸ

Պետական բյուջեի ձևավորումը առաջիկա տարիներին շարունակելու է ընթանալ բյուջետային եկամուտների նկատմամբ ծախսերի գերազանցմամբ, ընդ որում՝ բյուջետային դեֆիցիտի ֆինանսավորման համար միջոցների ներգրավումն իրականացվելու է ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին աղբյուրներից:

Ստորև ներկայացվում են ՀՀ 2026-2028 թվականների պետական բյուջեների դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրները (տես Աղյուսակ 4.1.1):

Աղյուսակ 3.3.1. ՀՀ 2022-2028 թթ պետական բյուջեների դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրները, մլրդ դրամ

Ցուցանիշ	Փաստ			Բյուջե		ՄԺԾԾ	
	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրները	179.5	188.9	376.1	604.0	535.4	447.1	391.3
1. Ներքին աղբյուրներ	288.1	412.4	359.1	255.4	282.5	215.4	107.7
1.1. Փոխառու զուտ միջոցներ	252.0	360.3	369.0	291.4	331.4	278.5	250.4
1.2. Ֆինանսական զուտ ակտիվներ	36.1	52.1	(9.9)	(36.0)	(48.9)	(63.1)	(142.6)
2. Արտաքին աղբյուրներ	(108.6)	(223.5)	17.0	348.6	252.9	231.7	283.6
2.1. Փոխառու զուտ միջոցներ	66.2	(73.3)	30.9	357.8	260.1	239.0	284.1
2.2. Ֆինանսական զուտ ակտիվներ	(174.8)	(150.2)	(13.9)	(9.2)	(7.2)	(7.3)	(0.5)

Պետական բյուջեի դեֆիցիտի հարաբերակցությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ 2026-2028 թվականին կնվազի և կկազմի համապատասխանաբար՝ ՀՆԱ-ի 4.5%, 3.5% և 2.8%-ը:

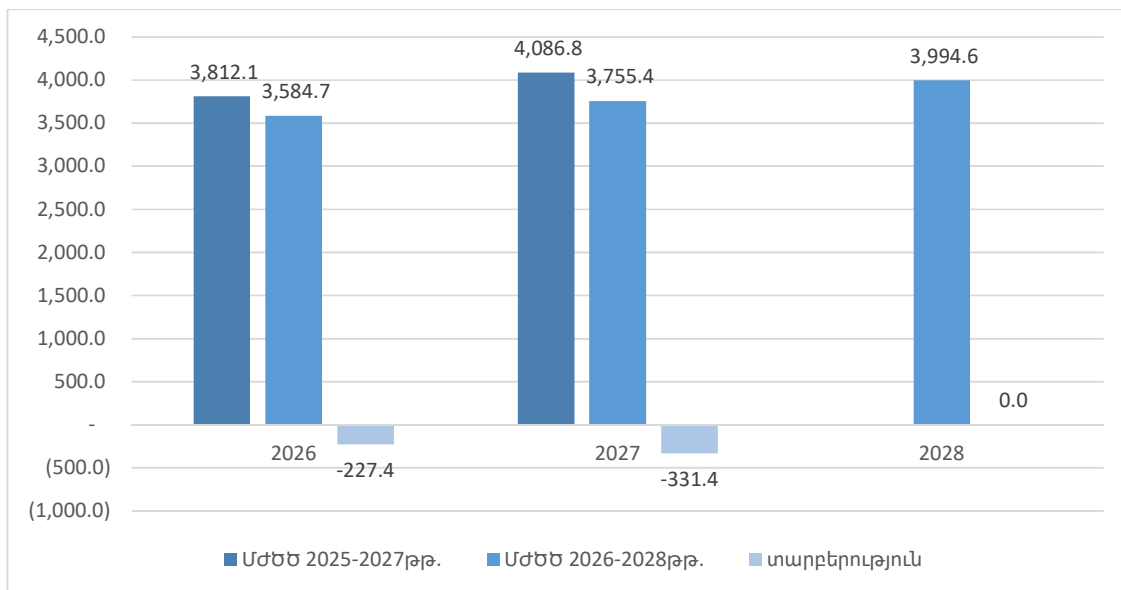
Աղյուսակ 3.3.2. Ընդհանուր և առաջնային դեֆիցիտները 2026-2028թթ (% ՀՆԱ-ի նկատմամբ)

Ցուցանիշ	ՄԺԾԾ		
	2026	2027	2028
Ընդհանուր դեֆիցիտ (ընդհանուր եկամուտների և ծախսերի տարբերությունը)	(4.5)	(3.5)	(2.8)
Առաջնային դեֆիցիտ (ընդհանուր եկամուտների և ծախսերի (առանց տոկոսավճարների) տարբերությունը)	(0.9)	0.3	1.0

3.4. 2026-2028 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԾԱԽՍԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄԸ՝ ԸՍՏ ՈԼՈՐՏՆԵՐԻ

Մակրոտնտեսական կայունությանը և կայուն տնտեսական աճի ապահովմանը նպաստելու նպատակով հարկաբյուջետային քաղաքականությունը զսպող դիրք է ունեցել տնտեսական վերելքի փուլում, և տնտեսական պարբերաշրջանի կայունացման հետ մոտեցել չեզոք դիրքի: Միջնաժամկետ հատվածի սկզբում այն կունենա զսպող դիրք ամբողջական պահանջարկի տեսանկյունից՝ ապահովելու հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիա, միաժամանակ ծախսերի կառուցվածքի բարելավմամբ խթանելու տնտեսական ներուժը: Վերոգրյալով պայմանավորված միջնաժամկետ հատվածում ընդհանուր ծախսային շրջանակները նախորդ 2025-2027թթ ՄԺԾԾ ընդհանուր ծախսային շրջանակների համեմատ ունեն նվազման միտում:

Գծապատկեր 3.4.1. Միջնաժամկետ ծախսերի շրջանակների համեմատականը

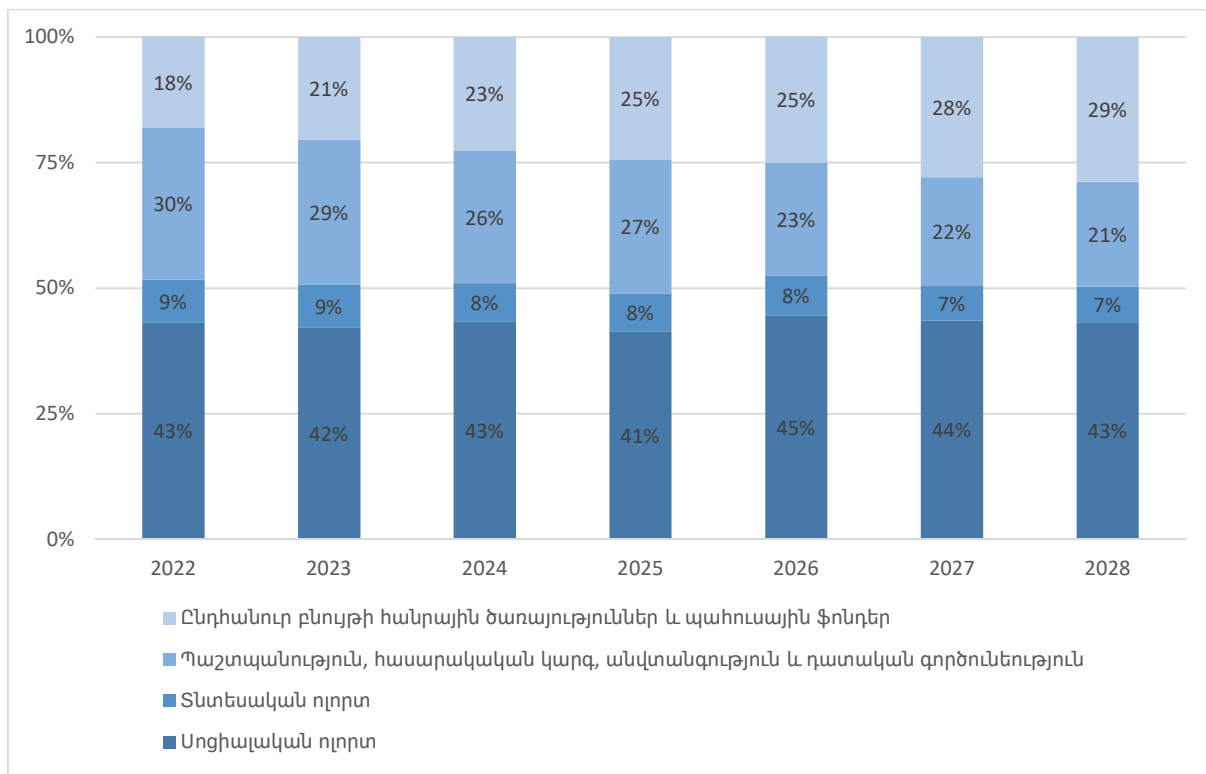

ՀՀ 2026-2028 թվականների պետական բյուջեների ծախսերի շրջանակներն ըստ ոլորտների բնութագրվում են ստորև ներկայացված ցուցանիշներով:

Աղյուսակ 3.4.1. ՀՀ 2022-2028թթ պետական բյուջեների ծախսերը՝ ըստ ոլորտների, մլրդ դրամ

Ցուցանիշ	Փաստ			Բյուջե	ՄԺԾԾ		
	2022	2023	2024		2026	2027	2028
Ընդամենը	2,242.60	2,547.60	2,955.30	3,441.6	3,584.7	3,755.4	3,994.6
ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	26.4%	26.8%	29.0%	31.6%	30.2%	29.1%	28.6%
1. Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ և պահուստային ֆոնդեր	407.4	522.5	671.3	842.8	898.2	1049.1	1151.0
ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	4.8%	5.5%	6.6%	7.7%	7.6%	8.1%	8.2%
Ընդհանուր ծախսերում (%)	18.2%	20.5%	22.7%	24.5%	25.1%	27.9%	28.8%
2. Պաշտպանություն, հասարակական կարգ, անվտանգություն և դատական գործունեություն	677.3	733.4	776.9	915.4	805.9	815.3	834.2
ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	8.0%	7.7%	7.6%	8.4%	6.8%	6.3%	6.0%
Ընդհանուր ծախսերում (%)	30.2%	28.8%	26.3%	26.6%	22.5%	21.7%	20.9%
3. Տնտեսական ոլորտ	192.1	217.8	228.9	262.5	286.3	257.5	283.2
ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.3%	2.3%	2.2%	2.4%	2.4%	2.0%	2.0%
Ընդհանուր ծախսերում (%)	8.6%	8.5%	7.7%	7.6%	8.0%	6.9%	7.1%
4. Սոցիալական ոլորտ	965.8	1,073.9	1,278.2	1,420.9	1,594.2	1,633.5	1,726.2
ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	11.4%	11.3%	12.5%	13.0%	13.4%	12.7%	12.4%
Ընդհանուր ծախսերում (%)	43.1%	42.2%	43.3%	41.3%	44.5%	43.5%	43.2%

Գծապատկեր 3.4.2. ՀՀ 2022-2028թթ. թվականների ոլորտային ծախսերի մասնաբաժինը ընդհանուր ծախսերում

Աղյուսակ 3.4.2. 2022-2028թթ սոցիալական ոլորտի բյուջեարային ծախսերը, մլրդ դրամ

Ցուցանիշ	Փաստ			Բյուջե	ՄԺԾԾ		
	2022	2023	2024		2026	2027	2028
Սոցիալական ոլորտ ընդամենը	965.8	1,073.9	1,278.2	1,420.9	1,594.2	1,633.5	1,726.2
ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	11.4%	11.3%	12.5%	13.0%	13.4%	12.7%	12.4%
Ընդհանուր ծախսերում (%)	43.1%	42.2%	43.3%	41.3%	44.5%	43.5%	43.2%
1. Կրթություն	165.4	183.6	231.0	299.7	360.4	298.8	322.7
ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.95%	1.9%	2.3%	2.8%	3.0%	2.3%	2.3%
Ընդհանուր ծախսերում (%)	7.40%	7.2%	7.8%	8.7%	10.1%	8.0%	8.1%
2. Սոցիալական պաշտպանություն	614.5	705.8	851.9	905.6	993.0	1,063.9	1,122.4
ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	7.2%	7.4%	8.4%	8.3%	8.4%	8.3%	8.0%
Ընդհանուր ծախսերում (%)	27.4%	27.7%	28.8%	26.3%	27.7%	28.3%	28.1%
3. Առողջապահություն	142.1	141.3	154.8	168.1	197.8	221.7	243.3
ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.70%	1.5%	1.5%	1.5%	1.7%	1.7%	1.7%
Ընդհանուր ծախսերում (%)	6.30%	5.5%	5.2%	4.9%	5.5%	5.9%	6.1%
4. Հանգիստ, մշակույթ և կրոն	43.9	43.3	40.5	47.4	43.1	49.1	37.9
ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.5%	0.5%	0.4%	0.4%	0.4%	0.4%	0.3%
Ընդհանուր ծախսերում (%)	2.0%	1.7%	1.4%	1.4%	1.2%	1.3%	0.9%

Միջնաժամկետ կտրվածքում կրթության ոլորտին հատկացվող միջոցները նախատեսվում է ուղղել կրթության առանձին տեսակների՝ նախադպրոցական, միջնակարգ, նախնական, միջին մասնագիտական, բարձրագույն, հետբուհական կրթությանը տրամադրվող ծախսերի ֆինանսավորմանը:

Առողջապահության ոլորտի ֆինանսավորման համար նախատեսվել է 2026-2028թթ համապատասխանաբար՝ 197.8, 221.7 և 243.3 մլրդ.դրամ: Միջնաժամկետ հատվածում նախատեսվում է մեկնարկել առողջության համապարփակ ապահովագրության համակարգի ներդրման գործընթացը:

Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի ֆինանսավորումը 2026-2028թթ միջնաժամկետ կտրվածքում նկատելիորեն աճել է՝ կազմելով 993.0, 1,063.9 և 1,122.4 մլրդ. դրամ:

Աղյուսակ 3.4.3. Տնտեսական ոլորտի 2022-2028թթ բյուջեային ծախսերը, մլրդ դրամ

Ցուցանիշներ	Փաստ			Բյուջե	ՄԺԾԾ		
	2022	2023	2024		2026	2027	2028
Տնտեսական ոլորտ ընդամենը	192.1	217.8	228.9	262.5	286.3	257.5	283.2
ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.3%	2.3%	2.2%	2.4%	2.4%	2.0%	2.0%
Ընդհանուր ծախսերում (%)	8.6%	8.5%	7.7%	7.6%	8.0%	6.9%	7.1%
1. Տնտեսական հարաբերություններ	175.8	199.2	203.7	229.9	257.1	237.1	247.2
ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.1%	2.1%	2.0%	2.1%	2.2%	1.8%	1.8%
Ընդհանուր ծախսերում (%)	7.8%	7.8%	6.9%	6.7%	7.2%	6.3%	6.2%
2. Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն	6.8	7.7	10.7	15.8	15.6	15.8	32.0
ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%	0.2%
Ընդհանուր ծախսերում (%)	0.3%	0.3%	0.4%	0.5%	0.4%	0.4%	0.8%
3. Բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություններ	9.5	11	14.5	16.8	13.6	4.6	4.0
ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.1%	0.1%	0.1%	0.2%	0.1%	0.04%	0.03%
Ընդհանուր ծախսերում (%)	0.4%	0.4%	0.5%	0.5%	0.4%	0.1%	0.1%

Տնտեսության ճյուղերի 2026-2028 թվականների ծախսերը նպատակաուղղված են լինելու ենթակառուցվածքների, տնտեսության իրական հատվածի, բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերական, ինչպես նաև բնապահպանական բարձր չափանիշներին համապատասխանող՝ արտահանմանը միտված մրցունակ և ներառական տնտեսության կառուցմանն ուղղված ծրագրերի իրականացմանը:

2026-2028թթ. ժամանակահատվածում պետական բյուջեների ծախսերի ընդհանուր ծավալը որոշ կախվածության մեջ կլինի նաև արտաքին հոսքերից:

Աղյուսակ 3.4.4. Արտաքին աղբյուրներից 2022-2028թթ միջոցների (վարկերի և պաշտոնական դրամաշնորհներ) հաշվին ֆինանսավորվող ծախսերը, մլրդ դրամ

Ցուցանիշներ	Փաստ			Բյուջե	ՄԺԾԾ		
	2022	2023	2024		2026	2027	2028
Արտաքին աղբյուրների հաշվին ֆինանսավորվող ծախսերի ծավալը (մլն դրամ)	57.1	65.1	66.5	195	118.1	86.7	112.7
ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.7%	0.7%	0.7%	1.8%	1.0%	0.7%	0.8%
Ընդհանուր ծախսերում (%)	2.5%	2.6%	2.3%	5.7%	3.3%	2.3%	2.8%
1. Վարկային ծրագրերի և միջոցառումներ	46.9	56.2	59.1	180.5	99.5	80.0	108.6
ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.6%	0.6%	0.6%	1.7%	0.8%	0.6%	0.8%
Ընդհանուր ծախսերում (%)	2.1%	2.2%	2.0%	5.2%	2.8%	2.1%	2.7%

2. Դրամաշնորհային ծրագրերի և միջոցառումներ	10.2	8.9	7.4	14.5	18.6	6.7	4.1
ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%	0.2%	0.1%	0.03%
Ընդհանուր ծախսերում (%)	0.5%	0.3%	0.3%	0.4%	0.5%	0.2%	0.1%

3.5. ԿԱՆԽԱՏԵՍՎՈՂ ԾԱԽՍԵՐՆ ԸՍՏ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳՄԱՆ

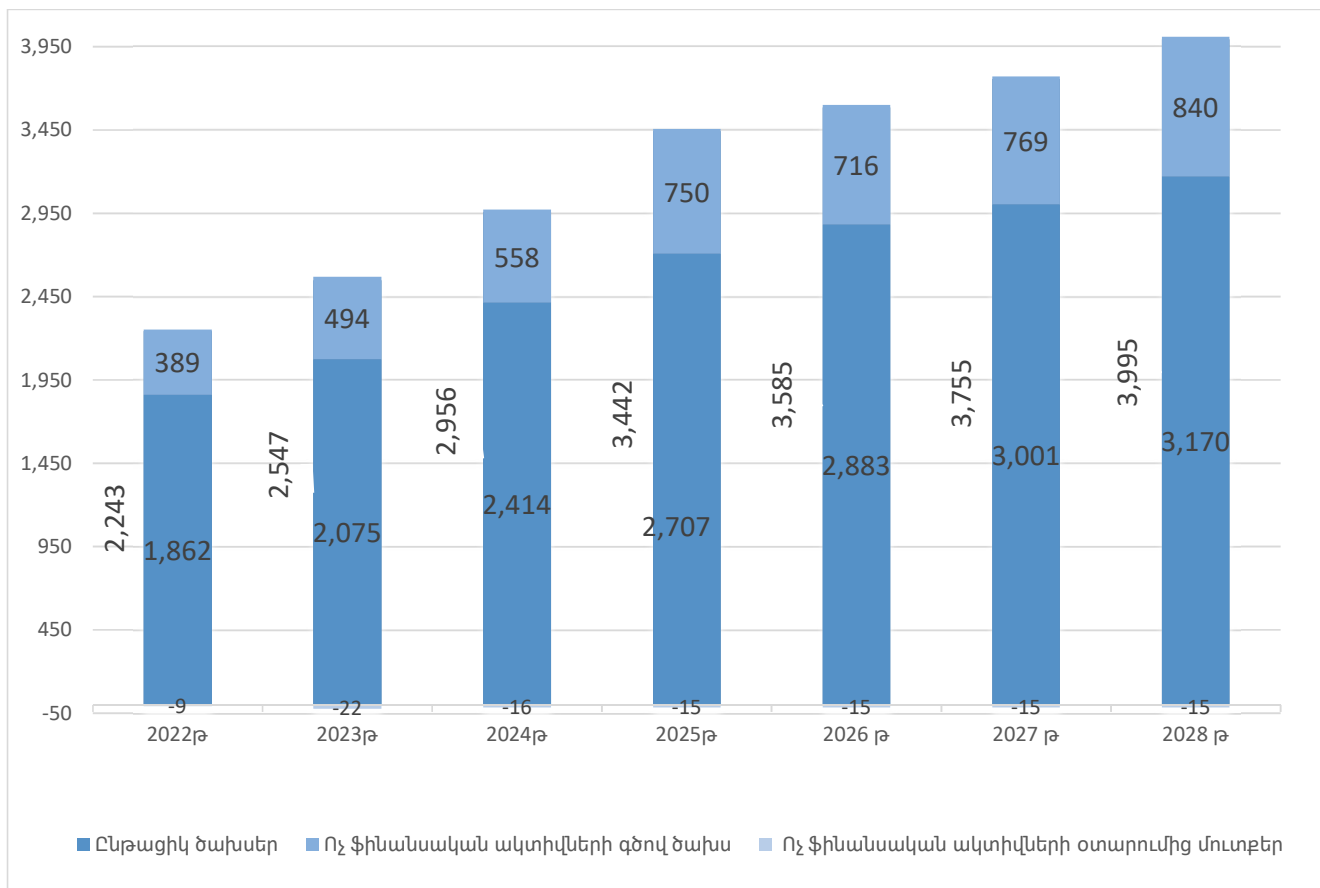
2026-2028թթ. ժամանակահատվածում պետական բյուջեի ընթացիկ ծախսերի հարաբերակցությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ կնվազեն 24.3%-ից 22.7%-ը: Նույն ժամանակահատվածում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի հարաբերակցությունները ՀՆԱ-ի նկատմամբ միջինում կկազմի 5.8%:

Աղյուսակ 3.5.1. 2022-2028թթ. ընթացիկ և ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը և հարաբերակցության միպրումները, մլրդ դրամ

Ցուցանիշներ	Փաստ			Բյուջե	ՄԺԾԾ		
	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Ընդամենը ծախսեր	2,242.6	2,547.6	2,955.3	3,441.6	3,584.7	3,755.4	3,994.6
1. Ընթացիկ ծախսեր	1,862.2	2,075.1	2,413.6	2,706.8	2,883.4	3,001.2	3,169.9
ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	21.9%	21.9%	23.7%	24.9%	24.3%	23.3%	22.7%
2. Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր ²⁶	380.4	472.5	541.7	734.8	701.3	754.2	824.6
ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	4.5%	5.0%	5.3%	6.7%	5.9%	5.8%	5.9%

Գծապատկեր 3.5.1. 2022-2028թթ. ընթացիկ և ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի փոփոխության և հարաբերակցության միպրումները, մլրդ դրամ

²⁶ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով 2026-2028թթ. ծախսերում ներառված են նաև ոչ ֆինանսական ակտիվների օտարումից մուտքերի գծով ծախսերը, յուրաքանչյուր տարի կազմում է համապատասխանաբար (-15 մլրդ դրամ), իսկ ՀՀ 2025թ. պետական բյուջեով՝ -15 մլրդ դրամ:

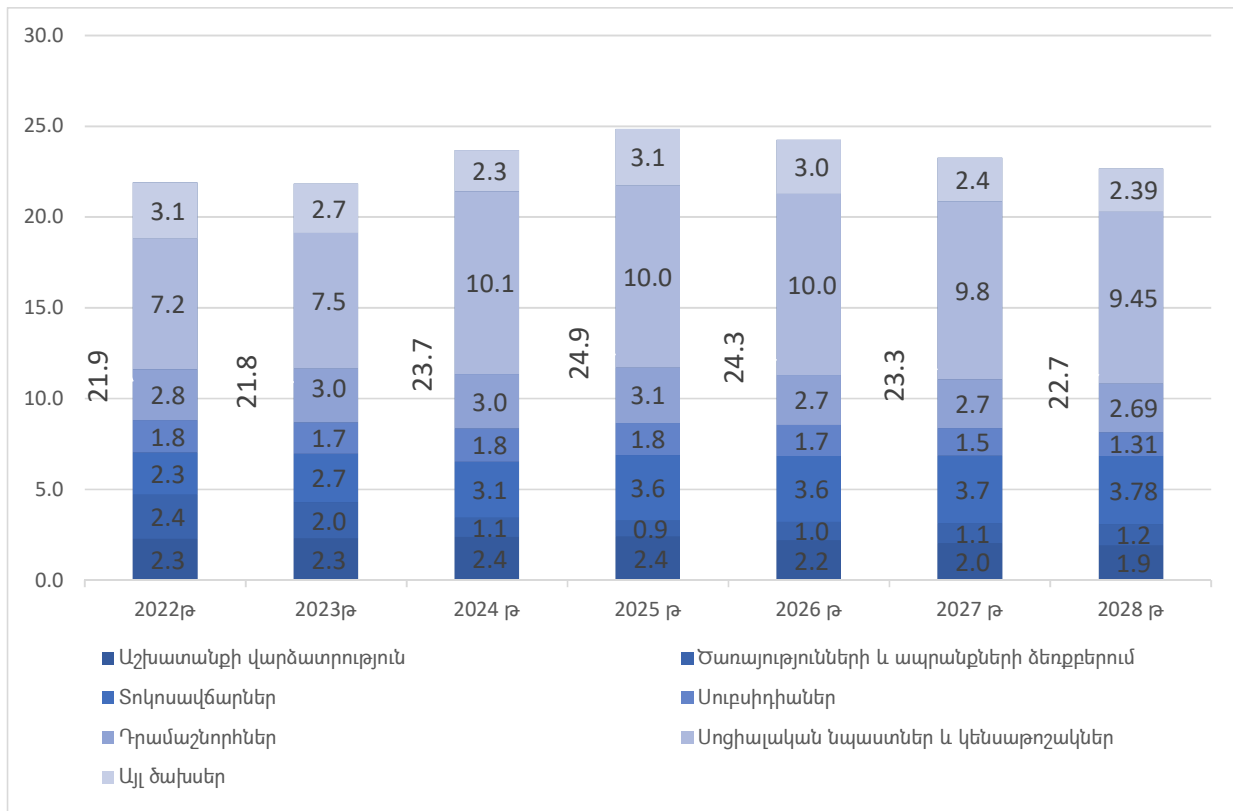

2026-2028թթ. ծախսերի ընդհանուր ծավալի միջին տարեկանի շուրջ 79.9%-ը կկազմեն **ընթացիկ ծախսերը** (2025թ. այդ ցուցանիշը ծրագրվել է 78.6%):

Դիտարկվող ժամանակահատվածում ընթացիկ ծախսերն ուղղված կլինեն ծառայությունների մատուցման, տրանսֆերտների տրամադրման, ֆինանսավորման ծախսերի իրականացման և հանրության կողմից անմիջականորեն օգտագործվող ակտիվների հետ կապված միջոցառումներին:

2026-2028թթ. ընթացիկ ծախսերի ֆինանսավորման ըստ տնտեսագիտական դասակարգման կառուցվածքի ծախսերի հարաբերակցությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ ներկայացված է ստորև:

Գծապատկեր 3.5.2. 2022-2028թթ. ընթացիկ ծախսերի ֆինանսավորման ըստ տնտեսագիտական դասակարգման կառուցվածքի ծախսերի հարաբերակցությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ, %

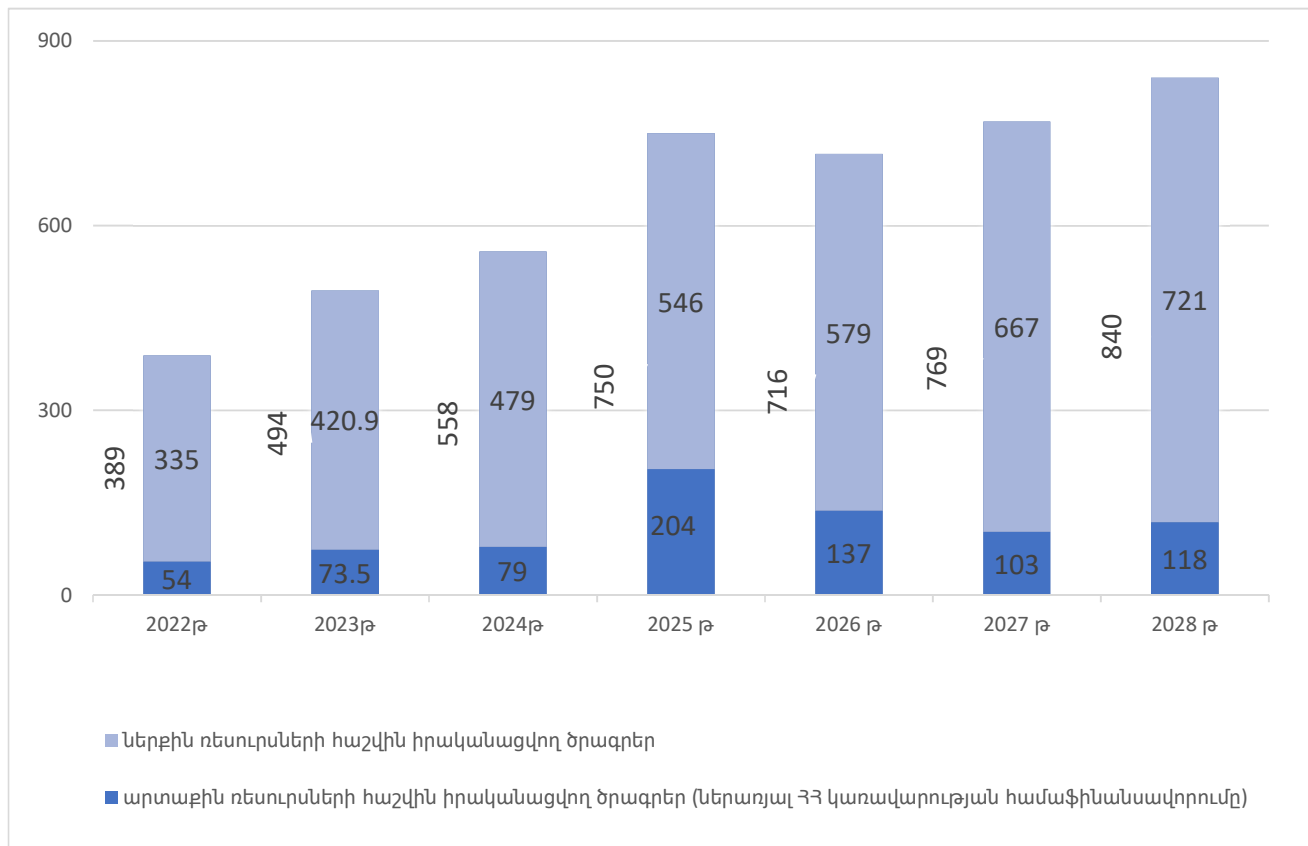
Աղյուսակ 3.5.2. 2022-2028թթ. ընթացիկ ծախսերի ֆինանսավորման կառուցվածքը ըստ տնտեսագիտական դասակարգման, մլրդ դրամ

Ցուցանիշներ	Փաստ		Բյուջե		ՄԺԾԾ		
	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Ընթացիկ ծախսեր	1,862.3	2,075.1	2,413.6	2,706.8	2,883.4	3,001.2	3,169.9
1. Աշխատանքի վարձատրություն	194.1	218.0	242.7	261.0	260.0	262.6	265.2
2. Ծառայությունների և ապրանքների ձեռքբերում	205.3	191.1	108.7	94.80	121.0	139.3	162.8
3. Տոկոսավճարներ	198.3	253.4	313.6	394.1	430.7	482.5	528.4
4. Սուբսիդիաներ	150.5	164.0	187.7	193.0	204.0	194.7	182.5
5. Դրամաշնորհներ	238.6	281.0	303.4	332.5	326.8	343.9	375.8
6. Սոցիալական նպաստներ և կենսաթոշակներ	613.1	710.2	1026.2	1,092.2	1184.8	1266.8	1320.7
7. Այլ ծախսեր	262.4	257.2	231.3	339.2	356.0	311.3	334.6

Միջնաժամկետ հատվածում ծախսերի ընդհանուր ծավալի միջին տարեկանի շուրջ 20.1%-ը կկազմեն **ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը**: Միջնաժամկետ հատվածում ոչ ֆինանսական ակտիվների

գծով ծախսերի ֆինանսավորման կառուցվածքում արձանագրվում է ներքին աղբյուրների ծավալի ավելացում:

Գծապատկեր 3.5.3. 2022-2028թթ. ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ֆինանսավորման կառուցվածքը, մլրդ դրամ

Ընդ որում միջնաժամկետ հատվածում ընդհանուր ծավալի կանխատեսվող 2,325.1 մլրդ դրամ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շուրջ 15.4%-ը (357.8 մլրդ դրամ) նախատեսվում է ֆինանսավորել արտաքին աղբյուրների, իսկ 84.6%-ը (1,967.3 մլրդ դրամ)՝ ներքին աղբյուրների հաշվին: Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի իրականացման գերակայությունները հանդիսանալու են ինչպես ենթակառուցվածքային, այնպես էլ սոցիալական և անվտանգության ոլորտներում ներդրումները:

Աղյուսակ 3.5.3 2022-2028թթ. ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ֆինանսավորման կառուցվածքը ըստ արտաքին և ներքին աղբյուրների, մլրդ դրամ

Ցուցանիշներ	2022թ.	2023թ.	2024թ.	2025թ.	2026թ.	2027թ.	2028թ.
Ընդամենը	389.1	494.4	557.8	749.8	716.3	769.2	839.6
-արտաքին աղբյուրներ	54.1	73.5	78.5	204.2	137.0	102.5	118.2
- ներքին աղբյուրներ	335.0	420.9	479.3	545.6	579.3	666.7	721.4
Տրանսպորտ, այդ թվում	62.3	96.5	92.7	97.3	129.3	122.5	137.9
-արտաքին աղբյուրներ	15.2	27	29.5	25.3	68.2	50.8	68.1
- ներքին աղբյուրներ	47.1	69.5	63.2	72.0	61.1	71.7	69.8
Էներգետիկա, այդ թվում	1.1	2.2	0.7	4.0	9.7	6.2	2.5
-արտաքին աղբյուրներ	1.1	1.8	0.7	4.0	9.7	6.2	2.5
- ներքին աղբյուրներ	0.0	0.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Շրջակա միջավայր և գյուղատնտեսություն	0.9	2.7	2.7	1.7	1.5	3.6	19.4
-արտաքին աղբյուրներ	0.3	0.5	1.7	0.0	1.0	2.0	17.5
- ներքին աղբյուրներ	0.6	2.2	1.0	1.7	0.5	1.6	1.9
Ջրային տնտեսություն	19.5	17.8	16.1	30.4	33	16.8	16.2
-արտաքին աղբյուրներ	10.3	13.1	12.1	19.0	26.9	11.1	10.4
- ներքին աղբյուրներ	9.2	4.7	4.0	11.4	6.1	5.7	5.8
Առողջապահություն	7.2	7.5	5.5	12.7	12.3	16.2	18.8
-արտաքին աղբյուրներ	7.2	3	1.0	0.5	0.02	0.03	0.0
- ներքին աղբյուրներ	0.0	4.5	4.5	12.2	12.3	16.2	18.8
Կրթություն, գիտություն մշակույթ և սպորտ	33.4	29.6	62.9	125.1	176.4	107	176.4
-արտաքին աղբյուրներ	9.0	14.2	17.8	14.2	7.7	1.8	0.0
- ներքին աղբյուրներ	24.4	15.4	45.1	110.9	168.7	105.2	176.4
Սոցիալական	2.9	1.4	1.0	2.1	2.5	1.2	8.4
-արտաքին աղբյուրներ	2.6	1.3	0.6	0.0	0.0	0.0	0.0
- ներքին աղբյուրներ	0.3	0.1	0.4	2.1	2.5	1.2	8.4
Ուժային	237.4	296	339.7	417.5	309.3	307	300.6
-արտաքին աղբյուրներ	0.0	0	0.0	116.2	0.0	0.0	0.0
- ներքին աղբյուրներ	237.4	296	339.7	301.3	309.3	307	300.6
Այլ	24.4	40.7	36.5	59.0	42.3	188.7	159.4
-արտաքին աղբյուրներ	8.4	12.6	15.1	25.0	23.5	30.6	19.7
- ներքին աղբյուրներ	16.0	28.1	21.4	34.0	18.8	158.1	139.7

3.6. 2026-2028 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻՑ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻՆ ՏՐՎՈՂ ՀԱՏՎԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Միջնաժամկետ հատվածում պետական բյուջեից նախատեսվում է տրամադրել հատկացումներ ՀՀ համայնքներին, մասնավորապես 2026 թվականին՝ շուրջ 175.3 մլրդ դրամ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 4.9 և ՀՆԱ-ի 1.5 տոկոսը, 2027 թվականին՝ 189.2 մլրդ դրամ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 5.0 և ՀՆԱ-ի 1.5 տոկոսը իսկ 2028 թվականին 198.7 մլրդ դրամ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 5.0 և ՀՆԱ-ի 1.4 տոկոսը: Համայնքների բյուջեներին ֆինանսական համահարթեցման սկզբունքով դոտացիաների տրամադրման նպատակով 2026 թվականին նախատեսվում է տրամադրել շուրջ 107.9 մլրդ դրամ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 3.0 և ՀՆԱ-ի 0.9 տոկոսը, 2027 թվականին՝ 116.8 մլրդ դրամ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 3.1 և ՀՆԱ-ի 0.9 տոկոսը իսկ 2028 թվականին 129.4 մլրդ դրամ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 3.2 և ՀՆԱ-ի 0.9 տոկոսը:

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում նախատեսվել է համայնքներին տրամադրել սուբվենցիաներ՝ 2026 թվականին՝ շուրջ 19.6 մլրդ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 0.5 տոկոսը, 2027 թվականին՝ 19.9 մլրդ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 0.5 տոկոսը և 2028 թվականին՝ 20.4 մլրդ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 0.5 տոկոսը: Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում նախատեսվում է պատվիրակված լիազորությունների ֆինանսավորման գծով համայնքներին տրամադրել՝ 2026 թվականին շուրջ 47.4 մլրդ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 1.3 տոկոսը, 2027 թվականին՝ 52.5 մլրդ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 1.4 տոկոսը և 2028 թվականին 48.9 մլրդ դրամ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 1.2 տոկոսը:

2026-2028թթ. միջնաժամկետ ժամանակահատվածում «Սահմանամերձ համայնքների սոցիալական աջակցության մասին» ՀՀ օրենքի կիրարկմամբ պայմանավորված նախատեսվել է պետական աջակցություն տրամադրել սահմանամերձ համայնքներին՝ յուրաքանչյուր տարվա համար շուրջ 1.0 մլրդ դրամի չափով:

Աղյուսակ 3.6.1. ՀՀ պետական բյուջեից ՀՀ համայնքների բյուջեներին տրվող հատկացումները, մլրդ դրամ

Ցուցանիշներ	Փաստ	Բյուջե	ՄԺԾԾ		
	2024թ.	2025թ.	2026թ.	2027թ.	2028թ.
ԸՆԴԱՄԵՆԸ	155.3	171.4	175.3	189.2	198.7
Ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաներ	85.3	98.2	107.9	116.8	129.4
Այլ ընթացիկ դրամաշնորհներ համայնքներին	5.1	0.0	0.4	0.0	0.0
Սուբվենցիաներ համայնքներին	34.8	20.9	19.6	19.9	20.4
<i>ընթացիկ սուբվենցիաներ</i>	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
<i>կապիտալ սուբվենցիաներ</i>	33.8	19.9	18.6	18.9	19.4
Պատվիրակված լիազորությունների ֆինանսավորում	30.1	52.3	47.4	52.5	48.9

ՄԱՍ II. ԾԱԽՍԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՀՀ 2026-2028ԹԹ. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Ծախսային քաղաքականության ռազմավարությունը շարադրող մասում ընդհանուր գծերով ներկայացվում են 2026-2028թթ. ժամանակահատվածում պետական բյուջեի ծախսերի ըստ բնագավառների քաղաքականության գերակայությունները: Այս գերակայությունները բխում են ՀՀ կառավարության ընդհանուր ռազմավարական գերակայությունների համատեքստից (ՀՀ կառավարության ծրագիր, տարբեր ոլորտներում ՀՀ կառավարության կողմից ընդունված մի շարք միջնաժամկետ և երկարաժամկետ ծրագրեր և այլն) և պետք է ծառայեն որպես հիմք՝ ՀՀ 2026 թվականի պետական բյուջեի նախագծի մշակման համար:

Ինչպես արդեն վերը նշվել է ՀՀ կառավարությունն առաջիկա տարիների համար առավել կարևորում է պետական բյուջեի հիմնական ծախսային հետևյալ գերակայությունները.

- սոցիալական ոլորտի առանձին ճյուղերում (մասնավորապես՝ կրթություն, առողջապահություն, սոցիալական պաշտպանություն), ինչպես նաև պետական կառավարման բնագավառներում պետական մարմինների գործունեության արդյունավետության, նպատակաուղղվածության և հասցեականության մակարդակի բարձրացման, նրանց կողմից հանրությանը մատուցվող ծառայությունները բնակչության համար ավելի մատչելի դարձնելու նպատակով իրականացվող բարեփոխումների ֆինանսական ապահովում,
- հանրապետության տարածքային ամբողջականությունը, տարածաշրջանում կայունությունը և անվտանգությունը պահպանելու նպատակով պաշտպանության և ազգային անվտանգության կառույցների կենսագործունեության համար անհրաժեշտ ֆինանսական ապահովում,
- տնտեսության առանձին ոլորտներում (մասնավորապես՝ գյուղատնտեսություն, ջրային տնտեսություն, ճանապարհային տնտեսություն և էներգետիկա) ենթակառուցվածքների վերականգնման և զարգացման ծրագրերի իրականացում:

1. ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ, ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ, ՍՊՈՐՏ ԵՎ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅՈՒՆ

Կրթության ոլորտ

Հայաստանում կրթության ոլորտը կարևորվում է՝ որպես երկրի կայուն առաջընթացի, մարդկային կապիտալի վերարտադրության ու զարգացման նախապայմաններից մեկը:

Ոլորտի զարգացման համար սահմանվել են հետևյալ ռազմավարական ուղղությունները՝

- համընդհանուր ներառական սովորողակենտրոն և մասնակցային կրթական միջավայրի ստեղծում, որը յուրաքանչյուր քաղաքացու համար կյանքի բոլոր փուլերում հասանելի կդարձնի իր զարգացման և անձնային առանձնահատկություններից բխող և քաղաքացիական համագործակցությանը նպաստող որակյալ և արդյունավետ կրթական ծառայությունները Հայաստանի Հանրապետության ողջ տարածքում,
- կրթության արդյունավետության բարձրացում, որը կապահովի ռեսուրսի (ներառյալ մարդկային) առավելագույն օպտիմալ և արդյունահենք տեղաբաշխում, համակարգի գործընթացային, ծախսային և կառավարման արդյունավետության բարձրացում՝ հիմնվելով կրթական համակարգի սոցիալական արդարության ապահովման սկզբունքի վրա,
- կրթական ծառայությունների և արտադրանքի միջազգայնացում և արտահանում, որը խարսխված է լինելու միջազգային կրթական տիրույթում և համակարգերում հայկական կրթական համակարգի ամբողջական և բովանդակային ինտեգրման, ինչպես նաև հայկական կրթական ծառայությունների և արտադրանքի արտահանման վրա՝ շահեկանորեն նպաստելով ներքին կրթական

ռեսուրսների առաջնահերթ զարգացմանն ու փոխակերպելով Հայաստանի դերը գլոբալ կրթական համակարգում:

Կրթության ոլորտի զարգացմանն ուղղված պետական քաղաքականության առաջնահերթություններին համապատասխան՝ մինչև 2028 թվականը հանրակրթության պետական նոր չափորոշիչն ամբողջական ներդրվելու է հանրապետության բոլոր դպրոցների բոլոր դասարաններում՝ ապահովելով դպրոցական արդիական ու հագեցված ենթակառուցվածքի, ներառական ու զարգացնող միջավայրի, կրթական որակյալ բովանդակության, բարձր վարձատրությամբ բարձրորակ ուսուցչական համակազմի և դպրոցների թափանցիկ ու արդյունավետ կառավարման ամբողջություն:

Միջնաժամկետ հատվածում ոլորտում բարեփոխումների իրականացման նպատակով պետական հատկացումների զգալի մասն ուղղվելու է ներքոհիշյալ ուղղությունների իրականացմանը՝

- «Հանրակրթություն», որի գլխավոր նպատակն է ապահովել անվճար և որակյալ հանրակրթություն: Դպրոցահասակ երեխաների պարտադիր կրթության ապահովումն ամրագրված է ՀՀ Սահմանադրությամբ և ծրագրի թիրախներից մեկը միջնաժամկետ հատվածում առկա բնակչության գծով սովորողների համախառն ընդգրկվածության 100% ցուցանիշի ապահովումն է,
- «Նախադպրոցական կրթություն»՝ նպատակն է ապահովել հասանելի և որակյալ նախադպրոցական կրթություն, ծրագրի թիրախներից է նախադպրոցական հաստատություններում ընդգրկված 3-5 տարեկան երեխաների թիվը 72.0%-ից հասցնել 85%-ի,
- «Հանրակրթական և նախադպրոցական հաստատությունների հիմնում, կառուցում, բարելավում»՝ նպատակն է առնվազն 300 դպրոցի և 500 մանկապարտեզի կառուցման, վերակառուցման, հիմնանորոգման ծրագրերի իրականացում ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների շրջանակներում:

2028 թվականի համար սահմանվել են նաև հետևյալ թիրախները՝

- հանրապետության բոլոր պետական դպրոցներում ստեղծել ժամանակակից բնագիտական և ինժեներական լաբորատորիաներ, էապես բարելավելով կրթության որակը՝ հատկապես ԲՏՃՄ ուղղություններով,
- ամբողջությամբ փոխել և ներդնել նոր դասագրքեր և ուսումնական նյութեր՝ նոր չափորոշիչների համաձայն,
- արդիականացնել ուսումնական հաստատությունների ինստիտուցիոնալ համակարգը, այն համապատասխանեցնելով մարզերի զարգացման գերակայություններին,
- 300 դպրոցի և 500 մանկապարտեզի կառուցման, հիմնանորոգման ծրագրերի շրջանակներում ապահովել վերջիններիս ամբողջական հագեցումն անհրաժեշտ գույքով և սարքավորումներով:

Կրթության ոլորտը հատվում է Հայաստանի Հանրապետության գրեթե բոլոր այլ ոլորտների հետ, քանի որ հանդիսանում է ցանկացած ոլորտի զարգացումն ապահովող հիմնասյուներից մեկը: Այլ ոլորտներին առնչությունն արտահայտվում է հիմնականում աշխատաշուկայի համար մասնագետների պատրաստման, լրացուցիչ և շարունակական կրթության համակարգում տարբեր բնագավառների ընդգրկմամբ:

«Մասնագիտական կրթության և ուսուցման գծով հիմնական թիրախներն են՝ ՄԿՌԻ համակարգում ընդունված սովորողների թիվը հիմնական և միջնակարգ դպրոցների շրջանավարտների թվում 25.7%-ից 2028 թվականին հասցնել 31%-ի, աշխատանքի վրա հիմնված, դուալ ուսուցման փորձնական ծրագրեր իրականացնող մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների թիվը 21-ից հասցնել 24-

ի, վերապատրաստման ծրագրերն անցած ՄԿՈՒ համակարգի դասավանդողների մասնաբաժինը 23%-ից հասցնել 27%-ի:

Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության գծով գլխավոր նպատակն է՝ ապահովել մատչելի, որակյալ և մրցունակ բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթություն: Միաժամանակ խրախուսվելու է խոցելի խմբերի համար բարձրագույն կրթության մատչելիությունը և աջակցությունը լավագույն առաջադիմություն ցուցաբերող ուսանողներին: 2028 թվականին առնվազն մեկ բուհ ընդգրկված կլինի միջազգային վարկանիշային աղյուսակներում լավագույն 500-ի մեջ:

2026-2028 թվականներին կրթության ոլորտի ծախսային գերակայություններն են.

- կապիտալ ներդրումներ ուսումնական հաստատությունների կառուցման, հիմնանորոգման, վերանորոգման և անհրաժեշտ գույքով ու սարքավորումներով հագեցման համար,
- ուսումնական հաստատությունները որակյալ մանկավարժական համակազմով ապահովում՝ խրախուսելով մանկավարժների մասնագիտական առաջխաղացումը և արձագանքելով նրանց կարիքներին,
- կրթության կազմակերպական և բովանդակային արդիականացում՝ ապահովելով արդյունավետ կապը հասարակության և տնտեսության պահանջներին, ինչպես նաև միջազգային զարգացման միտումներին:

Գիտության ոլորտ

ՀՀ գիտության ոլորտում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակներն են գիտության կայուն զարգացման ապահովումը, գիտության ֆինանսավորման արդյունավետության բարձրացումը և կատարողականի վրա հիմնված ֆինանսավորման մեխանիզմների ներդրումը, միջազգայնորեն մրցունակ հիմնարար ուսումնասիրությունների, տնտեսության պահանջներից բխող կիրառական հետազոտությունների, ինչպես նաև երկակի նշանակություն ունեցող գիտելիքների ձեռքբերմանն ուղղված գիտահետազոտական աշխատանքների խթանումը, գիտական կադրերի վերաբուսակրթության արդյունավետ համակարգի ներդրումը, գիտության ենթակառուցվածքների արդիականացումը, կրթություն-գիտություն կապի ամրապնդումը, գիտական արդյունքի առևտրայնացումը, միջազգային գիտական համագործակցության զարգացումը, մտավոր սեփականության արդյունավետ պաշտպանությունը, գիտության ֆինանսավորման բյուջետային և արտաբյուջետային միջոցների ավելացումը:

Մշակույթի ոլորտ

ՀՀ կառավարության վարած մշակութային քաղաքականությանը համապատասխան մշակույթի ոլորտում իրականացվող ծրագրերը միտված են մշակութային ժառանգության պահպանությանը և տարածմանը, մշակութային և ստեղծարար ոլորտների խթանմանը և երկրի կայուն զարգացման գործընթացներում վերջիններիս դերի ընդլայնմանը, մշակույթի և ժամանակակից արվեստի հասանելիությանը և սոցիալական ներառականությանը, բարեկեցիկ հասարակության ձևավորմանը, հայկական մշակույթի միջազգային ինտեգրմանը և միջազգային շուկաներում մրցունակության ապահովմանը:

Ոլորտում իրականացվող ծրագրերը բխում են ՀՀ կառավարության 2023 թվականի նոյեմբերի 09-ի N 1951-Լ որոշմամբ հաստատված՝ Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի պահպանության, զարգացման և հանրահռչակման 2023-2027 թվականների ռազմավարությունից:

Սպորտի ոլորտ

Սպորտի ոլորտում պետական քաղաքականությունն ուղղված է բնակչության շրջանում առողջ ապրելակերպի և ակտիվ հանգստի արմատավորմանը, ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի միջոցով բնակչության առողջության ամրապնդմանը: ՀՀ կառավարությունը խրախուսում է նաև մարզական բարձր արդյունքները միջազգային մրցասպարեզներում, աջակցում է մարզական ֆեդերացիաների գործունեությանը:

Ոլորտում իրականացվող ծրագրերը բխում են ՀՀ կառավարության 2023 թվականի դեկտեմբերի 07-ի N 2145-Լ որոշմամբ հաստատված՝ Ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի ոլորտների 2024-2030 թվականների զարգացման ռազմավարությունից:

Երիտասարդության ոլորտ

Երիտասարդական պետական քաղաքականությունն ուղղված է երիտասարդության մասնակցության, սոցիալականացման և ինքնաիրացման համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծմանը, երիտասարդության ներուժի ներգրավմանն ու դրա զարգացմանը՝ նպաստելով Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության ամրապնդմանը, սոցիալ-տնտեսական ու մշակութային զարգացմանը:

2. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ

Առողջապահության ոլորտը, որպես սոցիալական կարևոր ոլորտ, հանդիսանում է ՀՀ պետական քաղաքականության գերակա ուղղություններից մեկը: Միջնաժամկետ հատվածում առողջապահության ոլորտում պետության քաղաքականությունն ուղղված է լինելու անհատի և հանրային առողջության պահպանմանն ու բարելավմանը՝ ապահովելով հասանելի, արդիական, բարձր որակի առողջապահական ծառայությունների մատուցումը: Քաղաքացիների համար առողջապահական ծառայությունների հասանելիությունն ու մատչելիությունն ապահովելու նպատակով նախատեսվում է մեկնարկել առողջության համապարփակ ապահովագրության համակարգի ներդրման գործընթացը:

Պետական առողջապահական ծախսերի նպատակայնության հետևողական բարձրացման, շարունակական բարելավման շնորհիվ առողջապահական համակարգի շահառուն կստանա որակյալ բժշկական օգնություն և ծառայություններ: Անվճար բժշկական օգնությունը պետք է տրամադրվի միայն սոցիալական արդարության սկզբունքի հիման վրա: Միաժամանակ պետությունը պետք է կանգնած լինի անհետաձգելի բժշկական օգնության կարիք ունեցող ցանկացած մարդու կողքին:

Բնակչության առողջության առաջնային պահպանումը միջնաժամկետ հեռանկարում շարունակելու է մնալ ռազմավարական կարևոր ուղղություն: Միջնաժամկետ հատվածում շարունակականորեն ապահովելով առաջնային օղակի դերի բարձրացումը և մատուցվող ծառայությունների որակի բարելավումը՝ ապահովվելու է որակյալ և մատչելի առաջնային բուժօգնություն, ինչպես նաև սոցիալական արդարության և հավասարության սկզբունքներ հանրապետության ողջ բնակչության համար՝ անկախ սեռից ու տարիքից:

Բնակչության սոցիալապես անապահով և առանձին (հատուկ) խմբերում ընդգրկված անձանց անվճար կամ արտոնյալ պայմաններով հիվանդանոցային/մասնագիտացված անհրաժեշտ բժշկական օգնության և սպասարկման (նորագույն և թանկարժեք տեխնոլոգիաների կիրառմամբ միջամտությունների, ինչպես նաև առանձին միջոցներ, պրոթեզներ, իմպլանտներ, կիպսներ պահանջող բուժման կիրառմանը, սիրտ-անոթային վիրաբուժական ծառայություններ, այդ թվում՝ սրտի վիրահատություններ, կորոնար անոթների ստենտավորում և բալունային դիլատացիա, աորտայի անևրիզմանների պատվածքների և շերտազատումների վիրաբուժական բուժում, ուրոլոգիական, նյարդավիրաբուժական,

փոխպատվաստումային բժշկական օգնություն և սպասարկում) ապահովումը շարունակելու է մնալ ՀՀ կառավարության ուշադրության կենտրոնում:

Վարակիչ և ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելումը ռազմավարական մեկ այլ կարևոր նպատակ է, որի շրջանակներում ապահովվելու է առավել տարածված ոչ վարակիչ հիվանդությունների վաղ հայտնաբերման, ախտորոշման ու կանխարգելման ճանապարհով բնակչության առողջության հիմնական ցուցանիշների բարելավումը և այդ հիվանդությունների բարդությունների, հաշմանդամության և մահացության ցուցանիշների կրճատումը, ինչպես նաև վարակիչ հիվանդություններով հիվանդացության նվազեցումը, կառավարելի վարակիչ հիվանդություններից մահվան դեպքերի կանխումը և վարակիչ հիվանդությունների նկատմամբ բնակչության անընկալության ապահովումը:

Առողջապահության ոլորտի հիմնական խնդիրներից է հանրապետությունում ուռուցքաբանական ծառայությունների շարունակական բարելավումը: Ուռուցքաբանական վիրահատությունների գների վերանայման, ճառագայթային բուժման դեպքերի, քիմիաթերապիայի դեղերի ցանկի ընդլայնման և պետության կողմից երաշխավորված անվճար պալիատիվ ծառայության ներդրման միջոցով ուռուցքաբանական հիվանդություններով հիվանդ քաղաքացիներին մատուցվելու են որակյալ բժշկական օգնության և սպասարկման ծառայություններ:

Նոր տեխնոլոգիաների կիրառմամբ կշարունակվեն իրականացվել մարդու օրգանների (երիկամ և լյարդ) և ոսկրածուծի/ցողունային բջիջների փոխպատվաստման ծառայությունների մատուցումը, որոնք կբարելավեն քրոնիկ երիկամային և լյարդային անբավարարությամբ ու արյան չարորակ հիվանդություններով տառապող անձանց կյանքի որակը և տևողությունը:

Մոր և մանկան առողջությունը շարունակելու է առանցքային դեր խաղալ պետական քաղաքականության մեջ: Հղիների նախածննդյան և ծննդյան որակյալ բուժօգնության տրամադրման, կանանց, հղիների և նորածինների լայնածավալ սքրինինգային ծրագրերի, կանանց համար մեծ ռիսկ ներկայացնող հիվանդությունների դեպքերի վաղ հայտնաբերման ու կանխարգելման, երեխաների պատվաստումներում ընդգրկվածության մեծացման արդյունքում ակնկալվում է զգալի կրճատել մանկական և մայրական մահացության ցուցանիշները, սկրինինգային ծրագրերի իրականացումը, ծննդօգնության և վերարտադրողական առողջության ծառայությունների անհրաժեշտ ծավալների ու մատչելիության ապահովումը՝ ուղղված մայրական, շուրջծննդյան (պերինատալ) հիվանդացության ու մահացության ցուցանիշների նվազեցմանը, ինչպես նաև կանանց վերարտադրողական առողջության բարելավմանը:

Հանրային առողջության պահպանման նպատակով իրականացվող միջոցառումներն ուղղված են լինելու մարդու օրգանիզմի վրա շրջակա միջավայրի վնասակար և վտանգավոր գործոնների ազդեցության բացառմանն ու նվազեցմանը, կառավարելի վարակիչ հիվանդությունների դեմ պայքարին, կառավարելի վարակիչ հիվանդություններով հիվանդացության նվազեցմանը, դրանց հետևանքով մահվան դեպքերի կանխարգելմանը և վարակիչ հիվանդությունների նկատմամբ բնակչության անընկալության ապահովմանը:

Մինչև 2030 թվականը նախատեսվում է վերջ դնել ՁԻԱՀ-ի, տուբերկուլյոզի, մալարիայի և անտեսված արևադարձային հիվանդությունների համաճարակներին և ավելի արդյունավետ պայքարել հեպատիտի, ջրի միջոցով փոխանցվող հիվանդությունների և այլ վարակիչ հիվանդությունների դեմ:

Օժանդակող հարակից ծառայությունների միջոցով շարունակվելու է իրականացվել իրավապահ մարմինների և (կամ) ուժային կառույցների համապատասխան որոշումների հիման վրա դատաբժշկական փորձաքննությունները պարզելու համար՝ առողջությանը պատճառված վնասի

աստիճանը, մահվան պատճառը և վաղեմությունը (ժամկետը), մարմնական վնասվածքների առկայությունը, բնույթը, առաջացման մեխանիզմը և վաղեմությունը, թունավորումների առկայությունը:

3. ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Սոցիալական պաշտպանությունը պատմականորեն հանդիսացել և շարունակում է հանդես գալ որպես պետական քաղաքականության գերակա ուղղություններից մեկը: Սոցիալական պաշտպանության ոլորտում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է երկրում աղքատության մակարդակի էական կրճատումը, ժողովրդագրական իրավիճակի բարելավումը և ՀՀ բնակչության առանձին խմբերի համար սոցիալական երաշխիքների ապահովումը: Վերոհիշյալ նպատակին հասնելու համար սոցիալական պաշտպանության ոլորտում իրականացվում է լայնածավալ պետական միջամտություն:

Միջնաժամկետ հատվածում սոցիալական պաշտպանության ոլորտի պետական քաղաքականության հիմնական թիրախներն են.

- Ընտանիքների կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված միջոցառումներն են, որոնց նպատակը սոցիալապես անապահով ընտանիքների և առանձին խմբերի ներկայացուցիչների թիրախային դրամական աջակցության տրամադրումն է: Ներդրվելու է ընտանիքների անապահովության գնահատման նոր համակարգ,
- Ժողովրդագրական իրավիճակի բարելավում: Այդ նպատակով նախատեսվում է կյանքի կոչել ծնելիության խրախուսման, երիտասարդ և երեխաներ ունեցող ընտանիքների աջակցության ծրագրեր, իրագործել միջոցառումներ, որոնց արդյունքում ակնկալվում է, որ ծնելիության գումարային գործակիցը 1.6-ից կբարձրանա 1.665-ի,
- Կշարունակվի անկանխիկ եղանակով վճարումներից կենսաթոշակառուներին հետվճարի տրամադրումը,
- Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների իրացում՝ հնարավորինս բացառելով խտրականության դրսևորումը նրանց հանդեպ: Այդ նպատակով միջոցառումներն ուղղված կլինեն հաշմանդամություն ունեցող անձանց մատուցվող ծառայությունների հասցեականության և արդյունավետության բարձրացմանը,
- Խրախուսել մասնավոր կազմակերպությունների մուտքը սոցիալական ծառայությունների մատուցման ոլորտ՝ ձևավորել մրցակցային միջավայր, ներդնել ֆինանսավորման այլընտրանքային մոդելներ, խթանել սոցիալական ծառայությունների բազմազանությունը,
- Բնակչության աղքատ խավի շրջանում կրթության և աշխատանքի քաջալերում, գործարարությունը խթանող միջոցառումների իրականացում, զբաղվածության կարգավորում, հասցեականության բարձրացում, աշխատաշուկայում երիտասարդների, հաշմանդամություն ունեցող անձանց, կանանց մրցունակության բարձրացմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում, գործազրկության մակարդակի նվազում: Զբաղվածության շրջանակներում առաջնահերթության կարգով կիրականացվեն զբաղվածության ապահովման միջոցառումներ կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված անձանց համար՝ պատերազմի մասնակիցների, 2020 թվականի պատերազմական գործողությունների արդյունքում և 2023 թվականից Լեռնային Ղարաբաղից բռնի տեղահանված գործազուրկների, նպաստառու ընտանիքների գործազուրկների, ինչպես նաև այլ խմբերի համար: Նպաստառու ընտանիքների գործազուրկների և կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված այլ անձանց համար կիրականացվեն նաև ժամանակավոր զբաղվածության ապահովմանն ուղղված, ինչպես նաև

Կառավարության ծրագրից և զբաղվածության ներկայում մշակվող ռազմավարությունից բխող այլ միջոցառումներ,

- Կշարունակվեն բնակարանային ապահովման, այդ թվում նաև Լեռնային Ղարաբաղից առանձին շրջաններից տեղահանված ընտանիքների, սահմանամերձ բնակավայրերում ընտանիքների բնակարանային մատչելիության ապահովման պետական աջակցության տրամադրումը,
- Կիրականացվեն նաև Լեռնային Ղարաբաղից բռնի տեղահանվածներին օժանդակելու համար աջակցության միջոցառումներ, որոնց հիմնական նպատակն է տեղահանված անձանց սոցիալական և տնտեսական ներառումը՝ Հայաստանի Հանրապետությունում երկարաժամկետ բնակության համար անհրաժեշտ պայմաններ ստեղծելու միջոցով,
- Հետևողականորեն կանխարգելել երեխաների մուտքը մանկատներ, ապահովել նրանց ընտանիք վերադարձը, ինչպես նաև սահուն կերպով կազմակերպել մանկատնից դուրս եկող երիտասարդների անկախ կյանքի կազմակերպման գործընթացը,
- Խնամքի ծառայությունների գծով. շահառուներին մատուցվող խնամքի ծառայությունների շարունակականության ապահովումը՝ խրախուսելով ծառայությունների պատվիրակումը մրցութային եղանակով ընտրված կազմակերպություններին, շահառուներին մատուցվող ծառայությունների որակի բարելավումը և խնամքի ծառայությունների ապահինստիտուցիոնալացման գործընթացի համատեքստում այլընտրանքային ծառայությունների ընդլայնումը՝ ներգրավելով համայնքի ներուժը:

4. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐ

Շրջակա միջավայրի պետական քաղաքականությունն ուղղված է շրջակա միջավայրի և բնական ռեսուրսների համալիր պահպանությանը, բարելավմանը, վերականգնմանը և ողջամիտ օգտագործմանը՝ հավասարակշռելով այն սոցիալական արդարության և տնտեսական արդյունավետության հետ:

Շրջակա միջավայրի կառավարման հիմնական խնդիրն է նվազագույնի հասցնել շրջակա միջավայրի՝ օդի, կլիմայի, ջրի, հողերի, բուսական և կենդանական աշխարհի վրա վնասակար ազդեցությունները, բացառել բնական ռեսուրսների գերշահագործումը և ապօրինի օգտագործումը, ապահովել կանխարգելման միջոցառումների իրականացումը: Ելնելով նշվածից՝ շրջակա միջավայրի կառավարման առաջնահերթ ուղղություններն են՝

- ջրային ռեսուրսների կառավարման արդյունավետության բարձրացումը և ջրախնայող ժամանակակից մեթոդների կիրառումը՝ բացառելով ռեսուրսի գերշահագործումը,
- Սևանա լճի էկոլոգիական հավասարակշռության վերականգնումը և պահպանությունը, Արարատյան արտեզյան ավազանի և գետային էկոհամակարգերի պահպանությունը և կառավարումը,
- անտառների կայուն կառավարումը, անտառածածկ տարածքների ընդլայնումը, անտառվերականգնումը և անտառապատումը, դրանց իրականացմանն ուղղված կարողությունների շարունակական զարգացումը,
- կլիմայի փոփոխության հետևանքով առաջացող խնդիրների մեղմման և կանխարգելման, ինչպես նաև հարմարվողականության գործողությունների իրականացումը՝ համաձայն միջազգային համաձայնագրերով ստանձնած պարտավորությունների,
- բնության հատուկ պահպանվող տարածքների հզորացումը, հարակից բնակավայրերի կարողությունների զարգացումը,

- կենսաբազմազանության պահպանությունը և կենսաանվտանգության ապահովումը,
- շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության փորձաքննական գործընթացի արդյունավետ իրականացումը,
- կանաչ տնտեսության և կայուն զարգացման երկարաժամկետ նպատակի խթանմանն ուղղված քաղաքականության մշակումն ու իրականացումը,
- շրջակա միջավայրի կառավարման ոլորտում գործող միջազգային կառույցների հետ շարունակական համագործակցության ապահովումը, մասնակցությունը նոր նախաձեռնություններին,
- շրջակա միջավայրի կառավարման տնտեսական մեխանիզմների և լծակների ճկուն համակարգի ներդրմանը, միջազգային կառույցների հետ համատեղ ֆինանսավորման նորարարական մեխանիզմների (ներառյալ բնապահպանական ծրագրերով պարտավորությունների հաշվանցման մեխանիզմի) մշակման և ներդրմանն ուղղված աշխատանքների իրականացում,
- բնապահպանական օրենսդրության ներդաշնակեցումը ՀՀ-ԵՄ համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության համաձայնագրի դիրեկտիվներին և այդ համատեքստում միջազգային համագործակցության ընդլայնումը՝ ճանապարհային քարտեզով նախանշված գործողությունների իրականացման արդյունավետության բարձրացման նպատակով,
- անտառներում և բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում էկոտուրիզմի զարգացումը,
- էկոլոգիական իրազեկման, էկոկրթության, մշակույթի, դաստիարակության լայնածավալ միջոցառումների իրականացումը, էկոլոգիական գիտության դերի բարձրացումը:

5. ԲԱՐՁՐ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ կառավարությունը նպատակադրվել է Հայաստանը դարձնել բարձր տեխնոլոգիական, արդյունաբերական երկիր:

ՀՀ կառավարությունը ռազմարդյունաբերական համալիրի զարգացումը սահմանում է որպես զինված ուժերի մարտունակության ապահովման և բարձրացման, տնտեսական աճի, գիտական և տեխնոլոգիական առաջընթացի առանցքային գործոններից մեկը:

Բարձր տեխնոլոգիաների, կապի և հեռահաղորդակցության, թվայնացման, ռազմարդյունաբերության և տիեզերական բնագավառի զարգացման համար անհրաժեշտ միջոցառումների շրջանակներում նախատեսվում է.

- Նպաստել ԲՈՒՀ-մասնավոր հատված համագործակցությանը: Արդյունքում նախատեսվում է աջակցել Հայաստանի Հանրապետությունում բարձր տեխնոլոգիական և տեղեկատվական համայնքի զարգացմանը, ինչպես նաև աշխարհում Հայաստանի, որպես գիտելիքահեն տնտեսություն ունեցող երկրի, առաջատար դիրքի ձևավորմանը,
- Ապակենտրոնացնել ԲՏ ոլորտում վերապատրաստված մասնագետների խտացումը մայրաքաղաքում՝ նպաստելով Երևանի ու մարզերի միջև առկա սոցիալ-տնտեսական անհամամասնությունների կրճատմանը,
- Զարգացնել բարձր տեխնոլոգիական ոլորտի համար անհրաժեշտ էկոհամակարգը ներառյալ թիրախավորված գիտահետազոտական աշխատանքների, ստեղծագործական խմբերի, նորաստեղծ ընկերությունների ֆինանսավորումը, ինչպես նաև միջազգային հայտնի աքսելերացիոն ծրագրերին մասնակցելու համար տրամադրվող աջակցության ապահովումը,

- Հայկական Սփյուռքի ներգրավվածությունն ապահովելու նպատակով նախատեսվում է տարբեր ձևաչափերով շարունակական համագործակցության հարթակ ստեղծել հայկական ընկերությունների, կազմակերպությունների և անհատների միջև, որի շնորհիվ հնարավորություն կստեղծվի օգտագործել ինչպես սփյուռքի մասնագիտական ներուժն ու կարողությունները, այնպես էլ ունեցած հնարավորություններն ու կապերը,
- Հանրապետության քաղաքային և գյուղական բնակավայրերի առնվազն 80 %-ում լայնաշերտ (օպտիկամանրաթելային) կապով և պետական թվային ծառայությունների հասանելիությամբ ապահովում,
- Հայաստանի Հանրապետության ողջ տարածքում ռադիոէթերի շուրջօրյա վերահսկում և մինչև 100 % եթերի մաքրության ապահովում. այդ նպատակով շարժական և բազային ռադիոմոնիթորինգի ժամանակակից համակարգի ներդրում,
- Միասնական թվային միջավայրի ձևավորում՝ թվային համակարգերի ներդրման և կայքերի արդիականացման միջոցով,
- Կառավարման համակարգի արդյունավետության բարձրացման, գործարար միջավայրի բարելավման, քաղաքացիների կյանքի որակի բարձրացման և պետական մարմինների հետ առնչվելու ոլորացման, ինչպես նաև միջազգային տնտեսական գործընթացներին արդյունավետ մասնակցելու նպատակով, զանգվածաբար կիրառել և զարգացնել թվային տեխնոլոգիաներ՝ բարձրացնելով կիբեռանվտանգության և ինտերնետ հասանելիության մակարդակը Հայաստանում,
- Ռազմարդյունաբերության զարգացման ուղղությամբ շարունակվում է ավելացնել նոր տեխնոլոգիական ուղղություններով գիտահետազոտական աշխատանքների ֆինանսավորումը, ինչպես նաև ապահովել արտադրական կարողությունների զարգացումը,
- Ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց կողմից սեփական միջոցներով ստեղծած, արտադրած ապրանքի որոշակի սահմանափակ չափով փորձանմուշների արտադրության ապահովում՝ համալիր փորձարկումների անցկացման նպատակով,
- Ձեռնարկել միջոցներ բարձր լուծաչափի տիեզերալուսանկարներ ձեռքբերելու մշակելու ուղղությամբ:

Ոլորտի հիմնական թիրախներն են.

- Տնտեսության միջնաժամկետ և երկարաժամկետ կայուն աճի շարժիչ ուժը պետք է հանդիսանա նորարարությունը և առաջադեմ տեխնոլոգիաների ստեղծումն ու կիրառումը: Միաժամանակ Հայաստանի զարգացման հենասյունը կրթված, ստեղծագործ և ազատ քաղաքացին է, ուստի գիտելիքահենք տնտեսության զարգացման համար անհրաժեշտ է խրախուսել նորարարությունը և նախաձեռնողականությունը:
- Ապահովել տեխնոլոգիական ընկերությունների կողմից ստեղծված բարձրորակ կրթական ծրագրերի լայն կիրառումը ԲՈՒՀ-երում ինչպես նաև Հայաստանի տարբեր քաղաքներում գտնվող տեխնոլոգիական կենտրոններում և կրթական այլ հաստատություններում,
- Խրախուսել գիտության և մասնավոր հատվածի միջև համագործակցությունը, գիտական հետազոտությունների արդյունքների առևտրայնացումը՝ դրամաշնորհային ծրագրերի իրագործման և ներդրողների ներգրավման միջոցով,
- Ստարտափ էկոհամակարգի զարգացման և միջազգային շուկաներում հայկական ընկերությունների առաջխաղացման և ամրապնդման նպատակով օժանդակել ընկերություններին մասնակցել միջազգային հեղինակավոր աքսելերացիոն կազմակերպությունների ուսուցողական ծրագրերին,

- Աջակցել միջազգային շուկաներում հայկական բարձր տեխնոլոգիական ընկերությունների, նրանց ստեղծած արտադրանքի և ծառայությունների պատշաճ ներկայացմանը և միջազգային G2G (կառավարություն-կառավարության) և B2B (բիզնես-բիզնես) համագործակցության պլատֆորմների զարգացմանը,
- ՀՀ մարզերի համահարթ զարգացման նպատակով խթանել մարզերում ժամանակակից հագեցած տեխնոլոգիական կենտրոնների արդյունավետ գործունեությունը,
- Տրամադրել պետական աջակցություն տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտում գործունեություն իրականացնող առևտրային կազմակերպություններին և անհատ ձեռնարկատերերին,
- Հեռահաղորդակցության և կապի ծառայությունների որակի կանոնակարգում ու բարելավումը, ՀՀ հաճախականությունների բաշխումների աղյուսակի կազմում, ռադիոէթերի մոնիթորինգի և ազդանշանների տեխնիկական պարամետրերի չափումների անցկացում,
- Հանրապետական սփռման մուլտիպլեքսի արբանյակային տարածման համար արբանյակային ունակության վարձակալում,
- տեղական, տարածաշրջանային կամ գլոբալ մասշտաբներով էլեկտրամագնիսական ռադիոհաճախականային խանգարումներին առնչվող խնդիրների լուծում:

6. ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ ԵՎ ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐ

ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարությունը մշակում և իրականացնում է՝ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների գործունեության արդյունավետության բարձրացման, բնակչության տեղաշարժերի ընթացքում առաջացող իրավահարաբերությունների կարգավորման և պետական գույքի կառավարման արդյունավետության բարձրացման ոլորտներում պետական քաղաքականությունը: Մասնավորապես նախանշվել են ոլորտի հետևյալ հիմնական թիրախները.

- Երկրի ճանապարհատրանսպորտային ենթակառուցվածքների գործունեության արդյունավետության բարձրացումը, ինչպես նաև տնտեսության և ազգաբնակչության պահանջների բավարարման որակի բարձրացման միջոցով՝ անվտանգ և արդյունավետ տրանսպորտային ծառայությունների ապահովումը: Այս ուղղությամբ կշարունակվեն ՀՀ կառավարության ծրագրով նախատեսված նպատակների և այլ ռազմավարական ուղենիշների և թիրախների ապահովմանն ուղղված միջոցառումների իրականացումը: Մասնավորապես կշարունակվեն ռազմավարական նշանակություն ունեցող Հյուսիս-Հարավ ճանապարհային միջանցքի Քաջարան-Ագարակ, Քաջարանի թունելի մոտեցումների կառուցման և հիմնանորոգման աշխատանքները: Կմեկնարկվեն ռազմավարական նշանակություն ունեցող Սիսիան-Քաջարան 60 կմ ճանապարհի՝ 27.1 կմ հյուսիսային հատվածի, Բարգուշատի թունելի (8.65 կմ) և 24.3 կմ հարավային հատվածի, ինչպես նաև Գյումրի շրջանցիկ ճանապարհի կառուցման և Դիլիջանի և Պուլկիսի թունելների վերակառուցմանն ուղղվող աշխատանքները: Ներքին աղբյուրների հաշվին կիրականացվեն ավտոմոբիլային ճանապարհների և տրանսպորտային օբյեկտների կառուցման/հիմնանորոգման աշխատանքները, ավտոմոբիլային ճանապարհների և դրանց վրա գտնվող կառույցների պահպանվածությունը: Մասնավորապես. նախատեսվում է 2026թ.-ին իրականացնել 350 կմ, 2027թ.-՝ 340 կմ և 2028թ. 315 կմ երկարությամբ միջպետական, հանրապետական և մարզային նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհների հիմնանորոգման և միջին նորոգման աշխատանքներ,

- Քաղաքային ենթակառուցվածքների զարգացման ուղղությամբ նախատեսվում է իրականացնել Երևանի մետրոպոլիտենի նորոգման, Երևան քաղաքի Աջափնյակ թաղամասում մետրոպոլիտենի կայարանի կառուցման, ինչպես նաև Երևան քաղաքի Իսակով-Արշակունյաց ճանապարհի կառուցմանն ուղղվող աշխատանքները,
- ՀՀ կառավարության կողմից կշարունակվի համաֆինանսավորման սկզբունքով համայնքներին սուբվենցիոն ծրագրերի իրականացման համար միջոցների հատկացման գործընթացը, ինչպես նաև փորձնական փուլում գտնվող՝ ՀՀ պետական բյուջեից մասնակցային բյուջետավորման ընթացակարգով ձևավորված ծրագրերի իրականացման նպատակով հատկացումները համայնքներին (21 համայնք),
- Հայկական ԱԷԿ-ի երկրորդ էներգաբլոկի շահագործման նախագծային ժամկետի երկարաձգման նպատակով ավարտին կհասցվեն արդիականացման աշխատանքները՝ ապահովելու Հայկական ԱԷԿ-ի անվտանգ աշխատանքը մինչև 2026 թվականը: Կշարունակվեն Հայկական ԱԷԿ-ի երկրորդ էներգաբլոկի շահագործման 2026-2036թթ. կրկնակի երկարաձգման աշխատանքները: Տարածաշրջանային համագործակցության զարգացմանն ուղղված Հայաստան-Իրան և Հայաստան-Վրաստան 400 կՎ լարման էլեկտրահաղորդման օղային գծերի և համապատասխան ենթակայանների գործարկմամբ լիովին նոր մակարդակի է բարձրանալու էլեկտրաէներգետիկական համակարգը: Հայաստանը դառնալու է տարածաշրջանում էլեկտրաէներգետիկ հանգույց՝ կապելով Իրանի, Վրաստանի և ԵԱՏՄ շուկաները: Կշարունակվեն ՀՀ կառավարության 15.04.2022թ. N 520-Լ որոշման համաձայն բնակարանների և անհատական բնակելի տների էներգաարդյունավետ վերանորոգման աշխատանքների պետական աջակցության ծրագրով շուրջ 30000 շահառուների վարկերի տոկոսների սուբսիդավորումը: Երևան քաղաքի թվով 36 հանրային շենքերում կիրականացվեն էներգաարդյունավետության բարձրացման և սեյսմիկ ամրացման աշխատանքներ,
- Պետական քաղաքականությունը հանքարդյունաբերության ոլորտում ուղղված է թափանցիկության, հանրության առջև բարձր հաշվետվողականության ապահովմանը: Բնական պաշարների արդյունավետ և թափանցիկ կառավարման դեպքում երկիրը կարող է ստանալ տնտեսական արդյունքներ, որոնք կօգնեն ապահովել տնտեսական աճ,
- ՀՀ կառավարության կողմից կշարունակվի ոռոգման ոլորտում առկա խնդիրների լուծումը և վիճակի բարելավման նպատակով անհրաժեշտ օրենսդրական և կառուցվածքային բարեփոխումների նախապատրաստումը և իրականացումը: Մասնավորապես. կշարունակվի ոռոգման ջրի կայուն մատակարարումը, ջրամբարաշինության ծրագրերի նախապատրաստումը և իրականացումը: Այդ ուղղությամբ նախատեսվում է իրականացնել 12 փոքր և միջին ջրամբարների տեխնիկատնտեսական հիմնավորման ուսումնասիրությունների և դրանց արդյունքներով նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի ձեռքբերումը, 5 ջրամբարների մասով նախատեսվում է մեկնարկել կառուցման աշխատանքները: Բացի այդ, գործուն միջոցներ կձեռնարկվեն ոռոգման համակարգերի սպասարկման տարածքում ընդգրկված և լրացուցիչ ոռոգելի հողերի ջրամատակարարման համար անհրաժեշտ ջրի քանակի ապահովման այլ հնարավորությունների ստեղծման (ինքնահոս համակարգերի, օրվա կարգավորման ջրավազանների նախագծում, վերակառուցում և շինարարություն), ինչպես նաև գործող ջրամբարների պատշաճ շահագործման ուղղությամբ,
- ՀՀ կառավարությունը կշարունակի կոլեկտորադրենաժային ծառայությունների մատուցումը՝ խոնավ (գերխոնավ) գյուղատնտեսական հողատարածքների մելիորատիվ վիճակի բարելավման աշխատանքների իրականացումը, «Արփա-Սևան» թունելի անվտանգ շահագործման շարունակականության ապահովումը, հեղեղման ռիսկի նախնական գնահատման իրականացում, հեղեղումների վտանգի, ռիսկի և կառավարման քարտեզների ու պլանների կազմում,

- Զրամատակարարման և ջրահեռացման (կեղտաջրերի մաքրման) ոլորտում առկա խնդիրների լուծումը, մասնավորապես՝ խմելու ջրի որակի բարձրացումը, յուրաքանչյուր սոցիալական խմբի և շահառուի համար ծառայությունների հասանելիության ապահովումը, սպառողներին մատուցվող ծառայությունների որակի շարունակական բարելավումը և պահանջների բավարարումը,
- ՀՀ կառավարության որդեգրած քաղաքականության ներքո կշարունակվի նաև պետական գույքի կառավարման ապահովումը, պետական գույքի մասնավորեցման, օտարման գործընթացներում հրապարակայնության և թափանցիկության ապահովումը, վաճառքի կազմակերպման ժամանակակից ձևերի և մեթոդների կիրառումը, վարձակալության գործընթացի մեկ միասնական կանոնակարգով և մոտեցմամբ իրականացումը, վարչարարության պարզեցումը և կրճատումը, ինչպես նաև անհատույց օգտագործման տրամադրման գործընթացում մրցակցային դաշտի ապահովումը:

7. ԷԿՈՆՈՄԻԿԱ

Առաջիկա տարիների տնտեսական զարգացման քաղաքականության հիմնական նպատակն է լինելու տնտեսական աճի շարունակական ապահովումը, Հայաստանի քաղաքացիների բարեկեցության շարունակական բարձրացումը՝ վերջիններիս տնտեսական կյանքում առավել ներառականության ապահովմամբ՝ զուգակցելով այն քաղաքացիների աշխատանքային եկամուտների բարձրացմամբ և ունակությունների ու հնարավորությունների կիրառման համար բարենպաստ պայմանների ստեղծմամբ:

Տնտեսական քաղաքականությունը միտված է լինելու նաև տնտեսության ոլորտներում արտադրողականության աճի ապահովմանը՝ տնտեսության տեխնոլոգիական մոդերնիզացիայի և թվային տնտեսության ձևավորման, ինչպես նաև գործարար միջավայրի շարունակական բարելավման ու այդ ենթատեքստում՝ օրենսդրական դաշտի շարունակական կատարելագործման գործիքակազմի կիրառմամբ:

Տնտեսական քաղաքականության վերջնարդյունքների ապահովումը հիմնված է լինելու վերջիններիս իրականացմանն ուղղված ռազմավարական փաստաթղթերով նախատեսված միջոցառումների և գործիքակազմի ամբողջական կիրառման վրա, ինչը նպատակաուղղված է լինելու ինչպես օտարերկրյա, այնպես էլ՝ մասնավոր ներդրումների խրախուսմանը, գործարար միջավայրի ու ձեռներեցության զարգացմանը, զբոսաշրջության բնագավառի զարգացմանը, արդյունաբերության, գյուղատնտեսության, ինչպես նաև ծառայությունների ոլորտի դիվերսիֆիկացմանն ու զարգացմանը:

Շարունակական և կարևորագույն ուղղություններից մեկն է հանդիսանալու արտաքին տնտեսական գործունեության զարգացումը, ինչին միտված է լինելու արտահանման խրախուսման ու դիվերսիֆիկացման (թե՛ ապրանքների և թե՛ նոր շուկաների գրավման) քաղաքականությունը՝ նպատակադրելով ապահովել արտահանման առնվազն 60-70% աճ:

Արտահանման խրախուսումը և շուկաների դիվերսիֆիկացումը նպատակ ունեն բարձրացնել հայրենական արտադրանքի մրցունակությունը, ապահովել արտահանման ծավալների ավելացումը, թիրախային շուկաներում վերհանված խոչընդոտների վերացումը, ինչի արդյունքում հնարավոր կլինի մոտարկել ապրանքների և ծառայությունների արտահանում/ՀՆԱ՝ հարաբերակցության 60%:

Արդյունաբերության մրցունակության աճի առաջնային աղբյուր է դիտարկվում արտադրողականության աճը և միջազգային մրցունակության բարձրացումը՝ տեխնոլոգիաների վերազինման, գիտելիքի կլանման, արտահանման կարողությունների զարգացման, լոգիստիկ խնդիրների մեղմման, և՛ ներքին, և՛ միջազգային թիրախային շուկաների մուտքի, և՛ տեղեկատվության հասանելիության ապահովման միջոցով:

Ռազմավարական փաստաթղթերով նախատեսված գործողությունները միտված են լինելու հնարավորություն ընձեռելու Հայաստանի Հանրապետությունում արտադրվող ապրանքները (ծառայությունները), մտավոր գործունեության արդյունքներն արտահանել օտարերկրյա պետությունների շուկաներ՝ ստեղծելով առավել բարենպաստ պայմաններ արտաքին տնտեսական գործունեություն իրականացնող տնտեսավարող սուբյեկտների համար, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության համար ռազմավարական ոլորտներում տնտեսական աճի ներառականության համար ապահովել քաղաքացիների մասնագիտական կարողությունների ու հմտությունների զարգացումը և աշխատուժի հմտությունների մակարդակի բարձրացումը:

Միջնաժամկետ հատվածում նախատեսվում է հետևյալը.

Դեղագործական արդյունաբերության ոլորտի՝

- արտադրության ծավալները 2027 թվականին հասցնել 40 մլրդ դրամի,
- արտահանման ծավալները՝ 25 միլիարդ դրամի,
- աշխատողների թվաքանակը՝ 1500 մարդու:

Հայաստանի տնտեսության մրցունակության բարձրացման և կայուն զարգացման ապահովման կարևորագույն մասն են կազմելու ՓՄՁ սուբյեկտները: Միջնաժամկետ հատվածում նախատեսվում է ՓՄՁ սուբյեկտների մասնաբաժինը ՀՆԱ-ում հասցնել 55%-ի, իսկ տնտեսվարողների մոտ արտադրողականությունը բարձրացնել՝ հասցնելով 12\$ ՀՆԱ/ժամ*մարդ-ի:

Հայաստանի Հանրապետությունում ձեռներեցության ոլորտի ուժեղացման, կազմակերպությունների մրցունակության աճի, ներքին և միջազգային թիրախային շուկաներում ներկայացվածության բարձրացման նպատակով նախատեսվում է նպաստել ՓՄՁ սուբյեկտների ձեռնարկատիրական հմտությունների, նորարարական և միջազգայնացման կարողությունների զարգացման, թվային և տեխնոլոգիական վերափոխման, վարկային երաշխավորությունների տրամադրման միջոցով ֆինանսների հասանելիության ապահովմանը՝ առանձնապես շեշտադրելով նորարար և արտահանման ներուժ ունեցող ՓՄՁ սուբյեկտներին, ինչպես նաև կանանց և երիտասարդների ձեռներեցության խթանումը:

Տնտեսական զարգացման շարժիչը լինելու են նորարարությունը և ստեղծագործելու ծիրը, գործարար նախաձեռնողականությունը, արդյունավետություն փնտրող ներդրումները և տեխնոլոգիական տարածումը՝ այդպիսով ընդլայնելով հնարավորի սահմանները:

Որակի ենթակառուցվածքի բարելավումն իրականացվելու է տեխնիկական կանոնակարգման օբյեկտ հանդիսացող արտադրանքների բացակայող փորձարկման լաբորատորիաների հիմնմամբ, ստուգաչափման և տրամաչափարկման լաբորատորիաների հիմնմամբ և արդիականացմամբ, միջազգային չափանիշներին համապատասխան արդյունաբերական չափագիտական կարողությունների ստեղծմամբ (ազգային էտալոններ, լաբորատորիաներ)՝ վերջնարդյունքում ունենալով միջազգայնորեն ճանաչելի համակարգ:

Որակի ենթակառուցվածքի զարգացմանն է ուղղված նաև հավատարմագրման ազգային մարմնի միջազգային ճանաչումը՝ տարածաշրջանային և միջազգային հավատարմագրման կազմակերպությունների հետ (EA, ILAC, IAF) երկկողմ և բազմակողմ ճանաչման համաձայնագրերի կնքման միջոցով, որի արդյունքում հավատարմագրման արդյունքները կճանաչվեն այլ պետություններում, կկրճատվեն թե՛ արտադրողի և թե՛ ներմուծողի ծախսերը, քանի որ կկրճատվի կամ կվերացվի արտադրանքի (ծառայության)՝ մյուս երկրում վերազնահատման անհրաժեշտությունը:

Զբոսաշրջության՝ որպես տնտեսության գերակա ճյուղի պետական քաղաքականությունն ուղղված է լինելու կայուն, համաչափ և ներառական տարածքային տնտեսական զարգացմանը, ազգային եկամտի ավելացմանը, բնակչության կենսամակարդակի բարձրացմանը, աշխատատեղերի ստեղծմանը, Հայաստանի և հայկական զբոսաշրջային արդյունքի զբաղեցրած տեղի, հասանելիության և ճանաչելիության բարձրացմանը, Հայաստանի Հանրապետության հեղինակության ամրապնդմանը՝ ներկայացնելով հայկական զբոսաշրջային արդյունքը թե՛ երեք հիմնական՝ մշակութային, գաստրո (խոհանոց և գինի) և արկածային (ներառյալ՝ ձմեռային), թե՛ զարգացման ներուժ ունեցող ուղղություններով, Հայաստանի դիրքավորմանը որպես որակյալ զբոսաշրջային ծառայություններ առաջարկող երկրի, հայկական զբոսաշրջային արդյունքի դիվերսիֆիկացմանը, զբոսաշրջային ենթակառուցվածքների բարելավմանը:

Տնտեսական քաղաքականությունը միտված է լինելու գյուղատնտեսության ինտենսիվացմանը, հողային և ջրային ռեսուրսների արդյունավետ և խնայողաբար օգտագործմանը, մասնավորապես ոռոգման կաթիլային համակարգերի ընդլայնմանը և հողերի որակի շարունակական բարելավմանը:

Կարևորագույն թիրախներն են լինելու պարենային անվտանգության մակարդակի բարձրացումը, անասնապահության և բուսաբուծության զարգացումը:

Գյուղատնտեսության ինտենսիվ զարգացման նպատակով շեշտադրվելու է գյուղատնտեսության ոլորտում նոր, ժամանակակից տեխնոգիաների ներդրումն ու տեխնոլոգիական լուծումների կիրառումը: Կարևորվելու են գյուղատնտեսական արտադրանքի իրացման ու արտահանման խթանումը, ամբողջ արժեշտայում ընդգրկված սուբյեկտների, գյուղատնտեսական մթերք վերամշակողների գործունեության և վերջիններիս եկամուտների ավելացմանն ուղղված միջոցառումների մշակումն ու իրականացումը:

Նշված քաղաքականության իրագործման արդյունքում նախատեսվում է ավելացնել ինտենսիվ այգիների տարածքները, շարունակել սուբսիդավորել գյուղատնտեսական մշակաբույսերի ապահովագրավճարները, հանրապետությունում առկա տեխնիկայի հավաքակազմը յուրաքանչյուր տարի թարմացնել շուրջ 500 միավոր նոր գյուղատնտեսական տեխնիկայի տարբեր տեսակներով և շուրջ 250 միավոր ագրոպարենային ոլորտի նոր սարքավորումներով, գյուղատնտեսական հումքի մթերման գործընթացին աջակցության արդյունքում առաջիկա 5 տարիներին հումքի մթերման և թողարկվող արտադրանքի ծավալներն ավելացնել մինչև 50%-ով կամ տարեկան շուրջ 10%-ով, գինեգործական արտադրանքի ճանաչելիության բարձրացման միջոցառումների միջոցով արտահանման ծավալները տարեկան ավելացնել 20%-ով, աջակցել գյուղատնտեսական նշանակության հողերի կոնսոլիդացմանն ու անասնաբուծության ճյուղում իրականացվող ներդրումային ծրագրերին՝ արդյունքում նվազեցնել հողերի չօգտագործման մակարդակը և նպաստել հանրապետությունում առնվազն 5 խոշոր և արդիական անասնաբուծական համալիրների ստեղծմանը:

Հայաստանի Հանրապետության տնտեսական քաղաքականության առաջնահերթություններից է նաև արտահանման շուկաների դիվերսիֆիկացումը, արտահանման խթանման ապահովումն ու զարգացումը, միջազգային շուկաներում տարատեսակ տեղական արտադրանքների ներկայացվածությունը:

8. ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում արդարադատության ոլորտում շարունակաբար իրականացվելու է պետական քաղաքականությունը, մասնավորապես՝ հարկադիր կատարման, քրեակատարողական, պրոբացիայի, սնանկության, փաստաբանության, արբիտրաժի և հաշտարարության, նոտարական

գործունեության, քաղաքացիական կացության ակտերի պետական գրանցման, իրավաբանական անձանց պետական գրանցման և հաշվառման, անհատ ձեռնարկատերերի հաշվառման, զանգվածային լրատվության միջոցների հաշվառման, անձնական տվյալների պաշտպանության, շարժական գույքի նկատմամբ ապահովված իրավունքների գրանցման, իրավական փորձաքննության, միջազգային իրավական փոխօգնության, հակակոռուպցիոն և պետական ծառայությունների մատուցման միասնական գրասենյակների գործունեության ոլորտներում:

Մասնավորապես, միջնաժամկետ հատվածում դատաիրավական ոլորտում աշխատանքներն ուղղված են լինելու էլեկտրոնային արդարադատության, անցումային արդարադատության գործիքակազմի կիրառման, ժողովրդավարական ինստիտուտների (մասնավորապես՝ սահմանադրական, ընտրական) և դատական համակարգի բարեփոխումների, քրեաիրավական, քաղաքացիական և քաղաքացիական դատավարության, վարչական և վարչական դատավարության, սնանկության, վեճերի լուծման այլընտրանքային եղանակների, փաստաբանության, հարկադիր կատարման, նոտարիատի և արդարադատության համակարգի ընդհանուր զարգացմանը:

Անցումային արդարադատության և սահմանադրական բարեփոխումների համատեքստում նախատեսվում է ապահովել նոր ձևավորվող Փաստահավաք հանձնաժողովի և դրա անդամների, ինչպես նաև Սահմանադրական բարեփոխումների խորհրդի, դրա քարտուղարության և մասնագիտական հանձնաժողովի կամ առանձին մասնագետների գործունեությունը՝ նոր Սահմանադրության նախագծի մշակումն իրագործելու համար: Դատական համակարգի բարեփոխումները ուղղված են լինելու դատական իշխանության անկախության գործիքակազմերի կատարելագործմանը, իսկ դատավարական ոլորտի բարեփոխումները՝ արդարադատության արդյունավետության բարձրացմանը:

Հակակոռուպցիոն բնագավառում իրականացվելու են հակակոռուպցիոն մարմինների գործունեության ապահովումը և գործիքակազմի (ներառյալ մարդկային ռեսուրսների) կատարելագործումը, վարչական կոռուպցիայի հաղթահարումը՝ ոլորտային կոռուպցիոն ռիսկերի վերհանման և դրանց նվազեցման, էլեկտրոնային ժողովրդավարության գործիքների շարունակական կատարելագործման միջոցով, Կոռուպցիայի կանխարգելման առկա գործիքակազմերի շարունակական կատարելագործումը, հանրային ծառայողի օրինավոր և բարեխիղճ կերպարի ձևավորումը, ազդարարման համակարգի շարունակական կատարելագործումը, հանրային կրթության և իրազեկման միջոցով կոռուպցիայի նկատմամբ ժխտողական վերաբերմունքի սերմանումը, պահանջատեր քաղաքացու ձևավորումը, կոռուպցիայի ընկալման համաթվի շարունակական աճը, մոնիթորինգի մեխանիզմների կատարելագործման արդյունքում՝ ժամանակավրեպ միջոցառումների արդիականացման միջոցով կոռուպցիայի դեմ պայքարի արդյունավետության բարձրացումը:

Մարդու իրավունքների պաշտպանության ոլորտում իրականացվելու են մասնավորապես՝ Մարդու իրավունքների պաշտպանվածության և մարդու ազատ ստեղծագործելու, արժանապատիվ ու երջանիկ ապրելու համար նպաստավոր պայմանների ստեղծում, բոլորի՝ օրենքի առջև հավասարության երաշխավորում, խտրականության դրսևորումների կանխում, ինչպես նաև հավասար իրավունքների իրագործում Ազգային փոքրամասնություններին պատկանող անձանց իրավունքների առավել արդյունավետ պաշտպանություն, օրենսդրական երաշխիքների ամրագրում, անվճար իրավաբանական օգնության տրամադրման շրջանակների ընդլայնում:

Քրեակատարողական և պրոբացիայի ոլորտում բարեփոխումների իրականացման հիմնական ուղենիշներն են Պրոբացիայի ծառայության կողմից արդյունավետ հաշտարարություն իրականացման ապահովումը, Պրոբացիայի ծառայության էլեկտրոնային հսկողության սարքավորումների ձեռքբերումը, քրեակատարողական հիմնարկներում պատժի կրման պայմանների բարելավումը, այդ թվում՝ շենքային

պայմանների բարելավումը և նոր քրեակատարողական հիմնարկի շինարարական աշխատանքները, խոցելի խմբերի ազատագրված պայմանների կարիքների լուծման ապահովումը, քրեակատարողական հիմնարկներում մասնագիտական կրթական ծրագրերի իրականացումը, ոլորտային աշխատողների ուսուցումն և վերապատրաստումը, սոցիալական պայմանների բարելավումը, քրեակատարողական հիմնարկների կառուցվածքային փոփոխությունների իրականացումը, ազատությունից զրկված անձանց և պրոբացիայի շահառուների զբաղվածության, կրթության, վերասոցիալականացման ապահովմանն ուղղված միջոցառումների իրականացումը, պատժի և վերահսկողության անհատական պլանավորումը, ազատությունից զրկված անչափահասների կրթություն ստանալու իրավունքի շարունակականության ապահովումը, ազատությունից զրկված անձանց համար հանրակրթության իրականացման շարունակականության ապահովում:

9. ԱՐՏԱՔԻՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Արտաքին գործերի նախարարությունը մշակում և իրականացնում է արտաքին գործերի, Արտաքին գործերի նախարարությունը մշակում և իրականացնում է արտաքին գործերի, դիվանագիտական ծառայության, միջազգային հարաբերություններում Հայաստանի Հանրապետության տեսակետների ներկայացման և հետաքրքրությունների առաջնդման, օտարերկրյա պետությունների հետ դիվանագիտական և հյուպատոսական հարաբերությունների իրականացման՝ այդ թվում Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց իրավունքների ու օրինական շահերի պաշտպանության, օտարերկրյա պետություններում, միջազգային կազմակերպություններում ներգրավման միջոցով Հայաստանի Հանրապետության առաջնահերթությունների սպասարկման, Հայաստանի Հանրապետության միջազգային իրավապայմանագրային հարաբերությունների, Հայաստանի Հանրապետության պետական արարողակարգային միջոցառումների ապահովման, պետական մարմիններին իրենց գործունեության համար արտաքին քաղաքականության վերաբերյալ անհրաժեշտ տեղեկատվությամբ ապահովման և վերապատրաստման ոլորտներում Կառավարության քաղաքականությունը:

Հայաստանի Հանրապետության արտաքին քաղաքականությունն ուղղված է Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխանության ու պետական շահերի պաշտպանությանը, Հայաստանի Հանրապետության շուրջ անվտանգային միջավայրի ձևավորմանը, տարածաշրջանային խաղաղության և կայունության հաստատմանը, գործընկերների հետ համագործակցության խթանմանը և հարաբերությունների կարգավորմանը, երկկողմ և բազմակողմ միջազգային հարթակներում գործունեության ծավալմանը, օտարերկրյա պետություններում Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց շահերի պաշտպանության ապահովմանը, միջազգային և տարածաշրջանային գործընթացներին Հայաստանի ներգրավվածության ավելացմանը, միջազգային կազմակերպություններում արտաքին քաղաքական, անվտանգային, սոցիալ-տնտեսական, մշակութային և այլ ոլորտներին առնչվող Հայաստանի Հանրապետության հետաքրքրությունների առաջնդմանը:

10. ՖԻՆԱՆՍՆԵՐ

Առաջիկա տարիներին ֆինանսների ոլորտում հիմնական նպատակը լինելու է հանրային ֆինանսների կառավարման բնագավառում ՀՀ կառավարության միասնական պետական քաղաքականության մշակումը, համակարգումը և մոնիտորինգի ապահովումը, մասնավորապես.

- հարկաբյուջետային քաղաքականության մշակումը և իրականացման ապահովումը, ներառյալ՝ բյուջետային գործընթացի և հանրային ներդրումների կառավարումը, բյուջետային ծրագրերի գնահատումը, հանրային հատվածի ֆինանսական ոլորտի մասնագետների շարունակական վերապատրաստումը,
- պետական ֆինանսների և պետական պարտքի արդյունավետ կառավարումը, որի նպատակն է ՀՀ կառավարության ֆինանսական կարիքների բավարարման մշտական հնարավորության ապահովումը՝ երկարաժամկետ հատվածում նվազեցնելով պարտքի սպասարկման մեծությունը, որի արդյունքում կապահովվի ՀՀ կառավարության պարտքի օպտիմալ կառուցվածքի ձևավորումը՝ հաշվի առնելով պոտենցիալ ռիսկերը,
- պետական գնումների արդյունավետության բարձրացմանն ուղղված շարունակական բարեփոխումների իրականացումը, ապահովելով հանրային միջոցների ծախսման արդյունավետությունը և կոռուպցիոն ռիսկերի նվազեցումը:

11. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Պաշտպանության ոլորտն իր մեջ ընդգրկում է ՀՀ զինված ուժերի ռազմավարական ծավալումն ապահովող մարտական պատրաստականության պահպանման, արտաքին թշնամուց ՀՀ պետական սահմանների պաշտպանության ապահովման, արդիական պահանջներին համապատասխանող ճկուն և ժամանակակից ռազմական առողջապահական համակարգի ապահովման, զինված ուժերի պատրաստության մակարդակի բարձրացման, միջազգային կայուն և բազմակողմ ռազմաքաղաքական հարաբերությունների ամրապնդման շրջանակներում իրականացվող միջոցառումները (հույժ գաղտնի):

12. ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգությունը պետության և հասարակության այնպիսի կացություն է, երբ ապահովված է անձի, հասարակության և պետության անվտանգությունը, երկրի տարածքային ամբողջականությունը, ինքնիշխանությունը, սահմանադրական կարգը, տնտեսության բնականոն զարգացումը, հասարակության նյութական և հոգևոր արժեքների, քաղաքացիների իրավունքների և ազատությունների, շրջակա միջավայրի պաշտպանությունը ներքին և արտաքին սպառնալիքներից:

Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության ծառայության նպատակներն են հետախուզական գործունեությունը, հակահետախուզական գործունեությունը, ռազմական հակահետախուզական գործունեությունը, պետական սահմանի պահպանությունը և պայքարը հանցագործությունների դեմ: Այս առումով վերջնական արդյունքներն են ՀՀ ազգային անվտանգության սպառնալիքների մասին տեղեկությունների ստացումը և կանխարգելիչ միջոցառումների անցկացումը, օտարերկրյա պետությունների հատուկ ծառայությունների և այլ կազմակերպությունների, ինչպես նաև առանձին անձանց հետախուզական գործունեության բացահայտումը, կանխումը և խափանումը, օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների շնորհիվ հանցագործությունների բացահայտումը, կանխումը և խափանումը, ՀՀ պետական սահմանի անձեռնմխելիության ապահովումը, սահմանախախտումների կանխումը և խափանումը:

13. ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ պետական պահպանության ծառայությունը գործում է ՀՀ օրենսդրական դաշտի պահանջների

սահմաններում՝ օրինականության, մարդու և քաղաքացու իրավունքներն ու ազատությունները, պատիվն ու արժանապատվությունը հարգելու, մարդասիրության, անընդհատության, քաղաքական չեզոքության, կենտրոնացված դեկլարման, գործունեության բացահայտ և գաղտնի մեթոդների ու միջոցների կիրառման համակցության սկզբունքներով:

ՀՀ պետական պահպանության ծառայության նպատակները և թիրախները շարունակում են մնալ՝ պետական պահպանության օբյեկտների անվտանգության ապահովումը և այդ նպատակով իրականացվելիք միջոցառումների համալիր կազմակերպումը, պահպանվող օբյեկտներին սպառնացող վտանգների կանխատեսումն ու կանխարգելումը, ինչպես նաև բոլոր տեսակի իրավախախտումների բացառումը:

14. ԱՐՏԱՔԻՆ ՀԵՏԱԽՈՒՂՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանի Հանրապետության արտաքին հետախուզության ծառայությունն է Հայաստանի Հանրապետությանն ու հասարակությանը սպառնացող արտաքին վտանգների կանխատեսումը, կանխարգելումը, հակազդումը ու պաշտպանությունը՝ քաղաքական որոշումներ կայացնողներին վստահելի, արժանահավատ և կիրարկելի հետախուզական տեղեկությունների տրամադրման ու հատուկ միջոցառումների իրականացման նպատակով:

Հայաստանի Հանրապետության արտաքին հետախուզության ծառայությունն իրականացնում է Հայաստանի Հանրապետության զարգացման համար անհրաժեշտ քաղաքական, ռազմական, տնտեսական, բնապահպանական բնույթի արտաքին հետախուզական տեղեկությունների հավաքումն ու վերլուծությունը, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության կենսական շահերին սպառնացող արտաքին վտանգները խափանող գործողություններ:

15. ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐ

ՀՀ ներքին գործերի նախարարությունը ներառում է երեք ենթակա խոշոր ծառայություններ՝ ոստիկանություն, փրկարար ծառայություն, միգրացիայի և քաղաքացիության ծառայություն:

ՀՀ ներքին գործերի նախարարության ոստիկանության կարևորագույն հայեցակարգային խնդիրը, ոստիկանությունում մեկնարկած բարեփոխումների նպատակը ժամանակակից մարտահրավերներին դիմակայող, մասնագիտացված ու տեխնիկապես հագեցած, բարեվարք և հարգանքի արժանի ոստիկանության վերափոխումն ու ժողովրդավարական իրավակարգին բնորոշ նոր ոստիկանի կերպարի ստեղծումն է:

Նշված նպատակադրումների իրականացմանն ուղղված միջոցառումները, որոնք ներառված են ոստիկանության բարեփոխումների ռազմավարությունում, հանդիսանալու են ոստիկանության գործունեության ոլորտում առաջիկա տարիներին նախատեսվող բոլոր բարեփոխումների հիմքը:

Վերաիմաստավորվել են քրեական և համայնքային ոստիկանության տարածքային մարմինների կազմակերպական ձևն ու գործառույթները:

Պարեկային ծառայությունում կին ծառայողների թվաքանակը նախատեսվում է հասնել 30 տոկոսի՝ կարևորելով ոստիկանությունում գենդերային հավասարության ապահովման խնդիրը, որի նպատակով անցկացվում են կին ծառայողների թիրախային ընդունելություններ:

Ձևավորվել է մեկ միասնական կրթահամալիրը, որի նպատակն է կրթահամալիրի կրթական ծրագրերի իրականացումը նպատակաուղղել ոստիկանության գվարդիայի, պարեկային ծառայության, քրեական

ոստիկանության, համայնքային ոստիկանության, փրկարար ծառայության և ճգնաժամային կառավարման կենտրոնի կադրային պահանջարկը բավարարելուն, սկսած նշված համակարգեր առաջին անգամ ծառայության անցնելուց, մինչև ծառայողների մասնագիտական պատրաստվածության բարձրացում:

16. ՊԵՏԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ

Հարկային և մաքսային ծառայությունների գծով վարվող քաղաքականության նպատակներից են՝

- Մատուցվող ծառայությունների որակի բարելավումն ու ծառայությունների շրջանակի ընդլայնումը, վարչարարության և ընթացակարգերի պարզեցումը, հարկային և մաքսային կարգապահության բարելավման ծրագրերի իրականացումը, արդյունավետ ու թիրախային հսկողությունը: Հարկային և մաքսային վարչարարության արդյունավետության տեսանկյունից կարևոր է իրազեկման և սպասարկման որակյալ ծառայությունների մատուցումը, վարչարարական կարողությունների ընդլայնումը, էլեկտրոնային և թվային գործիքակազմի ներդրումն ու կատարելագործումը, որոնք իրենց հերթին կնպաստեն հարկային և մաքսային կարգապահության մակարդակի բարձրացմանը, հետևաբար՝ պետական բյուջեի հարկային եկամուտների և պետական տուրքերի ապահովման կայունությանը:
- Հարկային և մաքսային ծառայությունների համար անհրաժեշտ նյութատեխնիկական բազայով ապահովումը նպաստում է ՊԵԿ բնականոն գործունեության անխափան ընթացքին և որակյալ ծառայությունների մատուցմանը, հարկային և մաքսային վարչարարության արդյունավետության բարձրացմանը,
- Փորձաքննության ծառայությունները հնարավորություն են ընձեռնում ապրանքների ճշգրիտ դասակարգման, ինչն ապահովում է հսկողության օբյեկտիվությունը և արդյունավետությունը, նպաստում հարկային և մաքսային պարտավորությունների կատարումից խուսափման դեպքերի կանխարգելմանը,
- Յուրաքանչյուր տարի հարկային և մաքսային ծառայողները վերապատրաստվում են: ՊԵԿ-ի առջև դրված խնդիրների արդյունավետ իրագործման տեսանկյունից կարևոր է անձնակազմի մասնագիտական կարողությունների պարբերաբար բարելավումը, թիրախային և արդիական ծրագրերով մասնագիտական որակավորման բարձրացումը,
- ՀՀ ՊԵԿ-ի նոր շենքերի և շինությունների շինարարությունը (նախագծումը) նպաստում է համակարգի գործունեության արդյունավետությանը, բարելավում է աշխատակիցների աշխատանքային պայմանները: Իր կարևոր դերն ունի սահմանային անցակետերում վերափոխված շենքային պայմանների բարելավումը և տեխնիկական հագեցվածության ապահովումը, ինչը հնարավորություն կտա արդյունավետ մաքսային հսկողության՝ ի շնորհիվ կենտրոնացված կառավարման և թիրախավորման գործիքների, մաքսային վարչարարության պարզեցմամբ կնպաստի սահմանափակ գործընթացի դյուրինացմանն ու այդ մասով պահանջվող ժամանակի կրճատմանը: Մեղրիի անցակետի արդիականացման շրջանակներում մաքսային հսկողության ժամանակակից ընթացակարգերի ներդրման միջոցով կապահովվի սահմանափակ դյուրինացված ու, միաժամանակ, վերահսկելի գործընթացը, կընդլայնվի միջպետական տնտեսական համագործակցությունը: Բացի այդ, նախատեսվում է Սյունիքի մարզում և Երևան քաղաքում կառուցել նոր մաքսային և լոգիստիկ կենտրոններ:

17. ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ԿԱԴԱՍՏՐ

Անշարժ գույքի ոլորտում իրականացվում է գույքի նկատմամբ իրավունքների և սահմանափակումների պետական գրանցումը, գույքի և դրա նկատմամբ իրավունքների և սահմանափակումների մասին տեղեկատվության տրամադրումը, գեոդեզիայի և քարտեզագրության բնագավառում՝ պետական կառավարման և նորմատիվ տեխնիկական փաստաթղթերի մշակման աշխատանքների, գեոդեզիական և քարտեզագրական գործունեության վերահսկողության, պետական նշանակության գեոդեզիական և քարտեզագրական աշխատանքների, ՀՀ և Երկրագնդի մնացած տարածքների գեոդեզիական, տեղագրական և քարտեզագրական տվյալների բանկի կառավարման իրականացում, գեոդեզիական և քարտեզագրական գործունեության սուբյեկտներին ամբողջական տեղեկությունների տրամադրում իրենց առնչվող տարածքների գեոդեզիական և քարտեզագրական ուսումնասիրվածության մասին:

Հասարակության տեղեկատվական պահանջները բավարարելու նպատակով կոմիտեն 2026-2028 թվականներին կփորձի անցնելու առցանց ծառայությունների հիմնականում ինքնաշխատ համակարգի՝ հրաժարվելով թղթային փաստաթղթաշրջանառությունից: Համակարգում առկա կոռուպցիոն ռիսկերը նվազեցնելու նպատակով կիրականացվեն կառուցվածքային բարեփոխումներ, որի ռազմավարական նպատակները և գերակա վերջնական արդյունքներն առցանց, ինքնաշխատ, անթույլ լիցենզիայի գույքի կադաստրի ստեղծումն է: Նախատեսվում է իրականացնել թվային արխիվի ամբողջականացում և ընթերցելիության բաժրացում:

Անշարժ գույքի շուկայի բարելավման և զարգացման նպատակով անշարժ գույքի գործակալների (բրոքերների) գործունեությունը կարգավորող ոլորտի օրենսդրական դաշտի ձևավորումից բխող ոլորտին անհրաժեշտ գործիքակազմի ներդրում՝ ծրագրային ապահովում անշարժ գույքի գործակալների համար տեղեկատվական բազային համակարգի ստեղծում, ավտոմատացված համակարգի ներդրում:

Աշխատանքները շարունակվում են նաև հանրապետության հասցեների վերջնական բազան ամբողջական և ավարտուն տեսքի բերելու ուղղությամբ:

Ռազմավարության պահանջների խթանումը գեոդեզիական, քարտեզագրական և երկրատեղեկատվական համակարգի հիման վրա ՀՀ ինտեգրված, միասնական կադաստրի ստեղծումն է, որի կապակցությամբ աշխատանքները շարունակվում է:

18. ՀՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄ

Վարչապետի աշխատակազմի ռազմավարական նպատակն է կառավարության, վարչապետի և փոխվարչապետների գործունեության աջակցությունը՝ ՀՀ կառավարության և վարչապետի որոշումների ու հանձնարարականների կատարման վերահսկողության ապահովումը, աշխատակազմին վերապահված լիազորությունների լիարժեք և արդյունավետ իրականացումը, քաղաքացիական իրավահարաբերություններին նրա մասնակցությունը՝ աշխատակազմի խնդիրների և գործառույթների անվերապահորեն կատարման, դրանց կատարման արդյունավետության բարձրացման և աշխատանքների կատարման կանոնակարգերի կատարելագործման ճանապարհով:

Վարչապետի աշխատակազմի կողմից իրականացվում է՝ ՀՀ կառավարությանը ենթակա տեսչական մարմինների գործունեության ապահովման համար անհրաժեշտ հաշվապահական հաշվառման, գնումների կազմակերպման, անձնակազմի կառավարման և կազմակերպատնտեսական, տեսչական մարմնի բյուջեի, ինչպես նաև տեսչական մարմնի կողմից ստուգումների տարեկան ծրագրով չնախատեսված ստուգումների անցկացման հետ կապված կազմակերպչական բնույթի գործառույթները:

Վարչապետի աշխատակազմի գործունեության գծով վարվող քաղաքականության նպատակներից են՝

- Քաղաքական կյանքում հասարակության ընդգրկվածության ապահովման նպատակով աշխատակազմի կողմից իրականացվող ծրագրերի և միջոցառումների շրջանակներում հասարակական կազմակերպություններին աջակցություն, այդ թվում՝ թվով 12 ազգային փոքրամասնությունների հասարակական կազմակերպություններին, որոնք իրականացնում են՝ կրթական, մշակութային միջոցառումներ, տոնախմբություններ, զանազան քննարկումներ,
- Քաղաքացիական ծառայության բնագավառում պետական քաղաքականության իրականացման ապահովում, մասնավորապես քաղաքացիական ծառայողների վերապատրաստման իրականացում՝ պետական համակարգում պատրաստված և մրցունակ մասնագետներ ունենալու համար,
- Մաքսային միությանը և Միասնական տնտեսական տարածությանը Հայաստանի Հանրապետության անդամակցության շրջանակում միասնական տեղեկատվական տարածության և ինտեգրացված տեղեկատվական համակարգերի պահպանման, արդիականացման և զարգացմանն աջակցություն,
- Մեծ կարևորություն տալով Ազգային ինքնության պահպանմանը՝ տոների և հիշատակի օրերին նվիրված միջոցառումների անցկացման ապահովում,
- Միջազգային դատարաններում, միջազգային արբիտրաժներում և այլ միջազգային ասոցիացիաներում ՀՀ շահերի ներկայացման և պաշտպանության, դրանց կողմից ընդունված վճիռների և որոշումների կատարման ապահովման գործընթացում Արբիտրաժային և այլ վեճերի շրջանակներում ՀՀ շահերը ներկայացնելու և պաշտպանելու համար փաստաբանական, իրավաբանական, փորձագիտական ծառայությունների, վեճը լուծող հաշտարարի ծառայությունների, ՀՀ շահերից բխող խորհրդատվական բնույթի ծառայությունների ձեռքբերման, ինչպես նաև Միջազգային արբիտրաժային տրիբունալի կամ օտարերկրյա ներպետական դատարանի ծախսերի վճարման ապահովում:

ՀՀ կառավարությունը կարևորում է Հայաստան-Սփյուռք գործակցության զարգացումը, որը նպատակաուղղված է լինելու հայ ինքնության պահպանմանը, հայրենադարձությանն ու Հայաստանում սփյուռքահայերի ինտեգրմանը, սփյուռքի մարդկային ներուժի վերհանմանն ու քարտեզագրմանը, աշխարհասփյուռ հայության մարդկային, մտավոր, տնտեսական ներուժի՝ հայրենիքի կայուն զարգացման նպատակի շուրջ համախմբմանը:

Հայաստան-Սփյուռք գործակցության զարգացման համար կարևորվում է ամուր կապերի հաստատումը՝ սփյուռքի հետ գործընկերության, ծրագրերի և միջոցառումների շնորհիվ:

Այսօր սփյուռքում հայության առջև ծառացած հիմնական մարտահրավերներից մեկը հայ երիտասարդների մեջ ազգային ինքնության պահպանումն է, նրանց ընդգրկմամբ համահայկական միասնական օրակարգի ձևավորումը:

Հայաստան-Սփյուռք կապերի ընդլայնման և բարելավման համատեքստում անհրաժեշտ է խթանել համայնքային կառույցների գործունեությունը, դրանցում սփյուռքահայ երիտասարդների ներգրավվածությունը:

Համահայկական օրակարգերի ստեղծման հարցում կենսական է համայնքային գործիչների պատրաստումը՝ նրանցում առաջնորդի, համայնքների ղեկավարման կարողությունների և հմտությունների զարգացումը:

Հայաստան-Սփյուռք գործակցության համատեքստում կարևորվում է սփյուռքի մասնագիտական ներուժի ներգրավումը Հայաստանի ինստիտուցիոնալ զարգացմանն ու հզորացմանը, որը կնպաստի նաև մասնագիտական հայրենադարձությանը:

Հայաստանի Հանրապետության պետական քաղաքականության առաջնահերթություններից է հանդիսանում հայրենադարձության խթանումը, որը լուծում է պետության առջև ծառացած անվտանգային, տարածքային համաչափ զարգացման, տնտեսական առաջադիմության, ժողովրդագրական, ազգային ինքնության պահպանման, համազգային ներուժի համախմբման և այլ

ռազմավարական խնդիրներ: Այս համատեքստում կարևորվում է Հայրենիք տեղափոխվող սփյուռքահայերի համար արդյունավետ ինտեգրման կազմակերպումը:

19. ՌԱԴԻՈ ԵՎ ՀԵՌՈՒՍՏԱՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐԻ ՀԵՌԱՐՁԱԿՈՒՄ

Հանրային հեռարձակողի խորհուրդը հանդիսանում է «Հայաստանի հանրային հեռուստաընկերություն», «Հայաստանի հանրային ռադիոընկերություն» և «Հոգևոր-մշակութային հանրային հեռուստաընկերություն» փակ բաժնետիրական ընկերությունների կառավարման մարմինը:

Հանրային հեռարձակման ռազմավարական նպատակն է ստեղծել և տարածել հանրային նշանակության վստահելի տեսալսողական (մեդիա) բովանդակություն, որը նպաստում է գիտակից և տեղեկացված հասարակության ձևավորմանը, աջակցում է երկրի անվտանգությանը, տնտեսական առաջընթացին, սոցիալական արդարության հաստատմանը, մարդու հիմնարար իրավունքների պաշտպանությանը և քաղաքացիների կյանքի բարելավմանը:

20. ՔԱՂԱՔԱՇԻՆՈՒԹՅՈՒՆ

Քաղաքաշինության ոլորտում իրականացվող ծախսային գերակայությունները ուղղված են մարդու կենսագործունեության համար բարենպաստ տարածական միջավայրի ստեղծմանը: Ոլորտում առաջնահերթ ռազմավարական նպատակներից են՝

- միջազգային և եվրոպական ստանդարտներին ներդաշնակ շինարարական նորմերի, տեխնիկական կանոնակարգերի, ստանդարտների, շինարարական նորմերի կանոնների հավաքածուների և այլ նորմատիվ փաստաթղթերի մշակումն ու բազայի ընդլայնումը՝ նպատակ ունենալով խթանել տեխնոլոգիաների զարգացմանը, ինչպես նաև նախագծային և շինարարական աշխատանքների որակի բարձրացմանն ու անվտանգության պահանջների ապահովմանը,
- քաղաքաշինական քաղաքականության բարեփոխումների հետևողական իրականացումը՝ բնակավայրերի կառուցապատմանն ու տարածական զարգացմանն առնչվող հիմնախնդիրների կարգավորման ուղղությամբ, երկրի կայուն տարածական զարգացման ռազմավարության մշակումն ու իրագործումը, սոցիալ-տնտեսական գործոնների, ինժեներատեխնիկական, ինժեներատրանսպորտային, բնական պայմանների ու պաշարների, էկոլոգիական իրավիճակի, մշակութային ժառանգության, աշխարհագրական ու տարածաշրջանային այլ առանձնահատկությունների հաշվառմամբ,
- քաղաքաշինության բնագավառում պետական ծրագրերի իրականացման ապահովումը, որը միտված կլինի անբավարար տեխնիկական վիճակում գտնվող բնակֆոնդի փոխարեն նոր բնակելի ֆոնդի շարունակական ձևավորմանը:

21. ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ վիճակագրական կոմիտեն ՀՀ պաշտոնական վիճակագրության գլխավոր արտադրողն է և համակարգում է ազգային վիճակագրական համակարգում պաշտոնական վիճակագրության մշակմանը, արտադրությանը և տարածմանն ուղղված ողջ գործունեությունը, բացառությամբ ՀՀ կենտրոնական բանկի:

Պաշտոնական վիճակագրությունը հնարավորության սահմաններում առավելագույնս ճշգրիտ, ոչ հակասական, արժանահավատորեն արտացոլում է առկա իրողությունը և աղբյուրների, մեթոդների ու ընթացակարգերի ընտրության հարցերում հիմնվում է գիտական չափանիշների վրա:

Արմատատի տվյալները միտված են նպաստելու ամուր ժողովրդավարություն և գործունակ տնտեսություն կառուցելու ու հանրային կյանքում տեղի ունեցող փոփոխություններին հանրությանն իրազեկելու ջանքերին:

Ոլորտի քաղաքականության հիմնական թիրախն է՝ ազգային պաշտոնական վիճակագրության արտադրություն և տարածում՝ միջազգային վիճակագրական ստանդարտների (ներառյալ՝ Արժույթի միջազգային հիմնադրամի Տվյալների տարածման հատուկ ստանդարտը) պահանջներին համապատասխան:

22. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՅԼ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

22.1. ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄ

Հանրապետության նախագահի աշխատակազմի միջնաժամկետ նպատակներն են.

- Հանրության կողմից Հանրապետության նախագահի և նրա աշխատակազմի գործառույթների հստակ ընկալում, հանրության վստահության ձեռք բերում և ամրապնդում,
- Նոր գաղափարներ գեներացնող և ռազմավարական ծրագրեր մշակող լոկոմոտիվի դերի ստանձնում և այդ դերի ճանաչելիություն հանրության կողմից,
- ՀՀ-ի և սփյուռքի, ՀՀ-ի և այլ երկրների միջև առանձնահատուկ կամուրջի դերի ստանձնում և այդ դերի ճանաչելիություն հանրության կողմից:

22.2. ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Հայաստանի Հանրապետությունը խորհրդարանական կառավարման երկիր է, և Ազգային ժողովը ոչ միայն ժողովրդի ներկայացուցչական մարմինն ու Հայաստանի Հանրապետության օրենսդիր իշխանությունն է, այլև օժտված է իրականացնելու սահմանադրությամբ իրեն վերապահված գործադիր իշխանության գործունեության վերահսկողական գործառույթ: Որպես լեգիտիմ և ժողովրդավար խորհրդարան՝ Ազգային ժողովը ձգտում է հնարավորինս բաց և թափանցիկ լինել հանրության առջև՝ ապահովելով ՀՀ-ում արդյունավետ օրենսդրական դաշտ:

ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմն իր կառուցվածքով և գործառույթներով ՀՀ օրենսդրությանը համապատասխան իրականացնում է ՀՀ Ազգային ժողովի և նրա մարմինների լիազորությունների ու գործառույթների իրականացմանն ուղղված մասնագիտական սպասարկումը, այդ թվում՝ Ազգային ժողովի քննարկմանը ներկայացվող նախագծերի կամ այլ փաստաթղթերի ձևակերպմանն ուղղված մասնագիտական աջակցությունը, ինչպես նաև նյութատեխնիկական ապահովումը:

22.3. ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹՅՈՒՆ

Կոռուպցիայի և կազմակերպված հանցագործության դեմ պայքարի ոլորտում ՀՀ դատախազության կողմից միջնաժամկետ ժամանակահատվածում նախատեսվում է իրականացնել մի շարք միջոցառումներ.

- կոռուպցիոն բնույթի և կազմակերպված հանցագործությունները ժամանակին հայտնաբերելու և բացահայտելու հարցում այլ իրավապահ մարմինների հետ համագործակցությունը խորացնելու ուղղությամբ,
- կոռուպցիոն երևույթների ծագման, դրանց պատճառների և նպաստող պայմանների, օրենսդրական թերի կարգավորումների հայտնաբերման ուղղությամբ,
- կոռուպցիայի դեմ պայքարի ոլորտում գործունեություն իրականացնող մարմինների և հասարակական կազմակերպությունների հետ ակտիվ համագործակցության ուղղությամբ,
- ՀՀ հակակոռուպցիոն ռազմավարության և Հայաստանի Հանրապետությունում կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարի արդյունավետության բարձրացման ազգային ծրագրով նախատեսված միջոցառումների իրականացման ուղղությամբ,

Պատիժների և հարկադրանքի այլ միջոցների կիրառման օրինականության նկատմամբ հսկողության ոլորտում ՀՀ դատախազության կողմից.

- շարունակվելու են միջոցներ ձեռնարկվել՝ ուղղված ազատագրկման վայրերում կոռուպցիոն երևույթների հայտնաբերմանը և մեղավոր անձանց պատասխանատվության ենթարկելուն,
- ուժեղացվելու է հսկողությունը ազատագրկման վայրերում պահվող անձանց հիմնարար իրավունքներն ապահովելու նկատմամբ,
- պարբերաբար ուսումնասիրվելու և ամփոփվելու է պատիժների ու հարկադրանքի այլ միջոցների կիրառման օրինականության ոլորտում դատախազական հսկողության պրակտիկան:

Դատարանում մեղադրանքի պաշտպանության և վճիռների, դատավճիռների և որոշումների բողոքարկման ոլորտում ՀՀ դատախազության կողմից.

- բարձրացվելու է դատարանում մեղադրանքի պաշտպանության որակը,
- ապահովվելու է մեղադրանքի պաշտպանության գործառույթի ինքնուրույնությունը և ակտիվությունը՝ մինչդատական վարույթից դրա անբաժանելիությունը չափավոր բացառելու միջոցով,
- վեր են հանվելու մեղադրանքի պաշտպանության և դատական ակտերի բողոքարկման գործառույթների իրականացման հետ կապված իրավակարգավորման խնդիրները,
- ապահովվելու է գործի ելքի վրա ազդող դատավարական գործողությունների՝ մեղադրանքը փոփոխելու և մեղադրանքից հրաժարվելու լիազորությունների օրինականությունը,
- ուժեղացվելու է վերահսկողությունը դատական ակտերի բողոքարկման ոլորտում:

Պետական շահերի պաշտպանության ոլորտում ՀՀ դատախազության կողմից.

- ակտիվացվելու է պետության գույքային և ոչ գույքային շահերի և հանցագործությամբ պետությանը ուղղակի պատճառված գույքային վնասի հատուցման հայց հարուցելու համար անհրաժեշտ ուսումնասիրությունների կատարման պրակտիկան,
- բարձրացվելու է դատախազության տարածքային ստորաբաժանումների կողմից պետությանը պատճառված վնասի հատուցման ուղղությամբ ձեռնարկվող միջոցառումների արդյունավետությունը:

Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման ոլորտում ՀՀ դատախազության կողմից.

- ապօրինի ծագում ունեցող գույքի առկայության, դրա ծավալների և շահագրգիռ անձանց շրջանակի վերաբերյալ տվյալներ ձեռք բերելու նպատակով իրականացվելու են հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրություններ,
- ուսումնասիրության արդյունքներով դիմումներ են ներկայացվելու առաջին ատյանի դատարան՝ հայցի նախնական ապահովման միջոցներ, ինչպես նաև ապացույցների նախնական ապահովում կիրառելու մասին,
- ներկայացրած նյութերի և հավաքված ապացույցների հիման վրա կազմվելու են ուսումնասիրության արդյունքների վերաբերյալ եզրակացություններ, հարուցվելու են գույքի քաղաքացիական բռնագանձման հայցեր, կնքվելու են հաշտության համաձայնություններ,
- նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներ ի հայտ գալու դեպքում, դատական ակտի վերանայման բոլոր նախապատրաստելու և ներկայացնելու նպատակով վերսկսվելու են ավարտված ուսումնասիրությունները:

22.4. ՔՆՆՀԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ՀՀ քննչական կոմիտեն՝ որպես նախաքննություն իրականացնող մարմին պարտավոր է ձեռնարկել բոլոր միջոցառումները, որպեսզի քրեական օրենսգրքով չթույլատրված արարք կատարած յուրաքանչյուր ոք հայտնաբերվի և ենթարկվի պատասխանատվության: ՀՀ քննչական կոմիտեի քննիչները քրեական վարույթներով միջդատական վարույթի իրականացումը պատշաճ քննությունն ու դրա արդյունավետությունն ապահովելու նպատակով կատարում են օրենքով իրենց վերապահված բազմաթիվ քննչական գործողություններ՝ հարցաքննություններ, խուզարկություններ, զննություններ, առգրավումներ, անձանց կամ իրերի ճանաչումներ, քննչական փորձարարություններ, նշանակում են տարաբնույթ փորձաքննություններ և այլն: Գործունեության վերջնական արդյունքը՝ քննության բազմակողմանիության, լրիվության, օբյեկտիվության և արդյունավետության, մարդու և քաղաքացու իրավունքների, հիմնարար ազատությունների, անձնական անձեռնմխելիության և մյուս իրավունքների պաշտպանության ապահովումն է, ինչպես նաև նախաքննության ժամկետների անհարկի ձգձգումների բացառումը, պետությանը և քաղաքացիներին պատճառված վնասի վերականգնման ապահովումը, ՀՀ միջազգային պայմանագրերով նախատեսված քրեական գործերով իրավական օգնություն ցույց տալու հարցերի լուծումը, կոռուպցիոն երևույթների ծագման, դրանց պատճառների և նպաստող պայմանների բացահայտմանն ու դրանց կանխմանն ուղղված գործողությունների իրականացումը:

ՀՀ քննչական կոմիտեի կողմից իրականացվող գործունեության հիմնական նպատակն է քրեական վարույթներով միջդատական վարույթի իրականացումը, որի շրջանակներում կարող է անհրաժեշտություն առաջանալ նշանակել մի շարք փորձաքննություններ, դատավարական փաստաթղթերը ներկայացնել թարգմանության, իրավական օգնության համար կազմել և ուղարկել միջազգային հարցումներ՝ համապատասխան երկրի պաշտոնական լեզվով: Բացի այդ քննչական կոմիտեի գործունեության ընթացքում քննիչների վերապատրաստման և պատրաստման գործընթացն ապահովելու համար նրանց ներգրավվում են մի շարք դասընթացներում, համապատասխան վերապատրաստման ծրագրերում:

22.5. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

ՀՀ սահմանադրական դատարանը Հայաստանի Հանրապետության իրավակարգում ապահովելով Սահմանադրության գերակայությունը և անմիջական գործողությունը, որպես ռազմավարական

առաջնահերթ խնդիր Հայաստանի Հանրապետությունում իրականացնում է սահմանադրական արդարադատություն:

Հիմնական գերակա վերջնական արդյունքները, որոնց վրա գերատեսչությունը ձգտում է ներազդել, նրանց իրագործման ռազմավարությունով ՀՀ սահմանադրական դատարանը հետամուտ կլինի հետևյալ արդյունքներին, մասնավորապես՝

Օրենքով սահմանված կարգով որոշել օրենքների, Ազգային ժողովի որոշումների, այլ նորմատիվ ակտերի համապատասխանությունը Սահմանադրությանը, մինչև վավերացումը որոշել միջազգային պայմանագրերում ամրագրված պարտավորությունների համապատասխանությունը ՀՀ սահմանադրությանը, լուծել հանրաքվեների հետ կապված վեճերը:

22.6. ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆ

ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանը՝ որպես անկախ սահմանադրական ինստիտուտ, հետևում է պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու պաշտոնատար անձանց, իսկ օրենքով սահմանված դեպքերում՝ նաև կազմակերպությունների կողմից մարդու իրավունքների և ազատությունների պահպանմանը, նպաստում է խախտված իրավունքների և ազատությունների վերականգնմանը, իրավունքներին ու ազատություններին առնչվող նորմատիվ իրավական ակտերի կատարելագործմանը:

Մարդու իրավունքների պաշտպանի գործունեությունն ընդգրկում է հետևյալ հիմնական ուղղությունները.

- անհատական բողոքների և դիմումների քննարկում, մշտադիտարկման այցեր, դրանց արդյունքներով համակարգային խնդիրների վերհանում,
- մարդու իրավունքներին և ազատություններին վերաբերող նորմատիվ իրավական ակտերի նախագծերի վերաբերյալ իրավասու մարմին կարծիքների տրամադրում,
- մարդու իրավունքների ու ազատությունների ապահովմանն ուղղված օրենսդրական նախագծերի մշակում,
- Սահմանադրական դատարանում քննվող՝ Սահմանադրության 2-րդ գլխի դրույթներին հակասությանը վերաբերող դիմումների վերաբերյալ հատուկ կարծիքների ներկայացում,
- մարդու իրավունքների կրթությանն ու իրազեկմանն ուղղված շարունակական միջոցառումների անցկացում,
- մարդու իրավունքների մանդատ ունեցող միջազգային և տարածաշրջանային կազմակերպությունների հետ աշխատանք՝ միտված Հայաստանում մարդու իրավունքների պաշտպանության իրավիճակի ներկայացմանն ու բարելավմանը:

22.7. ԲԱՐՃՐԱԳՈՒՅՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Բարձրագույն դատական խորհուրդն անկախ պետական մարմին է, որը Սահմանադրությամբ և «ՀՀ դատական օրենսգրիք» ՀՀ սահմանադրական օրենքով սահմանված լիազորություններն իրականացնելու միջոցով երաշխավորում է դատարանների և դատավորների անկախությունը: Բարձրագույն դատական խորհրդի գլխավոր նպատակն է նախադրյալներ ստեղծել Հայաստանում ձևավորելու արդարադատության անկախության, անաչառության, մատչելիության, թափանցիկության, հաշվետվողականության և արդյունավետության նոր մշակույթ: Բարձրագույն դատական խորհրդի

կողմից որդեգրվել են փոխկապակցված ու փոխլրացնող ռազմավարական ուղղություններ, մոտեցումը համակարգային է, հատվածական կամ այսրոպեական լուծումները չեն կարող ակնկալվող արդյունքներն ապահովել: Հստակ առանձնացվում են ճգնաժամային և ֆունկցիոնալ կառավարման խնդիրներ:

Բարձրագույն դատական խորհրդի կողմից մշակված արդյունավետ արդարադատության արդյունավետության ռազմավարական առաջնահերթությունների շրջանակներում նախատեսվում են օրենսդրական և կազմակերպչական բնույթի այնպիսի քայլեր, ինչպիսիք են արդարադատության ծախսատարության կրճատումը, էլեկտրոնային արդարադատության փուլային ներդրումը, դատական գործերի կառավարման ժամանակակից թվայնացված համակարգի ներդրումը, արդարադատության համակարգային մշտադիտարկումը, դատական արխիվների և ընթացիկ գործերի ամբողջական թվայնացման համակարգի արմատավորումը, դատարանների շենքային ու նյութատեխնիկական պայմանների որակական բարելավումը, դատարանների ու դատավորների նյութական ու սոցիալական անկախության անհրաժեշտ ու բավարար երաշխիքների ապահովումը, դատավորների օպտիմալ ծանրաբեռնվածության ապահովումը:

22.8. ԿՈՌՈՒՊՑԻԱՅԻ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՄԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Միջնաժամկետ հատվածում Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի նպատակն է կոռուպցիայի կանխարգելման և բարեվարքության միասնական համակարգի արդյունավետ կիրառման ապահովումը: Այդ կապակցությամբ միջնաժամկետ հատվածում Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովը սահմանել է հետևյալ հիմնական թիրախները՝

- Օրենսդրական փոփոխությունների իրականացում, կանխարգելման գործող կառուցակարգերի կատարելագործում,
- Կոռուպցիայի կանխարգելման վերաբերյալ հանրային իրազեկման և կրթական ծրագրերի շարունակական իրականացում,
- Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի կարողությունների շարունակական զարգացում,
- Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի գործունեության հաշվետվողականության բարձրացում,
- Կոռուպցիայի կանխարգելման հիմնական գործիքների թվայնացում, արհեստական բանականության միջոցով տվյալների վերլուծություն:

22.9. ՄՐՑԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Մրցակցության պաշտպանության հանձնաժողովի հիմնական ռազմավարական նպատակներն են պաշտպանել և խրախուսել տնտեսական գործունեության ազատությունը, ապահովել բարեխիղճ մրցակցության համար անհրաժեշտ միջավայր, նպաստել ձեռնարկատիրության զարգացմանը և սպառողների շահերի պաշտպանությանը Հայաստանի Հանրապետությունում: Հանձնաժողովը տնտեսական մրցակցության իրավիճակը գնահատելու համար իրականացնում է 150 հատ ուսումնասիրություններ:

Հանձնաժողովը յուրաքանչյուր տարի իրականացնելու է լայն սպառում ունեցող պարենային և ոչ պարենային նշանակության ապրանքների և ծառայությունների 3 ոլորտի/ապրանքային շուկայի ուսումնասիրություն: Վերջիններիս նպատակն է բացահայտել ոլորտում մրցակցային իրավիճակը, տնտեսական մրցակցության հնարավոր կանխման, սահմանափակման, արգելման և (կամ)

սպառողների շահերի հնարավոր վնասման դեպքերը, մրցակցային իրավիճակի վրա ազդող այլ պայմանները: Ուսումնասիրության շրջանակում Հանձնաժողովը, ըստ անհրաժեշտության, հատկորոշում է ապրանքային շուկայի սահմանները, որոշում է ապրանքային շուկայի սուբյեկտների կազմը, ապրանքային շուկայի ծավալները, տնտեսավարող սուբյեկտների մասնաբաժինները, ապրանքային շուկայի կենտրոնացվածության աստիճանը, ուսումնասիրում է համապատասխան իրավական ակտերը, պարզում է ապրանքային շուկա մուտքի խոչընդոտների առկայությունը, ինչպես նաև ուսումնասիրում է ոլորտին կամ ապրանքային շուկային առնչվող այլ հանգամանքներ, որոնք կարող են ընդհանուր մրցակցային իրավիճակի, տնտեսական մրցակցության հնարավոր կանխման, սահմանափակման, արգելման և (կամ) սպառողների շահերի հնարավոր վնասման դեպքերի վերաբերյալ եզրահանգումներ կատարելու հնարավորություն տալ:

22.10. ՀԵՌՈՒՍԱՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՌԱԴԻՈՅԻ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Հեռուստատեսության և ռադիոյի հանձնաժողովը ապահովում է հեռարձակվող լրատվության միջոցների ազատությունը, անկախությունը և բազմազանությունը, վերահսկում է տեսալսողական մեդիաձառայություն մատուցողների, ցանցային և մուլտիպլեքս օպերատորների, ինչպես նաև տեսալսողական ծրագրերի դիստրիբյուտորների գործունեությունը:

ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում Հանձնաժողովի կողմից իրականացվելիք հիմնական գերակա ծախսային ուղղություններն են՝

- Տեսալսողական մեդիաձառայություն մատուցողների գործունեության վերահսկում և կարգավորում, ինչը կնպաստի ոլորտային նպատակների իրագործմանը,
- Հանրային մուլտիպլեքսում սլոթի օգտագործման և լսողական ծրագրի հաճախականության օգտագործման լիցենզավորման մրցույթների անցկացում, ներառյալ մարզային սփռման մրցույթների, ինչը տեղեկատվություն ստանալու ավելի լայն ընտրության հնարավորություն կտա սպառողներին, իսկ մարզերի բնակչությանը՝ մշտապես իրազեկ լինելու տեղական նորություններին և մարզերին առնչվող խնդիրներին,
- Մասնավոր մուլտիպլեքս օպերատորի գործունեության լիցենզավորման մրցույթի անցկացում, ինչը կնպաստի տեսալսողական ծրագրերի հեռարձակման թվայնացման համակարգի կայուն գործարկմանը, ինչպես նաև կապահովի նոր սուբյեկտների մուտքը տեսալսողական շուկա՝ նպաստելով մեդիաների միջև հավասարակշռված մրցակցային միջավայրի ստեղծմանը:

22.11. ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի աշխատանքներն ուղղված են ընտրական գործընթացների պատշաճ կազմակերպմանն ու անցկացմանը, դրանց բարելավմանն ու կատարելագործմանը, ընտրական իրավունքի և ընտրական գործընթացների վերաբերյալ ուսուցումների և դասընթացների կազմակերպմանը, դասավանդման նոր մեթոդաբանության, ուսուցման նոր հարթակների մշակմանն ու ներդրմանը և ընտրական գործընթացների վերաբերյալ հանրային իրազեկման ապահովմանն ու ընդլայնմանը:

Վերոգրյալի ապահովման համար իրականացվում են վերլուծություններ, ուսումնասիրություններ, կազմակերպվում են Հանձնաժողովի անդամների և Հանձնաժողովի աշխատակիցների

վերապատրաստումներ, անցկացվում են սեմինարներ, կոնֆերանսներ, ապահովվում են շփումներ շահագրգիռ մասնակիցների հետ:

Հանձնաժողովը համագործակցում է հասարակական կազմակերպությունների հետ՝ հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար ընտրական գործընթացներն առավել մատչելի դարձնելու ուղղությամբ:

Հաշվի առնելով, որ քաղաքացիների իրազեկումը առաջնային է Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի համար, Հանձնաժողովը միջոցներ է ձեռնարկելու իրազեկման աշխատանքները:

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի ծախսային գերակայություններն են՝ Հանձնաժողովի գործունեության ապահովումը, ընտրական ծրագրերի համակարգումը, մոնիտորինգի իրականացումը, ՀՀ Ազգային ժողովի, տեղական ինքնակառավարման մարմինների և Երևանի ավագանու ընտրությունների կազմակերպումն ու անցկացումը, ընտրական հանձնաժողովների անդամների մասնագիտական դասընթացների կազմակերպումը:

22.12. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Միջնաժամկետ հատվածում ևս շարունակվելու են աշխատանքները սակագնային քաղաքականության իրականացման ու կատարելագործման, էներգետիկայի բնագավառում իրականացվող ներդրումային ծրագրերի ուսումնասիրման, համապատասխան կազմակերպությունների կողմից կազմված և հրապարակված գնումների պլանների վերլուծության և շուկայի ազատականացման իրավական դաշտի կատարելագործման ուղղությամբ: Աշխատանքներ կտարվեն նաև էլեկտրաէներգետիկական շուկայի գործունեության մշտադիտարկման, հնարավոր խնդիրների վերհանման և դրանց լուծման ուղղությամբ: Արդյունքում կանխատեսվում է էլեկտրաէներգետիկական շուկայի մրցակցային հատվածի սպառողների կողմից սպառվող էլեկտրական էներգիայի մասնաբաժինը 2026 թվականին հասցնել շուրջ 41%-ի, «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ-ի և գազամատակարարման համակարգի ընկերությունների նկատմամբ իրականացվող խթանիչ սակագնային քաղաքականության արդյունքում կրճատել սակագների հաշվարկներում ներառվող ցանցում տեղի ունեցող կորուստները, աշխատողների թվաքանակը, նորոգման, նյութական և այլ ծախսերը, անհուսալի դեբիտորական պարտքերը:

Նախատեսվում է իրականացնել «Վեոլիա ջուր» ՓԲԸ-ի վարձակալության պայմանագրային հաշվետու տարվա համար խմելու ջրի մատակարարման և ջրահեռացման (կեղտաջրերի մաքրման) ծառայությունների մատուցման սակագների վերանայման (ճշգրտման) աշխատանքները, այդ թվում՝ խմելու ջրի ծավալների մոնիթորինգի իրականացման աշխատանքները:

Հանրային ծառայությունների կարգավորվող այլ բնագավառներում գործող անձանց կողմից սակագների սահմանման կամ վերանայման հայտի ներկայացման դեպքում կիրականացվեն համապատասխան սակագների վրա ազդող գործոնների վերլուծության և սակագների վերանայման աշխատանքները:

Բաժանորդների կողմից բարձրացված խնդիրների ուսումնասիրության արդյունքում՝ մատակարար-սպառող կարգավորվող իրավահարաբերությունների բարելավման նպատակով ևս ըստ անհրաժեշտության կրամշակվեն էլեկտրաէներգետիկական շուկայի բաշխման ցանցային կանոնները, էլեկտրաէներգետիկական մանրածախ շուկայի առևտրային կանոնները, բնական գազի մատակարարման և օգտագործման, ինչպես նաև խմելու ջրի մատակարարման և ջրահեռացման (կեղտաջրերի մաքրման) ծառայությունների մատուցման կանոնները:

Հանձնաժողովը շարունակելու է աշխատանքները էլեկտրոնային հաղորդակցության ենթակառուցվածքների և լայնաշերտ ինտերնետ հասանելիության ծառայությունների զարգացման ուղղությամբ, որոնցով պայմանավորված ակնկալվում է օպտիկամանրաթելային տեխնոլոգիայի հիման

վրա ինտերնետ ծառայությունների բաժանորդների թվաքանակի աճ՝ 5-10%, և լայնաշերտ ինտերնետ կապի հոսքերի աճ՝ 5-30% միջակայքերի սահմաններում:

Հանձնաժողովի կողմից 2025 թվականին իրականացված՝ ռադիոհաճախականային ռեսուրսների տրամադրման մրցութային գործընթացի արդյունքում տրամադրված 2300-2400ՄՀց ռադիոհաճախականությունների հատվածների օգտագործման թույլտվություններով սահմանված պարտավորությունների կատարմամբ «Վիվա Արմենիա» ՓԲԸ-ի կողմից 3-ից 7 տարվա ընթացքում՝ ըստ ժամանակացույցի, շարժական կապի լայնաշերտ 5G տեխնոլոգիայի ծառայությունների հասանելիությամբ (բացօթյա/outdoor ծածկույթ) կապահովվի հանրապետության քաղաքային յուրաքանչյուր բնակավայր՝ համապատասխան բնակավայրի վարչական (կադաստրային) տարածքի առնվազն 60%-ը, ներառյալ՝ «Ինժեներական քաղաքի», «Ակադեմիական քաղաքի», Զվարթնոց, Գյումրու և Կապանի օդանավակայանների, ՀՀ սահմանային բոլոր գործող և նոր կառուցվող մաքսակետերի տարածքները, ինչպես նաև հանրապետության ընդհանուր օգտագործման միջպետական նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհների (ներառյալ նոր կառուցվող) ընդհանուր երկարության 98%-ը կապահովվի լայնաշերտ ինտերնետային բացօթյա (outdoor) ծածկույթով (որից առնվազն 10%-ը՝ 5G տեխնոլոգիայով):

Զուգահեռաբար, ընթացքի մեջ են 2023 թվականին 700ՄՀց և 800ՄՀց ռադիոհաճախականությունների հատվածների մրցութային, ինչպես նաև լիցենզիոն գործընթացների շրջանակում՝ շարժական կապի օպերատորների նկատմամբ սահմանված պարտավորությունների կատարմանն ուղղված աշխատանքները, որոնց իրականացմամբ առաջիկա 2-3 տարիների ընթացքում՝

հանրապետության բնակավայրերում և միջպետական ավտոմոբիլային ճանապարհներին բոլոր 3 օպերատորների փոխադարձ ներթափանցելի 4G+(LTE Advanced) ծածկույթի հասանելիության ներկայիս ցուցանիշը 24,7%-ից կհասցվի առնվազն 80%-ի:

- Ընդհանուր օգտագործման միջպետական ավտոմոբիլային ճանապարհների առնվազն 80%-ում հասանելի կլինի նաև բոլոր 3 օպերատորների 4G+(LTE Advanced) տեխնոլոգիայի ծածկույթը,
- Երևան, Գյումրի, Վանաձոր, Կապան, Նոյեմբերյան, Իջևան, Դիլիջան, Ծաղկաձոր քաղաքներում, յուրաքանչյուր քաղաքի վարչական (կադաստրային) տարածքի ավելի քան 50 տոկոսում, ինչպես նաև Զվարթնոց, Գյումրու և Կապանի օդանավակայանների, ՀՀ սահմանային բոլոր գործող մաքսակետերի ամբողջ տարածքներում կապահովվի «Տելեկոմ Արմենիա» ԲԲԸ-ի շարժական լայնաշերտ կապի 5G տեխնոլոգիայի բացօթյա ծածկույթի հասանելիությամբ,
- ընդհանուր շուրջ 2 մլրդ ՀՀ դրամի կապիտալ ներդրումների իրականացմամբ հանրապետության պաշտպանունակության ամրապնդման նպատակով կընդլայնվեն շարժական կապի բոլոր 3 օպերատորների կապի ենթակառուցվածքները,
- օպտիկամանրաթելային հասանելիություն չունեցող 302 բնակավայրերում կապահովվի լարային օպտիկամանրաթելային և (կամ) դրան որակապես համարժեք անլար տեխնոլոգիայի ամրակցված լայնաշերտ կապ՝ այսինքն, արդյունքում նշված տեխնոլոգիայի լայնաշերտ ինտերնետ կապը հասանելի կլինի հանրապետության բոլոր բնակավայրերում:

22.13. ՊԵՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ պետական վերահսկողական ծառայության քաղաքականության հիմնական թիրախներից է՝ ՀՀ պետական միջոցների կառավարման, ձևավորման և օգտագործման արդյունավետության և օրինականության բարձրացումը:

ՀՀ պետական վերահսկողական ծառայության կողմից կատարվող աշխատանքների գերակայություններն են.

- պետական կառավարման համակարգի մարմիններում և պետական հիմնարկներում իրականացնում է ուսումնասիրություններ,
- Սահմանադրությամբ և օրենքներով ստեղծված, պետական կառավարման համակարգի մարմին չհանդիսացող մարմիններում իրականացնում է ուսումնասիրություններ պետական միջոցների կառավարման օրինականության վերահսկողության նպատակով,
- Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ իրավաբանական անձանց մոտ իրականացնում է ուսումնասիրություններ Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությունից ծագող և լիազոր մարմնի, ինչպես նաև կառավարման բարձրագույն և հսկողություն իրականացնող մարմնում Հայաստանի Հանրապետության ներկայացուցչի լիազորություններից բխող վերահսկողության իրականացման նպատակով,
- Հայաստանի Հանրապետությունից սուբսիդիա և դրամաշնորհի ստացած անձանց մոտ իրականացնում է ուսումնասիրություններ պետական միջոց տրամադրելու համար հիմք հանդիսացող տեղեկատվության արժանահավատության գնահատման նպատակով:

22.14. ՄԻՋՈՒԿԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

Կոմիտեի գործունեության հիմնական ուղղություններն են՝

- ատոմային էներգիայի օգտագործման ոլորտի միջուկային և ճառագայթային անվտանգության կարգավորում,
- իոնացնող և գեներացնող ճառագայթային աղբյուրներ պարունակող ախտորոշիչ սարքերի օգտագործմամբ գործունեության լիցենզավորում,
- միջուկային տեղակայնքների և միջուկային նյութերի ֆիզիկական պաշտպանություն՝ ՀՀ ազգային անվտանգության ծառայության հետ համատեղ,
- սահմանային անցակետերում միջուկային նյութերի և ճառագայթային աղբյուրների չարտոնված տեղափոխման հսկողություն՝ ՀՀ պետական եկամուտների կոմիտեի հետ համատեղ,
- բնակչության և ՀԱԷԿ-ի անձնակազմի պաշտպանություն միջուկային և ճառագայթային վթարների դեպքում, այդ թվում միջուկային տեղակայնքների հրդեհի առաջացման դեպքում՝ ՀՀ ներքին գործերի նախարարության հետ համատեղ,
- ՀՀ միջուկային օրենսդրության համապատասխանեցումը Ատոմային էներգիայի միջազգային գործակալության (ԱԷԿ) անվտանգության ստանդարտներին, Եվրոպական միության անվտանգության դիրեկտիվների՝ այդ թվում Արևմտաեվրոպական երկրների կարգավորող մարմինների ասոցիացիայի (WENRA) անվտանգության պահանջներին, «Ատոմային էներգիայի մասին» ՀՀ նոր օրենքի նախագծի մշակումը, միջուկային և ճառագայթային անվտանգության նոր նորմերի, կանոնների, պահանջների, ուղեցույցների, անվտանգության գնահատման մեթոդների մշակումը, գործող նորմերի ու կանոնների վերանայումը, լրամշակումը, անվտանգությանը վերաբերվող փաստաթղթերի քննարկումը, վերլուծությունը և գնահատումը:

22.15. ՀԱՇՎԵՔՆՆԻՉ ՊԱԼԱՏ

Հաշվեքննիչ պալատի գործունեության նպատակը հաշվեքննությունների իրականացմամբ հանրային ֆինանսների և սեփականության ոլորտում օրինականության և արդյունավետության պահպանման վերաբերյալ հանրությանն ու Ազգային ժողով ժամանակին մասնագիտական ու անկողմնակալ տեղեկատվություն ներկայացնելն է:

Նշված նպատակի ապահովման համար Հաշվեքննիչ պալատը հաշվեքննություն է իրականացնում պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու հիմնարկների, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության հիմնադրած՝ պետական գործառույթներով օժտված այլ իրավաբանական անձանց նկատմամբ՝ անկախ դրանց գործունեությունն արտահայտող ֆինանսական գործառնությունների՝ պետական և համայնքային բյուջեներում արտացոլված լինելու հանգամանքից կամ եղանակից:

Հաշվեքննիչ պալատը իր ռազմավարական զարգացման ծրագրի շրջանակներում ձգտում է հասնել վերջնական արդյունքներին հետևյալ ուղղություններով՝

- 2024 թվականի հունիսի 11-ին ուժի մեջ մտած Արտաքին պետական հաշվեքննության ոլորտի օրենսդրական փաթեթի լիարժեք ներդրման նպատակով և Աուդիտի բարձրագույն մարմինների միջազգային կազմակերպության (INTOSAI) ստանդարտներին համաձայն ներքին իրավական ակտերի մ
- հաշվեքննության գործընթացի որակի բարձրացում՝ նկատի ունենալով նաև Հաշվեքննիչ պ
- Հաշվեքննիչ պալատում հաշվեքննության ծառայության ներդրման նպատակով մարդկային ռեսուրսների կառավարման համակարգի մշակում և ներդրում,
- Ազգային ժողովի, ՀՀ կառավարության և այլ շահառուների հետ համագործակցության զարգացում՝ հատկապես նկատի ունենալով հաշվեքննությունից հետո տարվող աշխատանքները՝ follow-up գործընթաց:

22.16. ՀԱԿԱԿՈՌՈՒՊՏԻՈՆ ԿՈՄԻՏԵ

Հակակոռուպցիոն կոմիտեն քննչական մարմին է, որը կազմակերպում և իրականացնում է Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքով իր ենթակայությանը վերապահված՝ ենթադրյալ կոռուպցիոն հանցագործություններով մինչդատական քրեական վարույթը: Հակակոռուպցիոն կոմիտեն իր լիազորությունների շրջանակներում իրականացնում է օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն:

ՀՀ հակակոռուպցիոն կոմիտեի կողմից իրականացվող գործունեության հիմնական նպատակն է կոռուպցիոն բնույթի հանցագործությունների բացահայտումն ու քննությունը:

ՀՀ հակակոռուպցիոն կոմիտեն՝ որպես քննչական մարմին ձեռնարկելու է բոլոր միջոցառումները, որպեսզի իր գործունեության արդյունքում քրեական օրենսգրքով չթույլատրված արարք կատարած յուրաքանչյուր ոք բացահայտվի և ՀՀ քրեական օրենսգրքով սահմանված կարգով պատասխանատվության ենթարկվի:

ՀՀ հակակոռուպցիոն կոմիտեի ծառայողները քրեական վարույթի պատշաճ քննությունն ու դրա արդյունավետությունն ապահովելու նպատակով կատարում են մի շարք քննչական, օպերատիվ-հետախուզական և դատավարական գործողություններ, այդ թվում՝ նշանակում փորձաքննություններ, դատավարական փաստաթղթեր ներկայացնում թարգմանության և այլն:

ՀՀ հակակոռուպցիոն կոմիտեի ծառայողների հանձնարարությամբ կամ խնդրանքով օտարերկրյա պետության տարածքում հարցաքննության, զննության, առգրավման, խուզարկության, լ՝

փորձաքննության և ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված այլ դատավարական գործողությունների կատարումն իրականացվում է Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացված միջազգային պայմանագրերին համապատասխան:

ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ 2026-2028 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՈԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունը ներկայացնում է ՀՀ պետական բյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորման և պարտքի վերաֆինանսավորման համար անհրաժեշտ փոխառու միջոցների ներգրավման, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ծախսերի և ռիսկերի կառավարման ռազմավարությունը: Այն եռամյա ծրագիր է, որը վերանայվում և հրապարակվում է տարեկան պարբերականությամբ՝ նպաստելով կառավարության պարտքի կանխատեսելի և թափանցիկ կառավարման ապահովմանը:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունը պարզաբանում է պարտք ներգրավելու քաղաքականությունը՝ ներառելով կառավարության պարտքի կառավարման ուղենշային ցուցանիշները, բացահայտում և գնահատում է կառավարության պարտքի պորտֆելի կառավարման հետ կապված ռիսկերը, ինչպես նաև նախանշում է միջնաժամկետ հատվածում պարտքային քաղաքականության սկզբունքները, նպատակադրումներն ու իրականացվելիք միջոցառումները:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունը մշակվում է Պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով նախանշված հարկաբյուջետային քաղաքականության հիմնական նպատակադրումների ներքո, որոնք ենթադրում են, որ պետական բյուջեն միջնաժամկետ հորիզոնում չարունակելու է ձևավորվել պակասուրդով, սակայն վերջինս, հարկաբյուջետային կանոնների ներքո, ծրագրավորվում է այնպիսի մակարդակում, որ երաշխավորի կառավարության պարտքի կայունությունն ու կառավարելիությունը:

ՀՀ կառավարության պարտքի ընդունելի պորտֆելի ձևավորման նպատակով ՀՀ ֆինանսների նախարարության կողմից իրականացվում են ծախսերի և ռիսկերի վերլուծություններ: Վերլուծությունները հնարավորություն են ընձեռում գնահատել ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ծախսերի ու ռիսկերի ցուցանիշները և դրանց վրա հնարավոր շոկերի ազդեցությունները: ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունում ներկայացվում և վերլուծվում են ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի շուկայական՝ փոխարժեքի և տոկոսադրույքի ռիսկերը, ինչպես նաև վերաֆինանսավորման ռիսկը: Ռազմավարությունը կազմելիս հաշվի են առնվել նաև ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման այնպիսի սահմանափակումներ, ինչպիսիք են ներքին շուկայի կարողությունը կամ արտաքին վարկերից օգտվելու հնարավորությունները:

Ընդհանուր առմամբ, ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունը ներկայացնում է ծախսերի և ռիսկերի համադրման հնարավոր տարբերակներից նախընտրելին, որի ընտրության հիմքում ընկած է ընդունելի ծախսերով և ռիսկերով ֆինանսական կարիքի բավարարումը:

1.1. ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարության նպատակները և ընդգրկման շրջանակը

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունը մշակվում է 2008 թվականին ընդունված «Պետական պարտքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի դրույթներին համապատասխան:

«Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն՝ ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման հիմնական նպատակը կառավարության ֆինանսական կարիքի բավարարման մշտական

հնարավորության ապահովումն է՝ երկարաժամկետ հատվածում նվազեցնելով պարտքի սպասարկման մեծությունը: ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման նպատակներից է նաև կառավարության պարտքի օպտիմալ կառուցվածքի ձևավորումը՝ հաշվի առնելով պոտենցիալ ռիսկերը: Այլ կերպ ասած, Կառավարության պարտքի կառավարման հիմնական նպատակն է միջնաժամկետ և երկարաժամկետ հատվածում ապահովել կառավարության ֆինանսական կարիքների բավարարման մշտական հնարավորությունը և վճարային պարտավորությունների կատարումը՝ հնարավոր նվազագույն ծախսերով և պարտքի պորտֆելի ռիսկերի խելամիտ մակարդակի պայմաններում:

«Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքով սահմանվել են նաև պետական պարտքի ներգրավման նպատակները՝ պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորումը և ընթացիկ իրացվելիության ապահովումը, ներքին պետական պարտքի շուկայի պահպանումը և զարգացումը:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունն ընդգրկում է միայն ՀՀ կառավարության պարտքը. կատարված վերլուծությունները չեն ներառում ՀՀ կենտրոնական բանկի արտաքին պարտքը: Վերջինս ստանձնվում է ՀՀ կենտրոնական բանկի անունից և կողմից: «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն՝ Կենտրոնական բանկի պարտքի կառավարման նպատակները սահմանվում են «ՀՀ կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքով:

1.2. ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ոլորտում 2024 թվականի տարեսկզբից արձանագրված զարգացումները

2024 թվականի տարեվերջին ՀՀ կառավարության պարտքը կազմել է 4,892.8 մլրդ դրամ կամ ՀՆԱ-ի 48.0%-ը: ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշ փաստացի մակարդակը համապատասխանում է 2024 թվականի պետական բյուջեով սահմանված ծրագրային մակարդակին և ցածր է նախորդ տարվա նույն ցուցանիշից 0.2 տոկոսային կետով:

Ինչպես 2023 թվականի տարեվերջին, «ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ» ցուցանիշը ցածր է հարկաբյուջետային կանոններով սահմանված 50% շեմային մակարդակից և գտնվում է 40% շեմային մակարդակը գերազանցելու ծախսային սահմանափակումների կամ կանոնների համակարգի ավելի մեղմ տիրույթում:

2025-2027 թվականների ռազմավարությամբ սահմանված գրեթե բոլոր ուղենշային ցուցանիշները 2024 թվականի փաստացի արդյունքներով գտնվել են նախանշված նպատակային միջակայքերում: Փոքր-ինչ շեղվել է միայն մինչև մարում միջին ժամկետի ցուցանիշը, որը կազմել է 6.9 տարի՝ ուղենշային նվազագույն 7 տարվա դիմաց: Վերջինս հիմնականում պայմանավորված է գանձապետական պարտատոմսերի՝ ծրագրավորված միջին ժամկետի նկատմամբ շուկայական պահանջարկի ազդեցությամբ ձևավորված ավելի ցածր փաստացի միջին ժամկետով:

Աղյուսակ 1. ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման 2025-2027 թվականների ռազմավարությամբ սահմանված ուղենշային ցուցանիշների կատարողականը 2024 թվականին

		Ուղենիշ	31.12.2024 փաստացի
Վերաֆինանսավորման ռիսկ			
Մինչև մարում միջին ժամկետը	7 – 10 տարի	6.9 տարի	
Առաջիկա երեք տարիների ընթացքում մարվող պարտքի կշիռը ընդամենը պարտքի մեջ	առավելագույնը 35%	29.6%	

Ուղենիշ		31.12.2024 փաստացի
Առաջիկա տարվա ընթացքում մարվող պետական գանձապետական պարտատոմսերի (ՊԳՊ) կշիռը ՊԳՊ-երի ծավալի մեջ (տարեկերպ)	առավելագույնը 20%	14.3 %
Տոկոսադրույքի ռիսկ		
Ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ	առնվազն 80%	84.4 %
Փոխարժեքի ռիսկ		
Ներքին պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ	առնվազն 40%	51.8%
ՀՀ դրամով ներգրավված պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ	առնվազն 40%	50.8%

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

2024 թվականի պետական բյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորումը փոխառու զուտ միջոցների հաշվին կատարվել է 399.9 մլրդ դրամով, ընդ որում, ներքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին (առանց մուրհակների) ֆինանսավորումը կազմել է 369.0 մլրդ դրամ կամ ընդամենը ֆինանսավորման 92.3%-ը, իսկ արտաքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին ֆինանսավորումը՝ 30.9 մլրդ դրամ կամ ընդամենը ֆինանսավորման 7.7%-ը: Դա նշանակում է, որ որ պետական բյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորումը հիմնականում հիմնվել է ֆինանսավորման ներքին/դրամային աղբյուրների վրա:

2024 թվականի ընթացքում ՀՀ կառավարության պարտքի գծով իրականացված գործառնություններում զգալի կշիռ ունեն պետական գանձապետական պարտատոմսերը:

Աղյուսակ 2. ՀՀ կառավարության պարտքի գծով իրականացված գործառնություններն ըստ գործիքների

2024	Տեղաբաշխված ծավալը	Տեղաբաշխումից մուտքը	Մարման և/կամ հետգնման ծավալը	Վճարված տոկոսագումարը
Պետական գանձապետական պարտատոմսեր, մլրդ դրամ	679.4	654.2	285.2	219.8
Արտարժույթային պետական պարտատոմսեր, մլն ԱՄՆ դոլար	-	-	-	69.1
Արտարժույթային պետական պարտատոմսեր, մլրդ դրամ	-	-	-	27.4
	Մասհանման ծավալը		Մարման ծավալը	Վճարված տոկոսագումարը
Արտաքին վարկեր, մլն ԱՄՆ դոլար	504.1		421.6	168.9
Արտաքին վարկեր, մլրդ դրամ	196.9		166.0	66.3

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ

2024 թվականի ընթացքում պետական գանձապետական պարտատոմսերի առաջնային տեղաբաշխումների միջին կշռված եկամտաբերությունը կազմել է 9.84%՝ նախորդ տարվա 10.83%-ի համեմատությամբ նվազելով 0.99 տոկոսային կետով: 2024 թվականի ընթացքում տեղաբաշխված

պետական գանձապետական պարտատոմսերի միջին կշռված ժամկետը կազմել է 1771 օր կամ 4.9 տարի՝ նախորդ տարվա նույն ցուցանիշի 2381 օրվա կամ 6.5 տարվա դիմաց: Եթե հաշվի չառնենք 2024թ. դեկտեմբերին 13.8 մլրդ դրամ անվանական արժեքով պարտատոմսերի ուղղակի տեղաբաշխման գործարքը, ապա 2024 թվականի ընթացքում պետական գանձապետական պարտատոմսերի առաջնային տեղաբաշխումների միջին կշռված եկամտաբերությունը դարձյալ կկազմի 9.84%, ինչը նախորդ տարվա (11.23%) նույն ցուցանիշից (առանց ուղիղ տեղաբաշխման գործարքի) ցածր է 1.39 տոկոսային կետով: Եթե հաշվի չառնենք 2023-2024 թվականներին ՀՀ կառավարության 2023 թվականի դեկտեմբերի 28-ի N 2326-Ն (ՀՀ կառավարության 2024 թվականի հոկտեմբերի 17-ի N 1638-Ն որոշման փոփոխությամբ) որոշման համաձայն առանձին ֆինանսական կազմակերպությունների դրամական պահանջների (գույքային իրավունքների) զիջման դիմաց պարտատոմսերի ուղղակի տեղաբաշխումները, ապա 2024 թվականի առաջնային տեղաբաշխումների միջին կշռված ժամկետը կազմել է 4.8 տարի նախորդ տարվա 5.4 տարվա դիմաց: Ինչպես տեսնում ենք, չնայած եկամտաբերության նկատելի նվազմանը, պետական գանձապետական պարտատոմսերի առաջնային տեղաբաշխումների միջին կշռված ժամկետը 2024 թվականին նվազել է նախորդ տարվա նկատմամբ 237 օրով կամ 0.6 տարով: Վերջինս հիմնականում պայմանավորված է ներքին շուկայի հազեցվածության պայմաններում երկարաժամկետ պարտատոմսերի նկատմամբ չափավոր պահանջարկով:

2025թ. առաջին եռամսյակում պետական պարտքի կառավարման ոլորտում նշանակալի իրադարձություն էր Հայաստանի Հանրապետության կողմից մարտի 12-ին միջազգային կապիտալի շուկայում 750 մլն ԱՄՆ դոլար ծավալով, 10 տարի մարման ժամկետով, 7.10% տեղաբաշխման եկամտաբերությամբ և 6.75% արժեկտրոնային եկամտաբերությամբ արտարժույթային պետական պարտատոմսերի հաջողությամբ տեղաբաշխումը: Սա Հայաստանի կողմից միջազգային կապիտալի շուկայում արտարժույթային պետական պարտատոմսերի հինգերորդ թողարկումն էր: Ընդ որում, ՀՀ 2025թ. պետական բյուջեի համաձայն, արտարժույթային պետական պարտատոմսերի թողարկումը նախատեսվել էր 500 մլն ԱՄՆ դոլարին համարժեք դրամի չափով (193.6 մլրդ դրամ): Հավելյալ 250 մլն ԱՄՆ դոլարի արտարժույթային պարտատոմսերի թողարկումը նպատակ է ունեցել կառավարել 2025թ. պետական բյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորման աղբյուրների ապահովման հնարավոր ռիսկերը՝ լրացուցիչ ճնշում չառաջացնելով ներքին պարտքի շուկայում, ինչպես նաև արտարժույթային մուտքերի ավելացման միջոցով աջակցել վճարային հաշվեկշռի կայունությանը և միջազգային պահուստների համալրմանը: 2025 թվականին փաստացի տեղաբաշխված 750 մլն ԱՄՆ դոլարի պարտատոմսերի գծով փաստացի մուտքը կազմել է 287.4 մլրդ դրամ (731.4 մլն ԱՄՆ դոլարին համարժեք գումար):

Ընդ որում, նախորդ 10 տարի մարման ժամկետով արտարժույթային պետական պարտատոմսերի թողարկումը տեղի է ունեցել 2021թ. փետրվարի 2-ին 3.875% տեղաբաշխման եկամտաբերությամբ, որում ուղենիշ հանդիսացող նույն ժամկետայնությամբ ԱՄՆ գանձապետական պարտատոմսերի եկամտաբերությունը կազմել է 1.039%, իսկ շեղումը ուղենիշի նկատմամբ, որը ցույց է տալիս երկրի ռիսկը՝ 2.836%: Հատկանշական է, որ 2025թ. թողարկված պարտատոմսերի 7.1% եկամտաբերության մեջ ուղենիշ հանդիսացող նույն ժամկետայնությամբ ԱՄՆ գանձապետական պարտատոմսերի եկամտաբերությունը կազմել է 4.24%, իսկ շեղումը ուղենիշի նկատմամբ՝ 2.86%: Այսինքն նախորդ թողարկման նկատմամբ արտարժույթային պետական պարտատոմսերի եկամտաբերության 3.2 տոկոսային աճը գրեթե ամբողջությամբ պայմանավորված է ԱՄՆ գանձապետական պարտատոմսերի եկամտաբերության բարձրացմամբ, իսկ Հայաստանի երկրի ռիսկի հավելավճարը միջազգային շուկաներում գրեթե անփոփոխ է:

2025թ. մարտի 24-ին իրականացվեց նաև 2025թ. մարման ենթակա 7.15% արժեկտրոնային եկամտաբերությամբ արտարժույթային պետական պարտատոմսերի մարումը՝ շրջանառության մեջ եղած 313.166 մլն ԱՄՆ դոլար գումարի չափով:

1.3. ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ծախսերի ու ռիսկերի նկարագիրը

2024 թվականի տարեվերջին ՀՀ կառավարության ծախսերի և ռիսկերի ցուցանիշներն ամբողջական պատկերացում են տալիս և որակապես բնութագրում են ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելը:

Աղյուսակ 3. ՀՀ կառավարության պարտքի ծախսերի և ռիսկերի ցուցանիշները 31.12.2024 թվականի դրությամբ

		Արտարժույթային պարտք	Դրամային պարտք	Ընդամենը
ՀՀ կառավարության պարտքի ծավալը (մլրդ դրամ)		2,409.3	2,483.6	4892.8
ՀՀ կառավարության պարտքի ծավալը (մլն ԱՄՆ դոլար)		6,075.4	6,262.8	12,338.2
ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ, (%)		23.6	24.4	48.0
Ծախսի ցուցանիշներ	Տոկոսավճար/ՀՆԱ, (%)	0.93	2.17	3.10
	Միջին կշռված տոկոսադրույքը (%)	3.8	10.6	7.2
Վերաֆինանսավորման ռիսկ	Մինչև մարում միջին ժամկետը (տարի)	6.6	7.2	6.9
	Մեկ տարվա ընթացքում մարվող պարտքի կշիռը (% ընդամենի մեջ)	11.6	14.4	13
Տոկոսադրույքի ռիսկ	Մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը (տարի)	4	7.2	5.6
	Առաջիկա տարում վերաֆիքսվող պարտքի կշիռը (% ընդամենի մեջ)	38.4	14.4	26.3
	Ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշիռը (% ընդամենի մեջ)	68.4	100	84.4
Փոխարժեքի ռիսկ	Արտարժույթային պարտքի կշիռը (% ընդամենի մեջ)	-	-	49.2
	Արտարժույթային կարճաժամկետ պարտք/միջազգային պահուստներ, (%)	-	-	19.5

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

Կառավարության պարտքի ծախսերը բնութագրելու համար կիրառվել են հետևյալ ցուցանիշները՝ պարտքի պորտֆելի միջին կշռված տոկոսադրույքը, տոկոսավճարի կշիռը պետական բյուջեի եկամուտների մեջ և տոկոսավճարի կշիռը ՀՆԱ-ի մեջ:

2024 թվականի տարեվերջին ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի միջին կշռված տոկոսադրույքը կազմել է 7.2%, ընդ որում՝ դրամային պարտքի համար այն կազմել է 10.5%, իսկ արտարժույթային պարտքի համար՝ 3.8%:

Արտաքին վարկերի տոկոսադրույքներն անմիջականորեն կրում են միջազգային ֆինանսական շուկաների զարգացումների ազդեցությունը, որովհետև միջին եկամուտ ունեցող երկրների շարքին դասվելու արդյունքում Հայաստանին այլևս հասանելի չեն միջազգային կառույցների կողմից տրամադրվող արտոնյալության բարձր աստիճան ունեցող վարկերը: Այսպես, միջազգային ֆինանսական շուկաներում, գնաճի տեմպերի թուլացմանը զուգահեռ (բացառությամբ ՌԴ-ի) կենտրոնական բանկերի կողմից իրականացվող զսպող քաղաքականության դիրքն աստիճանաբար թուլացել է՝ բացառությամբ ՌԴ-ի, որտեղ հիմնական տոկոսադրույքը շարունակաբար աճել է: 2024թ. առաջին կիսամյակի ընթացքում կայուն պահելով նախորդ տարեվերջին սահմանված տոկոսադրույքները՝ հուլիսից կենտրոնական բանկերի կողմից դրանք աստիճանաբար նվազեցվել են: Արդյունքում, ԱՄՆ ԴՊՀ (Դաշնային պահուստային համակարգի) քաղաքականության տոկոսադրույքը դեկտեմբերի վերջի դրությամբ կազմել է 4.25-4.5%՝ ի համեմատ տարեսկզբի 5.25-5.5% սահմանված մակարդակի: Եվրոպական կենտրոնական բանկը հետևելով գնաճի տեմպերի նվազմանը՝ շարունակել է աստիճանաբար նվազեցնել քաղաքականության տոկոսադրույքը՝ արդյունքում մեղմելով ֆինանսական պայմանները: Արդյունքում, դեկտեմբերի վերջի դրությամբ ԵԿԲ վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքը կազմել է 3.15%՝ ի համեմատ տարեսկզբի 4.5% մակարդակի:

Այս գործոնների ազդեցությամբ արտաքին վարկերի և փոխառությունների միջին կշռված տոկոսադրույքը տարեվերջին կազմել է 3.5%՝ նախորդ տարվա 3.6%-ի դիմաց: Ինչ վերաբերում է պետական գանձապետական պարտատոմսերի միջին եկամտաբերությանը, ապա 2024 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ ՊԳՊ-երի միջին կշռված եկամտաբերությունը կազմել է 10.6%՝ 2023 թվականի տարեվերջի 10.7% տոկոսի դիմաց:

Տարվա ընթացքում ՀՀ ԿԲ-ը զգալիորեն մեղմել է դրամավարկային պայմանները և քաղաքականության տոկոսադրույքը նվազեցրել 2.25 տոկոսային կետով՝ դեկտեմբերին սահմանելով այն 7%-ի մակարդակում: Արդյունքում, 2024 թվականի ընթացքում նախորդ տարվա համեմատությամբ պետական գանձապետական պարտատոմսերի առաջնային տեղաբաշխումների միջին կշռված եկամտաբերությունը նվազել է 1.0 տոկոսային կետով. 2023 թվականի 10.8%-ի դիմաց 2024 թվականին այն կազմել է 9.8%:

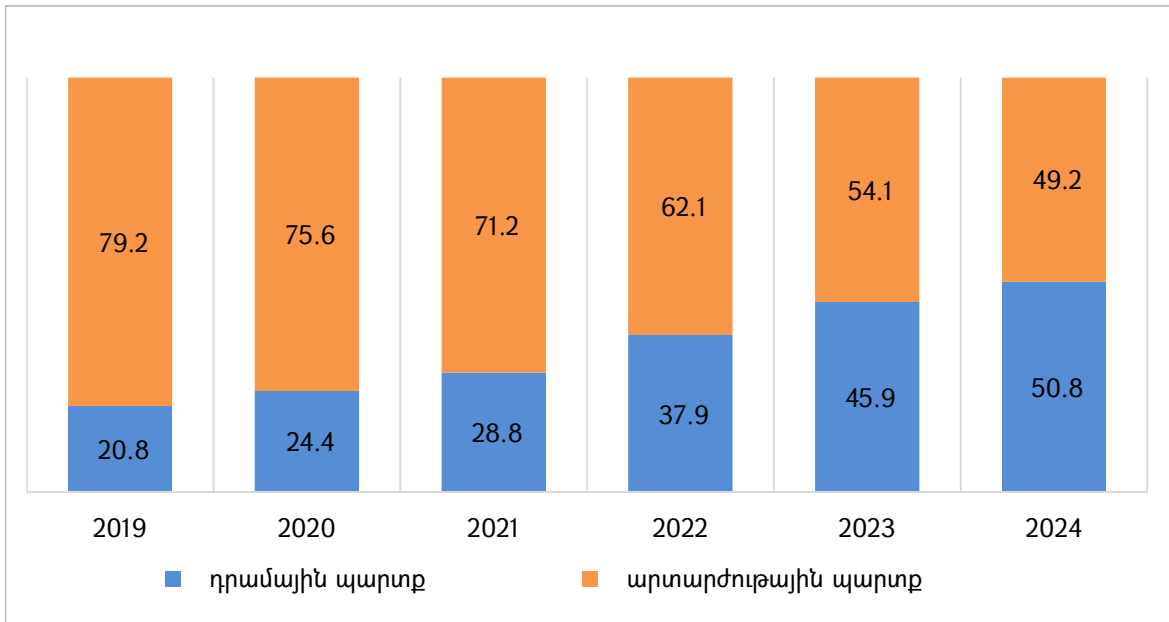
ՀՀ կառավարությունը 2024 թվականի ընթացքում պարտքի գծով վճարել է 313.6 մլրդ դրամ տոկոսավճար՝ նախորդ տարվա 253.4 մլրդ դրամի դիմաց: 2024 թվականին վճարված տոկոսագումարը կազմել է պետական բյուջեի եկամուտների 12.2%-ը, պետական բյուջեի ծախսերի 10.6%-ը և ՀՆԱ-ի 3.1%-ը՝ համապատասխանաբար նախորդ տարվա նույն ցուցանիշների 10.7%, 9.9% և 2.7%-ի դիմաց:

Փոխարժեքի ռիսկ

ՀՀ կառավարության պարտքի առկա պորտֆելում տարիներ շարունակ շուկայական ռիսկերից ամենաբացահայտվածը հանդիսացել է փոխարժեքի ռիսկը: Փոխարժեքի ռիսկը հիմնականում չափվում է հետևյալ ցուցանիշներով՝ արտարժույթային պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ և արտարժույթային կարճաժամկետ պարտքի կշիռը միջազգային պահուստների մեջ:

ՀՀ կառավարության պարտքի ներկայիս պորտֆելը դեռևս կրում է փոխարժեքի զգալի ռիսկ, քանի որ 2024 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ պարտքի 49.2%-ը ներգրավված է արտարժույթով: Այնուամենայնիվ, փոխարժեքի ռիսկի նվազեցման ուղղությամբ ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման քաղաքականության հետևողական իրականացման արդյունքում այս ցուցանիշը 2018 թվականից սկսած նվազման միտում է դրսևորել և հինգ տարիների կտրվածքով նվազել է 30 տոկոսային կետով և պատմության մեջ առաջին անգամ դրամային պարտքի կշիռը գերազանցում է արտարժույթային պարտքի կշիռն: Վերջինս նախորդ տարվա համեմատ նվազել է 4.9 տոկոսային կետով:

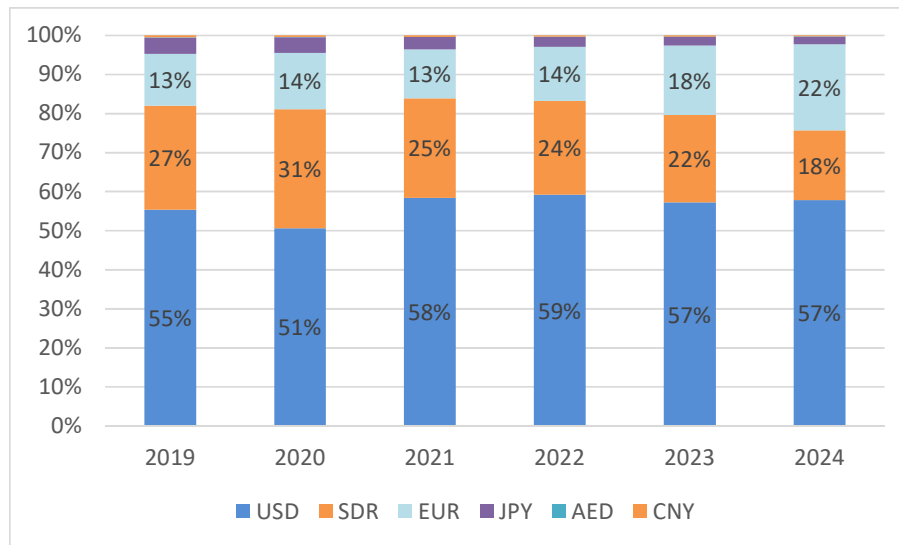
Գծապատկեր 1. ՀՀ կառավարության արտարժույթային և դրամային պարտքերի հարաբերակցությունը 2019-2024 թվականներին (%)

Աղբյուր՝ ՀՀ ՖՆ

2024 թվականի տարեվերջին ՀՀ կառավարության արտարժույթով ներգրավված արտարժույթային պարտքի պորտֆելի կառուցվածքում գերակշռել է ԱՄՆ դոլարով պարտքը՝ 57.3%, որը SDR-ի համապատասխան արտարժույթների կշիռներով բաշխելուց հետո կազմել է 67%: ՀՀ կառավարության արտարժույթով ներգրավված պարտքի կառուցվածքը նախորդ տարվա վերջի համեմատությամբ դիվերսիֆիկացվել է, որն արտահայտվում է եվրոյով պարտքի մասնաբաժնի ավելացմամբ: Այսպես, նախորդ տարվա վերջի նկատմամբ SDR-ով ներգրավված պարտքի 4.4 տոկոսային կետով նվազումն ուղեկցվել է եվրոյով ներգրավված պարտքի 4.7 տոկոսային կետ աճով: Բավական է նշել, որ 2024 թվականին վարկերի մասհանումների 81%-ը, այդ թվում, բյուջետային աջակցության վարկերի ներգրավումն ամբողջությամբ, կատարվել է եվրոյով:

Գծապատկեր 2. ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի պորտֆելի դինամիկան 2019-2024 թվականներին

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

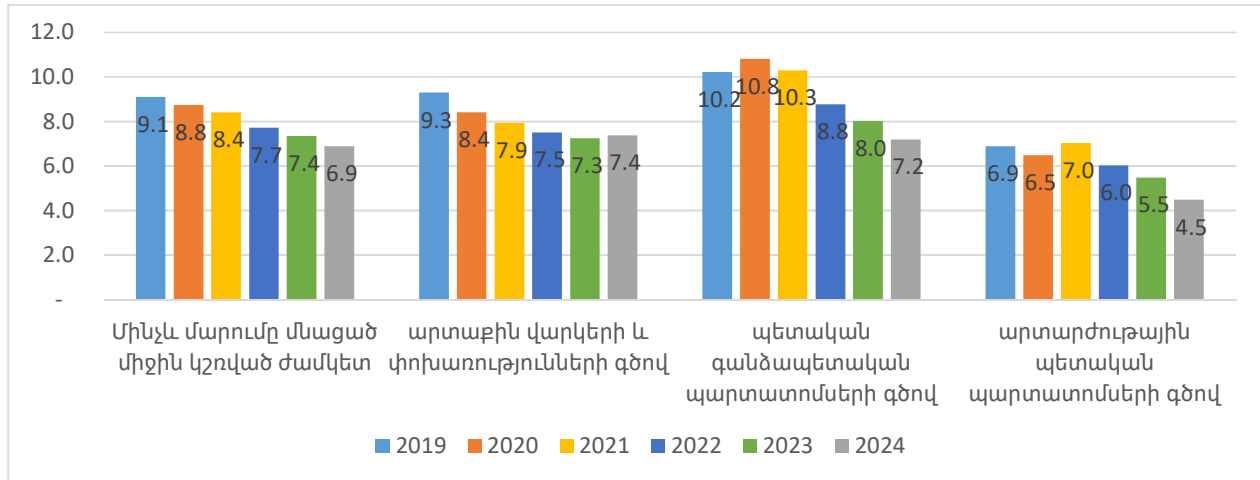
Արտարժույթային կարճաժամկետ պարտքի կշիռը միջազգային պահուստների մեջ կազմել է 18.2%, ինչը նշանակում է, որ արտարժույթային կարճաժամկետ պարտքի մարումների իրականացման համար առկա է արտարժույթային ակտիվների բավարար ծավալ: Նախորդ տարվա համեմատությամբ այս ցուցանիշն ավելացել է 7.1 տոկոսային կետով՝ հիմնականում պայմանավորված միջազգային պահուստների նվազմամբ:

Վերաֆինանսավորման ռիսկ

Կառավարության պարտքի պորտֆելի վերաֆինանսավորման ռիսկը գնահատվում է մինչև մարում միջին ժամկետի, առաջիկա մեկ և երեք տարիների ընթացքում մարվող պարտքի կշռի ցուցանիշներով և կառավարության պարտքի պորտֆելի մարման գրաֆիկով:

ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետի ցուցանիշը 2024 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ կազմել է 6.9 տարի, նախորդ ժամանակահատվածի 7.4 տարվա դիմաց: Ընդ որում, ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը կազմել է 6.6 տարի՝ նախորդ ժամանակահատվածի 6.8 տարվա դիմաց, իսկ դրամային պարտքինը՝ 7.2 տարի՝ նախորդ ժամանակահատվածի 8.0 տարվա դիմաց: ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետի ցուցանիշների նվազումը պայմանավորված է եղել 2024 թվականի ընթացքում տեղաբաշխվող պետական գանձապետական պարտատոմսերի ժամկետայնության կրճատմամբ, ինչպես նաև արտոնյալ՝ երկարաժամկետ վարկերի աստիճանական մարմամբ և դրանց համեմատաբար ավելի կարճ ժամկետայնությամբ պարտքային գործիքներով վերաֆինանսավորմամբ: Այնուամենայնիվ, ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի վերաֆինանսավորման ռիսկի տեսակետից մինչև մարում միջին ժամկետի ցուցանիշը էականորեն չի շեղվել ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման 2025-2027 թվականների ռազմավարությամբ սահմանված ուղենշային միջակայքից:

Գծապատկեր 3. ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև մարումը մնացած ժամկետն ըստ պարտքային հիմնական գործիքների (տարի)

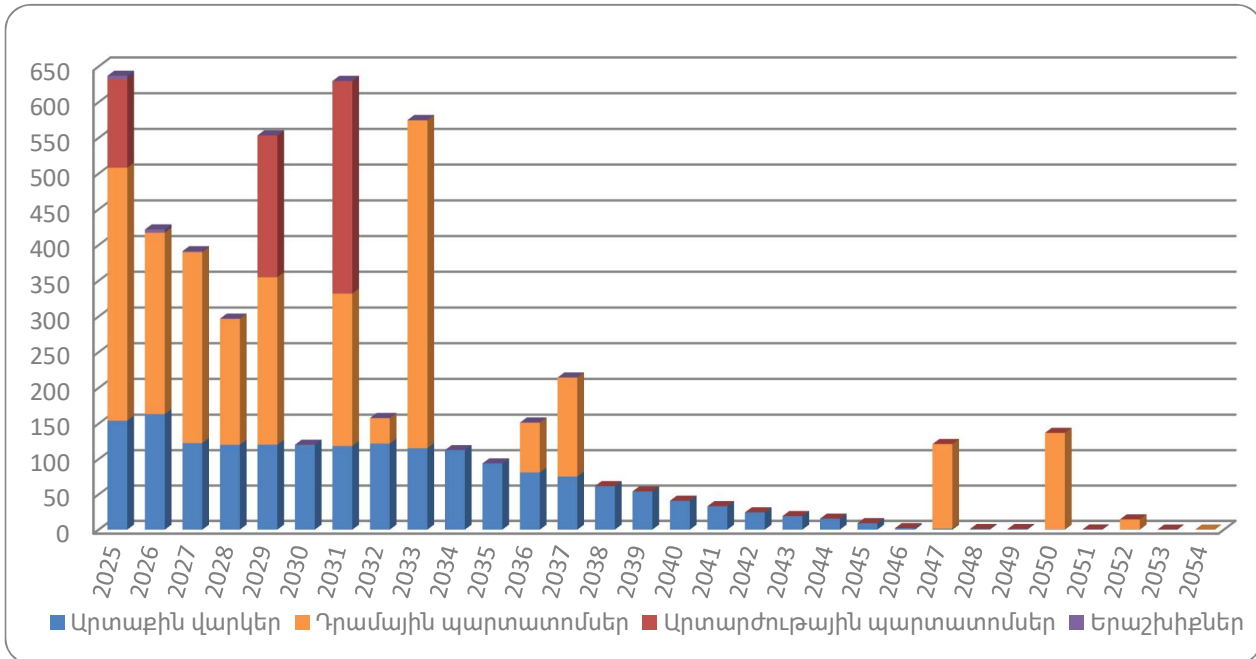

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

2024 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ առաջիկա տարվա ընթացքում մարվող պարտքի կշիռը կազմել է 13% և նախորդ տարվա նկատմամբ այն աճել է մոտ 4 տոկոսային կետով, ինչը հիմնականում պայմանավորված է 2025 թվականին մարման ենթակա արտարժույթային պարտատոմսերով: Այսպես, ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի մեկ տարվա ընթացքում մարման կշիռը նախորդ տարվա նկատմամբ աճել է 4.8 տոկոսային կետով և կազմել է 11.6%, իսկ դրամային պարտքինը ավելացել է 2.6 տոկոսային կետով և կազմել է 14.4%: Ինչ վերաբերում է առաջիկա երեք տարիների ընթացքում մարվող պարտքի կշռի ցուցանիշին, ապա այն 2024 թվականի տարեվերջին կազմել է 29.6%, իսկ առաջիկա երեք տարիների ընթացքում մարվող արտարժույթային և դրամային պարտքի կշիռները կազմել են համապատասխանաբար 23.5% և 35.6%: Առաջիկա երեք տարիների ընթացքում մարվող պարտքի կշռի ցուցանիշները նախորդ տարեվերջի նկատմամբ էականորեն չեն փոխվել:

2024 թվականի տարեվերջի դրությամբ կառավարության արտաքին վարկերի մարումները սփռված են եղել մինչև 2054 թվականը, դրամային պարտատոմսերինը՝ մինչև 2052 թվականը, արտարժույթային պարտատոմսերինը՝ մինչև 2031 թվականը, իսկ երաշխիքներինը՝ մինչև 2036 թվականը:

Գծապատկեր 4. Կառավարության պարտքի մարումների գրաֆիկն ըստ գործիքակազմի 31.12.2024 թվականի դրությամբ (մլրդ դրամ)

Աղբյուր՝ ՀՀ ՖՆ

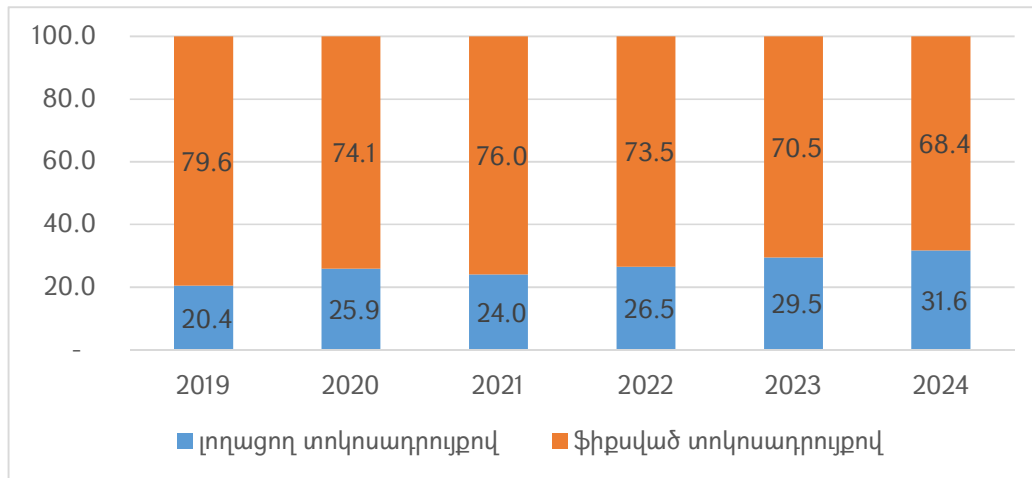
2025 թվականի մարտ ամսին կատարված արտարժութային պարտատոմսերի թողարկման արդյունքում, բացի գծապատկերում առանձնացող տարիներից, վերաֆինանսավորման ռիսկի տեսակետից հատկանշվում է նաև 2035 թվականը, երբ մարման ենթակա են 750 մլն ԱՄՆ դոլար ծավալով արտարժութային պարտատոմսերը:

Տոկոսադրույքի ռիսկ

Կառավարության պարտքի պորտֆելի տոկոսադրույքի ռիսկը գնահատվում է հիմնականում հետևյալ ցուցանիշներով՝ ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ, առաջիկա տարում վերաֆիքսվող պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ և մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը:

ՀՀ կառավարության պարտքի 84.4%-ը ֆիքսված տոկոսադրույքով է: Դրամային պարտքն ամբողջությամբ ֆիքսված տոկոսադրույքով է, իսկ արտարժութային պարտքի 68.4%-ն է ֆիքսված տոկոսադրույքով՝ նախորդ տարվա 70.5%-ի դիմաց: Կարելի է արձանագրել, որ նախորդ տարվա նկատմամբ արտարժութային պարտքի տոկոսադրույքի ռիսկը որոշակիորեն մեծացել է: Ընդհանրապես, բարձր տոկոսադրույքների միջավայրում լողացող տոկոսադրույքով պարտքի ներգրավումը նախընտրելի է ֆիքսվածի համեմատությամբ, ինչն էլ հաշվի է առնվել ընդունված որոշումներում և արտացոլվում է ՀՀ կառավարության պարտքի ցուցանիշներում:

Գծապատկեր 5. Արտարժութային պարտքի կառուցվածքն ըստ տոկոսադրույքի

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

Ինչ վերաբերում է առաջիկա տարում վերաֆիքսվող պարտքի կշռի ցուցանիշին, ապա 2024 թվականի վերջի դրությամբ ՀՀ կառավարության պարտքի 26.3%-ն է ենթակա վերաֆիքսման 2025 թվականին: Նախորդ տարվա վերջի դրությամբ այս ցուցանիշը կազմել է 21.6%, ինչը նշանակում է, որ վերաֆինանսավորման ռիսկն աճել է. ցուցանիշի վատթարացումը պայմավորված է 2025 թվականին մարման ենթակա արտարժութային պարտատոմսերով:

Մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետի ցուցանիշը 2024 թվականի վերջին կազմել է 5.6 տարի, որը կարելի է գնահատել որպես պարտքի պորտֆելի տոկոսադրույքի ռիսկի չափավոր մակարդակ: Այս ցուցանիշն ավելի փոքր է, քան մինչև մարում միջին ժամկետի ցուցանիշը, քանի որ պարտքի 15.6%-ը լողացող տոկոսադրույքով է, որի տոկոսադրույքը ևս ենթակա է վերաֆիքսման 2025 թվականի ընթացքում:

ՀՀ կառավարության պարտքի առկա պորտֆելի ծախսերի և ռիսկերի ցուցանիշները ցույց են տալիս, որ վերջին տարիներին պարտքի պորտֆելի փոխարժեքի ռիսկի էական նվազմանը զուգահեռ ավելացել է վերաֆինանսավորման ռիսկի ազդեցությունը:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման հիմնական ռիսկերը կառավարելիության շրջանակներում պահելու, և հատկապես փոխարժեքի բարձր ռիսկը նվազեցնելու նպատակով, որպես ռազմավարական նպատակադրում, դիտարկվում է ներքին պետական պարտքի շուկայի զարգացումը և կառավարության պարտքի մեջ ՀՀ դրամով ներգրավված պարտքի կշռի ավելացումը:

1.4. ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման 2026-2028 թվականների ռազմավարությունը

1.4.1. Մակրոտնտեսական զարգացումները և կանխատեսումները

• 2024թ. համաշխարհային տնտեսությունում և ՀՀ հիմնական գործընկեր երկրներում տնտեսական աճը կայունանալով շարունակել է մնալ դրական տիրույթում՝ պայմանավորված սպառողական կայուն պահանջարկով, գնաճի թուլացմամբ և խոշոր տնտեսություններում շարունակվող հարկաբյուջետային և դրամավարկային քաղաքականությունների ճշգրտումներով: Սակայն 2025թ. առաջին եռամսյակի միտումները՝ պայմանավորված ԱՄՆ նոր վարչակազմի կողմից սահմանված մաքսատուրքերով և դրանց հնարավոր ազդեցություններով, առկա անորոշությունների բարձր մակարդակով՝ ձևավորել են առաջիկա տարիների տնտեսական աճի դանդաղման սպասումները: Այս պայմաններում 2025թ. գործընկեր երկրներում՝ բացառությամբ ՌԴ-ի, կանխատեսվում է տնտեսական աճի տեմպերի դանդաղում, իսկ միջնաժամկետում՝ կանխատեսվում են իրենց պատմական միջին աճերից ցածր տնտեսական աճեր:

• 2022-2024թթ. ՀՀ տնտեսությունում գրանցվել է ՀՆԱ-ի միջինում 8.9% իրական աճ՝ կրելով 2022թ. փետրվարի վերջերից սկիզբ առած ռուս-ուկրաինական հակամարտության և Ռուսաստանի դեմ կիրառված պատժամիջոցների հետևանքով դեպի Հայաստան մարդկանց ներհոսքի, զբոսաշրջության զգալի ավելացման, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի ընկերությունների ՀՀ տեղափոխման, ՀՀ-ից դեպի Ռուսաստան արտահանման պահանջարկի ավելացման, պետական բյուջեից կապիտալ ծախսերի և բնակարանաշինության բարձր աճերի, ինչպես նաև 2023թ. սեպտեմբերի վերջերից Լեռնային Ղարաբաղից ՀՀ բռնի տեղահանված անձանց և 2023թ. նոյեմբեր ամսից սկսած հիմնային մետաղների արտադրության կտրուկ աճի տնտեսական ազդեցությունները:

• Տնտեսական աճի տեմպերը շարունակվել են նաև 2025 թվականի առաջին եռամսյակում՝ արդյունքում գրանցելով ՀՆԱ-ի 5.2% իրական աճ: Տնտեսության բոլոր ճյուղերում, բացառությամբ արդյունաբերության, գրանցվել են աճի բարձր տեմպեր, սակայն տնտեսական աճը հիմնականում պայմանավորված է եղել ծառայությունների աճով: Ապրիլ ամսին տնտեսական ակտիվությունը որոշակիորեն արագացել է՝ պայմանավորված հիմնականում արդյունաբերության նվազման տեմպերի դանդաղմամբ:

• Ընթացիկ տնտեսական զարգացումների, պետական կապիտալ ծախսերի դերի շարունակական բարձրացման, Սոթքի հանքավայրի գործունեության, ինչպես նաև Ամուլսարի շահագործման և կառուցվածքային բարեփոխումների հնարավոր ազդեցությունների արդյունքում 2025թ. համար սպասվում է շուրջ 5.1% տնտեսական աճ, իսկ միջնաժամկետում՝ 2026-2030թթ., միջինում 5.3% աճ: Հատկանշական է, որ վերջին տարիներին ՀՀ տնտեսական աճի ներուժը բարձրացել է՝ հասնելով 5.0-5.5%: Այս աճը պահպանելու և ավելի բարձր կայուն աճի հասնելու համար անհրաժեշտ է լրացուցիչ ջանքեր՝ ուղղված արտադրողականության բարձրացմանը, ներդրումների և արտահանման խթանմանը: Այս համատեքստում ՀՀ կառավարությունը հետամուտ է լինելու մարդկային և ֆիզիկական կապիտալում ներդրումների, մասնավոր ներդրումների, զբաղվածության և արտահանման խթանմանն ուղղված ռազմավարությունների արդյունավետ իրականացմանը:

• Տնտեսական ակտիվության աճի տեմպի դանդաղման և վերաարտահանման դերի նվազման պայմաններում 2025թ. սպասվում է արտահանման և ներմուծման զգալի նվազում: Արդյունքում՝ առևտրային բացասական հաշվեկշռի և ծառայությունների դրական հաշվեկշռի վատթարացմամբ պայմանավորված 2025թ. ընթացիկ հաշվի պակասուրդը ՀՆԱ-ում կշարունակի խորանալ՝ հասնելով ՀՆԱ-ում 5.0%-ի: Միջնաժամկետում, 2022-2024թթ. առաջացած դրական գործոնների

ազդեցությունների չեզոքացման պայմաններում ընթացիկ հաշվի պակասուրդը կկայունանա երկարաժամկետ հավասարակշիռ մակարդակի շուրջ:

- Միջնաժամկետ հատվածի սկզբում՝ անհետաձգելի կարիքների և կառուցվածքային բարեփոխումների համար «առաջ ընկած» ռեսուրսների ձևավորման պայմաններում պետական բյուջեի պակասուրդի և պարտքի որոշակի աճից հետո հարկաբյուջետային քաղաքականությունը ուղղված կլինի ծախսերի կառուցվածքի բարելավմամբ ուղեկցվող հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայի իրականացմանը: Կառավարության պարտքի բեռը 2026-2028 թվականներին կհասնի 54-55%-ի մակարդակի, որից հետո, բյուջեի պակասուրդի շարունակական նվազման արդյունքում կմոտենա 50%-ին մինչև 2030 թվականը: Հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիան կիրականացվի ընթացիկ ծախսերի օպտիմալացման և արդյունավետության բարձրացման պայմաններում ՀՆԱ-ում դերի որոշակի նվազմամբ, ինչը կգուգորդվի զսպող հարկաբյուջետային ազդակով միջնաժամկետի սկզբում, իսկ միջնաժամկետի վերջում հարկաբյուջետային քաղաքականության դիրքը ամբողջական պահանջարկի վրա ազդեցության տեսանկյունից կվերադառնա չեզոքի՝ միաժամանակ ամբողջ հորիզոնում դրական ազդեցություն ունենալով տնտեսության ներուժի վրա: Հարկաբյուջետային քաղաքականության համար, ընդհանուր առմամբ, առաջնահերթ է առկա ռեսուրսների առավել արդյունավետ օգտագործումը և հնարավոր ռիսկերի կառավարման կարողությունների ձևավորումը, ինչը, աճի ներուժի բարձրացման հետ, պետք է երաշխավորի հարկաբյուջետային կայունությունը երկարաժամկետում:

- 2025թ. գնաճը կմոտենա նպատակային 3% ցուցանիշին և միջնաժամկետում կկայունանա դրա շուրջ: Մշտադիտարկելով տնտեսության զարգացման սցենարները, ԿԲ-ը կձեռնարկի համարժեք գործողություններ՝ միջնաժամկետ հորիզոնում գնաճի 3% մակարդակի և գների կայունության նպատակի ապահովման համար:

- Ռուս-ուկրաինական հակամարտությունը և Ռուսաստանի դեմ կիրառված աննախադեպ պատժամիջոցներն աշխարհում ստեղծել են նոր իրականություն, որի պայմաններում ինչպես աշխարհի և ՀՀ գործընկեր երկրների, այնպես էլ ՀՀ տնտեսական աճի կանխատեսումները իրենց մեջ կրում են մեծ անորոշություն: Այս պայմաններում, ինչպես աշխարհի և ՀՀ գործընկերների, այնպես էլ ՄԺԾՇ շրջանակում ՀՀ տնտեսական աճի կանխատեսումների համար առկա են երկկողմանի ռիսկեր, սակայն դեպի ներքև ռիսկերը համեմատաբար մեծ են:

Աղյուսակ 4. ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարության հիմքում ընկած հիմնական ցուցանիշները 2022-2027 թվականներին

	2023 փաստ.	2024 փաստ.	2025 սպաս.	2026 կանխ.	2027 կանխ.	2028 կանխ.
Տնտեսական աճ (%)	8.3	5.9	5.1	5.1	5.3	5.2
ՍԳԻ (ժամկետի միջինը, %)	2.0	0.3	2.5	3.0	3.0	3.0
Հարկաբյուջետային հատված (% ՀՆԱ-ի նկատմամբ)						
Եկամուտներ և դրամաշնորհներ	25.4	25.3	25.3	25.7	25.7	25.8
Ծախսեր	27.4	29.0	30.8	30.2	29.1	28.6
Պակասուրդ (-)	-2.0	-3.7	-5.50	-4.5	-3.5	-2.8
ՀՀ կառավարության պարտք	48.2	48.0	52.6	54.4	54.8	55.4
Արտաքին հատված						
Ապրանքների և ծառայությունների արտահանում (մլն ԱՄՆ դոլար)	14,338	18,618	11,516	11,278	11,862	12,463

	2023 փաստ.	2024 փաստ.	2025 սպաս.	2026 կանխ.	2027 կանխ.	2028 կանխ.
Ապրանքների և ծառայությունների ներմուծում (մլն ԱՄՆ դոլար)	14,532	19,087	12,552	12,395	13,062	13,704
Ընթացիկ հաշվի հաշվեկշիռ (%) <ՆԱ-ի նկատմամբ)	-2.3	-3.8	-5.0	-4.7	-4.7	-4.7
<< կառավարության պարտք (մլրդ դրամ)	4,572	4,893	5,772	6,490	7,077	7,739
Անվանական ՀՆԱ (մլրդ դրամ)	9,493	10,193	10,976	11,887	12,893	13,976

Աղբյուրը՝ 2026-2028 թվականների ՄԺԾԾ

1.4.2. Նպատակադրումներն ու իրականացվելիք միջոցառումները

Պարտքի կառավարելի մակարդակում պահպանմանը զուգահեռ ՀՀ կառավարությունը կշարունակի պարտքի պորտֆելի բարելավման ջանքերը՝ նպատակ ունենալով պահպանել դիմակայունությունը հնարավոր ցնցումներին, ապահովել պետական պարտատոմսերի շուկայի շարունակական զարգացումը և խորացումը, հասանելիությունը ներքին ու արտաքին ֆինանսական շուկաներին, ինչպես նաև ֆինանսավորման աղբյուրների ու գործիքների դիվերսիֆիկացումը:

Այս տեսանկյունից ՀՀ կառավարության պարտքի կառուցվածքում ներքին արժույթով պարտքը կշարունակի պահպանվել պատմականորեն բարձր մակարդակներում, կշարունակվեն արտաքին ներդրողների մոտ պարտատոմսերի շուկայի բարձր գրավչության պահպանման ջանքերը, ինչպես նաև կընդլայնվի միջազգային ֆինանսական կառույցների հետ համագործակցությունը՝ ավանդական գործիքներին զուգահեռ ներգրավելով նոր թիրախային ֆինանսավորման գործիքներ ՀՀ կառավարության տարբեր ոլորտների ռազմավարությունների արդյունավետ իրականացման համար:

Մասնավորապես.

- ՀՀ ֆինանսների նախարարությունը կշարունակի պետական գանձապետական պարտատոմսերի հետգնումների, փոխանակումների իրականացումը՝ նպատակ ունենալով հարթեցնել պարտքի մարման գրաֆիկը և նվազեցնել վերաֆինանսավորման ռիսկը, ինչպես նաև բարձրացնել տեղաբաշխվող պարտատոմսերի իրացվելիությունը և նպաստել երկրորդային շուկայի զարգացմանը:

- Պետական գանձապետական պարտատոմսերի եկամտաբերության նվազման պայմաններում աստիճանաբար կավելացվի երկարաժամկետ պարտատոմսերի տեղաբաշխումների ծավալը՝ դրանք կենտրոնացնելով 10 տարի մարման ժամկետի շուրջ՝ որպես հիմնական ուղենիշ:

- Պետական գանձապետական պարտատոմսերի փոխանակման միջոցով կշարունակվի շրջանառության մեջ գտնվող պարտատոմսերի կոնսոլիդացիան:

- Պարտքի գործիքների դիվերսիֆիկացման նպատակով, ներքին պարտքի շուկայական ենթակառուցվածքների ընձեռնած հնարավորություններին համահունչ, պարտատոմսերի ավանդական տեսակների տեղաբաշխմանը զուգահեռ, ըստ անհրաժեշտության, կիրականացվեն գնաճով ինդեքսավորվող պարտատոմսերի թողարկումներ:

- Պետական բյուջեով նախատեսված որոշակի ոլորտներում առանձին նախագծերի ֆինանսավորման նպատակով կդիտարկվի նպատակային պարտատոմսերի թողարկման հնարավորությունը: Ընդ որում, պարտքի կառավարման ժամանակակից առաջադեմ միտումներին

համահունչ կուսումնասիրվեն կանաչ, կլիմային կապակցված, սոցիալական պարտատոմսերի նպատակահարմարությունը:

- Կարևորելով պետական գանձապետական պարտատոմսերի մանրաձախ շուկայի զարգացումը՝ կառավարության նկատմամբ վստահության ամրապնդման ուղղությամբ քայլերին զուգահեռ, կշարունակվեն հանրային իրազեկման աշխատանքները պոտենցիալ ներդրողների շրջանում: Այդ շրջանակներում, Հայաստանի Հանրապետության տարածքից դուրս մանրաձախ առցանց հարթակի (gp.minfin.am) հասանելիության ապահովման պայմաններում, քայլեր կձեռնարկվեն ոչ ռեզիդենտների մասնակցությունը պետական գանձապետական պարտատոմսերի շուկայում ակտիվացնելու ուղղությամբ:

- Համագործակցությունն արտաքին վարկատուների հետ կշարունակվի՝ նախապատվությունը տալով վարկավորման առավել բարենպաստ պայմաններով և ազատ փոխարկելի արժույթով փոխառու միջոցներ տրամադրող վարկատուների հետ համագործակցությանը: Նախատեսվում է նաև արտաքին վարկատուների հետ համագործակցության շրջանակներում իրականացնել «Ծրագրի արդյունքի դիմաց» ֆինանսավորման գործիքի կիրառմամբ նոր ծրագրեր՝ ջրային, առողջապահության և այլ ոլորտներում:

- Ռազմավարության հիմնական սցենարի ներքո 2026-2028 թվականներին եվրապարտատոմսերի նոր թողարկում չի նախատեսվում: Սակայն, չկանխատեսված մակրոտնտեսական շոկերի, ֆինանսական ցնցումների կամ հարկաբյուջետային անկայուն իրավիճակների պայմաններում, երբ որ կառավարության ֆինանսական կարիքը հնարավոր չի լինի բավարարել միջազգային ֆինանսական կառույցներից կամ ներքին շուկայից, կդիտարկվի նաև եվրապարտատոմս թողարկելու նպատակահարմարությունը:

- Կբարելավվի Բյուրեք գ տեղեկատվական հարթակում ՀՀ շուկաների վերաբերյալ ներկայացվող տեղեկությունների կազմն ու որակը՝ ընդգրկելով ցուցանիշների լայն շրջանակ:

- ՀՀ կառավարության ֆինանսների կառավարման տեղեկատվական համակարգի մշակման շրջանակներում կներդրվի ՀՀ կառավարության պարտքի հաշվառման, սպասարկման և այլ գործընթացների կազմակերպման նոր էլեկտրոնային համակարգ:

- Միջազգային լավագույն փորձին համապատասխան վերանայված «Պետական պարտքի մասին» նոր օրենքի ընդունումից հետո՝ կմշակվեն ոլորտը կարգավորող ենթաօրենսդրական ակտեր:

- Կուսումնասիրվի պետական գանձապետական պարտատոմսերի շուկայում գործող առաջնային դիլերների համար լրացուցիչ խթաններ ներդնելու հնարավորությունները:

- Պարտքի արդյունավետ կառավարման կարևորագույն գործոններից է թափանցիկության ու հասարակության հետ մշտական հաղորդակցության ապահովումը: Այդ նպատակով կառավարությունը կշարունակի ներդրողների և հանրության հետ բաց ու հրապարակային աշխատանքները և պարտքի վերաբերյալ հաշվետվությունների ներկայացումը:

- Պարբերաբար կիրականացվեն իրազեկման արշավներ՝ ներքին և արտաքին ներդրողներին ներկայացնելով ՀՀ սոցիալ-տնտեսական զարգացումների վերաբերյալ օպերատիվ տեղեկություններ:

- Կայունացման հաշվի օրենսդրական կարգավորումների համաձայն՝ կապահովվի Հայաստանի Հանրապետության կառավարության տվյալ տարվա բյուջետային ուղերձում այդ տարվա համար կանխատեսված համախառն ներքին արդյունքի առնվազն մեկ տոկոսի չափով միջոցների առկայությունը: Ներքին և արտաքին շուկաներում անցանկալի գործընթացների դեպքում այն կապահովագրի կառավարության պարտքի գծով վճարումների անխափան իրականացումը և հարկ եղած դեպքերում կաջակցի ՀՀ պետական բյուջեի կատարմանը:

1.4.3. ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարության ընտրությունը

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարության մեջ կիրառված մակրոտնտեսական և հարկաբյուջետային ցուցանիշները համադրելի են 2026-2028 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով կանխատեսված մակրոտնտեսական և հարկաբյուջետային շրջանակին: ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությամբ նախատեսվել է, որ «ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ» ցուցանիշը միջնաժամկետ հատվածի վերջին կհասնի 55.4%-ի: Տոկոսավճարների բեռը միջնաժամկետ հատվածում էական չավելացնելու, ինչպես նաև պետական բյուջեի արտարժույթային մուտքերի կարիքն ապահովելու նպատակով, ներքին պարտքի և դրամային պարտքի մասնաբաժինները պարտքի կառուցվածքում միջնաժամկետ հատվածում 2024 թվականի տարեվերջի նկատմամբ կնվազեն միջին տարեկան 0.9 տոկոսային կետով, սակայն կպահպանվեն պատմականորեն բարձր մակարդակներում:

Ներքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորումը հիմնականում իրականացվելու է մինչև մեկ տարի մարման ժամկետով պետական գանձապետական կարճաժամկետ պարտատոմսեր, 3 և 5 տարի մարման ժամկետով միջնաժամկետ արժեկտրոնային պարտատոմսեր, 10 և 30 տարի մարման ժամկետով երկարաժամկետ արժեկտրոնային պարտատոմսեր, ինչպես նաև 6 ամիս, 1, 2 և 3 տարի մարման ժամկետով խնայողական արժեկտրոնային պարտատոմսեր տեղաբաշխելու միջոցով:

Արտաքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորումն իրականացվելու է երկկողմ և բազմակողմ միջազգային վարկատուներից նպատակային, բյուջետային աջակցության և արդյունքի վրա հիմնված ոլորտային թիրախային վարկեր ներգրավելու միջոցով՝ չբացառելով միջազգային կապիտալի շուկայում եվրապարտատոմսերի թողարկման հնարավորությունը:

Ռազմավարության ընտրությունը կատարվում է ծախսերի և ռիսկերի ցուցանիշների մի ամբողջ համակարգի ուսումնասիրության և վերլուծության արդյունքում: ՀՀ կառավարության պարտքը բնութագրող ծախսերի և ռիսկերի ցուցանիշների համալիր ուսումնասիրության արդյունքում ընտրվել է այնպիսի ռազմավարություն, որը կնպաստի ներքին պարտքի շուկայի զարգացմանը, կապահովի ՀՀ կառավարության պարտքի գծով ռիսկերի չափավոր մակարդակ, միաժամանակ, միջնաժամկետ հատվածում հնարավորինս կսահմանափակի պետական պարտքի գծով ծախսերի աճը:

Ներքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորման կառուցվածքը նախատեսելիս հաշվի են առնվել տնտեսությունում մակրոմիջավայրի զարգացումներն ըստ կանխատեսումների բազային սցենարի, իրացվելիության առկա մակարդակը, պետական գանձապետական պարտատոմսերի նկատմամբ ձևավորված կայուն պահանջարկը և պարտքի սպասարկման մեծությունը:

2026-2027 թվականների համար պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորումը փոխառու զուտ միջոցների հաշվին նախատեսվում է ներքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին իրականացնել ավելի մեծ ծավալներով, քան արտաքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին, 2028 թվականին արտաքին փոխառու միջոցների զուտ ներգրավումը գերազանցում է ներքինին:

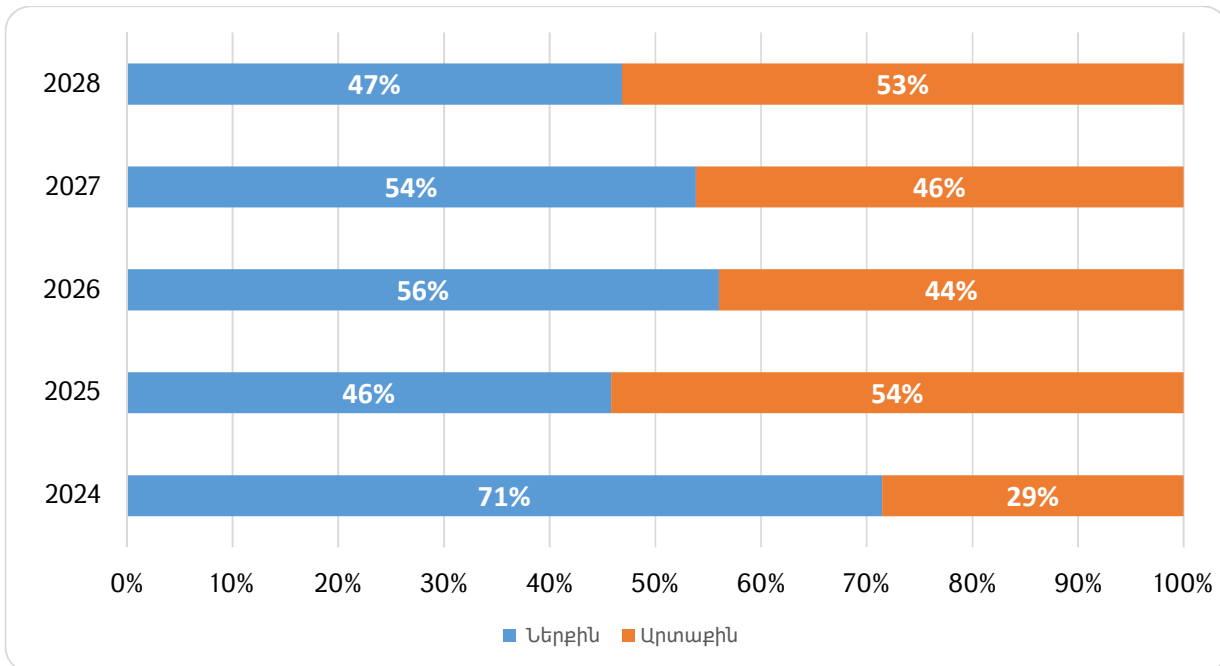
Աղյուսակ 5. Պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորումը փոխառու զուտ միջոցների հաշվին 2024-2028 թվականներին (մլրդ դրամ)

	2024 փաստ.	2025 պետբյուջեի ծրագիր	2025 կանխ.	2026 կանխ.	2027 կանխ.	2028 կանխ.
Պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորումը փոխառու զուտ միջոցների հաշվին	399.9	649.2	635.7	591.5	517.5	534.5

	2024 փաստ.	2025 պետքյուշ եի ծրագիր	2025 կանխ.	2026 կանխ.	2027 կանխ.	2028 կանխ.
որից՝						
Ներքին փոխառու զուտ միջոցներ (առանց մուրհակների)	369.0	291.4	291.4	331.4	278.5	250.4
Արտաքին փոխառու զուտ միջոցներ	30.9	357.8	344.4	260.1	239.0	284.1

Աղբյուր՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

Գծապատկեր 6. Ներքին և արտաքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորման կառուցվածքը 2024-2028 թվականներին

Աղբյուր՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

Միջնաժամկետ հատվածում, ՀՀ պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման կառուցվածքում ներքին և արտաքին փոխառու զուտ միջոցները բաշխվել են այնպես, որ պահպանվի ՀՀ կառավարության պարտքի կառուցվածքում ներքին պարտքի տեսակարար կշռի նվազագույն 40% ուղենիշը, միաժամանակ, հաշվի են առնվել 2026-2028թթ. հարկաբյուջետային շրջանակի առանձնահատկությունները, այդ թվում արտարժույթային ելքերի առկայության պայմաններում առաջացող արտարժույթի կարիքը և աճող ֆինանսական կարիքի պայմաններում ներքին շուկայի հագեցվածությունը չառաջացնելու մղումը: Վերջինիս պայմաններում, չնվազեցնելով ներքին պարտքի շուկայում ակտիվությունը, նախորդ ռազմավարության համեմատ, անհրաժեշտություն է առաջանում ճշգրտել տարեկան զուտ թողարկումների ծավալը:

Ֆինանսավորման կարիքը բավարարելու նպատակով միջնաժամկետ հատվածում նախատեսվում է միջոցներ ներգրավել ինչպես արտաքին վարկերով և փոխառություններով, այնպես էլ պետական գանձապետական պարտատոմսերի տեղաբաշխումների միջոցով:

Աղյուսակ 6. Ֆինանսական կարիքի բավարարումը փոխառու միջոցների հաշվին 2024-2028 թվականներին (մլրդ դրամ)

	2024 փաստ.	2025 կանխ.	2026 կանխ.	2027 կանխ.	2028 կանխ.
Ընդամենը ֆինանսավորում	851.1	1,349.8	1,220.9	1,160.4	1,208.5
որից					
արտաքին վարկեր և փոխառություններ	196.9	362.4	445.5	386.6	434.7
պետական գանձապետական պարտատոմսեր	654.2	699.9	775.4	773.8	773.8
արտարժույթային պետական պարտատոմսեր	-	287.4	-	-	-

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

Աղյուսակ 7. Ֆինանսական կարիքի բավարարումը արտարժույթային փոխառու միջոցների հաշվին 2024-2028 թվականներին (մլն ԱՄՆ դոլար)

	2024 փաստ.	2025 կանխ.	2026 կանխ.	2027 կանխ.	2028 կանխ.
Ընդամենը ֆինանսավորում	504.1	1,667.5	1,122.2	973.9	1,095.0
որից					
արտաքին նպատակային վարկեր և փոխառություններ	181.6	261.1	372.2	323.9	545.0
բյուջետային աջակցության վարկեր	322.5	675.0	750.0	650.0	550.0
արտարժույթային պետական պարտատոմսեր	-	731.4	-	-	-

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

1.4.4. Ընտրված ռազմավարության ծախսերի և ռիսկերի վերլուծությունը

2026-2028 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով նախանշված հիմնական մակրոտնտեսական սցենարի պայմաններում, որտեղ հաշվի են առնվել կանխատեսվող ներքին ու արտաքին պարտքային շուկաների վարքագիծը, իսկ ՀՀ կառավարության ֆինանսական կարիքը 2026թ-ին նվազում է 2025թ-ի նկատմամբ շուրջ 10%-ով, հիմնականում պայմանավորված անվանական

պակասորդի նվազմամբ, ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսավճարների բեռն աստիճանաբար ավելանում է և կայունանում միջնաժամկետ հատվածի վերջում:

Աղյուսակ 8. ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ծախսերի ցուցանիշների կանխատեսումները

	2024 փաստ.	2025 կանխ.	2026 կանխ.	2027 կանխ.	2028 կանխ.
Տոկոսավճար/ՀՆԱ (%)	3.1	3.6	3.6	3.7	3.8
Տոկոսավճար/պետական բյուջեի եկամուտներ(%)	10.6	11.7	12.0	12.9	13.2
Տոկոսավճար/պետական բյուջեի ծախսեր (%)	12.2	14.2	14.1	14.6	14.7

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

Ընդհանուր առմամբ, կանխատեսվում է, որ միջնաժամկետ հատվածում՝ հիմնական մակրոտնտեսական սցենարի դեպքում, «ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ» ցուցանիշը 2026-2028 թվականներին կավելանա միջին տարեկան 0.9 տոկոսային կետով և 2028 թվականի տարեվերջին կկազմի 55.4%: ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսավճար/ՀՆԱ, ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսավճար/պետական բյուջեի եկամուտներ և ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսավճար/պետական բյուջեի ծախսեր ցուցանիշները միջնաժամկետ ժամանակահատվածի վերջում կանխատեսվում են համապատասխանաբար 3.8%, 13.2% և 14.7%: Ընտրված պարտքի ռազմավարությունը, մակրոտնտեսական հիմնական սցենարի պայմաններում, հաշվի է առել ֆինանսավորման պոտենցիալ աղբյուրների հնարավորությունները, ծախսերի և ռիսկերի ցուցանիշների համախումբը՝ ձգտելով ֆինանսավորման աճող կարիքները բավարարելիս, ռիսկերի ընդունելի մակարդակի պայմաններում, հնարավորինս զսպել պարտքի տոկոսավճարների բեռի աճը:

Ռիսկերի կառավարման տեսակետից կարևորվել են փոխարժեքի, վերաֆինանսավորման և տոկոսադրույքի ռիսկերը:

Փոխարժեքի ռիսկ

«Ներքին պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ» ցուցանիշի մակարդակը միջնաժամկետ հատվածում կնվազի չափավոր տեմպով՝ տարեկան միջինում 0.9 տոկոսային կետով, և կգտնվի սահմանված ուղենշային տիրույթում՝ ժամանակահատվածի վերջում կազմելով 48.1%: Ներքին պարտքի մասնաբաժնի նվազման այս տեմպը համապատասխանում է ֆինանսական շուկայում պետական պարտատոմսերի համար ակնկալվող պահանջարկին համահունչ տեղաբաշխումների ծավալի, ինչպես նաև՝ տոկոսավճարների բեռի աճը միջնաժամկետ հատվածում զսպող մակարդակի հետ:

Աղյուսակ 9. ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի և ՀՀ դրամով ներգրավված պարտքի տեսակարար կշիռներն ընդամենը պարտքում

	2024 փաստ.	2025 կանխ.	2026 կանխ.	2027 կանխ.	2028 կանխ.
ՀՀ դրամով ներգրավված պարտք/Ընդամենը պարտք (%)	50.8	48.0	48.0	48.1	47.3

	2024 փաստ.	2025 կանխ.	2026 կանխ.	2027 կանխ.	2028 կանխ.
Ներքին պարտք/Ընդամենը պարտք (%)	51.8	50.0	49.7	49.3	48.1

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

Փոխարժեքի ռիսկի կառավարման և տոկոսավճարների աճը զսպելու նպատակով «ՀՀ դրամով ներգրավված պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ» ցուցանիշի մակարդակը միջնաժամկետ հատվածում կնվազի միջինում տարեկան 0.9 տոկոսային կետով:

2028 թվականի վերջին արտարժութային պարտքի տեսակարար կշիռը 2024 թվականի տարեվերջի նկատմամբ ավելանում է 3.4 տոկոսային կետով և կազմում 52.7%, ուստի ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի փոխարժեքի ռիսկը առաջիկա տարիներին դեռևս կմնա որպես նշանակալի ռիսկ:

Աղյուսակ 10. ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի կառուցվածքը 2024-2028 թվականների տարեվերջի դրությամբ (%)

	2024 փաստ.	2025 կանխ.	2026 կանխ.	2027 կանխ.	2028 կանխ.
USD	57.3	54.1	53.7	52.3	50.6
SDR	22.4	12.7	10.0	8.1	6.5
EUR	18.1	31.3	34.8	38.2	41.7
JPY	2.0	1.6	1.4	1.2	1.0
AED	0.0	0.0	0.0	-	-
CNY	0.2	0.2	0.2	0.1	0.1

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի կառուցվածքում SDR-ով արտահայտված պարտքն աստիճանաբար կնվազի: Եթե SDR-ը, որը կազմված է հինգ արժույթներից, տարանջատում ենք այդ արժույթների կշիռներին համապատասխան՝ USD – 43.38%, EUR – 29.31%, GBP – 7.44%, JPY – 7.59% և CNY – 12.28%, ապա միջնաժամկետ ժամանակահատվածի ավարտին ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի կառուցվածքում ԱՄՆ դոլարով պարտքի կշիռը 67.0%-ի փոխարեն կկազմի 53.4%, իսկ եվրոյով պարտքի կշիռը 24.6%-ից կաճի և կկազմի 43.7%:

Աղյուսակ 11. ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի կառուցվածքը 2024-2028 թվականների տարեվերջի դրությամբ՝ SDR-ի տարանջատմամբ (%)

	2024 փաստ.	2025 կանխ.	2026 կանխ.	2027 կանխ.	2028 կանխ.
USD	67.0	59.7	58.0	55.8	53.4
EUR	24.6	35.0	37.7	40.6	43.7
GBP	1.7	0.9	0.7	0.6	0.5
JPY	3.7	2.6	2.1	1.8	1.5

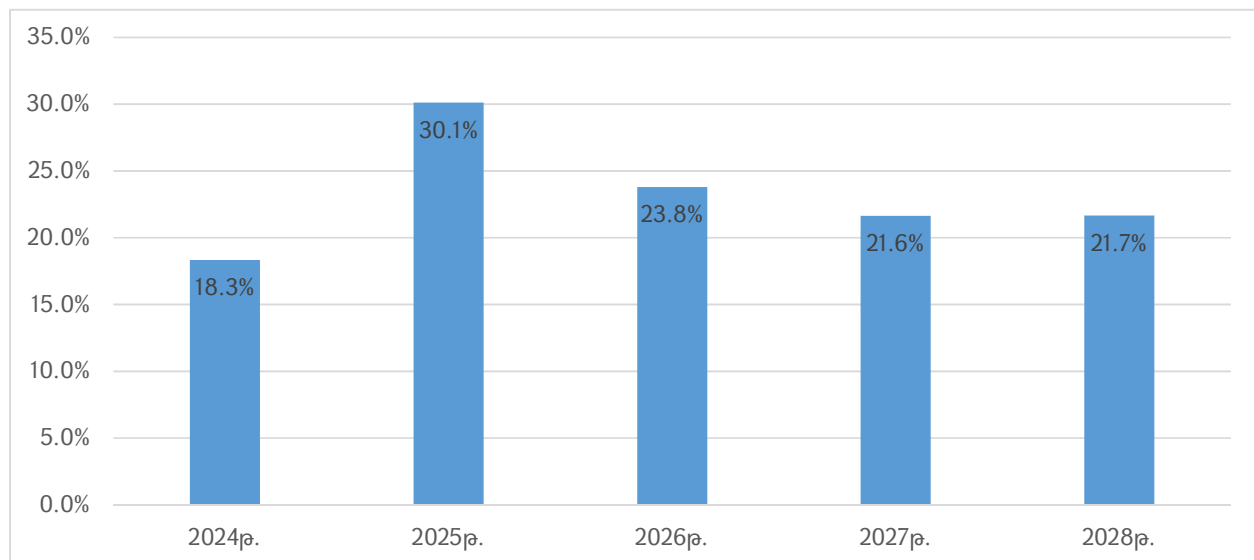
	2024 փաստ.	2025 կանխ.	2026 կանխ.	2027 կանխ.	2028 կանխ.
AED	0.0	0.0	0.0	-	-
CNY	3.0	1.8	1.4	1.1	0.9

Աղբյուր՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

Փոխարժեքի ռիսկի նվազեցման և արդյունավետ կառավարման նպատակով արտարժութային շուկայի զարգացմանը զուգահեռ կօգտագործվեն հեջավորման տարբեր մոտեցումներ (օրինակ՝ արտարժութային սվոփներ):

ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի կառուցվածքում, կանխատեսվող ժամանակահատվածի վերջում, 2024 թվականի փաստացի ցուցանիշի նկատմամբ SDR-ի կշիռը նվազում է 15.8 տոկոսային կետով, քանի որ SDR-ով վարկերն աստիճանաբար մարվում են և նոր վարկեր չեն ներգրավվում, քանի որ միջազգային կազմակերպություններն այդ արժույթով վարկեր տրամադրում են եկամտի ցածր մակարդակ ունեցող երկրներին: Կառավարությունը շարունակում է արտարժութային պարտքի դիվերսիֆիկացման քաղաքականությունը, որի արդյունքում հիմնական արժույթներից ԱՄՆ դոլարի կշիռը միջնաժամկետի վերջում կնվազի 6.7 տոկոսային կետով, իսկ եվրոյի կշիռը կավելանա 23.7 տոկոսային կետով:

Գծապատկեր 7. ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի մարումների և տոկոսավճարների կշիռը նախորդ տարվա վերջի դրությամբ ԿԲ արտաքին ակտիվներում 2024-2028 թվականներին

Աղբյուր՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ, ԿԲ և ԱՄՀ

ՀՀ կառավարության տվյալ տարվա արտարժութային պարտքի մարումների և տոկոսավճարների կշիռը նախորդ տարվա վերջի դրությամբ ՀՀ ԿԲ արտաքին ակտիվներում ցուցանիշը 2025 թվականին էապես աճել է և կազմել 30.1%՝ պայմանավորված 2025 թվականին կատարված եվրապարտատոմսերի մարմամբ: 2028 թվականների վերջի դրությամբ այս ցուցանիշը նվազում է մինչև 21.7%: Դա նշանակում է, որ միջնաժամկետ հատվածում արտարժութային ակտիվների ավելի քան մեկ հինգերորդն ուղղվում է ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի մարումներին և տոկոսավճարներին, ինչն էական

գործոն է հանդիսացել ՀՀ կառավարության նոր պարտքի ներգրավման արժույթների սցենարը մշակելիս:

Վերաֆինանսավորման ռիսկ

Վերաֆինանսավորման ռիսկը կարևորվում է՝ պայմանավորված առաջիկա տարիներին ՀՀ կառավարության պարտքի մարումների ծավալներով և միջազգային ու ներքին ֆինանսական շուկաներում հնարավոր բացասական զարգացումներով: Նոր պարտքի ներգրավման ֆինանսական պայմանների բանակցման և որոշումների կայացման ժամանակ ՀՀ կառավարությունը ձգտում է հարթեցնել պարտքի մարումների գրաֆիկը՝ մեղմելով վերաֆինանսավորման ռիսկը: Վերաֆինանսավորման ռիսկի նվազեցման նպատակով կիրառվում են նաև հետգնումներ:

Աղյուսակ 12. ՀՀ կառավարության պարտքի վերաֆինանսավորման ռիսկի ցուցանիշները 2024-2028 թվականներին

	2024 փաստ.	2025 կանխ.	2026 կանխ.	2027 կանխ.	2028 կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը, (տարի)	6.9	7.1	7.2	7.1	7.0
ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը, (տարի)	6.6	7.5	7.2	7.1	7.0
ՀՀ կառավարության դրամային պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը, (տարի)	7.2	6.7	6.8	7.0	6.9
Առաջիկա երեք տարվա ընթացքում մարման ենթակա պարտքի տեսակարար կշիռ, (%)	29.6	25.8	29.4	27.4	33.0
Առաջիկա երեք տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի կշիռը արտարժույթային պարտքի մեջ, (%)	23.5	15.4	20.0	18.9	27.7
Առաջիկա երեք տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության դրամային պարտքի կշիռը դրամային պարտքի մեջ, (%)	35.6	36.5	39.0	36.0	38.6
Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության պարտքի կշիռը (%)	13.0	9.8	9.2	8.9	12.5
Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի կշիռը արտարժույթային պարտքի մեջ (%)	11.6	6.1	4.5	4.3	9.4
Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության դրամային պարտքի կշիռը դրամային պարտքի մեջ (%)	14.4	13.6	14.1	13.6	15.9

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

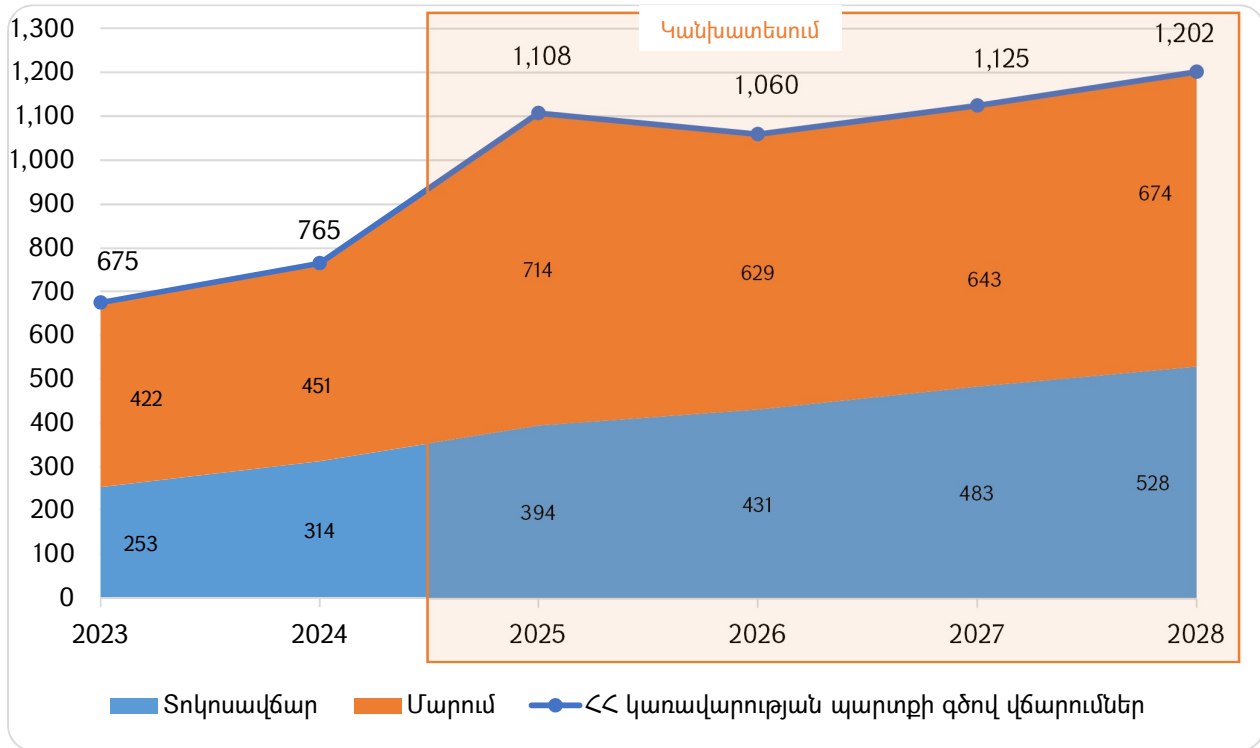
«ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի մինչև մարում միջին ժամկետի» ցուցանիշը 2028 թվականի վերջին կկազմի 7.0 տարի և կմնա ուղենիշով սահմանված միջակայքում: «Արտարժութային պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետի» ցուցանիշի նվազումը միջնաժամկետ հատվածում պայմանավորված է արտարժութային պարտատոմսերի մինչև մարումը ժամկետի նվազմամբ: «Դրամային պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետի» ցուցանիշն աճում է՝ պայմանավորված նվազող տոկոսադրույքների միջավայրում թողարկվող պարտատոմսերի կառուցվածքում միջնաժամկետ և երկարաժամկետ պարտատոմսերի ծավալների ավելացմամբ:

«Երեք տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ» ցուցանիշը 2028 թվականի տարեվերջին կկազմի 33.0%, ընդ որում, երեք տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի կշիռը արտարժութային պարտքում կկազմի 27.7%, իսկ երեք տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության դրամային պարտքի կշիռը դրամային պարտքում՝ 38.6%: 2028 թվականի վերջին «Երեք տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի կշիռն ընդամենը արտարժութային պարտքի մեջ» ցուցանիշի կտրուկ ավելացումը պայմանավորված է 2029 թվականին մարման ենթակա 500 մլն ԱՄՆ դոլար ծավալով արտարժութային պարտատոմսերով: Առաջիկա երեք տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության դրամային պարտքի կշիռը դրամային պարտքի մեջ պայմանավորվում է նախկինում թողարկված ուղենշային պարտատոմսերի մարման տարիներով:

Վերաֆինանսավորման ռիսկի կառավարման շրջանակներում «Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ» ցուցանիշը կավելանա միջնաժամկետ հատվածի վերջին տարվա՝ 2028 վերջի թվականի դրությամբ և կկազմի 12.5%: Ընդ որում, մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի կշիռը արտարժութային պարտքում կկազմի 9.4%, իսկ մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության դրամային պարտքի կշիռը դրամային պարտքում՝ 15.9%: 2028 թվականի վերջին «Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի կշիռն ընդամենը արտարժութային պարտքի մեջ» ցուցանիշի կտրուկ ավելացումը ևս պայմանավորված է 2029 թվականին մարման ենթակա 500 մլն ԱՄՆ դոլար ծավալով արտարժութային պարտատոմսերով:

Ստորև ներկայացվում է նաև ՀՀ կառավարության պարտքի գծով վճարումների կանխատեսումային ցուցանիշները, որոնք իրենցից ներկայացնում են տարվա ընթացքում մարումների և տոկոսավճարների հանրագումարը:

Գծապատկեր 8. ՀՀ կառավարության պարտքի գծով վճարումները 2023-2028 թվականների ընթացքում (մլրդ դրամ)

Աղբյուր՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

ՀՀ կառավարության պարտքի գծով վճարումների ցուցանիշը միջնաժամկետ հատվածում աճում է՝ 2028 թվականին կազմելով 1,202 մլրդ դրամ: 2025 թվականին ՀՀ կառավարության պարտքի գծով վճարումների կտրուկ աճը պայմանավորված է մարման ենթակա եվրապարտատոմսերով:

Աղյուսակ 13. ՀՀ կառավարության պարտքի գծով վճարումներն ըստ գործիքակազմի (մլրդ դրամ)

	2025					
	2024 փաստ.	պետքյուջեի ծրագիր	2025 կանխ.	2026 կանխ.	2027 կանխ.	2028 կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտքի գծով վճարումներն ըստ գործիքակազմի, որից՝	764.8	1,117.1	1,108.1	1,060.1	1,125.5	1,202.3
արտաքին վարկեր և փոխառություններ	232.3	290.6	290.6	290.3	274.2	299.1
տոկոսավճար	66.3	108.5	108.5	104.9	126.5	148.6
մարում	166.0	182.1	182.1	185.4	147.6	150.6

պետական գանձապետական պարտատոմսեր	505.1	661.7	661.7	728.4	809.9	861.8
տոկոսավճար	219.8	253.2	253.2	284.5	314.6	338.4
մարում	285.2	408.5	408.5	443.9	495.3	523.4
արտարժույթային պետական պարտատոմսեր	27.4	164.7	155.8	41.4	41.4	41.4
տոկոսավճար	27.4	32.4	32.4	41.4	41.4	41.4
մարում	-	132.3	123.4	-	-	-

Աղբյուր՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

ՀՀ կառավարությունը պարտքի և կանխիկ հոսքերի կառավարման գործիքների (հետգնումներ, փոխանակումներ, ՀՀ կենտրոնական բանկում միջոցների ավանդադրում և այլն) կիրառմամբ վերահսկում է վերաֆինանսավորման հետ կապված ռիսկերը:

Տոկոսադրույքի ռիսկ

Տոկոսադրույքի հետ կապված ռիսկերը արժանի են մեծ ուշադրության, քանի որ շուկայական պայմաններով ներգրավվող փոխառու միջոցների կշիռը գնալով աճում է: Տոկոսադրույքի ռիսկի կառավարման նպատակն է ապահովել կառավարության պարտքի այնպիսի կառուցվածք, որի դեպքում ֆինանսական շուկաներում տոկոսադրույքների փոփոխությունը հնարավորինս քիչ ազդեցություն կունենա կանխատեսվող տոկոսագումարների մակարդակի վրա: ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի տոկոսադրույքի ռիսկի ցուցանիշները կանխատեսվող ժամանակահատվածում մնում են կառավարելի:

Ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշիռը 2028 թվականի տարեվերջին, ըստ կանխատեսման, կկազմի 85.7%: Ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշիռը ուղենշային միջակայքում պահպանելուն կնպաստեն ինչպես կանխատեսվող ժամանակահատվածում ՀՀ կառավարության կողմից տեղաբաշխվող ֆիքսված տոկոսադրույքով պետական գանձապետական պարտատոմսերը, այնպես էլ արտաքին ֆինանսական շուկաներում տոկոսադրույքների հնարավոր նվազմանը զուգահեռ՝ ֆիքսված տոկոսադրույքով արտաքին վարկերի ներգրավումը: Անհրաժեշտության դեպքում, տոկոսադրույքի ռիսկը կառավարելու նպատակով, արտաքին վարկատուների կողմից սահմանված ընթացակարգերի համաձայն, կիրականացվի լողացող տոկոսադրույքով ներգրավված վարկերի տոկոսադրույքի ֆիքսում:

Աղյուսակ 14. ՀՀ կառավարության պարտքի կառուցվածքում ֆիքսված և լողացող տոկոսադրույքով վարկերի տեսակարար կշիռը 2024-2028 թվականներին

		(տոկոս)			
	2024 փաստ.	2025 կանխ.	2026 կանխ.	2027 կանխ.	2028 կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտք,	100	100	100	100	100

այդ թվում					
Ֆիքսված տոկոսադրույքով	84.4	86.5	86.7	86.6	85.7
Լողացող տոկոսադրույքով	15.6	13.5	13.3	13.4	14.3
ՀՀ կառավարության արտադրության պարտք	100	100	100	100	100
այդ թվում					
Ֆիքսված տոկոսադրույքով	68.4	73.3	73.7	73.4	72.2
Լողացող տոկոսադրույքով	31.6	26.7	26.3	26.6	27.8
ՀՀ կառավարության դրամային պարտք	100	100	100	100	100
այդ թվում					
Ֆիքսված տոկոսադրույքով	100	100	100	100	100
Լողացող տոկոսադրույքով	0	0	0	0	0

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

«ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետի» ցուցանիշը ժամանակահատվածի վերջում կկազմի 5.9 տարի, իսկ մեկ տարվա ընթացքում վերաֆիքսվող ՀՀ կառավարության պարտքի մասնաբաժինը՝ 26.2%:

Աղյուսակ 15. ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսադրույքի ռիսկի ցուցանիշները 2023-2027 թվականներին

	2024 փաստ.	2025 կանխ.	2026 կանխ.	2027 կանխ.	2028 կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը, (տարի)	5.6	6.0	6.1	6.1	5.9
ՀՀ կառավարության արտադրության պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը, (տարի)	4.0	5.4	5.5	5.2	4.9
ՀՀ կառավարության դրամային պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը, (տարի)	7.2	6.7	6.8	7.0	6.9
Մեկ տարվա ընթացքում վերաֆիքսվող ՀՀ կառավարության պարտքի կշիռը (%)	26.3	22.5	21.9	21.7	26.2
Մեկ տարվա ընթացքում վերաֆիքսվող ՀՀ կառավարության արտադրության պարտքի կշիռը արտաքին պարտքի մեջ (%)	38.4	31.2	29.6	29.7	35.9

Մեկ տարվա ընթացքում վերաֆիքսվող ՀՀ կառավարության դրամային պարտքի կշիռը ներքին պարտքի մեջ (%)	14.4	13.6	14.1	13.6	15.9
--	------	------	------	------	------

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

1.4.5. Ուղենշային ցուցանիշները

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի արդյունավետ կառավարման նպատակով անհրաժեշտ է բացահայտել և գնահատել ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելին բնորոշ ռիսկերը: Այդ պատճառով ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունը սահմանում է պարտքի պորտֆելի ռիսկերի ուղենշային ցուցանիշներ, որոնց նպատակն է որոշակի սահմանափակումների միջոցով պահպանել փոխարժեքի, տոկոսադրույքի և վերաֆինանսավորման ռիսկերը վերահսկելիության շրջանակներում: Ուղենշային ցուցանիշները սահմանվել են՝ հաշվի առնելով ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման միջավայրին բնորոշ առանձնահատկություններն ու սահմանափակումները:

Աղյուսակ 16. ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի 2025-2028 թվականների ուղենշային ցուցանիշները (տարեվերջին)

Ուղենիշ	
Վերաֆինանսավորման ռիսկ	
Մինչև մարում միջին ժամկետը	7– 10 տարի
Առաջիկա երեք տարիների ընթացքում մարվող պարտքի կշիռը ընդամենը պարտքի մեջ	առավելագույնը 35%
Առաջիկա տարվա ընթացքում մարվող պետական գանձապետական պարտատոմսերի (ՊԳՊ) կշիռը ՊԳՊ-երի ծավալի մեջ	առավելագույնը 20%
Տոկոսադրույքի ռիսկ	
Ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ	առնվազն 80%
Փոխարժեքի ռիսկ	
Ներքին պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ	առնվազն 40%
ՀՀ դրամով ներգրավված պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ	առնվազն 40%

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման 2025-2027 թվականների ռազմավարության համեմատությամբ պարտքի պորտֆելի ուղենշային ցուցանիշներում փոփոխություն չի նախատեսվել: Դա նշանակում է, որ ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման քաղաքականության մոտեցումները և քանակական նպատակադրումները կայուն են միջնաժամկետ հատվածում:

1.4.6. Զգայունության վերլուծություններ

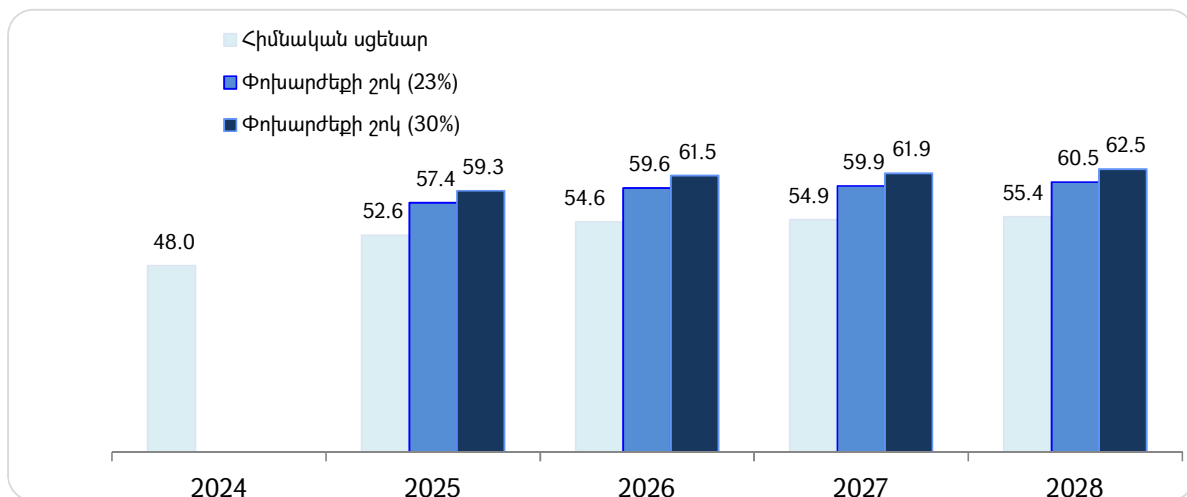
Մինչ այժմ կատարված ծախսերի և ռիսկերի վերլուծությունը հիմնված է եղել կանխատեսված մակրոտնտեսական և հարկաբյուջետային ցուցանիշների վրա և իրենից ներկայացնում է ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարության հիմնական սցենար: Ներկայացվում է շուկայական փոփոխականների նկատմամբ կիրառված տարբեր շրկերի արդյունքում ծախսերի և

ռիսկերի ցուցանիշների շեղման չափը հիմնական սցենարի, այսինքն ընտրված ռազմավարության արդյունքներից:

Եթե կանխատեսվող ժամանակահատվածի առաջին տարվա վերջին ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ դրամի փոխարժեքն արժեզրկվի 23%-ով, որը պատմականորեն գրանցված ՀՀ դրամի ամենամեծ արժեզրկումն է, ապա ՀՀ կառավարության պարտքի հարաբերությունը ՀՆԱ-ին 2027 թվականի տարեվերջին կմոտենա առավելագույն 60% շեմին՝ կազմելով 59.9%, իսկ 2028 թվականի տարեվերջին կգերազանցի 60%-ը՝ կազմելով 60.5%:

Եթե կանխատեսվող ժամանակահատվածի առաջին տարվա վերջին ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ դրամի փոխարժեքն արժեզրկվի 30%-ով, որը Համաշխարհային բանկի կողմից մշակված պետական պարտքի ռազմավարության քանակական գործիքում սովորաբար կիրառվող ազգային արժույթի արժեզրկման տեմպն է, ապա ՀՀ կառավարության պարտքի բեռի առավելագույն շեմը կգերազանցվի արդեն 2026 թվականին:

Գծապատկեր 9. ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը (%) 2024-2028 թվականներին

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

Տոկոսադրույքի շուկ

Լողացող տոկոսադրույքների՝ SOFR-ի և 6-ամսյա եվրիբորի մեկ տոկոսային կետի փոփոխության դեպքում 2026-2028 թվականներին ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի գծով տոկոսային ծախսերը միջին հաշվով կփոփոխվեն տարեկան 9.8 մլրդ դրամով:

Աղյուսակ 17. Լողացող տոկոսադրույքների 1 տոկոսային կետի փոփոխության ազդեցությունը ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի տոկոսավճարների վրա

	2026	2027	2028
ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի տոկոսավճարի փոփոխությունը (մլրդ դրամ)	8.7	9.8	10.9
այդ թվում			
SOFR (մլրդ դրամ)	4.9	5.0	4.8
6-ամսյա Euribor (մլրդ դրամ)	3.8	4.9	6.1
ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի տոկոսավճարի փոփոխությունը (%)	8.3	7.8	7.7

	2026	2027	2028
ՀՀ կառավարության արտաբաժնային պարտքի տոկոսավճարի փոփոխության կշիռը պետբյուջեի սեփական եկամուտներում (առանց դրամաշնորհի) (%)	0.3	0.3	0.3

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

Ներքին պարտքի շուկայում, միջնաժամկետ հատվածի սկզբում, եկամտաբերության կորի մեկ տոկոսային կետով աճը 2026-2028 թվականների ընթացքում կավելացնի պարտքի տոկոսավճարները տարեկան միջինը 6.6 մլրդ դրամով:

Աղյուսակ 18. Միջնաժամկետ հատվածի սկզբում ՀՀ կառավարության դրամային պարտքի տոկոսադրույքի մեկ տոկոսային կետի փոփոխության ազդեցությունը ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի տոկոսավճարի վրա

	2026	2027	2028
ՀՀ կառավարության դրամային պարտքի տոկոսավճարի փոփոխությունը (մլրդ դրամ)	0.9	6.8	12.2
ՀՀ կառավարության դրամային պարտքի տոկոսավճարի փոփոխությունը (%)	0.3	2.2	3.6
ՀՀ կառավարության դրամային պարտքի տոկոսավճարի փոփոխության կշիռը պետբյուջեի սեփական եկամուտներում (առանց դրամաշնորհի) (%)	0.03	0.2	0.3

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

Իրականացված զգայունության վերլուծությունները թույլ են տալիս ենթադրել, որ ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի վրա դեռևս փոխարժեքի շուկի ազդեցությունը շատ ավելի մեծ է, քան տոկոսադրույքի շուկի ազդեցությունը: Այնուամենայնիվ, տոկոսադրույքի շուկը նույնպես զգալի գործոն է, որը հաշվի է առնվել պարտքի կառավարման ռազմավարության մշակման ժամանակ:

Եզրակացություններ

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ծախսերի և ռիսկերի վերլուծության արդյունքները ցույց են տալիս, որ թեև պարտքի պորտֆելն ամենաշատը ենթակա է փոխարժեքի ռիսկի ազդեցությանը, սակայն վերաֆինանսավորման և տոկոսադրույքի ռիսկերը նույնպես նշանակալի են: Աճող ֆինանսական կարիքի պայմաններում, երբ վերջին տարիներին արտաքին և ներքին շուկաներում տոկոսադրույքների էական բարձրացման միտում էր նկատվում, պետական բյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորման այնպիսի կառուցվածք է ընտրվել, որ միջնաժամկետում, կառավարելի պահելով փոխարժեքի, վերաֆինանսավորման և տոկոսադրույքի ռիսկի ցուցանիշները, միաժամանակ սահմանափակվի պարտքի տոկոսավճարների բեռի հնարավոր աճը:

ՀՀ կառավարությունն առաջնային է համարում պետական գանձապետական պարտատոմսերի շուկայի շարունակական զարգացումը, սակայն պարտատոմսերի ծավալները այնպիսին պետք է լինեն, որ ներքին պարտքի շուկայի ակտիվությունը և պարտատոմսերի իրացվելիությունը չնվազի: Այդ

պատճառով, ի թիվս այլ գործոնների պարտատոմսերի թողարկման զուտ ծավալների ծրագրավորման ժամանակ հաշվի են առնվել նաև հիմնական ներդրողների պահանջարկը և արձագանքները շուկայի զարգացումներին:

Միջնաժամկետ հատվածում նախատեսվում է առավել մատչելի դարձնել ոչ ռեզիդենտների մուտքը պետական գանձապետական պարտատոմսերի շուկա և ապահովել ՀՀ կառավարության պարտքի կառուցվածքում դրամային պարտքի առնվազն 40% մասնաբաժին: Նախատեսվում է նաև կիրառել պետական գանձապետական պարտատոմսերի փոխանակման աճուրդների կազմակերպման էլեկտրոնային համակարգը, որը լրացուցիչ խթան կհանդիսանա պետական գանձապետական պարտատոմսերի իրացվելիության աճի համար:

Կարևոր է նշել, որ միայն ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ոլորտում իրականացվող միջոցառումները բավարար չեն ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի շուկան էականորեն զարգացնելու համար: Ներքին պարտքի շուկայի զարգացման և ներդրողների բազայի ընդլայնման նախապայմաններից է նաև ֆինանսական շուկայի ոչ բանկային հատվածի հետագա զարգացումը:

ՀՀ պետական բյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորման արտաքին աղբյուրները սահմանելիս բացի ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելին բնորոշ ծախսերի և ռիսկերի ցուցանիշների համախմբի վերլուծություններից, ֆինանսավորման աղբյուրների տարբերակման անհրաժեշտությունից, հաշվի են առվել նաև ՀՀ պետական բյուջեի հոսքերում արտարժույթային մուտքերի և ելքերի դինամիկան:

Համագործակցությունն արտաքին վարկատուների հետ կընդլայնվի, իսկ ֆինանսավորման գործիքները կդիվերսիֆիկացվեն: Այս համագործակցության շրջանակում ծրագրային վարկերն ուղղվելու են կարևոր ենթակառուցվածքների ձևավորմանը, իսկ մյուս վարկերի մեջ աստիճանաբար ընդլայնվելու է արդյունքի վրա հիմնված գործիքների կիրառումը, որոնք խթանելու են տնտեսական աճը և, հետևաբար, գեներացնելու են եկամուտներ, որոնք էլ իրենց հերթին ապահովելու են պարտքի կայունությունն ու պարտքի բեռի ցուցանիշների կառավարելի մակարդակում պահպանումը:

ՀՀ կառավարությունը միջնաժամկետ հատվածում շարունակելու է ՀՀ կառավարության պարտքի մարման գրաֆիկի հարթեցման և վերաֆինանսավորման ռիսկի նվազեցմանն ուղղված գործողությունները՝ կիրառելով իրացվելիության կառավարման այնպիսի գործիքներ, ինչպիսիք են կանխիկի բուֆերի ձևավորումը, հետգնումների ու փոխանակումների իրականացումը: Ըստ անհրաժեշտության և իրավիճակի՝ կիրականացվի նաև տոկոսադրույքի և փոխարժեքի ռիսկի ակտիվ կառավարում, ինչպես օգտվելով առկա վարկային պայմանագրերի հնարավորություններից և փոփոխելով գործող վարկերի պայմանները, այնպես էլ ածանցյալ գործիքների ներդրմամբ:

Հավելված

ՀՀ կառավարության պարտքը բնութագրող 2023-2024 թվականների փաստացի, 2025 թվականի պետական բյուջեի ծրագրային և 2026-2028 թվականների կանխատեսումային ցուցանիշները
Աղյուսակ 19. ՀՀ կառավարության պարտքի հիմնական ցուցանիշները 2023-2028 թվականներին (մլրդ դրամ)

	2023 փաստ.	2024 փաստ.	2025 պետբյուջեի ծրագիր	2025 կանխ.	2026 կանխ.	2027 կանխ.	2028 կանխ.
Կառավարության պարտք	4,572.0	4,892.8	5,933.7	5,771.6	6,490.1	7,077.4	7,739.4
% ՀՆԱ-ի նկատմամբ	48.2	48.0	54.3	52.6	54.6	54.9	55.4
Ըստ գործիքակազմի							
արտաքին վարկեր և փոխառություններ	1,836.1	1,786.8	2,415.1	2,112.7	2,457.8	2,762.7	3,160.2
պետական գանձապետական պարտատոմսեր	2,092.9	2,474.0	2,771.2	2,771.2	3,115.2	3,404.3	3,664.2
արտարժույթային պետական պարտատոմսեր	632.8	619.9	740.8	828.6	850.1	862.2	884.9
արտաքին երաշխիքներ	3.0	2.6	2.6	2.6	2.4	2.2	2.0
ներքին երաշխիքներ	7.2	9.5	4.0	56.5	64.5	46.0	28.1
Կառավարության պարտքի տոկոսավճար	253.4	313.6	394.1	394.1	430.7	482.5	528.4
Տոկոսավճար/պետական բյուջեի ծախսեր (%)	9.9	10.6	11.5	11.7	12.0	12.9	13.2
Տոկոսավճար/պետական բյուջեի սեփական (առանց դրամաշնորհների) եկամուտներ (%)	10.7	12.2	13.9	14.2	14.1	14.6	14.7
Տոկոսավճար/ՀՆԱ (%)	2.7	3.1	3.6	3.6	3.6	3.7	3.8

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

Աղյուսակ 20. Պետական պարտագրումների ցուցանիշները 2023-2028 թվականներին

	2023 փաստ.	2024 փաստ.	2025 կանխ.	2026 կանխ.	2027 կանխ.	2028 կանխ.
Պետական գանձապետական պարտատոմսեր, մլրդ դրամ	2,092.9	2,474.0	2,771.2	3,115.2	3,404.3	3,664.2
% ՀՆԱ-ի նկատմամբ	22.0	24.3	25.2	26.2	26.4	26.2
Ըստ մարման մնացած օրերի, մլրդ դրամ						
Մինչև 1 տարի	246.6	354.0	384.1	434.3	462.4	583.6

1-5 տարի	708.4	932.0	1017.8	1258.0	1292.4	1625.1
5-ից ավելի տարի	1137.8	1188.0	1369.3	1422.9	1649.5	1455.5
Ըստ մարման մնացած օրերի կշիռը (%)						
Մինչև 1 տարի	11.8	14.3	13.9	13.9	13.6	15.9
1-5 տարի	33.8	37.7	36.7	40.4	38.0	44.4
5-ից ավելի տարի	54.4	48.0	49.4	45.7	48.5	39.7
Միջին տոկոսադրույք (%)	10.7	10.6	10.4	10.4	10.2	10.1
Միջին ժամկետայնություն (տարի)	8.0	7.3	7.8	7.5	7.6	7.6
Արտարժույթային պետական պարտատոմսեր, մլն ԱՄՆ դոլար	1563.2	1563.2	2000.0	2000.0	2000.0	2000.0
% ՀՆԱ-ի նկատմամբ	6.7	6.1	7.5	7.2	6.8	6.4
Միջին տոկոսադրույք (%)	4.7	4.7	5.2	5.2	5.2	5.2
Միջին ժամկետայնություն (տարի)	5.5	4.5	6.3	5.3	4.3	3.3

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

Աղյուսակ 21. ՀՀ կառավարության վարկերի և փոխառությունների ցուցանիշները 2023-2028 թվականներին

(մլն ԱՄՆ դոլար)

	2023 փաստ.	2024 փաստ.	2025 կանխ.	2026 կանխ.	2027 կանխ.	2028 կանխ.
Կառավարության վարկեր և փոխառություններ	4,536.0	4,505.8	5,099.4	5,782.1	6,408.2	7,142.3
% ՀՆԱ-ի նկատմամբ	19.3	17.5	19.2	20.7	21.7	22.9
Ըստ վարկատուի						
միջազգային ֆինանսական կառույցներից	3,590.1	3,607.1	3,498.0	3,384.8	3,363.9	3,375.2
օտարերկրյա պետություններից	933.9	889.4	1,593.6	2,390.9	3,039.3	3,763.0
առևտրային բանկերից	12.1	9.4	7.8	6.4	5.0	4.1
Միջին տոկոսադրույք (%)	3.6	3.5	3.4	5.0	4.8	4.8
Միջին ժամկետայնություն (տարի)	7.3	7.4	7.9	7.6	7.6	7.5

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

2. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ

2.1. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՎՐԱ ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՆԽԱՏԵՍՎԱԾ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻՑ ՇԵՂՄԱՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ՔԱՆԱԿԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ

3.1.1. 2026-2028 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻՆ ՄԺԾԾ ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ՎՐԱ ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՎԱԾԻՑ ՇԵՂՄԱՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ՔԱՆԱԿԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ

Միջնաժամկետ հատվածում հարկային եկամուտների կանխատեսվող հոսքերի վրա մակրոտնտեսական բնույթի ռիսկերի ազդեցության քանակական գնահատումը հիմնվել է ստորև նկարագրված **ՀՆԱ կանխատեսումներից շեղումների ռիսկի և ենթադրություններից շեղումների ռիսկի վրա**: Ռիսկերի առարկայացման գնահատումն իրականացվել է Բայեսյան Վեկտոր ավտոռեգրեսիոն մոդելով, որի նախնական արժեքները նշանակվել են հիմք ընդունելով ՀՀ ՖՆ «AFSM DSGE» կառուցվածքային մոդելով²⁷ գնահատված զգայունության գործակիցները:

1. ՀՆԱ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻՑ ՇԵՂՈՒՄՆԵՐԻ ՌԻՍԿ

ՀՆԱ-ի կանխատեսումների ռիսկը գնահատվել է 2010-2024 թվականներին միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերի հիմքում դրվող ՀՆԱ-ի կանխատեսված ցուցանիշների և ՀՆԱ-ի փաստացի ցուցանիշների միջև շեղման հիման վրա, որոնք վերջին տարիների համար եղել են 3.0-ից 3.9 տոկոսային կետ: Ընդ որում, պետք է նշել, որ այս գնահատականներն ամփոփում են կանխատեսումներից ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական շեղումները՝ ըստ էության արտացոլելով ՀՆԱ պատմական տատանողականության և ՀՆԱ կանխատեսումների շուրջ ձևավորվող անորոշության ազդեցությունը:

2026-2028թթ-ի համար որպես ռիսկ է դիտարկվել ՀՆԱ-ի իրական աճի հավանականությունների բաշխման գծապատկերի 40% հավանականությանը համապատասխանող մակարդակը, որ կլինի 0.9-1 տոկոսային կետով ավելի ցածր կանխատեսված մակարդակից, և 30% հավանականությանը համապատասխանող մակարդակը, որ կլինի 1.8-1.9 տոկոսային կետով ավելի ցածր (տե՛ս 1.5. Մակրոտնտեսական կանխատեսումների ռիսկերը բաժինը):

Ֆինանսական պահանջի ավելացման ուղղությամբ ՀՆԱ նվազման ռիսկի ազդեցությունը հարկային եկամուտների վրա տնտեսական աճի 0.9-1 տոկոսային կետով ցածր լինելու հավանականությունը 2026 թվականին գնահատվում է 14.3 մլրդ դրամ, իսկ 2027 և 2028 թվականների համար գնահատվում է համապատասխանաբար 17.7 և 17.6 մլրդ ՀՀ դրամ: Տնտեսական աճի՝ 1.8-1.9 տոկոսային կետով ցածր լինելու սցենարի ազդեցությունը 2026 թվականին գնահատվում է 30.2 մլրդ դրամ, իսկ 2027 և 2028 թվականների համար գնահատվում է համապատասխանաբար 33.7 և 35.3 մլրդ ՀՀ դրամ:

2. ԵՆԹԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՑ ՇԵՂՈՒՄՆԵՐԻ ՌԻՍԿ

ՄԺԾԾ հիմքում դրվող կանխատեսումները կառուցվում են որոշակի ենթադրությունների հիման վրա, որոնք էլ իրենց հերթին կախված են արտաքին կամ ներքին գործոններից: Սակայն միշտ չէ, որ այդ ենթադրությունները կանխատեսվող հորիզոնում իրականություն են դառնում՝ կապված ՀՀ կառավարության և ՀՀ ԿԲ-ի կառավարման դաշտից դուրս ի հայտ եկող երևույթների հետ:

²⁷ St' u Babajanyan, V., Baksa, D., Fukac, M. M., Hakobyan, E., Harutyunyan, A., Karapetyan, N., ... & Zanna, L. F. (2022). The ararat fiscal strategy model: a structural framework for fiscal policy analysis in Armenia. International Monetary Fund. <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2022/06/10/The-Ararat-Fiscal-Strategy-Model-A-Structural-Framework-for-Fiscal-Policy-Analysis-in-519522>

2.1. Գնաճի շեղման հնարավոր չափը

Գնաճի ցուցանիշի շեղման հնարավոր չափ է դիտարկվում է վերջին տասնամյակում միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերի հիմքում դրվող գնաճի կանխատեսումներից փաստացի շեղումների միջին չափը:

Կանխատեսված ցուցանիշից գնաճի շեղման ռիսկերը միջնաժամկետ հորիզոնում գնահատվում են միջինում դեպի ներքև՝ 2.7 տոկոսային կետի չափով:

Գնաճի շեղման ռիսկը կարող է ազդեցություն ունենալ ՀՀ պետական բյուջեի և՛ եկամտային, և՛ ծախսային կատարողականների վրա՝ անուղղակի հարկերի, ինչպես նաև ապրանքների և ծառայությունների գծով ծախսերի ուղղությամբ: Գնանկումային պայմաններում հարկերից մուտքերը կկրճատվեն և ընդհակառակը:

Արդյունքում, գնաճի դանդաղման ռիսկի ազդեցությունը հարկային եկամուտների վրա 2026, 2027 և 2028 թվականների համար գնահատվում է համապատասխանաբար 25.7, 28.5 և 30.3 մլրդ ՀՀ դրամ ֆինանսական պահանջի ավելացման ուղղությամբ:

2.2. Փոխարժեքի շեղման հնարավոր չափը

Չնայած ՀՀ ԿԲ-ն և ՀՀ ՖՆ-ն մշակում են փոխարժեքի վերաբերյալ սցենարներ, որոնք արտացոլում են փոխարժեքի վարքագիծը տարբեր մակրոտնտեսական հիմնարարների ներքո, ՀՀ-ում իրականացվում է լողացող փոխարժեքի քաղաքականություն, իսկ յուրաքանչյուր տարվա պետական բյուջեի ցուցանիշների կանխատեսումների հիմքում դրվում է փոխարժեքի անփոփոխ (որոշակի պահի դրությամբ) մակարդակ: Սակայն փոխարժեքի տատանումները կազդեն ներմուծումից ՀՀ պետական բյուջե մուտքագրվող հարկային եկամուտների վրա:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ վերջին տարիների համար և՛ արժևորման, և՛ արժեզրկման ուղղությամբ փոխարժեքի տատանումների բացարձակ շեղման միջին չափը չի գերազանցել 6.1 տոկոսը՝ որպես ռիսկ է դիտարկվել ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ դրամի առավելագույնը 6.1 տոկոս արժեզրկումը:

Արդյունքում, փոխարժեքի 6.1 տոկոսով արժեզրկման ռիսկի դրսևորման դեպքում, այլ հավասար պայմաններում, 2026, 2027 և 2028 թվականներին կարելի է ապահովել հարկային եկամուտների համապատասխանաբար 17.0, 19.0 և 21.0 մլրդ ՀՀ դրամ լրացուցիչ մուտք՝ պայմանավորված ներմուծման դրամային համարժեքի մեծացմամբ:

2.3. Ներմուծման գծով ռիսկի հնարավոր չափը

Քանի որ մաքսային սահմանին ներմուծումից գանձվող անուղղակի հարկերը էական կշիռ ունեն պետական բյուջեի ընդհանուր հարկային եկամուտներում, անհրաժեշտ է գնահատել նաև ներմուծման հնարավոր նվազման պարագայում հարկային եկամուտների նվազման ռիսկի չափը: ՄԺԾԾ-ում ներմուծման գծով վերջին շուրջ մեկ ու կես տասնամյակի ժամանակային հորիզոնում կանխատեսումների շեղման միջին բացարձակ չափը գտնվում է 7.3-14.3%-ի միջակայքում, ինչն էլ հաշվի է առնվել այս գործոնի ազդեցությունը գնահատելու համար: 2022-2024 թթ. գնահատականներում ներմուծման ցուցանիշները դիտարկվել են առանց վերաարտահանման ծավալների: 2026, 2027 և 2028 թվականների համար ծրագրվածից համապատասխանաբար 7.3, 12.3 և 14.3% պակաս ներմուծման ռիսկի դրսևորման պայմաններում հարկային եկամուտների վրա ազդեցությունը գնահատվել է համապատասխանաբար՝ 25.4, 48.1 և 61.6 մլրդ ՀՀ դրամ՝ ֆինանսական պահանջի ավելացման ուղղությամբ:

Ամփոփելով վերը նկարագրված կանխատեսումների ռիսկի և ենթադրություններից շեղումների ռիսկի գնահատականները, միջնաժամկետ հորիզոնում ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտների վրա մակրոտնտեսական ցուցանիշների՝ իրական ՀՆԱ-ի աճի, գնաճի, փոխարժեքի

տատանողականության և ներմուծման ռիսկերի ազդեցության քանակական ամփոփ գնահատականները ներկայացվում են ստորև.

Աղյուսակ 3.1.1 Հարկային եկամուտների վրա մակրոտնտեսական կանխատեսումների և ենթադրությունների ռիսկերի ազդեցություն, մլրդ դրամ²⁸

	2025	2026	2027
Ռիսկի տեսակը	Ազդեցության գնահատականը		
Ռիսկերի առանձին հանդես գալու պայմաններում			
1. Կանխատեսվածից ավելի ցածր իրական ՀՆԱ-ի աճ			
Կանխատեսումից 0.9-1.0 տոկոսային կետով ցածր աճ	-14.3	-17.7	-17.6
Կանխատեսումից 1.8-1.9 տոկոսային կետով ցածր աճ	-30.2	-33.7	-35.3
2. Ավելի ցածր գնաճի ռիսկ, 2.7 տոկոսային կետ	-25.7	-28.5	-30.3
3. Փոխարժեքի 6.1 տոկոս արժեզրկման ռիսկ	17.0	19.0	21.0
4. Ներմուծման նվազման ռիսկ, 7.3-14.3 տոկոսային կետ	-25.4	-48.1	-61.6
Վերոնշյալ ռիսկերի միաժամանակյա հանդես գալու պայմաններում			
0.9-1.0 տոկոսային կետով ավելի ցածր ՀՆԱ աճ	-55.6	-67.2	-72.6
1.8-1.9 տոկոսային կետով ավելի ցածր ՀՆԱ աճ	-69.7	-81.4	-87.0

Այսպիսով, գնահատվում է, որ հարկային եկամուտների վրա ազդող վերոնշյալ ռիսկերի միաժամանակյա ի հայտ գալու պարագայում հարկային եկամուտների ծրագրված մակարդակից առավելագույն շեղումը 2026-ի համար կկազմի շուրջ 69.7 մլրդ ՀՀ դրամ, իսկ 2027 և 2028 թթ-ի համար համապատասխանաբար 81.4 մլրդ ՀՀ դրամ և 87.0 մլրդ ՀՀ դրամ:

Հարկային եկամուտների վրա առանձին ռիսկերի ազդեցության չափի վերաբերյալ պատկերացում են տալիս նաև ստորև ներկայացվող զգայունության գնահատականները:

Աղյուսակ 3.1.2 Հարկային եկամուտների զգայունությունը հիմնական տնտեսական գործոնների նկատմամբ, %

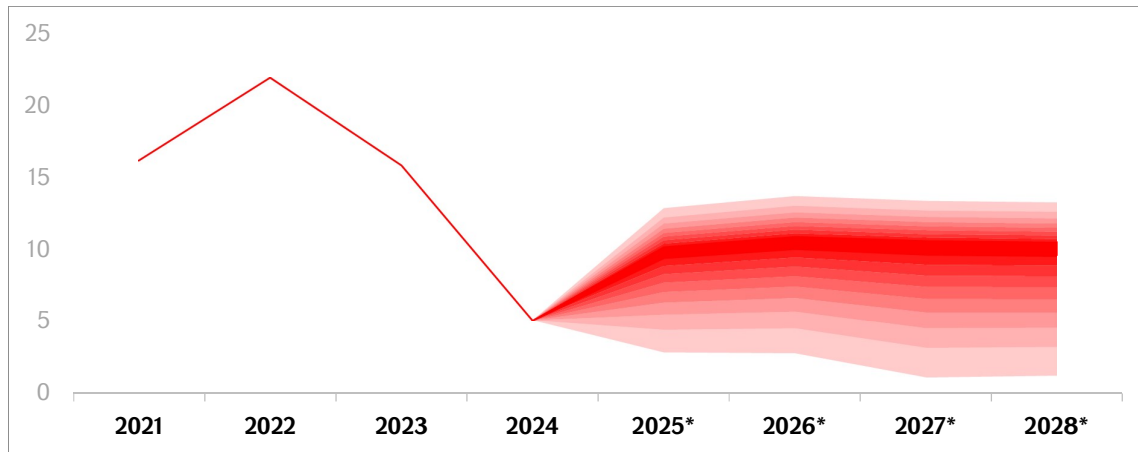
	ՀՆԱ	Գնաճ	Փոխարժեք	Ներմուծում
Տարեկան (շուկին հաջորդող 4 եռամսյակների) ազդեցություն	0.99	0.66	0.26	0.13

Ինչպես երևում է աղյուսակից, հարկերի հավաքագրման առումով առավել էական գործոններ են հանդիսանում ՀՆԱ-ի և գնաճի փոփոխությունները:

²⁸ ՀՆԱ, ներմուծման, փոխարժեքի և գների գծով հավանական ռիսկերի քանակային գնահատականը ստացվել է՝ հիմք ընդունելով այս գործոնների պատմական շարժի բացարձակ միջին սխալը:

Հարկային եկամուտների կանխատեսումների հետ կապված անորոշությունների և ռիսկերի հաշվեկշռի վերաբերյալ գնահատականներն իրենց արտացոլումն են գտել ստորև ներկայացվող հարկային եկամուտների հավանականային բաշխման գծապատկերում և համապատասխան աղյուսակում (տես՝ Գծապատկեր 3.1 և Աղյուսակ 3.1.3): Հավանականային բաշխման գրաֆիկի կառուցման ժամանակ օգտագործվել է աղյուսակ 3.1.1-ում գնահատված ամբողջական ռիսկերի միաժամանակյա հանդես գալու պայմաններում ի հայտ եկող բացասական ռիսկերը, որոնք գծապատկերի դեպի ներքև շեղման են հանգեցրել:

Գծապատկեր 3.1. Հարկային եկամուտների տարեկան աճի տեմպերի կանխատեսումների հավանականային բաշխումը, %

Կանխատեսումների բաշխման հավանականություններն առավել պարզորոշ երևում են ստորև բերվող աղյուսակում:

Աղյուսակ 3.1.3 Հարկային եկամուտների կանխատեսումների հավանականային բաշխումը

	2026	2027	2028
Հարկային եկամուտների աճի միջակայքը	Հարկային եկամուտների աճի՝ տվյալ միջակայքում ձևավորվելու հավանականությունը		
0-5 տոկոս	0.14	0.17	0.18
5-10 տոկոս	0.47	0.48	0.49
10-15 տոկոս	0.37	0.32	0.30

Աղյուսակ 3.1.3-ի առաջին սյունը ներկայացնում է հարկային եկամուտների աճի միջակայքերը, իսկ 2-ից 4-րդ սյուները՝ նշված միջակայքերից յուրաքանչյուրում այդ աճի ձևավորվելու հավանականությունները՝ ըստ միջնաժամկետ կանխատեսումների: Համաձայն գնահատականների, 2026-2028 թվականներին հարկային եկամուտների աճի տեմպի՝ 5-10% միջակայքում գտնվելու հավանականությունն ամենաբարձրն է՝ անգամ հաշվի առնելով դիտարկված համաժամանակյա շոկի հանդես գալու սցենարը (Գծապատկեր 3.1-ում այն մուգ կարմիր է, իսկ Աղյուսակ 3.1.3-ում՝ հոծ նշումով):

3.1.2. 2026-2028 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻՆ ՄԺԾԾ ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՎԱԾԻՑ ՇԵՂՄԱՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ԱՁԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ՄԵՂՄՄԱՆ ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Կանխատեսումներում մեծ ուշադրություն է դարձվում նաև պետական բյուջեի ծախսերի պլանավորված մակարդակների ապահովումը խաթարող ռիսկերին, որոնք կարող են հանգեցնել լրացուցիչ ֆինանսավորման պահանջի առաջացման:

Աղյուսակ 3.2.1 ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտների և ծախսերի, ինչպես նաև այլ հոսքերի գծով ռիսկերի ընդհանուր ազդեցությունը²⁹ (ֆինանսավորման պահանջ՝ - պահանջի մեծացում, + պահանջի նվազում), մլրդ ՀՀ դրամ

Մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսվող ռիսկեր	2025	2026	2027
1. Կանխատեսվածից ավելի ցածր իրական ՀՆԱ-ի աճ			
0.9-1.0 տոկոսային կետ	-14.3	-17.7	-17.6
1.8-1.9 տոկոսային կետ	-30.2	-33.7	-35.3
2. Ավելի ցածր գնաճի ռիսկ, 2.7 տոկոսային կետ	-25.7	-28.5	-30.3
3. Փոխարժեքի 6.1 տոկոս արժեզրկման ռիսկ	17.0	19.0	21.0
4. Ներմուծման նվազման ռիսկ, 7.3-14.3 տոկոսային կետ	-25.4	-48.1	-61.6
Ընդամենը			
0.9-1.0 տոկոսային կետով ավելի ցածր ՀՆԱ աճ	-48.4	-75.3	-88.6
1.8-1.9 տոկոսային կետով ավելի ցածր ՀՆԱ աճ	-64.3	-91.3	-106.2

Աղյուսակ 3.2.1-ում ցույց են տրված գնահատված լրացուցիչ ռիսկերը, որոնք կհանգեցնեն լրացուցիչ ֆինանսավորման պահանջի առաջացման: Ակնհայտորեն երևում է, որ գնաճի տատանումների հետևանքով կնվազի նախատեսված ֆինանսավորման պահանջը և համապատասխանաբար կփոփոխվեն նաև պետական բյուջեի ծախսերը՝ նվազման ուղղությամբ:

Հաշվի առնելով մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսվող մակարդակից վերոնշյալ հնարավոր շեղումների ռիսկերի գնահատականները՝ ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտների հավաքագրման և ծախսերի կատարման տեսանկյունից 2026 թվականին ՀՀ պետական բյուջեի պակասուրդի լրացուցիչ ֆինանսավորման պահանջը առավելագույնը կկազմի շուրջ 64.3 մլրդ ՀՀ դրամ կամ ՀՆԱ-ի 0.5%-ը, իսկ 2027 և 2028 թթ-ին կկազմի համապատասխանաբար 91.3 և 106.2 մլրդ ՀՀ դրամ կամ ՀՆԱ-ի 0.7-0.8%-ը:

Պետք է նշել, որ գնահատված ռիսկի չափը, առարկայացման դեպքում մասնակիորեն կկլանվի կառավարության պահուստային ֆոնդով, որը նույն ժամանակահատվածի համար նախատեսված է 0.2-1.0%, իսկ լրացուցիչ մասը՝ կկլանվի ՀՀ կառավարության կողմից ապահովվող՝ նվազագույնը ՀՆԱ 1%-ի չափով իրացվելիության «բարձիկի» միջոցով:

²⁹ Ընդհանուր ազդեցության գնահատականը հիմնված է մակրոտնտեսական ռիսկերի առանձին հանդես գալու ենթադրության վրա:

2.2. ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏՔԻ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

Միջնաժամկետ հատվածում ՀՀ կառավարության պարտքը գնահատվում է կայուն և կառավարելի, ինչը խարսխված է 2020թ. երկակի շուկերի պայմաններում պարտքի բեռի բարձր մակարդակի գրանցումից հետո 2021-2022թթ. մինչև հարկաբյուջետային կանոններով ընդունելի մակարդակի նվազման և 2023-2024թթ.-ին այդ մակարդակում պահպանման, պարտքի կառուցվածքի զգալի բարելավման, ինչպես նաև միջնաժամկետ հատվածում պարտքի բեռի չափավոր կայուն մակարդակ ապահովելու հանձնառության վրա: Այնուամենայնիվ, պարտքը շարունակում է զգայուն մնալ հատկապես տնտեսական աճի ցնցումների նկատմամբ, պարտքի կառուցվածքը գնահատվում է միջին կամ բարձր խոցելի, իսկ պատմությանը և ապագային նայող գնահատումները ուրվագծում են էական անորոշություններ: Այս առումով, կարևոր է առկա անորոշությունների պայմաններում պարտքի բեռի պահպանումը կառավարելի մակարդակում, հարկաբյուջետային «բարձիկների» պահպանումը անհրաժեշտ մակարդակում, ինչպես նաև, պարտքի կառավարման 2026-2028 թթ. ռազմավարությանը համահունչ, պարտքի կառուցվածքի ձևավորումը օպտիմալ մակարդակում:

2021-2022 թթ. ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը էապես նվազել է 2020 թ. գրանցված 60%-ը գերազանցող մակարդակից և կայունացել այդ մակարդակում 2023-24 թվականներին՝ առաջանցիկ կերպով ապահովելով հարկաբյուջետային կանոններով պահանջված պարտքի բեռի նվազեցումը և հնարավորություն տալով ստեղծել բարձիկ ապագա հնարավոր շուկերին դիմակայելու համար ու բարձրացնել հարկաբյուջետային քաղաքականության ճկունության աստիճանը: 2020 թվականին տնտեսական շուկի և պատերազմական իրավիճակի գործոններով պայմանավորված, հարկաբյուջետային կանոնի՝ «բացառիկ դեպքի» կարգավորումների շրջանակում գրանցված պարտքի բեռը աճել էր մինչև ՀՆԱ 63.5%-ը, ինչը զուգորդվել է պարտքի սպասարկման բեռի բարձրացմամբ: Սակայն «բացառիկ դեպքի» ճանաչման գործոնների չեզոքացման հետ ՀՀ կառավարությունը պետք է հարկաբյուջետային քաղաքականությունը վերադարձնե բնականոն իրավիճակների համար սահմանված կանոնների համապատասխանության տիրույթ, և, ի թիվս կանոնների համակարգով պահանջվող այլ միջոցառումների, առաջիկա 5 տարվա ընթացքում ապահովեք պարտքի բեռի նվազեցում 60%-ից ներքև, որի հանձնառությունը սահմանվել էր ՀՀ կառավարության պարտքի բեռի նվազեցման 2022-2026 թթ. ծրագրով: Սակայն, պայմանավորված իրականացվող հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայի քաղաքականությամբ, սպասվածից ավելի դրական տնտեսական զարգացումներով և ՀՀ դրամի փոխարժեքի արժևորմամբ, հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայի ընթացքը առաջանցիկ եղավ նախանշված ուղեգծից, և ՀՀ կառավարությունը նախ 2021 թ. գրանցեց 60.3%, ապա 2022թ.-ին՝ 50%-ից ցածր՝ 46.7% ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշ, իսկ 2023 և 2024 թվականներին այն պահպանվեց 50%-ից ցածր մակարդակում՝ համապատասխանաբար կազմելով 48.2% և 48.0%: Պարտքի բեռի պահպանումը ընդունելի ցածր մակարդակում հնարավորություն է տալիս կառավարելիության տիրույթում պահել պարտքի բեռից բխող ռիսկերը և տոկոսավճարների աճը, ինչպես նաև քաղաքականության «բարձիկ» ստեղծել հետագա հնարավոր ցնցումներին դիմակայելու համար:

Միջնաժամկետ հատվածի համար նախանշված՝ պարտքի հիմնական սցենարի վրա հիմնված պարտքի ռիսկերի գնահատումը ցույց է տվել, որ ինչպես ՀՀ կառավարության պարտքի, այնպես էլ պարտքի սպասարկման ռիսկերը գնահատվում են ցածր, թեպետ նաև տեսանելի է, որ նոր հնարավոր շուկերը (հատկապես՝ մի քանի շուկերի համադրությունը) կարող են վտանգել պարտքի կայունությունը: Սթրես թեստերի շրջանակներում ՀՀ կառավարության պարտքը ամենաշատը զգայուն է տնտեսական աճի, և համեմատաբար զգայուն է՝ փոխարժեքի շուկի նկատմամբ: Տնտեսական աճի շուկի ի հայտ գալու պարագայում 2027թ. ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը

հասնում է 66.7% մակարդակին, և պահպանվում 60%-ը գերազանցող մակարդակում ամբողջ կանխատեսման հորիզոնում: Փոխարժեքի շուկի ազդեցությունն անհամեմատ ավելի մեղմ է, և դրա ազդեցության ներքո պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը ցածր է մնում 60% մակարդակից: ՀՀ պետական բյուջեի համախառն ֆինանսավորման կարիքը կանխատեսվող ժամակահատվածում իրականացված սթրես թեստերից ոչ մեկի, և անգամ՝ դրանց համակցման դեպքում չի գերազանցում զարգացող երկրների համար ռիսկայնության համար ընդունված 15% սահմանաչափը:

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելից բխող ռիսկերը շարունակել են մեղմվել՝ պարտքի կառուցվածքի բարելավման շնորհիվ: ՀՀ երկրի ռիսկի հավելավճարը շարունակել է նվազել և 2025 թվականի ապրիլին կազմել է 283.1 բազիսային կետ, ինչը համապատասխանում է «միջին ռիսկայնության» գնահատականի ստորին շեմին: Ռիսկի հավելավճարի նվազում պայմանավորված է Հայաստանի տնտեսական կայուն միջավայրով և իրականացվող խելամիտ մակրոտնտեսական քաղաքականություններով ու դրանց արդյունքներով, վերջիններով ամրապնդվող՝ ՀՀ սուվերեն վարկանիշի դրական զարգացումներով, ինչպես նաև ընդհանուր առմամբ զարգացող երկրների ռիսկի հավելավճարի շարունակվող նվազմամբ: Միաժամանակ, ներքին և դրամային պարտքի կշիռները շարունակել են բարելավվել, ինչի արդյունքում դրամային պարտքի կշիռը ներկայումս գնահատվում է միջին ռիսկային, իսկ արտաքին պարտքի կշիռը կտրուկ մոտեցել է միջին ռիսկայնության շեմին՝ հասնելով 50% կշռի կառավարության պարտքում: Ներքին ու դրամային պարտքի մասնաբաժնի բարելավման քաղաքականության շարունակումը առաջիկա հեռանկարում կարող է ապահովել պարտքի պորտֆելի էլ ավելի չափավոր ռիսկերի մակարդակ:

Չնայած նրան, որ ՀՀ կառավարության պարտքի ռիսկերը ստանդարտ սթրես սցենարների շրջանակում ազդանշում են ցածր ռիսկեր, գնահատվող անորոշությունների մակարդակը բարձր է: Հավանականությունների բաշխման գրաֆիկի վրա հիմնվող (այսինքն, ըստ էության, «պատմությանը նայող») գնահատումը ցույց է տալիս, որ պարտքի կանխատեսումները ընդհանրապես անորոշության էական աստիճան են պարունակում, քանի որ պարտք ձևավորող գործոնները պատմականորեն բարձր տատանողականություն են ունեցել: Այս նկարագիրը բացահայտվում է Գծապատկեր 6-ում ներկայացված հավանականությունների բաշխման գրաֆիկում, ըստ որի՝ 2026 թ. համար 10-ից 90% հավանականային միջակայքում ուրվագծում է ՀՆԱ-ում 45%-ից 65% միջակայք, իսկ 2030 թվականին՝ 35%-ից 72% միջակայք:

Ոչ թե պատմությանը, այլ՝ ապագային նայող ռիսկերի գնահատման նպատակով փորձագիտական դատողությունների հիման վրա կառուցվել են այլընտրանքային զարգացումների սցենարներ, որոնք արտահայտում են ինչպես վերջին տարիներին ՀՀ տնտեսությունում կուտակված ռիսկերի համաժամանակյա նյութականացման, այնպես էլ արտաքին հատվածում անբարենպաստ զարգացումների փոխանցման հնարավորությունը: Այլընտրանքային զարգացումների սցենարները և դրանց ենթադրությունները հետևյալն են:

- **Տնտեսական աճի ռիսկերի նյութականացման սցենար:** Այս սցենարը ենթադրում է 2022-2023թթ. ռուս-ուկրաինական պատերազմի արդյունքում առաջացած դրական շուկի (ՌԴ-ից տուրիստական հոսքեր, արտահանման շուկայի ընդլայնում, դրամական փոխանցումներ, ՏՏ ընկերությունների և աշխատակիցների տեղափոխում դեպի ՀՀ, վերաարտահանման հնարավորություններ) աստիճանական շրջադարձ, որի արդյունքում տնտեսական աճի տեմպերը դանդաղում են 2025թ.-ին մինչև 3.0, իսկ 2026թ.-ին՝ 1.3 տոկոսի, որից հետո սկսում աստիճանաբար արագանալ՝ 2027 թ.-ին կազմելով 3.8%, իսկ 2028թ.-ին և հաջորդ տարիներին՝ 4.7 տոկոս:

- **Փոխարժեքի՝ դեպի նախկին մակարդակներ վերադարձի սցենար:** Ենթադրվում է, որ 2022 թ. ընթացքում դեպի ՀՀ մարդկանց և կապիտալի ներհոսքի արագացման պայմաններում արժևորված

փոխարժեքը հետ կգնա նախկին մակարդակին, և 2026 թ. վերջի դրությամբ դուլար/դրամ փոխարժեքը կկազմի 480 դրամ՝ 2021թ.-ի վերջի մակարդակին համապատասխան, իսկ հաջորդ տարիներին կթուլանա տարեկան 1.6% տեմպով, պայմանավորված գնային մրցունակության պահպանման անհրաժեշտությամբ (հիմք ընդունելով ՀՀ և զարգացած երկրներում գնաճերի տեմպերի տարբերությունը՝ «PPP կանոն»), ինչպես նաև ֆինանսական շուկայի սպասումներով (ՀՀ դրամային պարտատոմսերի և եվրոբոնդերի տոկոսադրույքների տարբերություն՝ «UIP» կանոն):

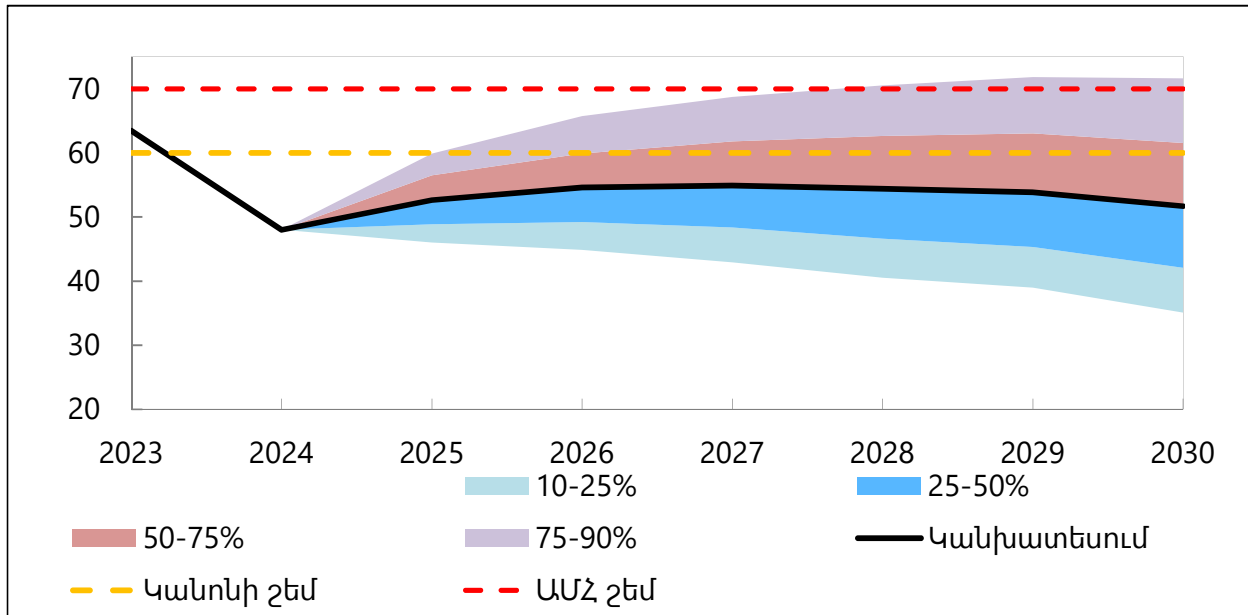
• **Բյուջեի պակասուրդի ռիսկեր՝ հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայի չապահովում:** Այս սցենարում ենթադրվում է, որ միջնաժամկետում ծրագրված՝ տարեկան միջինում 0.9 տոկոսային կետով պակասուրդի մակարդակի կրճատումը տեղի չի ունենում, և ամբողջ հորիզոնում պակասուրդ/ՀՆԱ ցուցանիշը պահպանվում է 2025թ.-ի համար ակնկալվող 5.5% մակարդակում:

Նախ, մինչ վերջնական սցենարը կառուցելը, առանձին սցենարները ու դրանց բաղադրիչների ազդեցությունները գնահատվում են առանձին-առանձին: Սցենարներից ամենաբարձր ազդեցությունը գրանցվում է հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիա չապահովելու պարագայում, որի դեպքում պարտքը հետագիծը շարունակաբար աճող է դառնում՝ 2030 թ.-ին հասնելով 64.4%-ի: Տնտեսական աճի և փոխարժեքի սցենարների դեպքում պարտքի հետագիծը ավելի բարձր մակարդակով է ընթանում 2027-2028 թվականներին՝ մոտենալով 60% շեմին, իսկ 2030թ.-ին կայունանում ավելի բարձր մակարդակում:

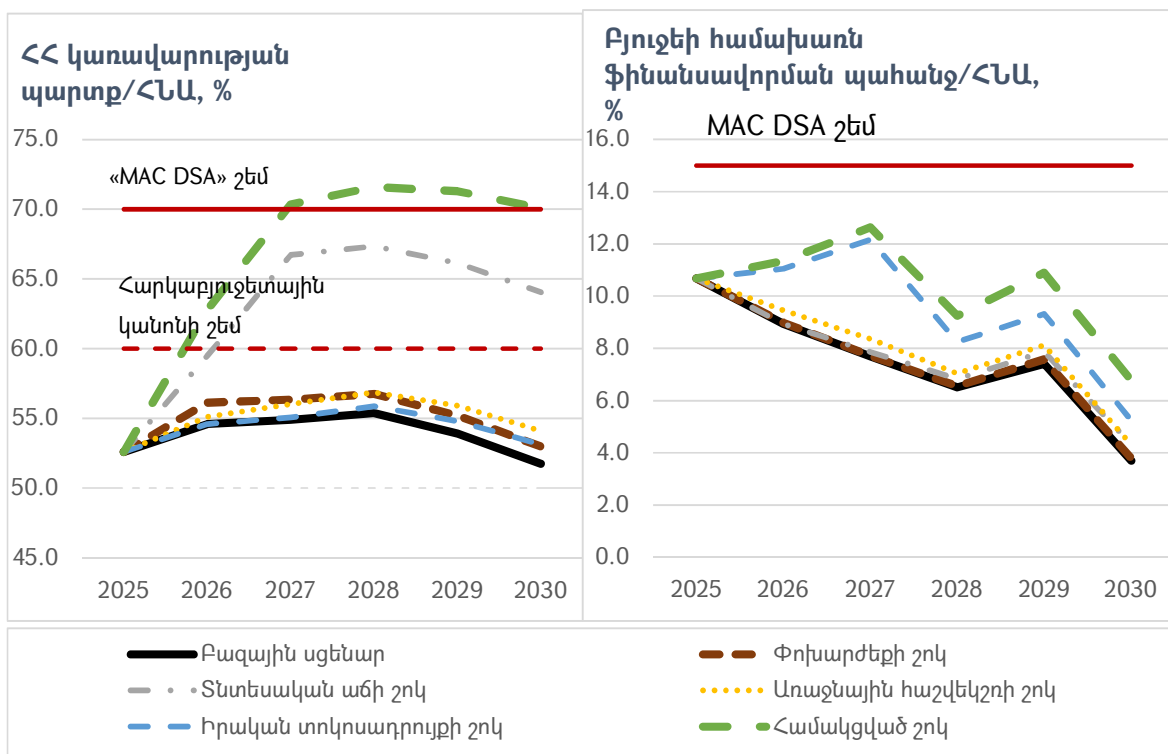
3 սցենարների համակցման, այսինքն՝ բոլոր ռիսկերի նյութականացման դեպքում պարտքի բեռը արդեն 2026թ.-ին գերազանցում է հարկաբյուջետային կանոնի 60% շեմից և շարունակաբար աճում՝ 2030 թ.-ին հասնելով 70%-ի: Այս սցենարում ընդհանուր առմամբ, պարտքի հետագիծը անկայուն է, որը ՀՀ կառավարության համար հղի է հեղինակության ռիսկերով և ֆինանսական շուկաների ռիսկի ընկալումների էական վատթարացմամբ, որի դեպքում պարտքի կայունությունը բարձր խոցելի կարող է դառնալ:

Կատարված փորձագիտական սցենարային վերլուծության արդյունքները, ընդհանուր առմամբ, համահունչ են և լրացնում են ԱՄՀ և ՀԲ մեթոդաբանությամբ իրականացված պարտքի սթրես թեստերի արդյունքներին և ազդանշում են պարտքի կայունության համար առկա վտանգների վերաբերյալ: Վերլուծությունը արտացոլում է պարտքի բեռը կառավարելի մակարդակում պահպանելու, ինչպես նաև պարտքի կառուցվածքի՝ օպտիմալ մակարդակում ամրագրման (ֆինանսական շուկայի վրա էական ճնշում չգործադրող և պարտքի սպասարկման ծախսերը կառավարելի մակարդակում պահպանող) անհրաժեշտությունը, ինչը ուղենիշ ընդունելով կառուցվել է ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման 2026-2028 թթ. ռազմավարությունը:

Գծապատկեր 2.1. ՀՀ Կառավարության պարուքի կանխադրեստումների հավանականությունների բաշխման գծապատկերը

Գծապատկեր 2.2. ՀՀ Կառավարության պարտքի և համախառն ֆինանսավորման կարիքի սթրես թեստեր*

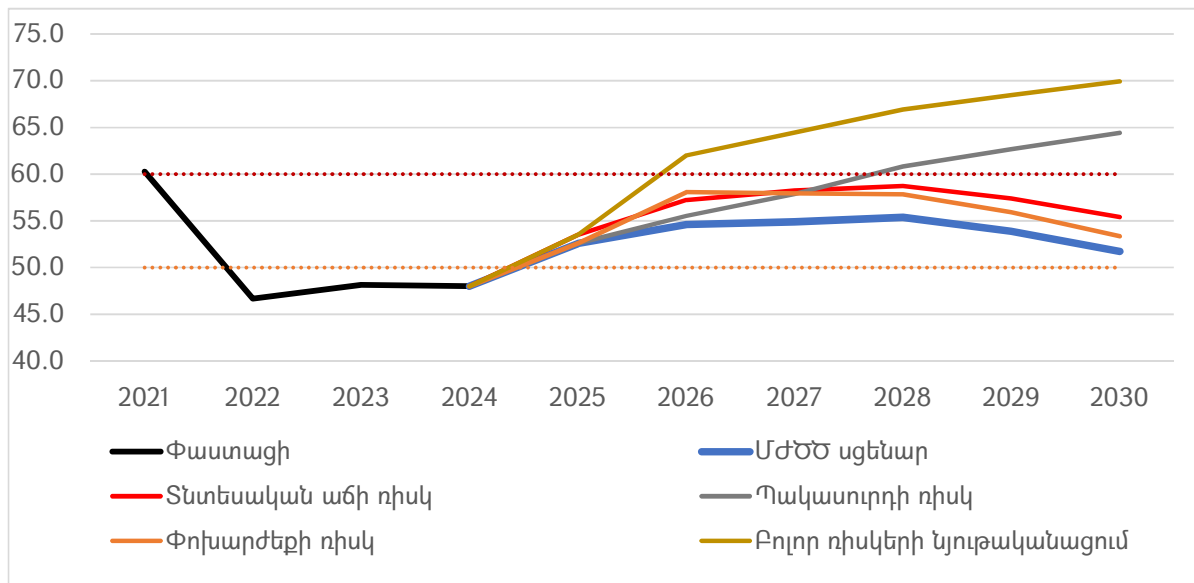
* 2028-2030 թվականների համար բերված ցուցանիշները ՀՀ ՖՆ կանխադետումն են՝ ՄԺԾԾ մշակման համար կիրառված հիմնական դպրողությունների անփոփոխության ենթադրությամբ:

Աղյուսակ 2.1. ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ռիսկայնության ցուցանիշներ

Շենքեր			ՀՀ ցուցանիշ	
Ցածր	Միջին	Բարձր	2024թ. ապրիլ	2025թ. ապրիլ

ՀՀ երկրի ռիսկի հավելավճար, բազիսային կետ	<200	200-600	>600	306.1	283.1
Ոչ ռեզիդենտների նկատմամբ պարտքի կշիռ, % ընդհանուր պարտքում	<15	15-45	>45	50.4	50.0
Արտարժույթային պարտքի կշիռ, % ընդհանուր պարտքում	<20	20-60	>60	51.5	50.3

Գծապատկեր 2.3. ՀՀ կառավարության պարտքը փարբեր սցենարների դեպքում

2.3 ՀԱՏՈՒԿ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

Հարկաբյուջետային ռիսկերն այն կառուցվածքային և հատուկ գործոններն են, որոնք կարող են հանգեցնել հարկաբյուջետային արդյունքների շեղմանը՝ նախապես սպասված կամ կանխատեսված ցուցանիշներից: Հարկաբյուջետային արդյունքների շեղումը առավել հաճախ արտահայտվում է պետության ստանձնած պարտավորությունների նյութականացմամբ: Այդ պարտավորությունները կարող են լինել բացահայտ, երբ առկա է իրավական պարտավորություն (օրինակ՝ պետական վարկի երաշխիքներ), կամ թաքնված, երբ կա պետության պատասխանատվության հանրային ակնկալիք, որը սահմանված չէ օրենքով (օրինակ՝ բնական կամ մարդածին աղետներից առաջացող վնասների փոխհատուցումը):

Հարկաբյուջետային ռիսկերի կառավարումը կարևոր է, քանի որ այդ ռիսկերը չբացահայտելը և դրանց չնախապատրաստվելը կարող է հանգեցնել զգալի բացասական հետևանքների, ինչպիսիք են լրացուցիչ պետական պարտավորությունները, պետական պարտքի ավելացումը և ճգնաժամերը: Հարկաբյուջետային ռիսկերի արդյունավետ բացահայտումը, ազդեցության չափի գնահատումը և կառավարումը նպաստում է հարկաբյուջետային կայունության բարձրացմանը, փոխառությունների ծախսերի և հարկաբյուջետային ճգնաժամերի հավանականության նվազեցմանը, ինչպես նաև արդյունավետ հարկաբյուջետային քաղաքականության իրականացմանը:

Ստորև նկարագրված են հարկաբյուջետային ռիսկերի այն աղբյուրները, որոնք պետական բյուջեի կայունության տեսանկյունից համարվում են էական, և դրանց ազդեցության գնահատումն ու կառավարմանն ուղղված քայլերը նշանակալի են ֆիսկալ կայունության տեսանկյունից: Հատուկ ռիսկերի տեսանկյունից դիտարկվել են այնպիսի ռիսկեր, որոնք բխում են պետական մասնակցությամբ ընկերություններից, պետություն-մասնավոր գործընկերության պայմանագրերից, բյուջետային վարկերից և երաշխիքներից, բնական և մարդածին աղետներից, բնապահպանական պարտավորություններից, շրջակա միջավայրի դեգրադացիայից, ինչպես նաև պետության դեմ դատական վարույթներից:

2.3.1 ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՑ ԾԱԳՈՂ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՌԻՍԿԵՐ

Այս բաժինը վերլուծում է պետական մասնակցությամբ ընկերությունների (այսուհետ՝ ՊՄԸ) առկա վիճակից և գործունեությունից բխող ֆիսկալ ռիսկերի մակարդակը, ինչպես նաև առաջին անգամ այս բաժնում ներկայացվում է ՊՄԸ-ների ֆինանսական ցուցանիշների կանխատեսման և մակրոտնտեսական շոկերին ենթարկվելու ռիսկերի և խոցելիության գնահատումը:

Ֆիսկալ ռիսկը կարող է ի հայտ գալ այն ժամանակ, երբ ՊՄԸ-ների գործունեությունը կամ ֆինանսական վիճակը հանգեցնում է լրացուցիչ փոխառությունների, սուբսիդիաների, սեփական կապիտալի ներարկումների կամ պետական բյուջեից այլ վճարումների անհրաժեշտության: Բացի այդ, ֆինանսական դժվարություններ ունեցող ՊՄԸ-ներից ակնկալվող շահութաբաժինների կամ փոխառությունների սպասարկման վճարումների չկատարումը կարող է բացասաբար անդրադառնալ պետական եկամուտների վրա:

ՊՄԸ-ների պորտֆելի վերլուծություն

ՊՄԸ է համարվում այն ընկերությունը, որի բաժնետոմսերի 50 կամ ավելի տոկոսը պետության կամ համայնքի սեփականությունն է³⁰:

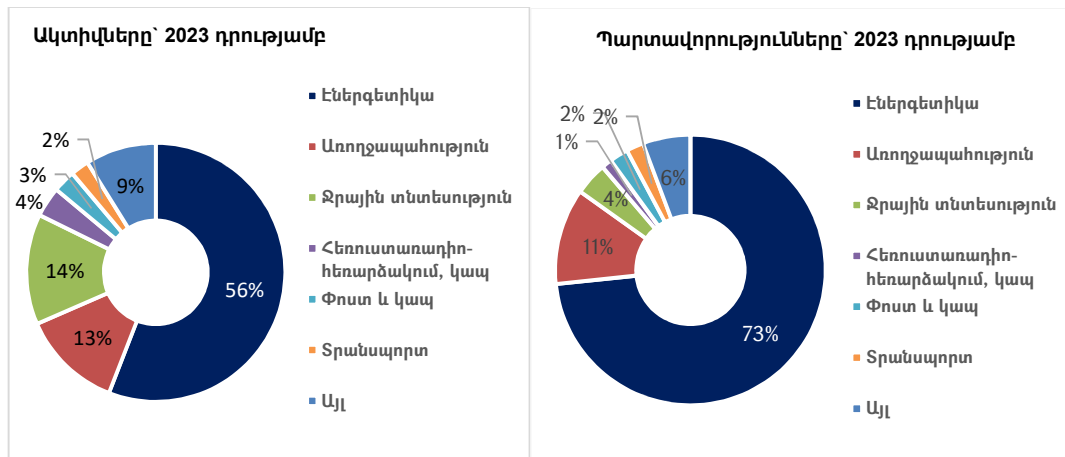
Ըստ դիտարկված տեղեկությունների՝ 2023 թվականի տվյալներով ՀՀ-ում գործում է 187 շահույթ հետապնդող պետական մասնակցությամբ և համայնքային մասնակցությամբ ընկերություն, որոնցից 34-ը գտնվում է Երևանի քաղաքապետարանի կառավարման ներքո: Առկա է նաև 15 ընկերություն, որտեղ պետությունն ունի մինչև 50 տոկոս բաժնեմաս (տես՝ աղյուսակ 1):

Աղյուսակ 1. Պետական և համայնքային մասնակցությամբ ընկերությունների դասակարգումն՝ ըստ բաժնեմասնակցության

50 տոկոս և ավել	Երևանի Քաղաքապետարան	Մինչև 50 տոկոս	Ընդհանուր
153	34	15	202

ՊՄԸ-ները հիմնականում գործում են այնպիսի ռազմավարական ոլորտներում, ինչպիսիք են էներգետիկան, առողջապահությունը, ջրային տնտեսությունը և այլն: Ընկերությունների ակտիվների և պարտավորությունների մեծ մասը կենտրոնացված է էներգետիկ ոլորտում՝ կազմելով ՊՄԸ-ների ընդհանուր պորտֆելի, համապատասխանաբար, 56%-ը և 73%-ը (տես՝ գծապատկեր 1):

Գծապատկեր 1. Պետական մասնակցությամբ ընկերությունների ակտիվները և պարտավորություններն՝ ըստ ոլորտների

Հարկ է նշել, որ ՀՀ-ում ՊՄԸ-ների շահութաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ ցածր է համաշխարհային միջին մակարդակից: Մասնավորապես, ՀՀ-ում ՊՄԸ-ների շահույթ/ՀՆԱ հարաբերակցությունը 2023թ.-ին կազմել է շուրջ 3.8%³¹, մինչդեռ, Համաշխարհային բանկի զեկույցի համաձայն, որտեղ 91 երկրում ուսումնասիրվել է առնվազն 10% պետական մասնաբաժին ունեցող 76,000 ընկերություն, միջին եկամուտը կազմել է ՀՆԱ-ի 17%-ը³²:

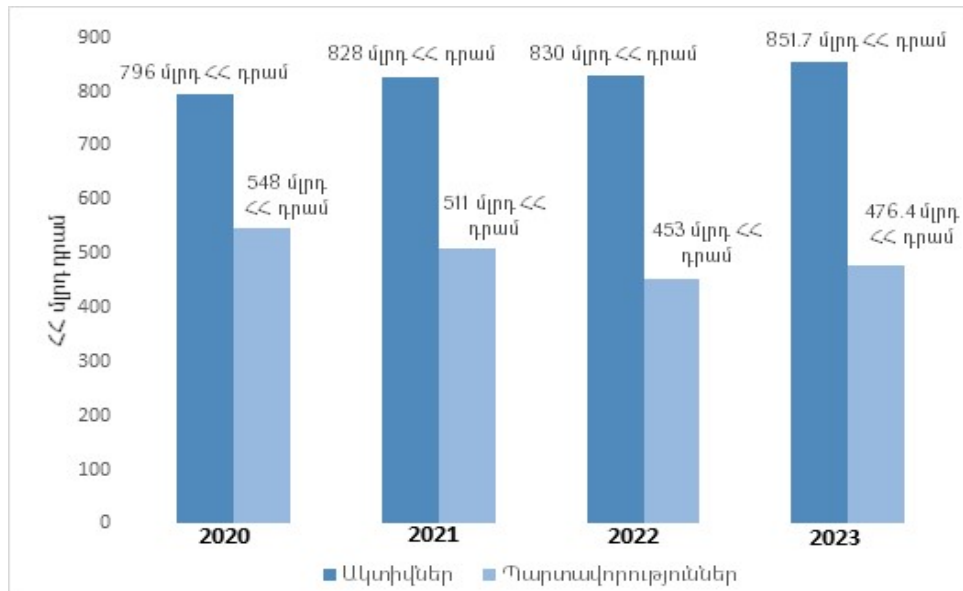
³⁰ «Պետական գույքի մասնավորեցման մասին» ՀՀ օրենք:

³¹ Հաշվարկում ներառվել են միայն 50 % և ավել պետական մասնակցություն ունեցող ընկերությունները:

³² Աղբյուրը՝ World Bank, The business of the state, 2023.

2023թ.-ին ՊՄԸ-ների ակտիվների ծավալը կազմել է 851.7 մլրդ ՀՀ դրամ՝ աճելով 2020թ.-ի նկատմամբ 7%-ով, իսկ պարտավորությունների ծավալը կազմել է 476.4 մլրդ ՀՀ դրամ՝ 2020թ.-ի նկատմամբ նվազելով 13.1%-ով (տես՝ գծապատկեր 2):

Գծապատկեր 2. ՊՄԸ-ների ակտիվների և պարտավորությունների ծավալը 2020-2023թթ.³³

2023 թվականին 9 ընկերության ակտիվների ծավալը կազմում է ընդհանուր ակտիվների պորտֆելի 61.3%-ը, մինչդեռ նրանց պարտավորությունները կազմում են ընդհանուր պարտավորությունների պորտֆելի 77.9%-ը: Այդ ընկերություններն են՝ «Երևանի Զերմաէլեկտրակենտրոն» ՓԲԸ-ն, «Հայկական ատոմային էլեկտրակայան» ՓԲԸ-ն, «Բարձրավոլտ էլեկտրացանցեր» ՓԲԸ-ն, «Կարեն Դեմիրճյանի անվան Երևանի մետրոպոլիտեն» ՓԲԸ-ն, «Հայփոստ» ՓԲԸ, «Էլեկտրաէներգետիկական Համակարգի Օպերատոր» ՓԲԸ, «Վ. Ա. Ֆանարջանի անվան ոռոգքաբանության ազգային կենտրոն» ՓԲԸ, «Երևանի ավտոբուս» ՓԲԸ, «Հաշվարկային կենտրոն» ՓԲԸ: Հաշվի առնելով վերջիններիս ակտիվների գերակշռող մակարդակը և հետևաբար դրանց նշանակությունը թե՛ հանրային շահի, թե՛ ֆինանսական կայունության տեսանկյունից՝ ստորև վերլուծվել է 9 ՊՄԸ-ի ֆինանսական առողջության մակարդակը: Ներկայացվել են նաև այդ ընկերությունների շարքում քվադի-ֆիսկալ գործունեության օրինակներ:

Քվադի-ֆիսկալ են համարվում գործունեության այն տեսակները, որոնք, չնայած վատթարացնում են հանրային ընկերությունների ֆինանսական վիճակը՝ համեմատած զուտ առևտրային առավելագույն շահույթի մակարդակի հետ, սակայն ուղղված են հանրային քաղաքականության նպատակներին: Քվադի-ֆիսկալ գործունեությունը կարող է դրսևորվել տարբեր ձևերով՝ ներառյալ իրենց առևտրային արժեքից ցածր գնով ապրանքների և ծառայությունների վաճառքը կամ ընտրված մատակարարներին առևտրային արժեքից բարձր գնով վճարումները³⁴:

Հաշվի առնելով, որ «Կարեն Դեմիրճյանի անվան Երևանի մետրոպոլիտեն» ՓԲԸ-ի կողմից մատուցվող ծառայությունների արժեքը ցածր է շուկայականից՝ պետությունն աջակցում է ընկերությանը՝ գործառնական գործունեության արդյունքում առաջացող ֆինանսական ճեղքվածքի չափով: Մասնավորապես, 2024թ.-ին ֆինանսական ճեղքվածքի ծածկմանն ուղղվել է շուրջ 1.9 մլրդ ՀՀ դրամ:

³³ Ներառված են նաև Երևան քաղաքապետարանի ենթակայության տակ գտնվող համայնքային մասնակցությամբ ընկերությունների տվյալները:

³⁴ Աղբյուրը՝ IMF, Fiscal Transparency Handbook (2018).

«Ջրառ» ՓԲԸ-ին ուղղվել է շուրջ 1.3 մլրդ ՀՀ դրամ՝ ոռոգման ջրի սակագնի և նվազագույն շահավետ գնի տարբերության չափով³⁵:

ՊՄԸ-ների ֆինանսական առողջության վերլուծություն

Վերլուծությունը կատարվել է շահութաբերության, իրացվելիության և վճարունակության ցուցանիշների գնահատումների հիման վրա, որոնց արդյունքում ռիսկայնության մակարդակը դասակարգվել է ըստ կատեգորիաների: Ընդ որում, 1-ին կատեգորիան նշում է ռիսկի ցածր մակարդակ, իսկ 5-րդը՝ ռիսկի բարձր մակարդակ (տես՝ աղյուսակ 2): Վերլուծության համաձայն՝ ՊՄԸ-ների ռիսկի միջին կշռված մակարդակը 2023թ. դրությամբ 3-րդ կատեգորիայում է (տես՝ աղյուսակ 3): 2023թ.-ին վերլուծության են ենթարկվել հետևյալ ընկերությունները՝ «Երևանի Ջերմաէլեկտրակենտրոն» ՓԲԸ-ն, «Հայկական ատոմային էլեկտրակայան» ՓԲԸ-ն, «Բարձրավոլտ էլեկտրաջանցեր» ՓԲԸ-ն, «Կարեն Դեմիրճյանի անվան Երևանի մետրոպոլիտեն» ՓԲԸ-ն, «Էլեկտրաէներգետիկական Համակարգի Օպերատոր» ՓԲԸ-ն, «Հաշվարկային կենտրոն» ՓԲԸ-ն, «Երևանի ավտոբուս» ՓԲԸ-ն, «Վ. Ա. Ֆանարջանի անվան ուռուցքաբանության ազգային կենտրոն» ՓԲԸ-ն և «Հայփոստ» ՓԲԸ-ն: Ի թիվս այլ ֆինանսական ցուցանիշների՝ ընկերությունների պարտքի մակարդակը³⁶ շարունակում է մնալ բարձր: Պարտքի բարձր մակարդակը կարող է հանգեցնել պետության կողմից աջակցության կարիքի առաջացման հավանականության բարձրացմանը՝ ֆինանսական անկայունության պայմաններում: ՊՄԸ-ների ֆինանսական առողջությունը հատկապես վատթարացել է 2020 և 2021 թվականներին, ինչը պայմանավորված է COVID-19-ի համավարակի ազդեցությամբ: 2023թ.-ին, չնայած պարտքի մակարդակի իջեցմանը, այն դեռևս մնում է էական:

Աղյուսակ 2. Ռիսկի դասակարգումը

5-րդ կատեգորիա	Բարձր ռիսկայնություն
4-րդ կատեգորիա	
3-րդ կատեգորիա	
2-րդ կատեգորիա	
1-ին կատեգորիա	Ցածր ռիսկայնություն

2023թ.-ին դիտարկված ընկերություններից 5-ը շահութաբեր են եղել, իսկ 4-ը աշխատել են վնասով: Դիտարկված 9 ընկերությունների զուտ շահույթի մարժան³⁷ 2023թ.-ին կազմել է 0%, իսկ գործառնական շահույթի մարժան³⁸ 5% (տես՝ գծապատկեր 3):

³⁵ Աղբյուրը՝ ՀՀ կառավարության 28.12.2023թ. թիվ 2323-Ն որոշում

³⁶ Պարտքի մակարդակը բնութագրող հիմնական ֆինանսական ցուցանիշներն են պարտքը՝ ակտիվների նկատմամբ (debt to assets), պարտքը՝ սեփական կապիտալի նկատմամբ (debt to equity), պարտքը՝ ճշգրտված շահույթը նախքան տոկոսների վճարումը, հարկումը, մաշվածության և ամորտիզացիայի մասհանումների (debt to EBITDA) նկատմամբ:

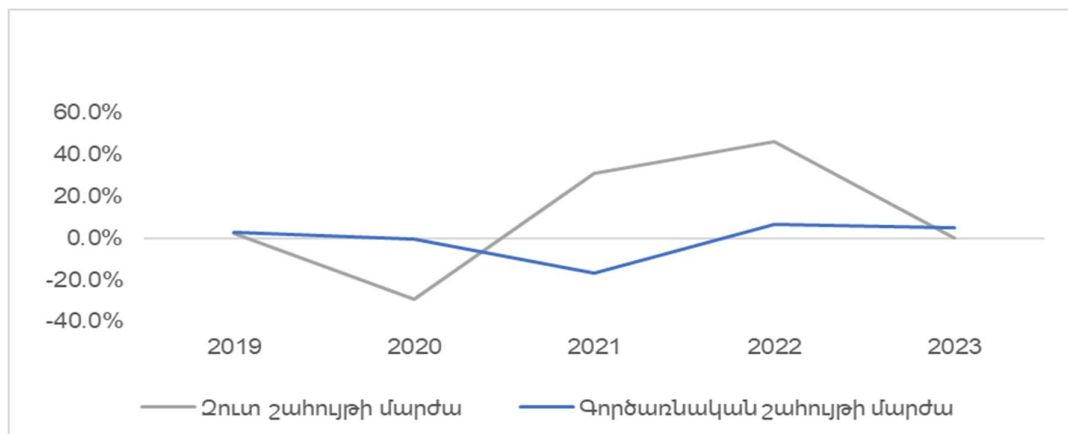
³⁷ Ցույց է տալիս եկամտի այն տոկոսը, որը մնում է որպես շահույթ, երբ բոլոր ծախսերը հանվում են ընդհանուր եկամուտից: Հարաբերակցության ավելի բարձր ցուցանիշը ցույց է տալիս, որ ստացված եկամուտների մեծ մասն իրացվում է որպես շահույթ

³⁸ Չափում է ընկերության գործառնական գործունեության արդյունքում ստացված շահույթի մակարդակը՝ նախքան ֆինանսավորման ծախսերը նվազեցնելը: Հարաբերակցության ավելի բարձր ցուցանիշը ցույց է տալիս, որ ստացված եկամուտների մեծ մասն իրացվում է որպես գործառնական շահույթ:

Աղյուսակ 3. ՊՄԸ-ների ռիսկայնության մակարդակը

Կազմակերպության անվանում	2019	2020	2021	2022	2023
«Երևանի Ջերմաէլեկտրակենտրոն» ՓԲԸ	3-րդ կատեգորիա	4-րդ կատեգորիա	4-րդ կատեգորիա	2-րդ կատեգորիա	3-րդ կատեգորիա
«Հայկական ատոմային էլեկտրակայան» ՓԲԸ	4-րդ կատեգորիա	4-րդ կատեգորիա	4-րդ կատեգորիա	3-րդ կատեգորիա	4-րդ կատեգորիա
«Բարձրավոլտ էլեկտրացանցեր» ՓԲԸ	3-րդ կատեգորիա	4-րդ կատեգորիա	3-րդ կատեգորիա	3-րդ կատեգորիա	3-րդ կատեգորիա
«Կարեն Դեմիրճյանի անվան Երևանի մետրոպոլիտեն» ՓԲԸ	3-րդ կատեգորիա	4-րդ կատեգորիա	2-րդ կատեգորիա	2-րդ կատեգորիա	3-րդ կատեգորիա
«Հայփոստ» ՓԲԸ	3-րդ կատեգորիա	4-րդ կատեգորիա	4-րդ կատեգորիա	4-րդ կատեգորիա	3-րդ կատեգորիա
«Էլեկտրաէներգետիկական Համակարգի Օպերատոր» ՓԲԸ	4-րդ կատեգորիա	3-րդ կատեգորիա	3-րդ կատեգորիա	3-րդ կատեգորիա	3-րդ կատեգորիա
«Վ. Ա. Ֆանարջյանի անվան ուղուցքաբանության ազգային կենտրոն» ՓԲԸ	3-րդ կատեգորիա	3-րդ կատեգորիա	3-րդ կատեգորիա	3-րդ կատեգորիա	3-րդ կատեգորիա
«Երևանի ավտոբուս» ՓԲԸ	4-րդ կատեգորիա	4-րդ կատեգորիա	4-րդ կատեգորիա	4-րդ կատեգորիա	4-րդ կատեգորիա
«Հաշվարկային կենտրոն» ՓԲԸ	2-րդ կատեգորիա	1-ին կատեգորիա	2-րդ կատեգորիա	3-րդ կատեգորիա	3-րդ կատեգորիա
Միջին ռիսկայնության մակարդակ	4-րդ կատեգորիա	4-րդ կատեգորիա	4-րդ կատեգորիա	3-րդ կատեգորիա	3-րդ կատեգորիա

Գծապատկեր 3. ՊՄԸ-ների պորտֆելի ընդհանուր շահութաբերությունը

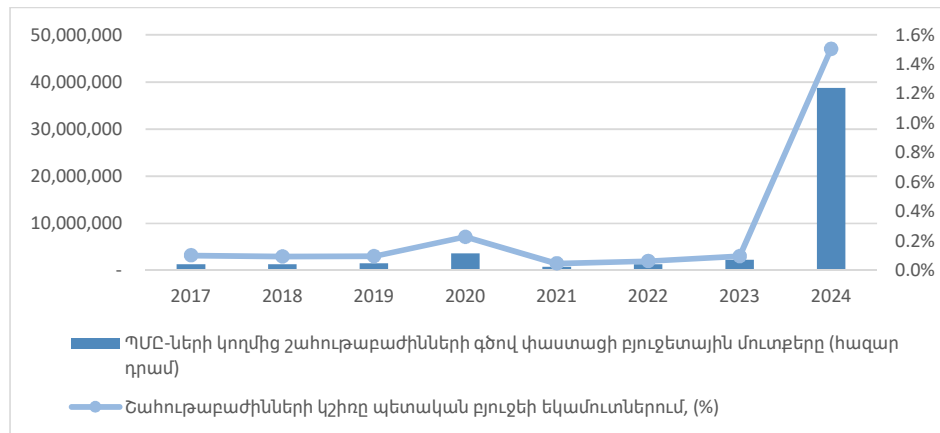

2017-2024թթ. ընդհանուր ՊՄԸ-ների կողմից պետական բյուջե փաստացի վճարված շահութաբաժինների գումարի առավելագույն չափը արձանագրվել է 2024 թվականին՝ կազմելով 38.8

մլրդ ՀՀ դրամ: Միննույն ժամանակ, փաստացի վճարված շահութաբաժինների կշիռը պետական բյուջեի եկամուտներում կազմել է 1.5%: 2024 թվականին վճարված շահութաբաժինների չափը (38.8 մլրդ ՀՀ դրամ) շուրջ 15 անգամ գերազանցել է 2023 թվականի ցուցանիշը (2.3 մլրդ ՀՀ դրամ): Մասնավորապես, 2024 թվականին ցուցանիշի բարձր մակարդակը պայմանավորված է «Ձանգեզուրի պղնձամոլիբդենային կոմբինատ» ՓԲԸ-ի կողմից 2023 թվականին հայտարարված և 2024 թվականին պետական բյուջե փաստացի վճարված շահութաբաժինների գումարով, որը կազմել է շուրջ 33.3 մլրդ ՀՀ դրամ:

Գծապատկեր 4-ում ներկայացված են փաստացի վճարված շահութաբաժինների չափերը և դրանց կշիռը պետական բյուջեի եկամուտներում՝ 2017-2024թթ.-ին³⁹:

Գծապատկեր 4. Շահութաբաժինների գծով փաստացի բյուջետային մուտքերը և դրանց կշիռը պետական բյուջեի եկամուտներում

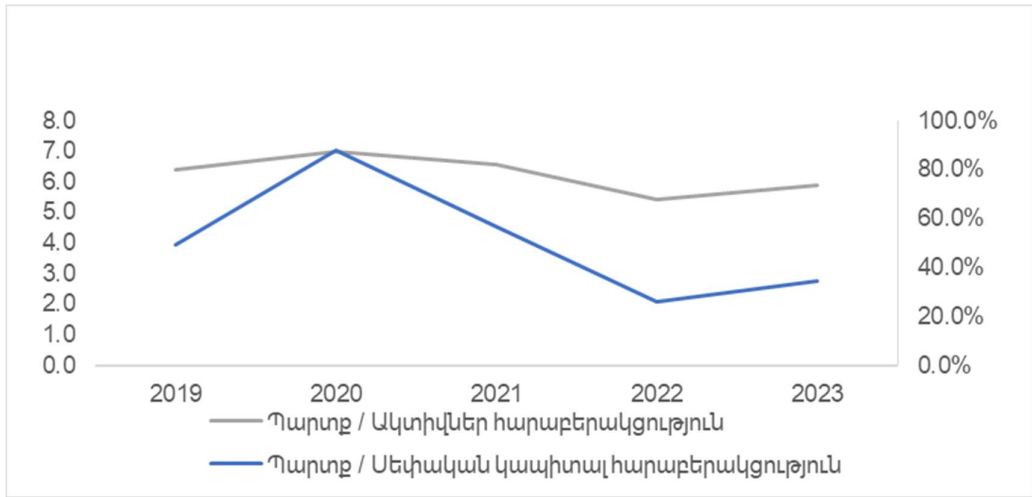
Չնայած նրան, որ ընկերությունների վճարունակությունը բարելավման միտումներ ունի, այնուամենայնիվ, պարտք/ակտիվներ հարաբերակցությունը (աջ առանցք)⁴⁰, և պարտք/սեփական կապիտալ հարաբերակցությունը (ձախ առանցք)⁴¹ 2022-2023թթ. բարձրացման միտում ունի (տես՝ գծապատկեր 5):

³⁹ Գծապատկերը ներառում է նաև այն ընկերությունները, որտեղ պետության մասնաբաժինը 50%-ից ցածր է:

⁴⁰ Չափում է ընկերության ֆինանսավորման մասնաբաժինը, ինչը բխում է պարտավորություններից: Բարձր հարաբերակցությունը ցույց է տալիս ավելի մեծ կախվածություն պարտքի ֆինանսավորումից:

⁴¹ Չափում է ընկերության ֆինանսավորման մասնաբաժինը, որը բխում է պարտավորություններից սեփական կապիտալի նկատմամբ: Բարձր հարաբերակցությունը ցույց է տալիս ավելի մեծ կախվածություն պարտքի ֆինանսավորումից և ավելի քիչ ֆինանսական ճկունություն:

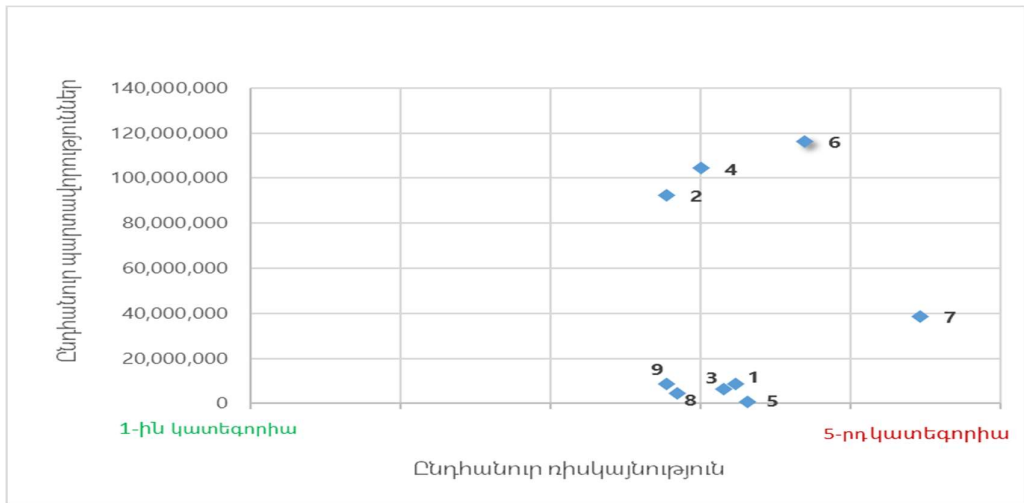
Գծապատկեր 5. ՊՄԸ-ների վճարունակությունը

Ըստ առանձին ՊՄԸ-ների պարտավորությունների չափի և ընդհանուր ռիսկի՝ փախկապվածությունը ներկայացված է Գծապատկեր 6-ում: Վերջինից երևում է, որ չնայած ընկերությունների պարտավորությունների բարձր չափի, նրանք գտնվում են ռիսկայնության ավելի ցածր մակարդակում, քան այն ընկերությունները, որոնց պարտավորությունները ավելի ցածր են:

Այս հանգամանքը հիմնավորվում է նրանով, որ մոդելի յուրաքանչյուր ցուցանիշին տրված է հավասար կշիռ, և մեկ ցուցանիշի բարձր ռիսկային արդյունքը կարող է փոխհատուցվել մեկ այլ ցուցանիշի ցածր ռիսկային արդյունքով:

Գծապատկեր 6. ՊՄԸ-ների պարտավորությունների չափի և ընդհանուր ռիսկի փոխկապվածությունը 2023թ., հազար ՀՀ դրամ

1. «Կարեն Դեմիրճյանի անվան Երևանի մետրոպոլիտեն» ՓԲԸ
2. «Երևանի Զերմաէլեկտրակենտրոն» ՓԲԸ
3. «Էլեկտրաէներգետիկական Համակարգի Օպերատոր» ՓԲԸ
4. «Բարձրավոլտ էլեկտրացանցեր» ՓԲԸ
5. «Հաշվարկային կենտրոն» ՓԲԸ
6. «Հայկական ատոմային էլեկտրակայան» ՓԲԸ

7. «Երևան Ավտոբուս» ՓԲԸ
8. «Վ. Ա. Ֆանարջյանի անվան ուռուցքաբանության ազգային կենտրոն» ՓԲԸ
9. «Հայփոստ» ՓԲԸ

ՊՄԸ-ների սթրես թեստավորում

ՊՄԸ-ներից բխող ֆիսկալ ռիսկերի վերլուծության նպատակով 2025թ.-ին առաջին անգամ կիրառվել է STFT գործիքը (Ներդիր 1), որով վերլուծության ենք ենթարկել «Հայկական ատոմային էլեկտրակայան» ՓԲԸ-ն: Վերլուծությունը իրականացվել է 2025-2029թթ. կանխատեսումներով՝ մակրոտնտեսական ցուցանիշների առավելագույն շոկային սցենար ընտրելով 2027թ.⁴²:

⁴² Գործիքում մակրոտնտեսական բազային ենթադրությունները հիմնված են ՀՀ ֆինանսների նախարարության կողմից վերլուծական նպատակներով պատրաստված սցենարների վրա: Շոկային սցենարներում կիրառվող ենթադրությունները տարբերվում են նախարարության կողմից պատրաստված շոկային սցենարներից՝ հնարավորություն տալով պատկերել այն ֆիսկալ հետևանքները, որոնք կարող են առաջանալ տնտեսության վրա շոկային առավելագույն ցնցումների ազդեցության հետևանքով:

Ներդիր 1. ՊՄԸ-ների սթրես թեստավորման և կանխատեսման գործիք (Stress Testing and Forecasting Tool)

Հայաստանի ՊՄԸ-ների սթրես թեստավորման և կանխատեսման գործիքը (STFT) կիրառվում է ՊՄԸ-ների ֆինանսական ցուցանիշների կանխատեսման և մակրոտնտեսական շուկերին ենթարկվելու ռիսկերի և խոցելիության գնահատման նպատակով: Գործիքը համադրում է Արժույթի միջազգային հիմնադրամի կողմից մշակված ՊՄԸ-ների առողջության գնահատման (HCT) և սթրես թեստավորման (ST) գործիքների տարրերը՝ հարմարեցնելով ՀՀ առանձնահատկություններին: Ռիսկերի վերլուծության արդյունքները ունեն կողմնորոշիչ, այլ ոչ թե ճշգրիտ բնույթ՝ մասնավորապես պայմանավորված գործիքում կիրառվող կանխատեսումների և ենթադրությունների առկայությամբ: Թեև արդյունքները ճշգրիտ կանխատեսումներ չեն, դրանք օգնում են քանակապես ներկայացնել խոցելիությունները և խթանում են քաղաքականության վաղ արձագանքների ձևավորումը:

Գործիքում դիտարկվում է Հայաստանի մակրոտնտեսական միջավայրի 5 սցենարներ՝

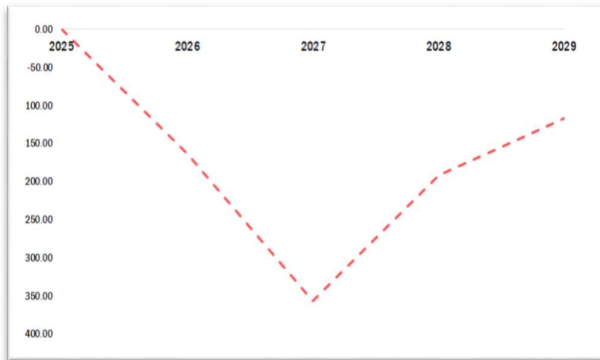
- **Սցենար 1 – բազային սցենար**, որը կառուցված է յուրաքանչյուր ՊՄԸ-ի ֆինանսական կանխատեսումների հիման վրա՝ ընթացիկ և հաջորդ տարիների համար:
- **Սցենար 2 – ՀՆԱ-ի շուկային սցենար**, որը ենթադրում է ՀՆԱ-ի շեղումները բազային ցուցանիշից՝ մյուս մակրոտնտեսական ցուցանիշները անփոփոխ թողնելով:
- **Սցենար 3 – Փոխարժեքի շուկային սցենար**, որը ենթադրում է հայկական դրամի արժեզրկում՝ մյուս մակրոտնտեսական ցուցանիշները անփոփոխ թողնելով:
- **Սցենար 4 – Տոկոսադրույքների շուկային սցենար**, որը ենթադրում է տոկոսադրույքի շեղումներ՝ մյուս մակրոտնտեսական ցուցանիշները անփոփոխ թողնելով:
- **Սցենար 5 – Համակցված շուկային սցենար**, որն ընդգրկում է միաժամանակ ՀՆԱ-ի, փոխարժեքի և տոկոսադրույքների շուկերը՝ 2-4 սցենարներում նկարագրված չափերի և տևողության շրջանակներում:

Գործիքն օգտագործում է ՊՄԸ-ների ֆինանսական ցուցանիշների պատմական տվյալները, մակրոտնտեսական կանխատեսումները և հարմարեցվող ենթադրությունները՝ ֆինանսական ցուցանիշները կանխատեսելու, տնտեսական շուկերը մոդելավորելու համար՝ նպատակ ունենալով գնահատել ՀՀ կառավարության համար ՊՄԸ-ներից բխող ֆիսկալ ռիսկերի ֆինանսական հետևանքները, մասնավորապես, տնտեսական ցնցումների ֆինանսական ազդեցությունը ՊՄԸ-ների և դրանց սեփականատիրոջ (պետության) վրա՝ ռիսկերի մեղմման և հիմնավորված որոշումների ընդունման համար, խոցելի ՊՄԸ-ների բացահայտումը, թափանցիկության բարձրացումը, վաղ նախազգուշացման ազդակների կիրառումը՝ վերահսկողության և բարեփոխումների առաջնահերթությունները սահմանելու համար:

ՀՆԱ-ի շուկային սցենար

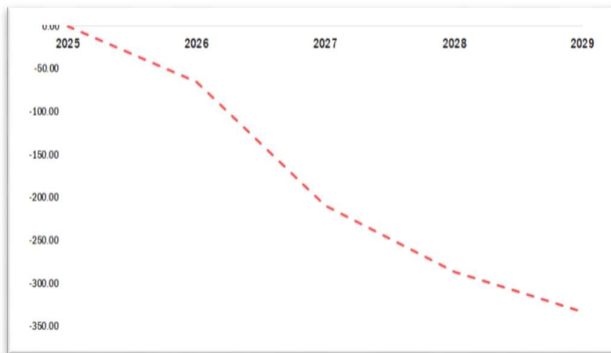
Տվյալ սցենարի համար ՀՆԱ-ի առավելագույն շեղումը բազային ցուցանիշից կազմում է 3.8%՝ մյուս մակրոտնտեսական ցուցանիշները թողնելով անփոփոխ: Ազդեցությունը զգալի է, բայց ոչ այնքան մեծ, որքան հաջորդիվ սցենարում նկարագրված փոխարժեքի շուկի ազդեցությունը:

Գծապատկեր 7. «Հարկումից հետո զուտ շահույթ/վնաս» (NPAT) ցուցանիշի տարբերությունը բազային և ՀՆԱ-ի շոկային սցենարների միջև, մին ՀՀ դրամ

Այս սցենարում ՀՆԱ-ի առավելագույն շեղման ժամանակահատվածում՝ 2027թ.-ին, «Հայկական ատոմային էլեկտրակայան» ՓԲԸ-ի բազային ցուցանիշի համեմատ կանխատեսվող «Հարկումից հետո զուտ շահույթ/վնաս»-ը (NPAT) կրճատվում է 356.4 մլն ՀՀ դրամով:

Գծապատկեր 8. «Զուտ ակտիվների արժեք» (Net Worth) ցուցանիշի տարբերությունը բազային և ՀՆԱ-ի շոկային սցենարների միջև, մլն ՀՀ դրամ

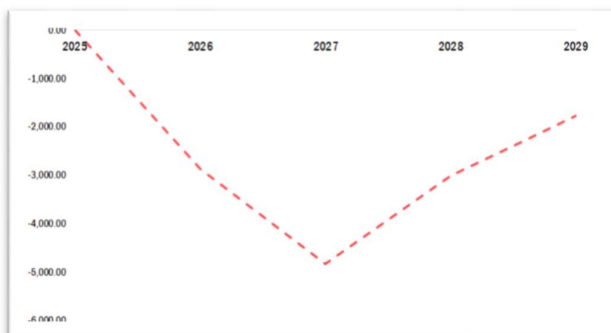

Ցածր տնտեսական աճի պայմաններում «Հայկական ատոմային էլեկտրակայան» ՓԲԸ-ի «Զուտ ակտիվների արժեք»-ը (Net Worth) 2027թ.-ին կնվազի 209.2 մլն ՀՀ դրամով՝ համեմատած բազային սցենարի հետ: Ցուցանիշը պահպանում է իր նվազման միտումը նաև մոդելավորման մյուս տարիներին:

Փոխարժեքի շոկային սցենար

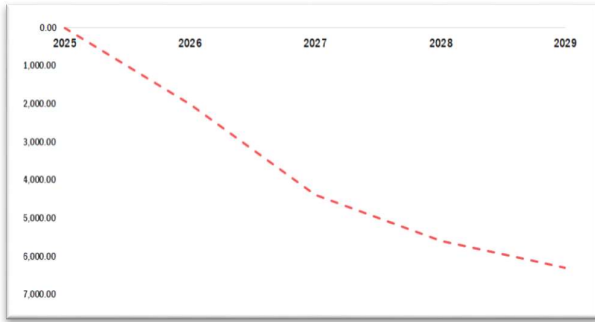
Փոխարժեքի շոկային սցենարում փոխարժեքի առավելագույն շեղումը բազային ցուցանիշից կազմում է 14.1%՝ մյուս մակրոտնտեսական ցուցանիշները թողնելով անփոփոխ: Փոխարժեքի շոկի ազդեցությունը ֆինանսական արդյունքների վրա շատ կարևոր է, քանի որ ընկերության վարկային պորտֆելի ավելի քան 40%-ը արտահայտված է արտարժույթով:

Գծապատկեր 9. «Հարկումից հետո զուտ շահույթ/վնաս» (NPAT) ցուցանիշի տարբերությունը բազային և փոխարժեքի շոկային սցենարների միջև, մլն ՀՀ դրամ

Ինչպես երևում է գծապատկերից, փոխարժեքի շոկը զգալի ազդեցություն ունի ընկերության «Հարկումից հետո զուտ շահույթ/վնաս»-ի (NPAT) վրա: Նշված շոկի պայմաններում կանխատեսվում է, որ առավելագույն շեղման ժամանակահատվածում՝ 2027թ.-ին, «Հարկումից հետո զուտ շահույթ/վնաս»-ը (NPAT) կնվազի 4,832.6 մլն ՀՀ դրամով՝ համեմատած բազային սցենարի հետ:

Գծապատկեր 10 . «Զուտ ակտիվների արժեք» (Net Worth) ցուցանիշի տարբերությունը բազային և փոխարժեքի շուկային սցենարների միջև, մլն ՀՀ դրամ

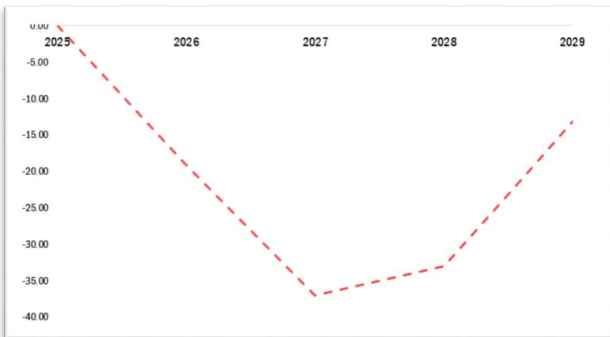

Փոխարժեքի շուկր հանգեցնում է ընկերության «Զուտ ակտիվների արժեք»-ի (Net Worth)՝ 4,385.6 մլն ՀՀ դրամով նվազմանը 2027թ.-ին՝ համեմատած բազային սցենարի հետ: Նշված ցուցանիշի նվազման միտումը կրում է շարունակական բնույթ մոդելավորման մյուս տարիներին:

Տոկոսադրույքների շուկային սցենար

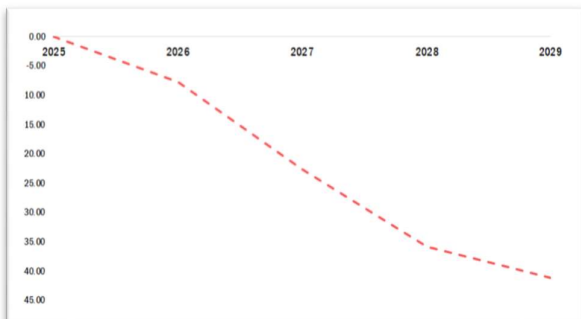
Տոկոսադրույքների շուկային սցենարում տոկոսադրույքի առավելագույն շեղումը բազային ցուցանիշից կազմում է 1.5%՝ մյուս մակրոտնտեսական ցուցանիշները թողնելով անփոփոխ: Բացասական ազդեցությունը ակնհայտ է, սակայն այն աննշան է՝ փոխարժեքի և ՀՆԱ-ի շուկերի հետևանքով առաջացած հետևանքների համեմատ: Քանի որ ընկերության վարկային պորտֆելի զգալի մասնաբաժինը ֆիքսված տոկոսադրույքով է, տոկոսադրույքի աճի բացասական ազդեցությունը որոշ չափով մեղմվում է, և հետևաբար տոկոսադրույքի բարձրացման ռիսկը ընկերության համար զգալի չէ:

Գծապատկեր 11. «Հարկումից հետո զուտ շահույթ/վնաս» (NPAT) ցուցանիշի տարբերությունը բազային և տոկոսադրույքի շուկային սցենարների միջև, մլն ՀՀ դրամ

Տվյալ սցենարում տոկոսադրույքի բարձրացումը առավելագույն շեղման ժամանակահատվածում՝ 2027թ.-ին, ընկերության կանխատեսվող «Հարկումից հետո զուտ շահույթ/վնաս» (NPAT) ցուցանիշը կրճատում է շուրջ 37 մլն ՀՀ դրամով՝ համեմատած բազային սցենարի հետ:

Գծապատկեր 12. «Զուտ ակտիվների արժեք» (Net Worth) ցուցանիշի տարբերությունը բազային և տոկոսադրույքի շուկային սցենարների միջև, մլն ՀՀ դրամ

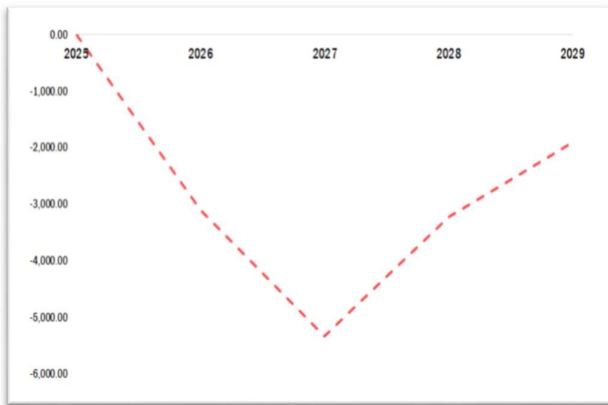

Տոկոսադրույքի շուկի հետևանքով ընկերության «Զուտ ակտիվների արժեք»-ի (Net Worth) նվազումը ընդգրկված ժամանակահատվածի համար դիտվում է 7-41 մլն ՀՀ դրամի միջակայքում՝ համեմատած բազային սցենարի հետ:

Համակցված շուկային սցենար

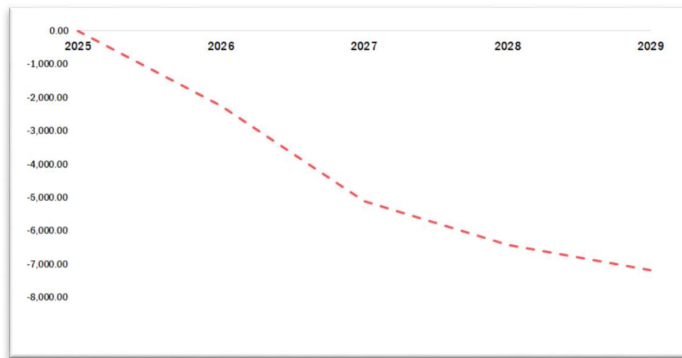
Համակցված շուկի պայմաններում բոլոր երեք մակրոտնտեսական ցուցանիշները (ՀՆԱ, փոխարժեք, տոկոսադրույքներ) միաժամանակ ենթարկվում են շուկերի, որոնցից յուրաքանչյուրի միջակայքն ու տևողությունը նույնն են, ինչը նկարագրված է նախորդ սցենարներում: Համակցված շուկերի ազդեցությունը ընկերության ֆինանսական ցուցանիշների վրա նշանակալի է՝ առավելապես պայմանավորված արտարժույթային շուկի ազդեցությամբ: Արդյունքները ներկայացված են ստորև գծապատկերներում:

Գծապատկեր 13. «Հարկումից հետո զուտ շահույթ/վնաս» (NPAT) ցուցանիշի փարբերությունը բազային և համակցված շուկային սցենարների միջև, մլն ՀՀ դրամ

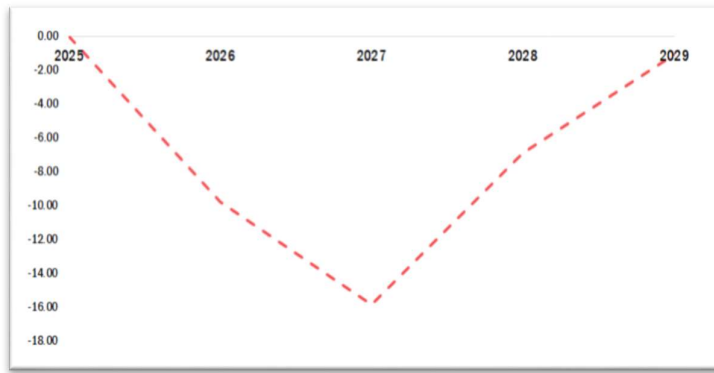
Ցածր տնտեսական աճի, արժույթի արժեզրկման և տոկոսադրույքի բարձրացման համադրությունը զգալի ազդեցություն ունի ընկերության «Հարկումից հետո զուտ շահույթ/վնաս» (NPAT) ցուցանիշի վրա: Համակցված շուկերի առավելագույն շեղման ժամանակահատվածում՝ 2027թ.-ին, բազային ցուցանիշի համեմատ կանխատեսվող «Հարկումից հետո զուտ շահույթ/վնաս» ցուցանիշը կրճատվում է 5,330.5 մլն ՀՀ դրամով:

Գծապատկեր 14. «Զուտ ակտիվների արժեք» (Net Worth) ցուցանիշի փարբերությունը բազային և համակցված շուկային սցենարների միջև, մլն ՀՀ դրամ

Համակցված շուկային սցենարի դեպքում ընկերության «Զուտ ակտիվների արժեք»-ը (Net Worth) 2027թ.-ին նվազում է 5,113.8 մլն ՀՀ դրամով՝ բազային սցենարի համեմատ:

Գծապատկեր 15. «Սեփական կապիտալի եկամտաբերություն» (ROE) ցուցանիշի փարբերությունը բազային և համակցված շուկային սցենարների միջև, %

Համակցված շուկի պայմաններում «Սեփական կապիտալի եկամտաբերություն» (ROE) ցուցանիշը առավելագույն շեղման տարում նվազում է 15,9%-ով՝ բազային սցենարի համեմատ, իսկ հաջորդիվ մոդելավորված տարիներին դրսևորում է աճման միտումներ:

Եզրակացություններ

Ներկայացված վերլուծությունը ընդգծում է, որ արտարժույթային ռիսկը դիտարկվածներից ներկայումս ընկերության առջև ծառացած ամենակարևոր մակրոտնտեսական ռիսկն է՝ հաշվի առնելով, որ վերջինիս վարկային պորտֆելի ավելի քան 40%-ը արտահայտված է արտարժույթով:

Վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ դիտարկված ընկերությունը շատ ավելի քիչ է արձագանքում տնտեսական անկումներին և տոկոսադրույքների բարձրացմանը, քան արժույթի արժեզրկմանը: Սակայն ենթադրվում է, որ տնտեսական անկումները և տոկոսադրույքների աճը կկապակցվեն և կհամակցվեն արժույթի արժեզրկման հետ:

ՊՄԸ-ների տրամադրված բյուջետային վարկերի և երաշխիքների վերլուծություն

ՊՄԸ-ների ռիսկը բյուջետային վարկերից (ենթավարկերից) և երաշխիքներից բխում է նրանից, որ դրանք արտահայտված են հիմնականում արտարժույթով: Արժույթի տատանումները կարող են բացասաբար ազդել պարտքի սպասարկման ծախսերի վրա և մեծացնել ՊՄԸ-ների վճարման ընդհանուր ֆինանսական բեռը: Վարկերի և ենթավարկերի հիմնական մասը կենտրոնացված է էներգետիկ ոլորտում («Հայկական ատոմային էլեկտրակայան» ՓԲԸ, «Երևան ԶԷԿ» ՓԲԸ, «Բարձրավոլտ էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ, «Էլեկտրաէներգետիկական Համակարգի Օպերատոր» ՓԲԸ): Աղյուսակ 4-ում նշված ՊՄԸ-ներին տրամադրված վարկերը և ենթավարկերը կազմում են ընդհանուր վարկային պորտֆելի 71%:

Աղյուսակ 4. Բյուջետային վարկեր և երաշխիքներ, ինչպես նաև պետական օժանդակություն ունեցող ՊՄԸ-ների վերլուծություն (մլն ՀՀ դրամ)⁴³

ՀՀ մլն դրամ	2020	2021	2022	2023	2024
«Հայկական ատոմային էլեկտրակայան» ՓԲԸ					
Պետության կողմից տրամադրված վարկեր և ենթավարկեր	114,244	125,534	103,468	90,537	82,450
Պետական աջակցություն ⁴⁴	-	-	-	-	-
Տոկոսային հարաբերակցություն ընդհանուր վարկային պորտֆելի նկատմամբ	22.45%	30.52%	32.23%	29.46%	29.07%
«Երևան ԶԷԿ» ՓԲԸ					

⁴³ Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ

⁴⁴ Նշված տողում ներառվում են պետության կողմից տրամադրվող սուբսիդիաները և դրամաշնորհները:

Պետության կողմից տրամադրված վարկեր և ենթավարկեր	128,802	104,952	74,994	68,449	61,583
Պետական աջակցություն	-	-	-	-	-
Տոկոսային հարաբերակցություն ընդհանուր վարկային պորտֆելի նկատմամբ	25.31%	25.52%	23.36%	22.27%	21.7%
«Բարձրավոլտ էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ					
Պետության կողմից տրամադրված վարկեր և ենթավարկեր	61,540	58,931	46,154	47,368	46,204
Պետական աջակցություն	-	-	-	-	-
Տոկոսային հարաբերակցություն ընդհանուր վարկային պորտֆելի նկատմամբ	12.09%	14.33%	14.38%	15.41%	16.3%
«Երևան Ավտոբուս» ՓԲԸ					
Պետության կողմից տրամադրված վարկեր և ենթավարկեր	-	-	1,764	8,958	8,278
Պետական աջակցություն	357	510	1,654	2,121	-
Տոկոսային հարաբերակցություն ընդհանուր վարկային պորտֆելի նկատմամբ	-	-	0.55%	2.91%	2.92%
«Հայփոստ» ՓԲԸ					
Պետության կողմից տրամադրված վարկեր և ենթավարկեր					
Պետական աջակցություն					
«Հայփոստ»/Վարկային պորտֆել					
«Կարեն Դեմիրճյանի անվան Երևանի մետրոպոլիտեն» ՓԲԸ					
Պետության կողմից տրամադրված վարկեր և ենթավարկեր	5,355	4,361	3,026	2,524	2,621
Պետական աջակցություն	2,799.80	2,855	2,720.50	2,712.50	2,641.80
Տոկոսային հարաբերակցություն ընդհանուր վարկային պորտֆելի նկատմամբ	1.05%	1.06%	0.94%	0.82%	0.92%
«Էլեկտրաէներգետիկական Համակարգի Օպերատոր» ՓԲԸ					
Պետության կողմից տրամադրված վարկեր և ենթավարկեր	10,341	8,947	6,714	6,407	5,516
Պետական աջակցություն	-	-	-	-	-
Տոկոսային հարաբերակցություն ընդհանուր վարկային պորտֆելի նկատմամբ	2.03%	2.18%	2.09%	2.08%	1.95%
«Հաշվարկային կենտրոն» ՓԲԸ					
Պետության կողմից տրամադրված վարկեր և ենթավարկեր					
Պետական աջակցություն					

«Վ. Ա. Ֆանարջանի անվան ուռուցքաբանության ազգային կենտրոն» ՓԲԸ					
Պետության կողմից տրամադրված վարկեր և ենթավարկեր					
Պետական աջակցություն					

Հանրային միջոցների արդյունավետ կառավարման, թափանցիկության, հաշվետվողականության և մրցակցային հավասար դաշտի երաշխավորման նպատակով, միջազգային լավագույն փորձի ուսումնասիրության և Արժույթի միջազգային հիմնադրամի կողմից 2024 թվականի «Պետական մասնակցությամբ ընկերությունների սեփականության քաղաքականության մշակում» տեխնիկական աջակցության արդյունքների, ինչպես նաև Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության՝ ՊՄԸ-ների կորպորատիվ կառավարման վերաբերյալ ուղեցույցների հիման վրա՝ մշակվել և շրջանառվել են ՊՄԸ-ներին ուղղված քաղաքականության հայեցակարգային մոտեցումները: Հայեցակարգային մոտեցումների հիման վրա առաջիկայում նախատեսվում է ՊՄԸ-ներին ուղղված սեփականության քաղաքականության մշակում:

ՊՄԸ սեփականության նպատակներն են.

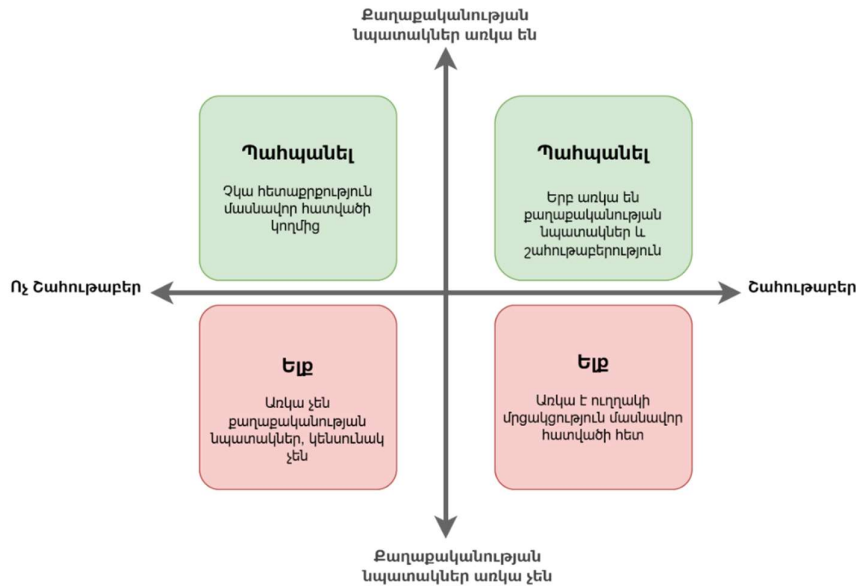
Հանրային քաղաքականության նպատակներ՝

1. Աջակցել ազգային անվտանգության նպատակների կամ ազգային շահերի ռազմավարական նպատակների իրագործմանը, որոնք նախանշված են Կառավարության ծրագրով:
2. Պահպանել բնական մենաշնորհների արդյունավետ գործունեությունը, երբ շուկայի կարգավորումը համարվում է անիրագործելի կամ անարդյունավետ:
3. Ապահովել կարևոր հանրային ծառայությունների մատուցումը, երբ շուկայի մասնակիցները, հաշվի առնելով իրենց առևտրային շահերը, չեն ստանձնի այդ ծառայությունների մատուցումը:

Առևտրային նպատակ՝

4. Բացառապես առևտրային (շահույթի) նպատակով, ընդ որում, առևտրային նպատակ հետապնդող ընկերությունները պետք է թիրախավորեն արտաքին շուկաները, այդ թվում՝ հնարավորինս ձգտելով տնտեսապես բարդ ապրանքների արտադրությանը կամ հիմնվելով բացառիկ և սահմանափակ ռեսուրսների վրա:

Գծապատկեր 16. Պետական սեփականության հիմնավորումը և դրա բաղադրիչները

Ֆինանսների նախարարությունում մշակման փուլում է գտնվում Պետական մասնակցությամբ ընկերությունների և Պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների ֆինանսական հաշվետվությունների հավաքագրման և հրապարակման FERST էլեկտրոնային հարթակը, որը կբարձրացնի ՊՄԸ-ների հաշվետվողականությունը և թափանցիկությունը՝ միաժամանակ կրճատելով հաշվետվությունների ներկայացման վարչարարությունը:

Նշենք, որ ընթացքում է «Հայաստանի պետական հետաքրքրությունների ֆոնդ» ՓԲԸ-ի գործունեությունը դադարեցնելու գործընթացը. համաձայն ՀՀ կառավարության 23.05.2024թ. N 734-Ն որոշման՝ ընկերության կառավարումը վերապահվում է ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարության Պետական գույքի կառավարման կոմիտեին: Գործընթացը կարող է ժամանակատար լինել և պահանջել հավելյալ վերլուծություններ, համապատասխանաբար, ՀՀ ֆինանսների նախարարությունն ընթացքում կապահովի անհրաժեշտ աջակցություն՝ ֆիսկալ ռիսկերը նվազեցնելու ուղղությամբ:

2.3.2 ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՎԱՐԿԵՐԻՑ ԾԱԳՈՂ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՌԻՍԿԵՐ

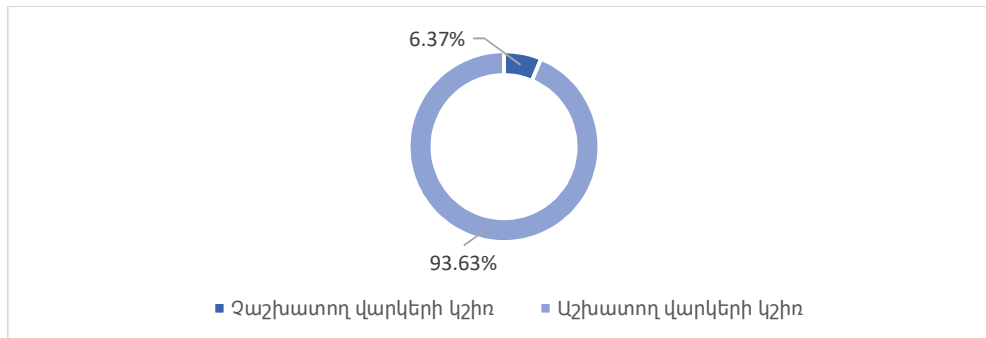
Այս բաժնում վերլուծվում են տրամադրված բյուջետային վարկերից և երաշխիքներից բխող ուղղակի ու ածանցված ֆիսկալ ռիսկերի մակարդակը, ներկայացվում՝ բյուջետային վարկերի և երաշխիքների պորտֆելների վերլուծական պատկերը:

Բյուջետային վարկերից և երաշխիքներից բխող ֆիսկալ ռիսկերն այն ռիսկերն են, որոնց ի հայտ գալը կհանգեցնի տարեկան բյուջեում և ՄԺԾԾ-ում իրականացված կանխատեսումների շեղումների՝ կապված վերոնշյալ վարկերի սպասարկման և մարման, ինչպես նաև վարկավորմամբ կամ երաշխիքի տրամադրմամբ պետության կողմից փաստացի փոխհատուցում տրամադրելու հնարավոր անհրաժեշտության հետ:

Վարկային պորտֆելի իրականացվելիք վերլուծության հիմնական նպատակը պորտֆելի՝ տարբեր ռիսկերի ենթարկվածության աստիճանի գնահատումն է հնարավոր ֆիսկալ ռիսկերի բացահայտման ճանապարհին:

2025 թվականի փետրվարի 28-ի դրությամբ վարկային պորտֆելի չմարված մասի ընդհանուր գումարը կազմել է 280.23 մլրդ, որը նախորդ նույն ժամանակահատվածի համեմատ նվազել է շուրջ 7.5%-ով, ինչը պայմանավորված է տրամադրված վարկերի մարմամբ: Հարկ է նշել, որ զուգահեռաբար նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ պորտֆելը համալրվել է նոր վարկերով՝ միաժամանակ կրելով փոխարժեքի տատանումները (նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ դրամի փոքր-ինչ արժևորում): Նույն ամսաթվի դրությամբ չաշխատող վարկերի տեսակարար կշիռը վարկային պորտֆելում կազմել է 6.37% (տես՝ գծապատկեր 17): Չաշխատող վարկերի տեսակարար կշիռը վարկային պորտֆելում նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ աճել է 4.14 տոկոսային կետով:

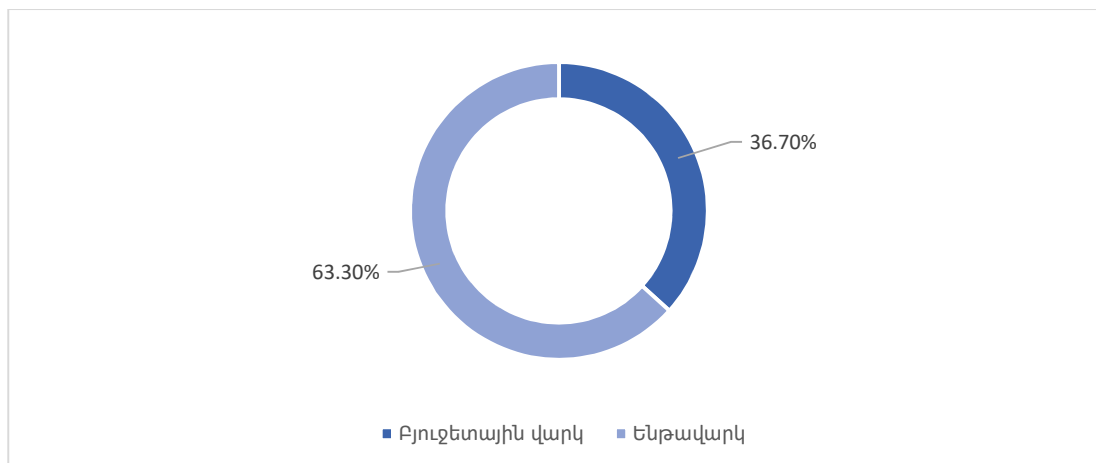
Գծապատկեր 17. Չաշխատող վարկերի տեսակարար կշիռը վարկային պորտֆելում

2025 թվականի փետրվարի 28-ի դրությամբ վարկային պորտֆելի գերակշիռ մասը բաժին է ընկել էներգետիկայի ոլորտին՝ կազմելով շուրջ 76.9%, իսկ հանրագումարային՝ 215.42 մլրդ ՀՀ դրամ:

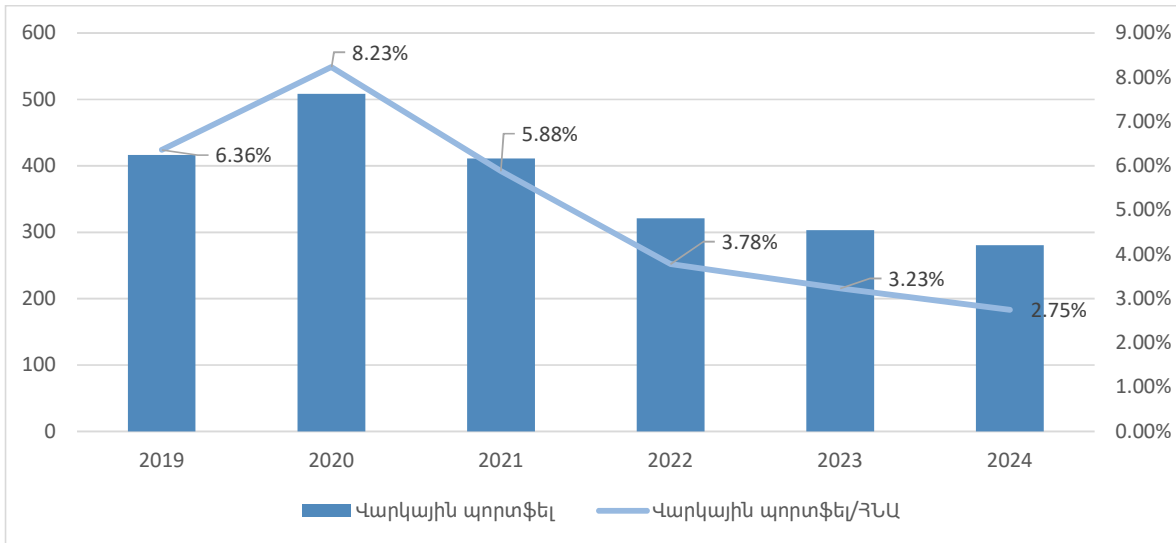
2025 թվականի փետրվարի 28-ի դրությամբ ենթավարկային պայմանագրերով տրամադրված վարկերը կազմել են ընդհանուր պորտֆելի 63.3%-ը, իսկ բյուջետային վարկերը՝ 36.7%-ը (տես՝ գծապատկեր 18): Հատկանշական է, որ ՊՄԸ-ներին տրամադրված վարկերի մասնաբաժինը վարկային պորտֆելում կազմել է շուրջ 74.7%:

Գծապատկեր 18. Վարկային պորտֆելի տարանջատումը ըստ բյուջետային վարկերի և ենթավարկերի

Վարկային պորտֆելի դինամիկայի վերաբերյալ պատկերացում կազմելու համար ստորև՝ Գծապատկեր 19-ում, ներկայացնենք վերջինիս տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում՝ վերջին տարիների կտրվածքով:

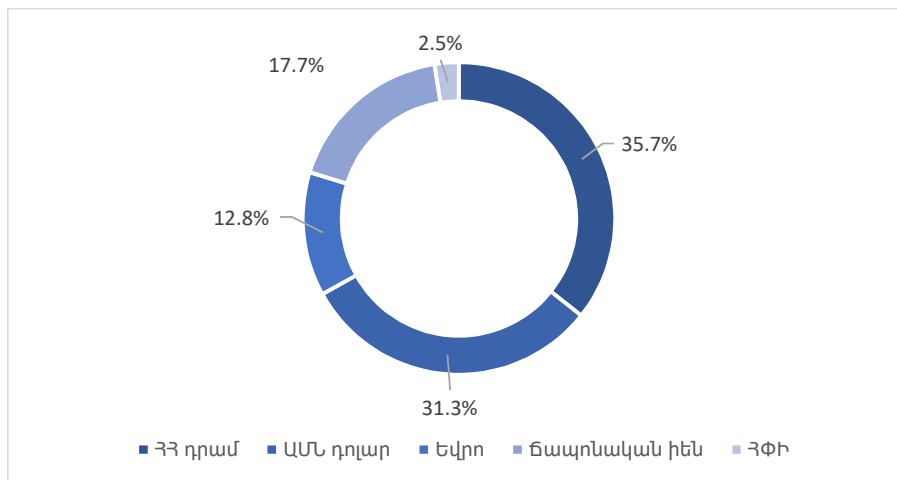
Գծապատկեր 19. Վարկային պորտֆելը և վերջինիս կշիռը ՀՆԱ-ում (մլրդ, %)

Ինչպես տեսանելի է գծապատկերից, դիտարկվող տարիներին առավելագույն վարկային պորտֆելի չափն ու կշիռը ՀՆԱ-ում արձանագրվել է 2020 թվականին, որը հետևանք է համավարակի ֆոնին տնտեսական ծրագրերի իրականացման նպատակով տրամադրված նոր վարկերի, ինչպես նաև տվյալ տարում արտարժույթի փոխարժեքի դեպի վեր տատանման: Հարկ է նշել, որ վերջին տարիների վարկային պորտֆելի նվազումը մեծամասամբ պայմանավորված է դրամի արժևորմամբ, իսկ 2024 թվականին՝ նաև տրամադրված որոշ վարկերի մարմամբ:

2025 թվականի փետրվարի 28-ի դրությամբ ընդհանուր վարկային պորտֆելում ՀՀ դրամով տրամադրված վարկերը կազմել են 35.7% կամ 99.98 մլրդ ՀՀ դրամ, ԱՄՆ դոլարով՝ 87.63 մլրդ ՀՀ դրամ կամ 31.3%, եվրոյով՝ 12.8% կամ 35.99 մլրդ ՀՀ դրամ, ճապոնական իենով՝ 17.7% կամ 49.63 մլրդ ՀՀ դրամ, հատուկ փոխառության իրավունքով (ՀՓԻ) տրամադրված վարկերը՝ 2.5% կամ 7 մլրդ ՀՀ դրամ (տես՝ գծապատկեր 20):

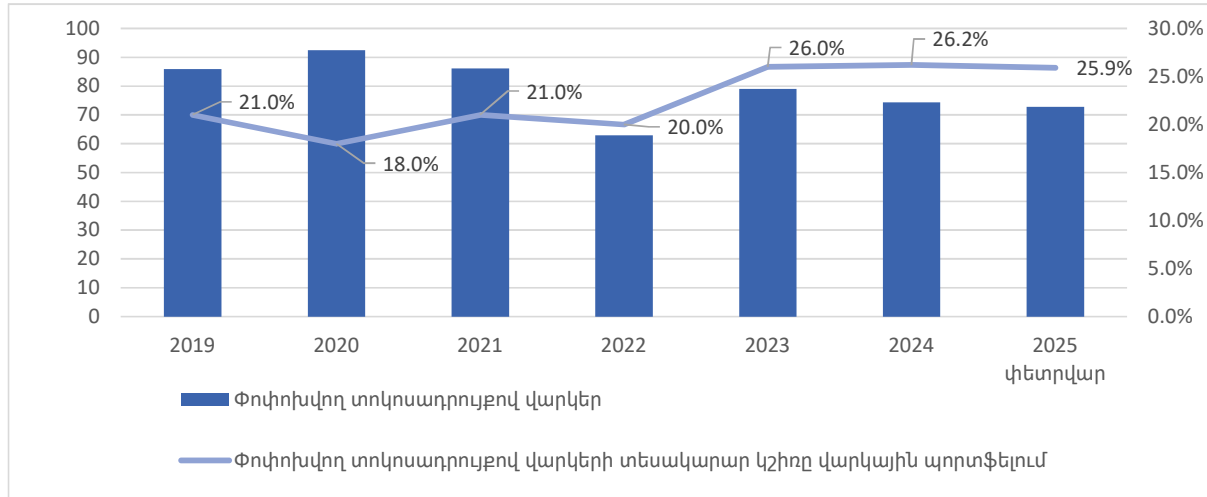
Գծապատկեր 20. Վարկային պորտֆելի արժույթային կազմը

Վարկային պորտֆելի՝ արժույթային ռիսկին ենթարկվածության աստիճանը գնահատվում է բավականին բարձր, քանի որ տրամադրված վարկերի գերակշիռ մասը՝ 64.3%-ը, արտարժույթով են, իսկ վարկառուների եկամուտները՝ հիմնականում ՀՀ դրամով:

Վարկային պորտֆելի՝ տոկոսադրույքի ռիսկին ենթարկվածության աստիճանը գնահատելու համար ներկայացնենք փոփոխվող տոկոսադրույքով վարկերի տեսակարար կշիռը վարկային պորտֆելում՝ վերջին տարիների կտրվածքով (տես՝ Գծապատկեր 21):

Գծապատկեր 21. Փոփոխվող տոկոսադրույքով վարկերը և վերջիններիս տեսակարար կշիռը վարկային պորտֆելում (մլրդ, %)

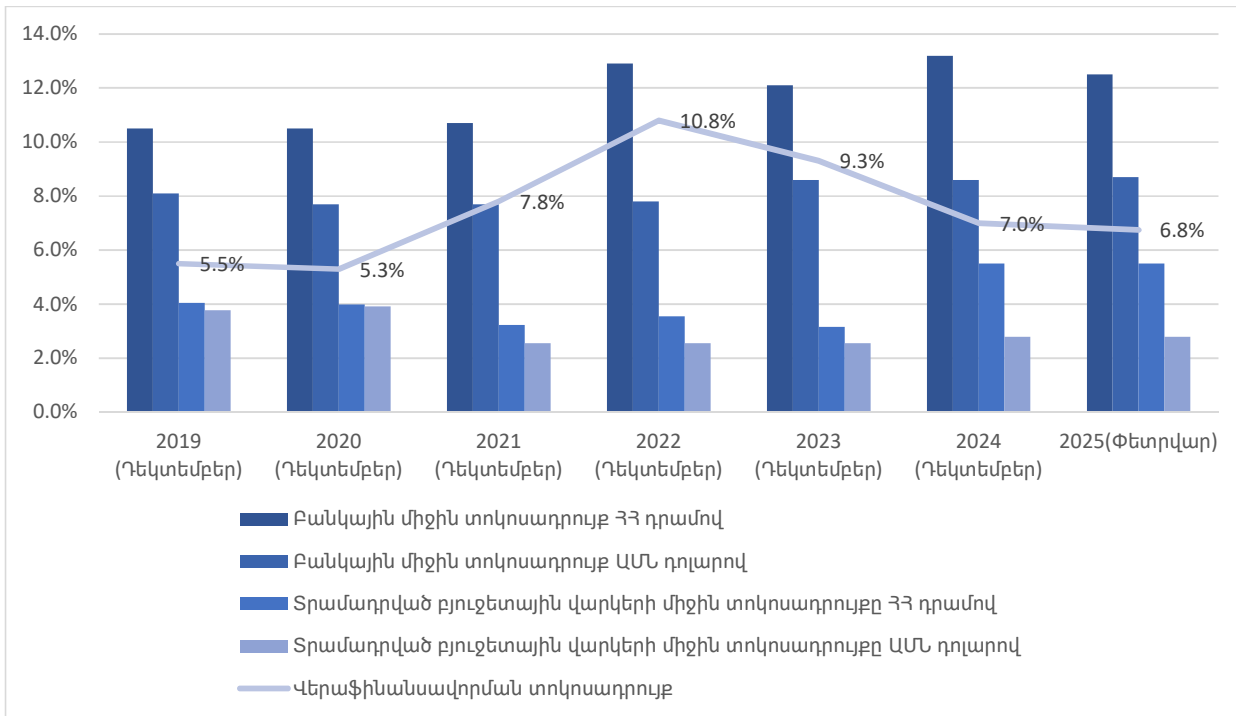

Գծապատկերից նկատելի է, որ վարկային պորտֆելի՝ տոկոսադրույքի ռիսկին ենթարկվածության աստիճանը ցածր է: 2020թ. փոփոխվող տոկոսադրույքով վարկերի բացարձակ մեծությունը արձանագրվել է առավելագույնը դիտարկվող ժամանակահատվածում, սակայն, ի հակադրություն դրան, տեսակարար կշիռը նվազել է, ինչը հետևանք է վարկային պորտֆելի ավելի առաջանցիկ աճի տեմպի, որի հիմնական պատճառներ են հանդիսացել թե՛ համավարակի ֆոնին տրամադրված վարկերը, թե՛ արտարժույթի զգալի տատանումները: 2022-2023թթ. ցուցանիշի աճը պայմանավորված է վարկային պորտֆելի նվազմամբ (վարկերի մայր գումարի մարում) և միևնույն ժամանակ փոփոխվող տոկոսադրույքով վարկերի աճով (փոփոխվող տոկոսադրույքով վարկերի աճ, արտարժույթի արժևորում):

Հաշվի առնելով, որ բյուջետային վարկերը տրամադրվել են փոփոխվող և ֆիքսված տոկոսադրույքներով՝ ստորև ներկայացնենք ֆիքսված տոկոսադրույքով տրամադրված բյուջետային վարկերի միջին տոկոսադրույքների (<< դրամ, ԱՄՆ դոլար) դինամիկան՝ բանկային վարկերի միջին տոկոսադրույքների (<< դրամ, ԱՄՆ դոլար)⁴⁵ համեմատությամբ և վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքի համադրությամբ:

Գծապատկեր 22. Ֆիքսված տոկոսադրույքով տրամադրված վարկերի ընդհանուր պորտֆելի միջին տոկոսադրույքների դինամիկան՝ ֆինանսական համակարգի տոկոսադրույքների համադրությամբ (%)

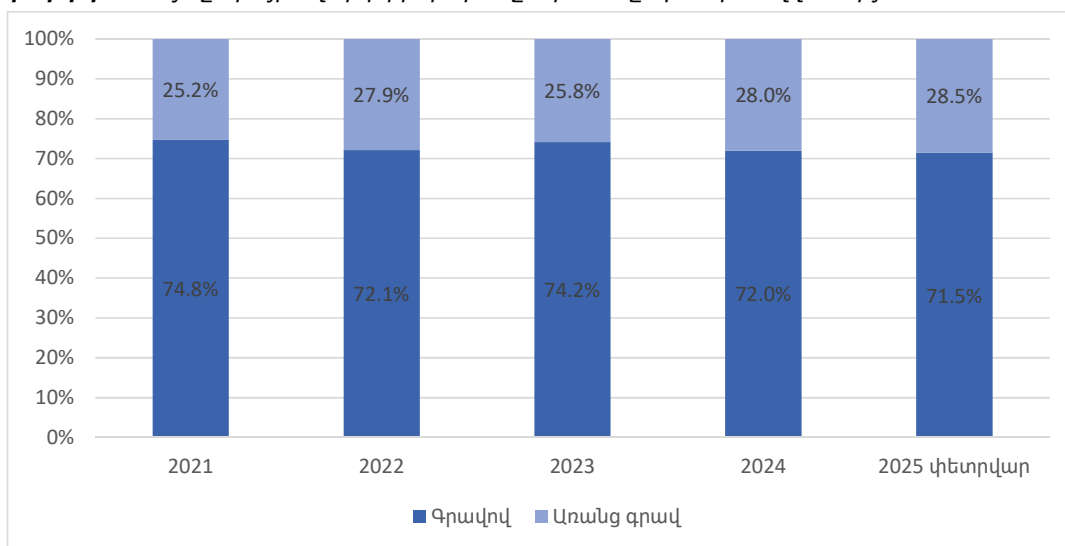
⁴⁵ «Ֆինանսական շուկայի 1 տարուց ավել ժամկետով իրավաբանական անձանց տրամադրված վարկերի միջին տոկոսադրույք (<< դրամ, ԱՄՆ դոլար)», աղբյուրը՝ ԿԲ տեղեկագրեր

Գծապատկերից նկատելի է, որ մինչև 2023 թվականը վերաֆինանսավորման տոկոսադրույթի դեպի վեր փոփոխությանը համընթաց փոփոխվել են նաև ֆինանսական շուկայի միջին տոկոսադրույթները, իսկ բյուջետային վարկերի միջին տոկոսադրույթները դիտարկվող ժամանակահատվածում էական փոփոխությունների չեն ենթարկվել:

2025 թվականի փետրվարի 28-ի դրությամբ պետության կողմից տրամադրված վարկերի 71.5%-ն ապահովված են գրավով (անշարժ և շարժական գույք, հասարակ մուրհակներ, ակտիվներ և այլն), իսկ 28.5%-ը կազմում են գրավով չապահովված վարկերը: Չապահովված վարկերի շուրջ 52%-ը բաժին է ընկնում ՊՄԸ-ներին:

Գծապատկեր 23. Բյուջետային վարկերի տարանջատումն՝ ըստ ապահովվածության

2025 թվականի փետրվարի 28-ի դրությամբ վարկային պորտֆելի կենտրոնացվածության մասին պատկերացում կազմելու նպատակով թվով 54 վարկառուներից առանձնացվել են 10 խոշոր

վարկառուները (տես՝ աղյուսակ 5), որոնց տրամադրված վարկերի կշիռը վարկային պորտֆելում կազմում է 87.6%, ընդ որում՝ վերջիններիս 81.4%-ը ՊՄԸ-ներ են՝ թվով 5 վարկառու:

Աղյուսակ 5. Վարկային պորտֆելի 10 խոշոր վարկառուները, ՀՀ դրամ

Վարկառու		Վարկի չափ	Կշիռը պորտֆելում
1. «Հայկական ատոմային էլեկտրոկայան» ՓԲԸ	ՊՄԸ	78,308,508,465	27.92%
2. «Երևան Զերմաէլեկտրակենտրոն» ՓԲԸ	ՊՄԸ	63,262,603,590	22.56%
3. «Բարձրավոլտ էլեկտրացանցեր» ՓԲԸ	ՊՄԸ	45,728,979,675	16.30%
4. «ՔոնթուրԳլոբալ Հիդրո Կասկադ» ՓԲԸ		13,801,132,124	4.92%
5. «Դի Էնդ Էջ Գրուպ» ՍՊԸ		10,603,565,611	3.78%
6. ՀՀ ԿԲ գերմանահայկական հիմնադրամին վարկավորում		9,001,341,250	3.21%
7. «Երևանի ավտոբուս» ՓԲԸ		8,181,600,000	2.92%
8. ՀՀ կենտրոնական բանկ	ՊՄԸ	7,321,604,585	2.61%
9. «Էլեկտրաէներգետիկական համակարգի օպերատոր» ՓԲԸ	ՊՄԸ	5,445,090,494	1.94%
10. ԳՖԿ ԾԻԳ (Գյուղատնտեսական տարածքների տնտեսական զարգացում ԳՏՏԶ)		4,063,582,381	1.45%

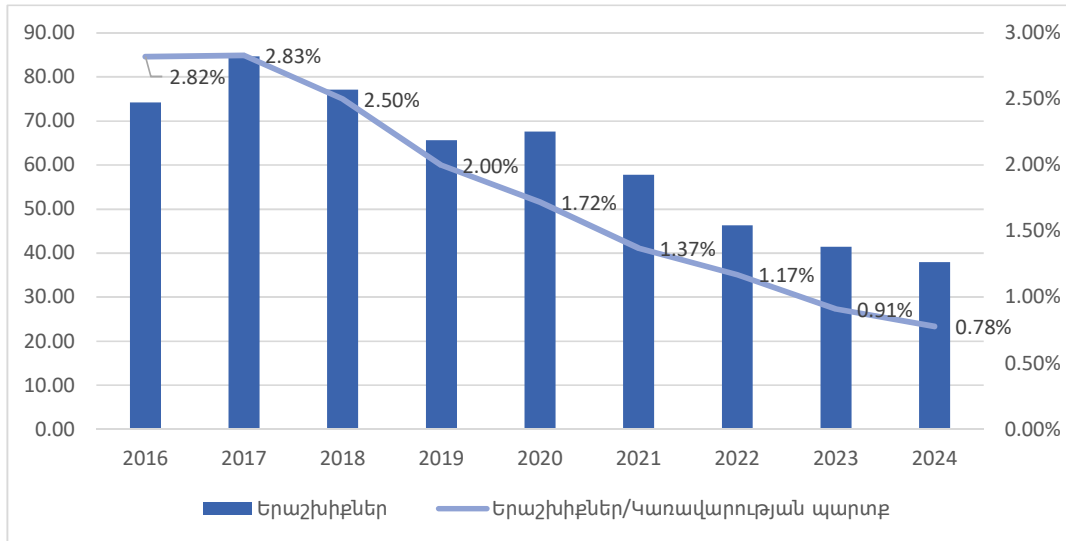
Բյուջետային վարկերից բացի պետության կողմից տրամադրվում են նաև պետական երաշխիքներ, որոնք, ներքին և արտաքին պետական պարտքի հետ միաժամանակ, հանդիսանում են պետական պարտքի բաղադրիչ և ըստ տեսակների լինում են *ներքին և արտաքին*:

2024 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ տրամադրված երաշխիքները կազմել են հանրագումարային 37.96 մլրդ ՀՀ դրամ կամ նույն տարվա ՀՆԱ-ի 0.37%-ը:

Վերոնշյալ երաշխիքների փաթեթում արտարժույթով տրամադրված երաշխիքները կազմել են հանրագումարային 71.7 մլն ԱՄՆ դոլար, իսկ ազգային արժույթով՝ 9.5 մլրդ ՀՀ դրամ:

Ստորև ներկայացնենք տրամադրված պետական երաշխիքների դինամիկան և վերջիններիս տեսակարար կշիռը Կառավարության պարտքում՝ ըստ տարիների:

Գծապատկեր 24. Տրամադրված պետական երաշխիքների դինամիկան և վերջիններիս տեսակարար կշիռը Կառավարության պարտքում 2016-2024 թթ. (մլրդ ՀՀ դրամ, %)

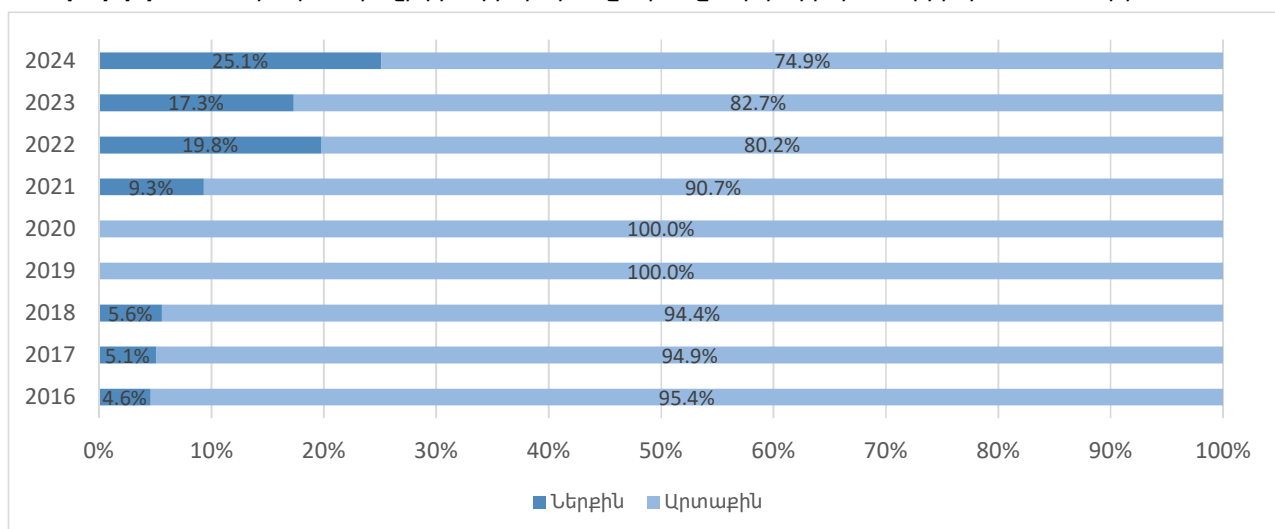

Ինչպես նկատելի է գծապատկերից, վերջին տարիներին Երաշխիքներ/Կառավարության պարտք ցուցանիշը ցուցաբերել է մոնոտոն նվազման միտում՝ պայմանավորված մի կողմից տրամադրված արտաքին երաշխիքներով ապահովված պարտավորությունների նվազմամբ (մարման ժամկետի լրացում, պարտավորության մնացորդի նվազում), մյուս կողմից Կառավարության պարտքի ավելացմամբ:

Ներքին պետական երաշխիքները ՀՀ ռեզիդենտներին տրամադրված բյուջետային երաշխիքներն են, իսկ արտաքին պետական երաշխիքները ոչ ռեզիդենտներին և օտարերկրյա պետություններին Հայաստանի Հանրապետության և Կենտրոնական բանկի կողմից տրամադրված պետական երաշխիքներն են:

Ստորև ներկայացնենք պետական երաշխիքների տարանջատումը՝ արտաքինի և ներքինի՝ ըստ տարիների:

Գծապատկեր 25. Պետական երաշխիքների տարանջատումը՝ արտաքինի և ներքինի 2016-2024թթ.

Գծապատկերից նկատելի է, որ բյուջետային երաշխիքները մեծամասամբ տրամադրվել են արտարժույթով, ինչն էլ փաստում է փաթեթի՝ արտարժույթային ռիսկի ենթարկվածության բարձր

մակարդակի մասին: Հատկանշական է այն, որ 2024 թվականին տրամադրվել է թվով 6 ներքին երաշխիք՝ գյուղատնտեսական հումքի մթերումների նպատակով ագրովերամշակման ոլորտին տրամադրվող աջակցության շրջանակում:

Ներկայացնենք երաշխավորվող կազմակերպությունների ցանկը, տրամադրված երաշխիքի չափը ՀՀ դրամով և կշիռը համապատասխան պորտֆելում՝ 2024թ.-ի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ (տես՝ աղյուսակ 6):

Աղյուսակ 6. Երաշխավորվող կազմակերպությունների ցանկ

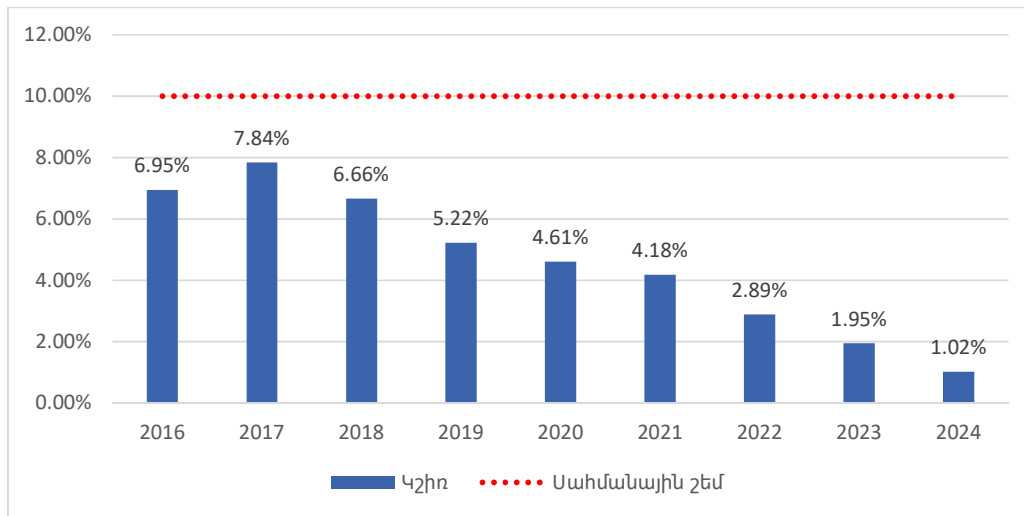
ԱՐՏԱՔԻՆ ԵՐԱՇԽԻՔՆԵՐ			
Պրինցիպալ	Բենեֆիցիար	Երաշխիքի չափ (ՀՀ դրամ)	Կշիռը արտաքին երաշխիքների պորտֆելում
1. ՀՀ կենտրոնական բանկ	ՎՋՄԲ, ԱԶԲ, Գերմանիա (ՎՎԲ)	25,851,630,069	90.98%
2. «ՆՈՐԲ-ՄԱՐԱՇ» Բժշկական Կենտրոն ՓԲԸ	Էռստե Բանկ (Ավստրիա)	2,562,934,231	9.02%
ՆԵՐՔԻՆ ԵՐԱՇԽԻՔՆԵՐ			
Պրինցիպալ	Բենեֆիցիար	Երաշխիքի չափ (ՀՀ դրամ)	Կշիռը ներքին երաշխիքների պորտֆելում
1.«Վեդի Ալկո» ՓԲԸ	«ԱՐՄՍՎԻՍԲԱՆԿ» ՓԲԸ	3,052,160,000	31.99%
2. «Իջևանի գինու, կոնյակի գործարան» ՓԲԸ	«ԻՆԵԿՈԲԱՆԿ» ՓԲԸ, «Հայաստանի զարգացման և ներդրումների Կորպորացիա» ՈՒՎԿ ՓԲԸ	2,050,000,000	21.49%
3. «Պռոշյանի կոնյակի գործարան» ՍՊԸ	«ԱՐՄՍՎԻՍԲԱՆԿ» ՓԲԸ, «ԻՆԵԿՈԲԱՆԿ» ՓԲԸ, «ԱՄԻՕ ԲԱՆԿ»	1,912,430,000	20.04%
4. «ՄԱՊ» ՓԲԸ	«ԷՎՈԿԱԲԱՆԿ» ՓԲԸ	825,260,000	8.65%
5. «Արտաշատ-Վինկոն» ՓԲԸ	«ԱՐՄՍՎԻՍԲԱՆԿ» ՓԲԸ	635,210,000	6.66%
6. «Բագրատ Գրուպ» ՍՊԸ	«ԱՐԴՇԻՆԲԱՆԿ» ՓԲԸ	469,730,000	4.92%
7.«Արարատի գինու գործարան» ՍՊԸ	«ԱՐԴՇԻՆԲԱՆԿ» ՓԲԸ	250,000,000	2.62%
8. «Գետափի գինու, կոնյակի գործարան» ՍՊԸ	«ԱՐՄՍՎԻՍԲԱՆԿ» ՓԲԸ	218,140,000	2.29%
9. «Երասխի գինու գործարան» ՍՊԸ	«ԱՐՄՍՎԻՍԲԱՆԿ» ՓԲԸ	127,760,000	1.34%

Համաձայն «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածի 4-րդ կետի՝ տվյալ բյուջետային տարում երաշխավորվող պարտավորությունների ընդհանուր գումարը (բացառությամբ

Հայաստանի Հանրապետության անունից կնքված միջազգային պայմանագրերով նախատեսված երաշխիքների) չի կարող գերազանցել նախորդ բյուջետային տարվա պետական բյուջեի հարկային եկամուտների 10 տոկոսը:

Հաշվի առնելով օրենսդրորեն սահմանված վերոնշյալ ֆիսկալ կանոնը՝ ստորև ներկայացնենք տվյալ բյուջետային տարում երաշխավորվող պարտավորությունների կշիռը նախորդ բյուջետային տարվա պետական բյուջեի հարկային եկամուտներում՝ համեմատելով սահմանային շեմի հետ:

Գծապատկեր 26. *Տվյալ բյուջետային տարում երաշխավորվող պարտավորությունների կշիռը նախորդ բյուջետային տարվա պետական բյուջեի հարկային եկամուտներում՝ 2016-2024թթ.*

Ինչպես նկատելի է գծապատկերից, դիտարկվող ժամանակահատվածում ցուցանիշը չի հատել սահմանային շեմը՝ վերջին տարիներին դրսևորելով նվազման միտում, որը պայմանավորված է ինչպես հարկային եկամուտների աճով, այնպես էլ երաշխավորվող պարտավորությունների նվազմամբ:

«Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից վարկերի տրամադրման դեպքում իրականացվող վերլուծությունների արդյունքում տրամադրվող եզրակացության բովանդակության և կառուցվածքի վերաբերյալ» ՀՀ ֆինանսների նախարարի հրամանի համաձայն՝ ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվող բյուջետային վարկերից բխող ֆիսկալ ռիսկերի բացահայտման, գնահատման և զսպանն ուղղված առաջարկների ներկայացման նպատակով ֆիսկալ ռիսկերի կառավարման վարչության կողմից իրականացվում է հայտատուի՝ բյուջետային վարկի տրամադրման փուլում նպատակայնության և հիմնավորվածության համապատասխանության ուսումնասիրություն (վարկի տրամադրման նպատակը և հիմնավորումը պետք է բխեն հանրային քաղաքականության նպատակներից), ինչպես նաև ֆինանսական վիճակի և վարկունակության գնահատման համապարփակ վերլուծություններ: Ուսումնասիրությունների և իրականացված վերլուծությունների արդյունքների հիման վրա ներկայացված բյուջետային հայտի վերաբերյալ տրամադրվում է եզրակացություն՝ նշելով պոտենցիալ ռիսկերը և դրանց զսպման մեխանիզմների վերաբերյալ առաջարկները:

Պետական երաշխիքներից բխող ֆիսկալ ռիսկերի զսպման առումով օրենսդրորեն սահմանված են հետևյալ ֆիսկալ կանոնները.

- «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածի 4-րդ կետի համաձայն՝ պետական երաշխիքի գումարը երաշխիքի ստացման համար դիմելու պահին չպետք է գերազանցի երաշխիք ստացողի ակտիվների **20 տոկոսը**:

- «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածի 9-րդ կետի համաձայն՝ որոշակի պահի դրությամբ տրամադրված և չմարված պետական երաշխիքների հանրագումարը չպետք է գերազանցի նախորդ տարվա համախառն ներքին արդյունքի **20 տոկոսը**:
- «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածի 4-րդ կետի համաձայն՝ տվյալ բյուջետային տարում երաշխավորվող պարտավորությունների ընդհանուր գումարը (բացառությամբ Հայաստանի Հանրապետության անունից կնքված միջազգային պայմանագրերով նախատեսված երաշխիքների) չի կարող գերազանցել նախորդ բյուջետային տարվա պետական բյուջեի հարկային եկամուտների 10 տոկոսը: Համաձայն նույն հոդվածի 5-րդ կետի՝ երաշխիքների վճարմամբ Հայաստանի Հանրապետության մոտ ծագում է հետադարձ պահանջի իրավունք: Միաժամանակ վերոնշյալ օրենքի իմաստով բյուջետային երաշխիքի վճարմամբ ծագող հետադարձ պահանջները համարվում են բյուջետային վարկեր:
- «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածի 5-րդ կետի համաձայն՝ ՀՀ ռեզիդենտ իրավաբանական անձինք, որոնց համար տրամադրվել են բյուջետային երաշխիքներ, երաշխիքային ծրագրի ավարտից հետո պետական բյուջե պետք է վճարեն միջնորդավճար՝ *երաշխիքային գումարի 1 տոկոսի չափով*: Լիազոր մարմինն իրավասու է մինչև վարկի մարելը բյուջետային երաշխիքի տրամադրման պայմանագրով նախատեսված դեպքերում և կարգով ստուգել ստացողի ֆինանսական վիճակը:

Ներդիր 2. Պարտքի երաշխիքների և վարկերի գնահատման գործիք - Debt Guarantee and Loan Assessment Tool (DGLAT)

Գործիքը նախատեսված է կարողությունների զարգացման ոլորտում կիրառման համար՝ կառավարություններին աջակցելու պարտքային երաշխիքներից կամ ոչ ֆինանսական կազմակերպություններին տրված վարկերից բխող ֆիսկալ ռիսկերի գնահատման գործընթացում:

DGLAT գործիքը կարող է օգտագործվել ինչպես ընդհանուր վտանգվածության (total exposure) (սպասվող վնասների մասով), այնպես էլ կանխատեսվող վնասների գնահատման համար՝ որոշ ենթադրությունների հիման վրա: Գործիքը թույլ է տալիս ստեղծել համառոտ տեղեկատվություն երաշխիքների և վարկերի պորտֆելի վերաբերյալ, ինչպես նաև կառավարության սպասվող և չսպասվող վնասների մակարդակի մասին՝ հաշվի առնելով չմարված պարտքի անվանական արժեքը: Այն հնարավոր է ընդլայնել՝ գնահատելու համար վտանգվածությունը, սպասվող վնասները, երաշխավորի կանխիկ հոսքերը, ռիսկերի համարժեք երաշխիքային վճարները և վարկային պրեմիաները, ինչպես նաև սթրես սցենարների ազդեցությունը, երբ առկա են ավելի մանրամասն տվյալներ (**տես՝ Աղյուսակ 1**):

Գործիքը նախատեսված է կիրառման տարբեր բարդության մակարդակների համար՝ կախված տվյալների մատչելիությունից, կարողություններից և վերլուծության ցանկալի խորությունից:

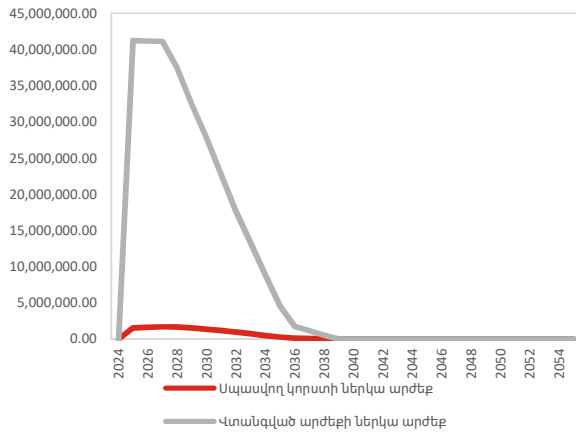
- **«Չմարված պաշարներ» (Outstanding Stocks)** հարմար է այն երկրների համար, որտեղ առկա են միայն տրված երաշխիքների և վարկերի հաշվառման տվյալներ: Այն հնարավորություն է տալիս դասակարգել վտանգված արժեքները և վերլուծել ռիսկերը՝ ըստ առանձին վարկառուների:
- Եթե հասանելի են վարկառուների ֆինանսական հաշվետվությունները, ապա հնարավոր է օգտագործել **«Փաստացի պաշարների ռիսկային վարկանշում»** տարբերակը, որի միջոցով կատարվում է յուրաքանչյուր վարկառուի ռիսկի վերլուծություն, և երաշխիքներն ու վարկերը դասակարգվում են ըստ ռիսկերի:
- **«Սպասվող վնասներ» (Expected Losses)** տարբերակը նախատեսված է ավելի բարդ վերլուծության համար: Այն ներառում է վտանգվածության և սպասվող վնասների հաշվարկ՝ հիմնվելով երաշխիքների և վարկերի կանխիկ հոսքերի բնութագրերի ու ռիսկային ենթադրությունների վրա:
- Գործիքի ամենաբարդ տարբերակը՝ **«Սպասվող վնասներ և սթրես թեստավորում»**, հնարավորություն է տալիս իրականացնել սցենարային վերլուծություն: Հաշվարկներն ավտոմատացված են՝ հեշտացնելով քաղաքական որոշումների կայացման գործընթացում դրանց օգտագործումը:

Աղյուսակ 1. DGLAT գործիքի տարբեր տարբերակների տվյալների պահանջները և կադարվող վերլուծությունները

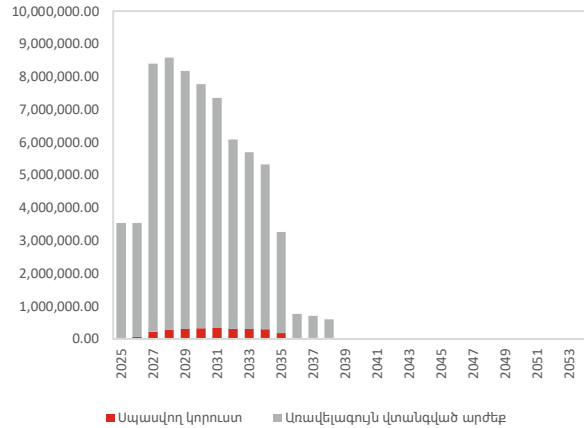
Տարբերակ	Պահանջվող տվյալներ	Կատարվող վերլուծություն
Չմարված պաշարներ (Outstanding Stocks)	• Երաշխիքների և վարկերի ռեգիստր (միայն չմարված մնացորդներ)	• Գործիքների քանակի և չմարված պարտքի անվանական արժեքի բաշխում
Չմարված պաշարների ռիսկային վարկանշում (Risk Rating of Outstanding Stocks)	• Վարկառուների ֆինանսական հաշվետվություններ • Վարկառուի գործարար ռիսկի գնահատականներ (ըստ ցանկության)	• Ռիսկերի գնահատում • Բաշխում ըստ ռիսկային վարկանշման
Սպասվող վնասներ (Expected Losses)	• Երաշխիքների և վարկերի ռեգիստրներ (կանխիկ հոսքերի տվյալներով) • Մակրոտնտեսական կանխատեսումներ • Սնանկացման հավանականություն (PD), Վնաս՝ սնանկացման դեպքում (LGD)	• Փաստացի պարտքի կանխիկ հոսքեր • Վտանգվածություն, սպասվող վնասներ և ներկա արժեքներ • Երաշխավորի/վարկատուի կանխիկ հոսքեր • Ռիսկի համարժեք վճարներ
Սպասվող վնասներ + Սթրես թեստավորում (Expected Losses + Stress Testing)	• ՀՆԱ-ի շուկային սցենարներ • ՀՆԱ-ի փոփոխությանը համապատասխան PD-ների փոփոխություն	• Վտանգվածություն, սպասվող վնասներ և ներկա արժեքներ՝ հիմնական և շուկային սցենարների դեպքում

Հիմք ընդունելով վերոնշյալ մեթոդաբանությունը՝ գործիքը գործարկվել է «Հայաստանի ատոմային էլեկտրակայան» ՓԲԸ-ի թվով 7 վարկերի և ենթավարկերի (ընկերությանը տրամադրված պետական երաշխիքներ առկա չեն) նկատմամբ: Ստորև ներկայացնենք վերլուծության հիմնական արդյունքները:

Գծապատկեր 27. Սպասվող կորուստների և վրանգված արժեքի ներկա արժեքները (հազար ՀՀ դրամ)

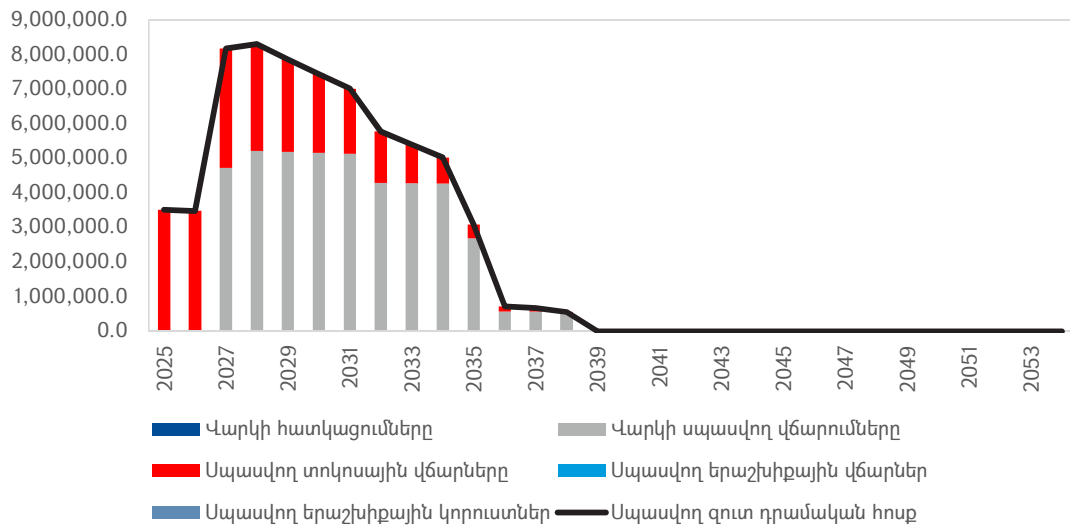

Գծապատկեր 28. Տարեկան սպասվող կորուստ և վրանգված արժեքը (հազար ՀՀ դրամ)

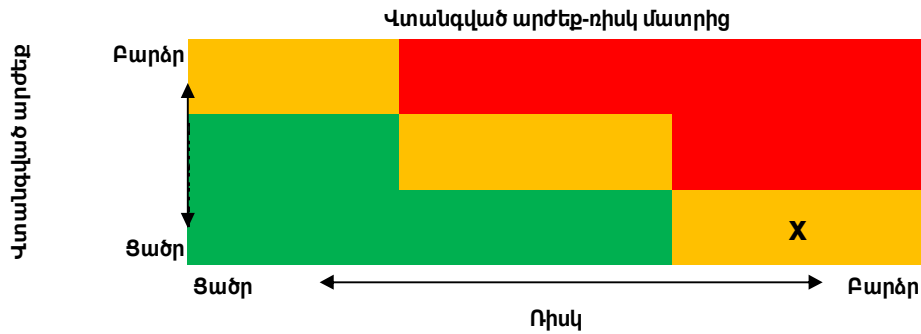

Վերը ներկայացված երկու գծապատկերները խոսում են ապագա տարիներին սպասվող տարեկան հնարավոր կորուստների և վտանգված արժեքի (Ընկերության վարկերի հանրագումար) չափերի, ինչպես նաև վերջիններիս ներկա արժեքների (2024 թվականի դրությամբ) մասին: Գծապատկեր 29-ում ներկայացված է վերլուծվող ընկերության մասով պետության սպասվող դրամական հոսքերի ամփոփ պատկերը:

Գծապատկեր 29. Պետության սպասվող դրամական հոսքեր (հազար ՀՀ դրամ)

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ ստորև ներկայացնենք վերլուծության արդյունքում ստացված Վտանգված արժեք-ռիսկ մատրիցան՝ Ընկերությանը տրամադրված թվով 7 վարկերի գծով:

2.3.3 ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ-ՄԱՍՆԱՎՈՐ ԳՈՐԾՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ (ՊՄԳ) ՁԵՎԱԶԱՓՈՎ ԳՈՐԾՈՂ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐԻՑ ԲԽՈՂ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանում «Պետություն-մասնավոր գործընկերության մասին» օրենքն ուժի մեջ է մտել 2020 թվականի հունվարի 1-ից՝ սահմանելով, որ վերջինիս դրույթները վերաբերելի են միայն 2020 թվականից հետո կնքված պայմանագրերին: Այնուամենայնիվ, օրենսդրությանը նախորդող բազմաթիվ ՊՄԳ ձևաչափին համապատասխան պայմանագրեր են կնքվել, որոնք պարունակում են իրենց էական ֆիսկալ ռիսկերը և բարդ պայմանական պարտավորությունները:

Վերլուծության են ենթարկվել «Հարավկովկասյան երկաթուղի», «Վեոլիա ջուր», «Արմենիա» միջազգային օդանավակայաններ, «ՔոնթուրԳլոբալ հիդրո կասկադ», «Արմփաուեր» և «Էֆարվի Մասրիկ» պայմանագրերը, որոնք գործունեություն են ծավալում այնպիսի կարևոր ոլորտներում, ինչպիսիք են տրանսպորտը, էներգետիկան և ջրամատակարարումը: Այս ՊՄԳ-ների համար պայմանական պարտավորությունների առավել մեծ ծավալ են կազմում վաղաժամկետ դադարեցման, տնտեսական կամ օրենսդրական փոփոխությունների հետևանքով պայմանավորված նոր բանակցությունների և յուրաքանչյուր ծրագրին հատուկ ռիսկի այլ գործոնների հետ կապված հնարավոր ծախսերը: Բացի այդ, երկու պայմանագրեր՝ ԱՅԳ 1 արևային կայանը և 2025 թվականին ստորագրված կենսաչափական տվյալներ պարունակող անձնագրերի տրամադրում և էլեկտրոնային նույնականացման համակարգը, դեռևս չեն հասել ֆինանսական կայացման, և իրենց գծով տեղեկատվությունը ներկայացված է ի լրումն:

Աղյուսակ 7. Գործող ՊՄԳ և ԷԳՊ պայմանագրերը

Անվանում	Ոլորտ	Սկիզբ	Ավարտ	Հարկաբյուջետային ռիսկի կարգավիճակի փոփոխությունները
«Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ	Տրանսպորտ	2008թ.	2038թ.	Նշանակալի, Անփոփոխ
«Վեոլիա Ջուր» ՓԲԸ	Ջրամատակարարում և կեղտաջրերի հեռացում	2016թ.	2031թ.	Միջին, Բարելավում
«Արմենիա միջազգային օդանավակայաններ» ՓԲԸ	Տրանսպորտ	2002թ.	2032թ.	Նշանակալի, Անփոփոխ
«ՔոնթուրԳլոբալ հիդրո կասկադ» ՓԲԸ (Որոտան ՀԷԿ), ԷԳՊ	Էներգետիկա	2016թ.*	2038թ.	Միջին, Բարելավում

«Արմփաուեր» ՓԲԸ, ԷԳՊ	Էներգետիկա	2019թ.*	2041թ.	Միջին, Անփոփոխ
«Էֆարվի Մասրիկ» ՓԲԸ, Մասրիկ-1 արևային ֆոտովոլտային էլեկտրակայան, ԷԳՊ	Էներգետիկա	2021թ.*	2041թ.	Միջին, Բարելավում

*գործարքի ֆինանսական պայմանների բավարարման տարի. ԷԳՊ պայմանագրերի փաստացի տևողությունը կազմում է մինչև 25 տարի՝ սկսած ստորագրման տարվանից:

ՊՄԳ պայմանագրերի վերլուծության արդյունքում նյութականացման ռիսկի աստիճանը նշանակալի է համարվել ՊՄԳ այն պայմանագրերի համար, որտեղ պայմանագրի վերաբանակցման կամ պայմանագրի վաղաժամ դադարեցման ռիսկերը բարձր են:

«ՀԱՐԱՎԿՈՎԿԱՍՅԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ» ՓԲԸ

ՀՀ կառավարության 07.02.2008թ. N83-Ա որոշման հիման վրա Հայաստանի Հանրապետության, «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ-ի և «Ռուսական երկաթուղիներ» ԲԲԸ-ի միջև 13.02.2008թ. կնքվել է «Հայկական երկաթուղու համակարգը «Ռուսական երկաթուղիներ» ԲԲԸ կողմից ստեղծված «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ փոխանցելու մասին» կոնցեսիոն պայմանագիրը: Ծառայությունների ծավալները և երթուղիները համաձայնեցվում են յուրաքանչյուր տարի՝ հաջորդող տարվա համար, հետևաբար պայմանագրի ֆինանսական տարբեր բաղադրիչների ապագա մակարդակները բարդ է կանխատեսել:

Կոնցեսիոն պայմանագիրը ներառում է վնասի սուբսիդավորում որոշ ուղևորափոխադրումների երթուղիների համար, որոնք իրականացվել են պայմանագրի բոլոր տարիներին: Սակայն, ըստ պայմանագրի, վճարման ենթակա գումարների առավելագույն չափը սահմանափակվում է կոնցեսիոնների կողմից վճարման ենթակա տարեկան կոնցեսիոն վճարի չափով: Համաձայն առկա պատմական տեղեկատվության՝ կոնցեսիոն պայմանագրի սկզբից ի վեր որևէ այլ պայմանական պարտավորության նյութականացում տեղի չի ունեցել:

Կոնցեսիոն պայմանագիրը նախատեսում է նաև փոխհատուցումներ մի շարք դեպքերում: Այդպիսի դեպքերից են՝

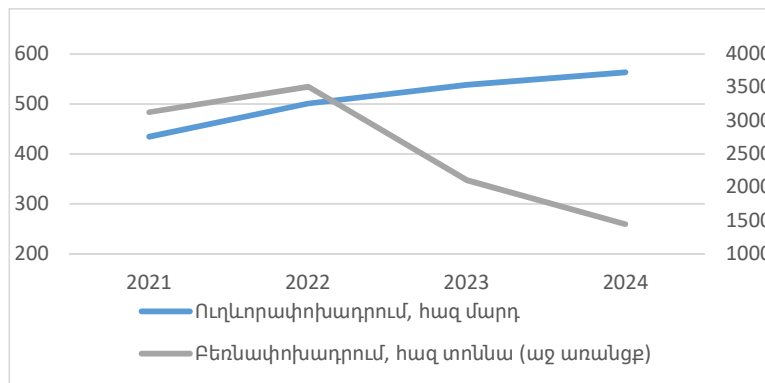
- Օրենսդրության անբարենպաստ փոփոխություն,
- Անհաղթահարելի ուժի ազդեցության մեղմման ծախսեր,
- Անհաղթահարելի ուժի ազդեցության հետևանքով պայմանագրի վաղաժամ դադարեցման հետ կապված վճարումներ,
- Կոնցեսիոն կողմից պարտավորությունների չկատարման հիմքով պայմանագրի վաղաժամ դադարեցման վճարներ,
- Փոխադարձ համաձայնությամբ պայմանագրի վաղաժամ դադարեցման վճարներ:

Կոնցեսիոն պայմանագրի վաղաժամ դադարեցման մասով պայմանական պարտավորությունները հիմնականում չափելի են, և դրանց առավելագույն ազդեցությունը վատագույն սցենարի դեպքում գնահատվում է 103.6 մլրդ ՀՀ դրամ⁴⁶:

⁴⁶ Կիրառվել է Ասիական Զարգացման Բանկի կողմից մշակված մեթոդաբանությունը՝ ինչպես և սույն ենթաբաժնում ներկայացվող այլ հաշվարկների դեպքում:

Կոնցեսիոն պայմանագրի ֆիսկալ ռիսկայնության կարգավիճակը մինչև համավարակը գնահատվում էր միջին, իսկ համավարակի և պատերազմի ճգնաժամերով պայմանավորված՝ նշանակալի, և ներկայումս շարունակում է գնահատվել նշանակալի՝ պայմանավորված զարգացող աշխարհաքաղաքական և մակրոտնտեսական ճգնաժամով, ինչպես նաև ընթացող վերաբանակցություններով: Միաժամանակ կարևոր է փաստել, որ ընկերության եկամուտների նվազման միտումը շարունակվում է, և 2024 թվականին արձանագրվել է 20% նվազում: Մասնավորապես, շարունակել են ընկնել խոշոր գնորդ «Գեորգյոմայինգ» ընկերությունից ստացվող եկամուտները՝ պայմանավորված ընկերության արտադրական ծավալների նվազմամբ: 2023 թվականին ընկերությունը վերագնահատել է կոնցեսիոն պայմանագրի արժեքը՝ կիրառելով զեղչված դրամական հոսքերի մեթոդը՝ արժեզրկելով ոչ նյութական ակտիվների մնացորդային արժեքը 61,5 մլրդ-ով, արձանագրելով 58,7 մլրդ դրամի զուտ վնաս: 2024 թվականին ևս ընկերության գործունեությունը եղել է վնասաբեր՝ 0.8 մլրդ դրամի չափով: Բեռնափոխադրումների ֆիզիկական ծավալների անկման միտումը շարունակվել է՝ 40% անկում ապրելով 2023թ. ընթացքում և 31%՝ 2024 թվականի ընթացքում: Ուղևորափոխադրումների ծավալի աճի տեմպը շարունակել է դանդաղել 2024 թվականին՝ կազմելով 5%:

Գծապատկեր 30. Ուղևորափոխադրումները և բեռնափոխադրումները 2021-2024թթ.

«ՎԵՈՒԽԱ ԶՈՒՐ» ՓԲԸ

21.11.2016թ. ՀՀ կառավարության, «Վեոլիա Օ Կոմպանի Ժեներալ Դեզ Օ» կոմանդիտային բաժնետիրական ընկերության և «Վեոլիա Զուր» ՓԲԸ-ի (այսուհետ՝ Ընկերություն) միջև կնքվել է «Երևան Զուր», «Հայջրմուղկոյուղի», «Լոռի-ջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» փակ բաժնետիրական ընկերությունների կողմից օգտագործվող ու պահպանվող ջրային համակարգերի և այլ գույքի վարձակալության պայմանագիր՝ 15 տարի ժամկետով (Վարձակալական պայմանագիր):

2024 թվականի ֆինանսական հաշվետվությունը դեռևս հասանելի չեն. ընկերությունը 2023 թվականին չափաբեր է եղել՝ պայմանավորված եկամուտների ավելացմամբ, ինչպես նաև բարելավվել են դերիտորական պարտքերի հավաքագրման ցուցանիշները: 2024 թվականին բաժանորդների թիվն ավելացել է 9,867-ով:

Վարձակալական պայմանագրի շրջանակներում առկա են մի շարք նշանակալի պայմանական պարտավորություններ, այդ թվում.

- Վարձակալի կողմից պարտադիր կապիտալ աշխատանքների ծրագրի շրջանակից դուրս այլ աշխատանքների իրականացման դեպքում Վարձատուի կողմից համապատասխան գումարի փոխհատուցում,

- Վարձակալական պայմանագիրը պարունակում է վերաբանակցությունների և վաղաժամկետ դադարեցման բազմաթիվ դեպքեր: Առաջիկայում Վարձակալական պայմանագրի վաղաժամկետ դադարեցման ռիսկը համարվել էր ցածր:

- Պայմանագրի վաղաժամ դադարեցման գծով պայմանական պարտավորությունը մասնակի չափելի է և վերագնահատվել է պայմանագրի վերջին փոփոխությունից հետո՝ 44.8 մլրդ դրամ՝ միջանկյալ սցենարի դեպքում, որտեղ նման վճարումը չի կարող գերազանցել ապագա վարձակալական վճարների հանրագումարը:

Չնայած որոշակի կրճատմանը՝ չհաշվառված ջրաքանակը մնում է արտադրված ջրի 56.7%-ի սահմաններում՝ թույլատրված չհաշվառված օգտագործման համար ճշգրտում կատարելուց հետո: Վարձակալը պարբերաբար հանրային տիրույթում արտահայտվում է Զրային Կոմիտեի և Կառավարության այլ մարմինների կողմից չկատարված պարտավորությունների վերաբերյալ, ուստի հարցը պետք է մշտապես մշտադիտարկվի, նույնիսկ եթե բանակցությունները միշտ դրական են ավարտվել: Ենթակառուցվածքները հնացող են և մաշված: Վարձակալի կողմից, պայմանագրի պայմաններին համաձայն, 2018-2023 թվականների համար ներկայացվել է Վարձատուի կողմից իրականացվելիք հնգամյա ներդրումային ծրագրի, որը լիովին չի իրականացվել: ՀՀ կառավարության կողմից կապիտալ ներդրումների պարտավորությունները չկատարելը թուլացնում է ենթակառուցվածքը և դանդաղեցնում արդիականացումը: Ի լրումն դրան՝ Երևան քաղաքում ակտիվ կառուցապատումներով պայմանավորված ավելացել է ջրապահանջարկը, և ընկերությունը ներկայացրել է իր մտահոգությունն առ այն, որ առկա պետական ներդրումային քաղաքականության պայմաններում առաջիկայում խնդրահարույց կլինի լրացուցիչ ջրապահանջարկի ապահովումը: Այս աշխատանքները ֆինանսավորվելու են պետական բյուջեի միջոցներից, այդպիսով՝ դրանք չեն հանդիսանում պայմանական պարտավորություններ, բայց այս տեղեկատվության առկայությունը ավելի ամբողջական պատկերացում է տալիս այս նախագծի իրական արժեքի մասին:

2024 թվականի ընթացքում ընկերության կողմից իրականացվել են 4.4 մլրդ ՀՀ դրամի գույքի պահպանման, վերանորոգման և ջրամատակարարման ծառայությունների բարելավմանն ուղղված աշխատանքներ՝ կապալառու կազմակերպությունների միջոցով և սեփական ուժերով, նախատեսված 2.75 մլրդ ՀՀ դրամից 60%-ով ավել՝ նպատակ ունենալով մարել նախորդ պայմանագրային տարիներից տեղափոխված պարտավորությունները: Պայմանագրի ողջ տևողության ընթացքում «Վեոլիա ջուր» ՓԲԸ-ն իր 45 մլրդ դրամ ներդրումային պարտավորությունից իրականացրել է շուրջ 23 մլրդ ՀՀ դրամ՝ պարտադիր կապիտալ աշխատանքների ծրագրի շրջանակներում:

Վերջին տարիներին ընթանում էին որոշակի բանակցություններ արդեն իսկ կառուցված ակտիվի, մասնավորապես՝ ջրի մաքրման կայանի վերաբերյալ: 2023 թվականի սկզբին որոշվեց, որ այդ ակտիվը կփոխանցվի և կվերականգնվի Հայկական տարածքային զարգացման հիմնադրամի կողմից: Այսպիսով՝ այս հարցն այլևս չի ստեղծելու ՀՀ կառավարության համար հավելյալ պայմանական պարտավորություններ (նախկինում դրանք գնահատվել էին 13 միլիարդ դրամ), և նախագիծը դառնալու է պետական բյուջեով ֆինանսավորվող ներդրումային ծրագիր:

Այդպիսով՝ հարկաբյուջետային ռիսկի կարգավիճակը բարելավվել է դեպի միջին:

«ԱՐՄԵՆԻԱ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՕՊԵՐԱՎԱԿԱՅԱՆՆԵՐ» ՓԲԸ

Կոնցեսիոն պայմանագիրը գործում է 2002թ.-ից՝ Երևանի «Զվարթնոց» օդանավակայանի համար, իսկ 2007թ.-ից ներառում է նաև Գյումրու «Շիրակ» օդանավակայանը: Մայր ընկերությունը՝ «Կորպորասիոն

Ամերիկա Ս.Ա.»-ը, աշխարհի օդանավակայանների խոշորագույն օպերատորներից է, որը ցուցակված է Նյու Յորքի ֆոնդային բորսայում:

ՀՀ-ի դուստր ձեռնարկությունը շարունակում է լինել խմբի ամենաշահութաբերներից մեկը: Համավարակի ճգնաժամից հետո ֆինանսական վիճակը վերականգնվել է, և 2022թ.-ին «ԱՄՕ»-ն արձանագրել է 2019 թ.-ի ցուցանիշները 50% գերազանցող զուտ շահույթի մակարդակ: Ելնելով ՀՀ ուղևորափոխադրումների վիճակագրությունից՝ ոլորտի վերականգնումը գրանցվել է 2021 թվականի ընթացքում և թափ է առել 2022 թվականին՝ շարունակվելով 2023թ.-ին, երբ արձանագրված ծավալները գերազանցել են նախահամավարակային մակարդակը: Ռուս-ուկրաինական ճգնաժամով պայմանավորված՝ ուղևորահոսքի մակարդակը 2024թ.-ին պահպանվել է, սակայն եկամուտների աճ նախորդ տարվա համեմատ չի արձանագրվել, ֆիզիկական ծավալներով ուղևորահոսքը չնչին նվազել է (0.4%), իսկ բեռնափոխադրումներն ավելացել են 24%-ով: 2025 թվականի առաջին երեք ամիսների արդյունքներով՝ ուղևորափոխադրումները աճել են 1%-ով, իսկ բեռնափոխադրումները՝ 6.7%-ով:

2023 և 2024 թվականների զուտ շահույթի մարժան կազմում է 25%՝ ապահովելով տարեկան շահույթ շուրջ 63 մլն ԱՄՆ դոլարի չափով: Այդպիսով՝ Հայաստանը շարունակում է լինել խմբի ամենաշահութաբեր սեգմենտներից մեկը:

Պայմանագիրը Կոնցեսիոներին հնարավորություն է տալիս միակողմանիորեն երկարացնել կոնցեսիայի տևողությունը:

Ըստ պայմանագրի՝ սահմանված է տարեկան 20% ֆինանսական ներքին շահութաբերության թիրախային մակարդակ, որը սահմանված է օդանավակայանում ներդրողի ընդհանուր ներդրումների (այդ թվում՝ սեփական կապիտալի, դրա համարժեքների, ենթավարկերի և/կամ փոխարկելի վարկերի և միջազգային աուդիտորական ընկերության կողմից աուդիտ անցած Կառավարչի հաշվապահական հաշվետվություններում արտացոլված ցանկացած այլ կապիտալ ներդրման) տարեկան ներքին զուտ դոլարային շահութաբերությունը հարկվելուց հետո:

Համաձայնեցված ներքին շահութաբերության մակարդակը պահպանելու համար պայմանագրով նախատեսված է հետևյալ մեխանիզմը՝ մաստեր-պլանի վերանայում, որի արդյունքում փոխվում է կապիտալ ծախսերի կառուցվածքը և ժամանակացույցը, սակագնի բարձրացում և պայմանագրի ժամկետի երկարացում: Պայմանագրի դադարեցման փոխհատուցման վճարները կարող են լինել չափազանց բարձր՝ վաղաժամ դադարեցման դեպքում:

Հաշվի առնելով ընկերության բարձր շահութաբերությունը՝ պայմանագրի վաղաժամ դադարեցման պայմանական պարտավորությունը և ընկերության բիզնես ռիսկը համապատասխանաբար գնահատվում էին ցածր, սակայն աշխարհաքաղաքական ճգնաժամով պայմանավորված ոլորտը դրսևորում է չափազանց տատանողական վարքագիծ՝ ունենալով եզակիորեն շահութաբեր 2022-2024 թվականներ, որոնք սակայն կարող են կայուն չլինել:

Կանխիկի մնացորդը 2024 թվականի տարեվերջին կազմել է 36 մլն ԱՄՆ դոլար: Ընկերությունն ունի նաև 35.5 մլն ԱՄՆ դոլարի չափով ավանդներ, բացի այդ ընկերությունը այլևս չունի վարկային պարտավորություններ: Արդյունքում, կարելի է փաստել ընկերության կայուն ֆինանսական վիճակը:

Խումբը նաև հրապարակայնորեն հայտարարել է «Զվարթնոց» օդանավակայանի ընդլայնման մասին, որը ենթադրում է հզորությունների կրկնապատկում, և ներդրումների ծավալը գնահատվում է 400 մլն ԱՄՆ դոլար: Ընդլայնման ծրագրի շուրջ ՀՀ կառավարության հետ բանակցությունները դեռ շարունակվում են, և այդ ծրագիրը զգալիորեն կբարձրացնի ՀՀ կառավարության համար պայմանական պարտավորությունները:

Ֆիսկալ ռիսկի կարգավիճակը գնահատվել է՝ հաշվի առնելով «Զվարթնոց» օդանավակայանի ընդլայնման հավակնոտ ծրագիրը և դրա հիմքում դրված ուղևորահոսքի ենթադրությունը, որը հիմնվել է նախորդ տարիների արտասովոր ցուցանիշների վրա և, մյուս կողմից, այդ ցուցանիշների կայունության անորոշությունը միջնաժամկետ և երկարաժամկետ հեռանկարում, ինչը կարող է հագեցնել ՀՀ-ի համար պայմանական պարտավորությունների: Մինչ ընդլայնման ծրագիրը, «ԱՄՕ» ՓԲԸ-ի ռիսկը զգալիորեն բարելավվել էր, սակայն այժմ այս ՊՄԳ-ի հարկաբյուջետային ռիսկի կարգավիճակը շարունակում է մնալ «Էական»:

«ՔՈՆԹՈՒՐԳԼՈՐԱԼ ՀԻՂՐՈ ԿԱՍԿԱԴ» ՓԲԸ

Ընկերությունը հանդիսանում է հիդրոէլեկտրաէներգիայի արտադրության առանցքային համալիրներից մեկը: Այն նախկինում պետական մասնակցությամբ ընկերություն էր, որը մասնավորեցման արդյունքում վաճառվել է էլեկտրաէներգիայի արտադրությամբ զբաղվող «ՔոնթուրԳլորալ» խոշոր միջազգային խմբին: Ընկերությունն արտադրված էլեկտրաէներգիան վաճառում է «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ-ին (ՀԷՑ)՝ ՀԾԿ կողմից հաստատված սակագներով: ՀԷՑ ընկերությունը պարտավոր է գնել արտադրված ամբողջ էլեկտրաէներգիան և կատարել հզորության դիմաց վճարներ: Ամենախոշոր պայմանական պարտավորությունը պետության կողմից հիմնական միջոցների հետգնման պարտավորությունն է, որի արժեքը 2024թ. ավարտին կազմում է 98 մլրդ դրամ, և ակնկալվում է դրա նվազում՝ պայմանավորված խոշոր ներդրումների պլանների բացակայությամբ:

Նշենք նաև, որ ընկերությունը ներկայում մարում է Վերականգնման վարկերի բանկից (KFW) եվրոյով ստացված վարկը, ինչպես նաև 3 այլ ՄՖՀ-ներից, այդ թվում՝ Միջազգային ֆինանսական կորպորացիայից, ԱՄՆ դոլարով ստացված վարկեր: Ըստ առնչության՝ հարկ է նկատել, որ ընկերության վարկերը (52.9 մլրդ դրամ) արտահայտված են արտարժույթով, և չնայած փոխարժեքի ռիսկի՝ սակագնին փոխանցմանը, ընկերությունը զգայուն է դրամի փոխարժեքի տատանումների նկատմամբ: Ընկերության պարտք/սեփական կապիտալ հարաբերակցությունը կազմում է 1.15, ինչը բավական բարձր է և արտահայտվում է ընկերության եկամուտներում տոկոսային ծախսերի մեծ կշռով (37%):

2023 թվականին ընկերությունն արձանագրել էր 1.8 մլրդ դրամի վնաս՝ պայմանավորված եկամուտների անկմամբ և ֆինանսական բարձր ծախսերով: Իրավիճակը մի փոքր բարելավվել է 2024 թվականի ընթացքում՝ եկամտի 14%-ով ավելացմամբ և 3.8 մլրդ դրամ շահույթով, որից շուրջ 2 մլրդ առաջացել են արտարժույթի փոխարժեքային տարբերությունների օգուտներից:

Ընկերությունը շարունակում է սպասարկել իր վարկերը, շնորհիվ բաժնետերերի կողմից կանոնադրական կապիտալի ավելացման (2.24 մլրդ դրամ՝ 2024 թվականին և 1.66 մլրդ դրամ՝ 2023 թ.-ին): Միաժամանակ, ընկերությունը իրականացրել է շահութաբաժինների վճարում երկու տարիների ընթացքում շուրջ 4.3 մլրդ դրամի չափով, ընկերությունը 2023 թվականի ընթացքում հայտարարել է 5.5 միլիարդ դրամ բացառիկ շահութաբաժնի վճարում՝ չնայած 2023 թվականի ֆինանսական վնասների:

Խումբը դիմել է վարկատուներին՝ ավելացնելու վարկի ծավալը, այդ թվում՝ նախատեսվող ավելի մեծ կանխիկ միջոցների դուրսբերումը սպասարկելու նպատակով: Միևնույն ժամանակ վարկի ժամկետը կերկարաձգվի՝ այն հարթելու համար: Այս վարկի ավելացումը պահանջում է ՀՀ կառավարության համաձայնությունը, որը նույնպես վարկատու է՝ KFW վարկի օժանդակությամբ: Բանակցությունները շարունակվում են:

Ֆիսկալ ռիսկի կարգավիճակը բարելավվել է «միջին»՝ հաշվի առնելով ընկերության ֆինանսական վիճակը: 2022 թվականին իրականացվել է մայր ընկերության ձեռք բերում KKR խմբի կողմից և ապացուցակում: Մայր ընկերության ձեռքբերումը KKR խմբի կողմից Կառավարության համար

շարունակում է մնալ անորոշության գործոն, քանի որ ակտիվները կարող են ենթարկվել վերակազմավորման և վաճառքի, ինչպես նաև կարող է փոխվել Խմբի ներդրումային քաղաքականությունը:

«ԱՐՄՓԱՌԻԵՐ» ՓԲԸ (ԵՐԵՎԱՆԻ ՆՈՐ ՋԷԿ)

Ընկերությունը Երևան քաղաքում կառուցել և հանձնել է շահագործման ջերմային էլեկտրակայան, որը հանդիսանում է աշխարհում էլեկտրաէներգիայի արտադրության խոշոր գործունեություն իրականացնող իտալական «Ռենկո» էներգետիկական խմբի և գերմանական «Սիմենս» խմբի դուստր ընկերություն: Ծրագրի գնահատված արժեքը կազմել է 257.575 մլն ԱՄՆ դոլար, ինչը նվազեցնում է նախկինում հաշվարկված պայմանական պարտավորության ծավալը: Կոնցեսիայի ժամկետը կազմում է 20 տարի՝ սկսած առևտրային շահագործման մեկնարկից: Կայանը շահագործման է հանձնվել 2021թ. դեկտեմբերի 11-ին:

Հիմնական պայմանական պարտավորությունը ՀՀ կառավարության կողմից պարտավորությունների չկատարման հետևանքով պայմանագրի վաղաժամ դադարեցման դեպքում կայանի հետգնման պարտավորությունն է (նյութականացման դեպքերն են՝ օտարումը, բռնագրավումը, զավթումը, ՀՀ կառավարությանն առնչվող անվճարունակության դեպքի տեղի ունենալը, պայմանագրի շրջանակներում պետության կողմից տրված հավաստիացումների և երաշխիքների էական խախտումը, ծրագրի կառուցման կամ շահագործման՝ Կառուցապատողի կարողության վրա էականորեն և անբարենպաստ կերպով ազդող օրենսդրական փոփոխությունը): Շահագործման առաջին տարվանից հետո, որը դեռևս չի լրացել, պայմանական պարտավորության գումարին կավելանա 15 տոկոս հավելավճար՝ ի հավելումն ներդրման գումարի, իսկ այնուհետև գումարը կնվազի տարեկան 4 տոկոսով: Քանի որ կայանը ստիպված էր վերագործարկվել շահագործման մեջ մտնելուց անմիջապես հետո, հավելավճարը կիրառելի է միայն 2023 թվականի սեպտեմբերից: Վերագործարկման համար պահանջվել էր լրացուցիչ 3,2 մլն ԱՄՆ դոլար, որը ֆինանսավորվել է սեփական կապիտալի համալրման հաշվին: Հիմնական միջոցների մնացորդը այժմ կազմում է 241.2 մլն ԱՄՆ դոլար՝ մաշվածության նվազեցումից հետո:

Ընկերության 2024 թվականի եկամուտը 2023 թվականի 114.7 միլիոն ԱՄՆ դոլարից նվազել է մինչև 105.7 միլիոն ԱՄՆ դոլար, ինչը կազմում է 8% անկում, որը հիմնականում պայմանավորված է հզորության վճարումների անկամամբ՝ 67.4 միլիոն ԱՄՆ դոլարից մինչև 56.3 միլիոն ԱՄՆ դոլար (16% անկում): Համախառն շահույթի մարժան նվազել է 16.6% մինչև 12.3%:

Գործառնություններից ստացված զուտ դրամական հոսքը 2024 թվականին նվազել է մինչև 20.2 միլիոն ԱՄՆ դոլար՝ 2023 թվականի 29.7 միլիոն ԱՄՆ դոլարի համեմատ, մինչդեռ ֆինանսական ծախսերը մնում են բարձր՝ 13.1 միլիոն ԱՄՆ դոլար:

Ընկերության վարկային համաձայնագրերով սահմանված պարտքի սպասարկման ծածկույթի գործակիցը (DSCR) խախտվել է, որի համար ընկերությունը դիմել և ստացել է իրավունքից հրաժարում (waiver):

Ընկերությունը 2024 թվականին արձանագրել է զուտ վնաս 4.5 մլն ԱՄՆ դոլարի չափով՝ նախորդ տարվա 3.4 մլն դոլարի չափով շահույթի դիմաց, սակայն նախորդ տարվա արդյունքը պայմանավորված է եղել այլ եկամուտներով:

Ընկերության կանխիկի մնացորդը 5.9 մլն ԱՄՆ դոլարից նվազել է մինչև 2.7 մլն՝ պայմանավորված բացասական զուտ դրամական հոսքերով՝ վկայելով իրացվելիության վատթարացման մասին:

Հաշվի առնելով կայանի հաջող շահագործման հանձնումը՝ չնայած կորոնավիրուսային համավարակի հետևանքով առաջացած ուշացումներին, ծրագրի ֆինկալ ռիսկի կարգավիճակը կարող էր փոփոխվել ցածրի, սակայն ֆինանսական դժվարություններով պայմանավորված ծրագրի հարկաբյուջետային ռիսկի կարգավիճակը պահպանվում է միջին մակարդակում:

«ՄԱՍՐԻԿ-1» ԱՐԵՎԱՅԻՆ ՖՈՏՈՎՈԼՏԱՅԻՆ ԿԱՅԱՆ

Այս նախագծի շրջանակներում կառուցվել է 55 Մվտ դրվածքային հզորությամբ արևային էլեկտրակայանը: Այն պատկանում է La Providencia և FRV իսպանական մասնագիտացված խմբերին և ֆինանսավորվում է IFC-ի, EBRD-ի և Ֆինլանդիայի ՀՀ կառավարության վարկային միջոցներով: Պայմանագրի ֆինանսական կայացումը տեղի է ունեցել 2020թ. հուլիսին, իսկ աշխատանքները նախատեսվում էր ավարտել 2022թ.-ին, սակայն հաջորդող լրացուցիչ համաձայնագրերով այն հետաձգվել է մինչև 2024 թվականի դեկտեմբեր, քանի որ արձանագրվել էին էական ուշացումներ, մասնավորապես ադրբեջանական զինված ուժերի գործողություններով պայմանավորված (Մասրիկի տեղամասը սահմանին շատ մոտ է):

Կայանը ներկայումս լիովին գործում է և ամբողջ հզորությամբ միացված է բաշխման ցանցին: Առաջին շահագործումը տեղի է ունեցել 2024 թվականի դեկտեմբերի 15-ին: Այնուամենայնիվ, Կառավարության Աջակցության Համաձայնագրով սահմանված փաստացի Կոմերցիոն Շահագործման Ամսաթիվը պահպանելու համար պահանջվում են մի շարք թույլտվություններ՝ հաստատելու Կայանի կառուցման ավարտը, որոնց ստացումը գտնվում է ընթացքի մեջ:

Ընկերության ֆինանսական հաշվետվությունները դեռևս պատրաստ չեն: Ըստ նախնական տվյալների՝ ծրագրի կապիտալ ծախսերը կազմել են շուրջ 12 մլրդ դրամ՝ սկզբնական գնահատականից ցածր՝ պայմանավորված ՖՎ պանելների գների նվազմամբ:

Նախագծի իրականացման արդյունքում շինարարության ավարտից մեկ տարվա ընթացքում առաջանում են մի շարք պայմանական պարտավորություններ, մասնավորապես՝ արտադրվող էլեկտրաէներգիայի համար գնման երաշխիք և անբարենպաստ իրադարձությունների դիմաց լրացուցիչ հատուցման իրավունք:

Մինչ այդ, հիմնական պայմանական պարտավորությունը վաղաժամ դադարեցումն է՝ ՀՀ Կառավարության տարբեր հիմքերով գործողությունների հետևանքով. (ա) ՀՀ Կառավարությունը չի կատարում իր կողմից պարտավորություն հանդիսացող որևէ վճար, (բ) որևէ պետական մարմնի կողմից էքսպրոպրիացիայի կամ հարկադիր ձեռքբերման է ենթարկվել ծրագրի տարածքը, կայանը, գ) ՀՀ Կառավարությանը վերաբերող անվճարունակության դեպք, դ) Օրենքի փոփոխություն կամ անբարենպաստ պայմանի դեպք, որը վերացված կամ փոփոխված չէ 180 (մեկ հարյուր ութսուն) օրվա ընթացքում և անհնար է դարձնում կայանի կառուցումը կամ շահագործումը: Կառուցապատողի կողմից. ե) ՀՀ Կառավարության կողմից Համաձայնագրի ցանկացած այլ էական խախտում, եթե այդ խախտումը չի վերացվել 180 օրվա ընթացքում:

Հաշվարկվել է առավելագույնը 13.6 մլրդ ՀՀ դրամի փոխհատուցում, որը ֆորմալ շահագործման հանձնելուց հետո կնվազի՝ պայմանավորված պայմանագրով սահմանված վաղաժամ դադարեցման այլ դրույթի կիրառելիությամբ: Պայմանական պարտավորություններին կարող է ավելացվել ավելի քան 5 մլրդ ՀՀ դրամ՝ անբարենպաստ իրադարձություն հայտարարելու ռիսկի հիմքով, սակայն, հաշվի առնելով դրույթի մեկնաբանությունը, համաձայն որի փոխհատուցումը չի կարող պահանջվել, քանի դեռ շինարարական աշխատանքները չեն ավարտվել, այդ գումարը չի ներառվում:

Նախորդ հաշվետվության համեմատ, էականորեն նվազել է տվյալ ծրագրի ռիսկի նյութականացման հավանականությունը և հարկաբյուջետային ռիսկի կարգավիճակը գնահատվում է «միջին»:

Աղյուսակ 8. ՊՄԳ ծրագրերի գծով պայմանական պարտավորությունների ամփոփ հաշվարկ, 2024թ., (մլրդ ՀՀ դրամ)

Ծրագրի անվանում	Այլ ՊՊ	Վաղաժամ դադարեցում	Ընդհանուր ՊՊ	ՀՆԱ նկատմամբ %
«Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ		110	110	1.1
«Վեոլիա Ջուր» ՓԲԸ		45	45	0.4
«Արմենիա միջազգային օդանավակայաններ» ՓԲԸ		215	215	2.1
«Քոնթուր Գլոբալ հիդրո կասկադ» ՓԲԸ		98	98	1.0
«Արմփաուեր» ՓԲԸ		96	96	0.9
«Էֆարվի Մասրիկ» ՓԲԸ		14	14	0.2
Ընդամենը	0	578	578	5.7

Ծանոթագրություններ. «Վեոլիա Ջուր» ՓԲԸ մասով Աերացիայի կայանը մինչև 13 մլրդ ՀՀ դրամ արժեքով այլևս ներառված չէ: ԱՄՆ դոլարով արտահայտված գումարների փոխարկման համար կիրառվել է 385 ՀՀ դրամ 1 ԱՄՆ դոլարի դիմաց փոխարժեքը: 2024թ. ՀՆԱ-ն՝ 10,193 մլրդ ՀՀ դրամ:

ՊՄԳ-ների գծով պայմանական պարտավորությունների ՀՆԱ-ին հարաբերակցության ցուցանիշը նախորդ զեկույցում կազմում էր 6.05%:

ԿԵՆՍԱՀԱՓԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱԳՐԵՐ և ՆՈՒՅՆԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՔԱՐՏԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

2025 թվականին ՀՀ ՆԳՆ-ն ամփոփել է կենսաչափական անձնագրերի և նույնականացման քարտերի համակարգի ներդրման համար կազմակերպության ընտրության մրցույթի արդյունքները, ըստ որի՝ հաղթող է ճանաչվել «IDEMIA Identity Security France և A.C.I. Technology S.à.r.l.» կոնսորցիումը: Այս պայմանագիրը առաջինն է, որ ստորագրվել է ՊՄԳ օրենսդրական շրջանակին համապատասխան: Ֆինանսական կայացումը տեղի է ունենալու 2025թ.-ի երրորդ եռամսյակում, և ակնկալվում է, որ 2026 թ.-ի կեսից կներդրվի կենսաչափական անձնագրերի տրամադրման նոր համակարգը: Հարկաբյուջետային ռիսկերի հաջորդ զեկույցում այս պայմանագրի վերլուծությունը ևս ներառված կլինի:

ԱՅԳ -1

2021 թվականի հունիսի 18-ի ՀՀ կառավարության որոշմամբ հաստատվել է Հայաստանում արդյունաբերական մասշտաբի «Այգ-1» արևային ֆոտովոլտային ծրագրի շրջանակում կազմակերպված մրցույթի ընթացակարգի արդյունքները՝ հաղթող ճանաչելով «Աբու Դաբի Ֆյուչեր Էներջի Քոմփանի»:

ՀԲԸ («Մասդար»): Ծրագրի իրականացման շուրջ կնքվել է կառավարության աջակցության համաձայնագիր, իսկ ֆինանսական կայացման համար նախապես սահմանված վերջնաժամկետը՝ 2022 թվականի դեկտեմբեր ամիսը, երկարաձգվել է մինչև 270 օրով, սակայն 2023 թվականի հունիսին այն երկարաձգվել է ևս մեկ անգամ՝ մինչև 2023 թվականի դեկտեմբերի 25: Ներկայումս կողմերը նորից բանակցում են ֆինանսական կայացման ժամկետը մինչև 2026 թվականի սկիզբ երկարաձգման վերաբերյալ: Ծրագրով նախատեսվում է իրականացնել շուրջ 174 մլն ԱՄՆ դոլարի չափով ներդրում (ՀՆԱ-ի շուրջ 0.65%): Նախքան ֆինանսական կայացումը՝ պայմանագրի դադարեցման պարագայում վաղաժամ դադարեցման պայմանական պարտավորությունը կազմում է 380 մլն դրամ:

2.3.4 ԲՆԱԿԱՆ ԵՎ ՄԱՐԴԱԾԻՆ ԱՂԵՏՆԵՐԻՑ ԾԱԳՈՂ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՌԻՍԿԵՐ

Աղետների ռիսկը համարվում է Հայաստանում ֆիսկալ ռիսկերի արդիական աղբյուրներից մեկը՝ հաշվի առնելով երկրի «աղետների պրոֆիլը», որը ներառում է էական երկրաֆիզիկական (հատկապես՝ երկրաշարժերի և սողանքների), եղանակային պայմանների հետ կապված (հիդրոոգեոլոգիականության) և այլ, ինչպես նաև մարդածին ռիսկեր:

Համաձայն ՄԱԿ Զարգացման ծրագրի տվյալների՝ Հայաստանը աշխարհում ամենից շատ աղետների ենթակա 60 երկրների շարքում է: Հայաստանը բազմաթիվ վտանգներ ունեցող երկրի տիպիկ օրինակ է՝ խոշոր երկրաշարժերի, ջրհեղեղների, երաշտների, ծայրահեղ եղանակային պայմանների (ցրտահարություն և ջերմային ալիքներ), ուժեղ քամիների, կարկուտի, փոթորիկների, սելավների, սողանքների և այլնի պատմությամբ:

Երկրաֆիզիկական ռիսկերից ՀՀ-ում 7.0 կամ ավելի բարձր մագնիտուդ ուժգնությամբ երկրաշարժի դեպքում կարող է փլուզվել Երևան քաղաքի շենքերի մեծամասնությունը՝ խլելով շուրջ 300,000 մարդու կյանք: Նախնական ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ 2012թ. տվյալներով տնտեսական վնասները կարող են հավասար լինել՝ ընդհուպ ՀՆԱ-ի 100 տոկոսին⁴⁷:

2017 թվականին Համաշխարհային բանկը հաշվարկել է 1.3 միլիարդ ԱՄՆ դոլարի չափով «ֆինանսավորման բաց»՝ Սպիտակի երկրաշարժի նման ևս մեկ ուժեղ երկրաշարժի դեպքում⁴⁸: Սակայն, համաձայն աղետների նվազեցման և վերականգնման գլոբալ հիմնադրամի կողմից 2017 թվականին կազմված՝ Հայաստանի աղետների ռիսկի պրոֆիլի, ընդհանուր տնտեսական ազդեցությունը կարող է շատ ավելի մեծ լինել, չնայած հնարավոր զոհերի գնահատված ավելի փոքր քանակին⁴⁹:

ՇՄՆ քարտեզագրման արդյունքներով արձանագրվել է շուրջ 2500 **սողանքային տարածք**, որոնց համար 2024թ. պետական բյուջեի «Սողանքային տեղամասերի ինժեներակառավարման հետազոտություններ» հոդվածով նախատեսվել է 61,290 հազար ՀՀ դրամ, իսկ որպես սողանքներից բխող խնդիրների ֆինանսավորման աղբյուր ներկայումս դիտարկվում է ՀՀ կառավարության պահուստային ֆոնդը:

Ինչ վերաբերում է **եղանակային պայմանների** հետ կապված ռիսկերին, ապա կլիմայի փոփոխությունը համարվում է աղետների և՛ հաճախականության, և՛ ուժգնության վրա ազդող էական գործոն: Այդ իսկ պատճառով կարևոր է ներդրումներ կատարել կլիմայի փոփոխության հարմարվողականության և աղետների ռիսկի համապարփակ նվազեցման ուղղություններով: Վերջին 9 տասնամյակի ընթացքում գրանցվել է միջին ջերմաստիճանի կայուն աճ և միջին տեղումների կայուն նվազում՝ համաշխարհային

⁴⁷ <https://www.adb.org/sites/default/files/linked-documents/cps-arm-2014-2018-sd-02.pdf>

⁴⁸ <https://documents1.worldbank.org/curated/zh/316831526641378244/pdf/Armenia-Disaster-Risk-Finance-Country-Note.pdf>

⁴⁹ https://www.gfdrr.org/sites/default/files/publication/drp_armenia.pdf

միջինից բարձր և վերջին 3 տասնամյակների ընթացքում արագացող միտումներով: Հայաստանի տարածքի համար 1961- 1990թթ. միջինի (5.50 °C) նկատմամբ կանխատեսվում է տարեկան միջին ջերմաստիճանի աճ՝ մինչև 1.60 °C -ով՝ 2040թ., 3.30 °C-ով՝ 2070թ. և 4.70 °C-ով՝ 2100թ.: Մթնոլորտային տեղումների դեպքում ակնկալվում է 1961-1990թթ. տարեկան տեղումների միջին քանակի (592 մմ) նկատմամբ նվազում՝ մինչև 2.7%-ով՝ 2040թ., 5.4%-ով՝ 2070թ. և 8.3%-ով՝ 2100թ. (տես՝ աղյուսակ 9)⁵⁰:

Աղյուսակ 9. Տարեկան միջին ջերմաստիճանի (T, °C) և տեղումների քանակի (P, մմ) կանխատեսվող արժեքները Հայաստանի տարածքում ըստ բարձրության տարբեր գոտիների (մ) METRAS մոդելով՝ համաձայն RCP8.5 սցենարի⁵¹

Բարձրության գոտիներ, մ	1961-1990		2011-2040		2041-2070		2071-2100	
	T, °C	P, մմ	T, °C	P, մմ	T, °C	P, մմ	T, °C	P, մմ
< 800	11.2	467	12.8	452	14.5	439	15.9	426
800 - 1000	10.8	343	12.4	332	14.1	322	15.5	313
1000 - 1500	8.4	502	10	486	11.7	472	13.1	458
1500 - 2000	5.5	592	7.1	573	8.8	557	10.2	540
2000 - 2500	3.3	660	4.9	640	6.6	621	8	603
2500 - 3000	1.6	732	3.2	713	4.9	692	6.3	671
> 3000	-0.7	800	0.9	776	2.6	753	4	731
Հայաստան	5.5	592	7.1	576	8.8	560	10.2	543

2024թ.-ին ՀՀ-ում գրանցվել է 13,572 արտակարգ դեպք, որոնցից 4.86%-ը բաժին է ընկել տարերային վտանգավոր երևույթներին: Արտակարգ դեպքերի 73.67%-ը բաժին է ընկել **մարդածին արտակարգ դեպքերին** (տես՝ գծապատկեր 31)⁵²:

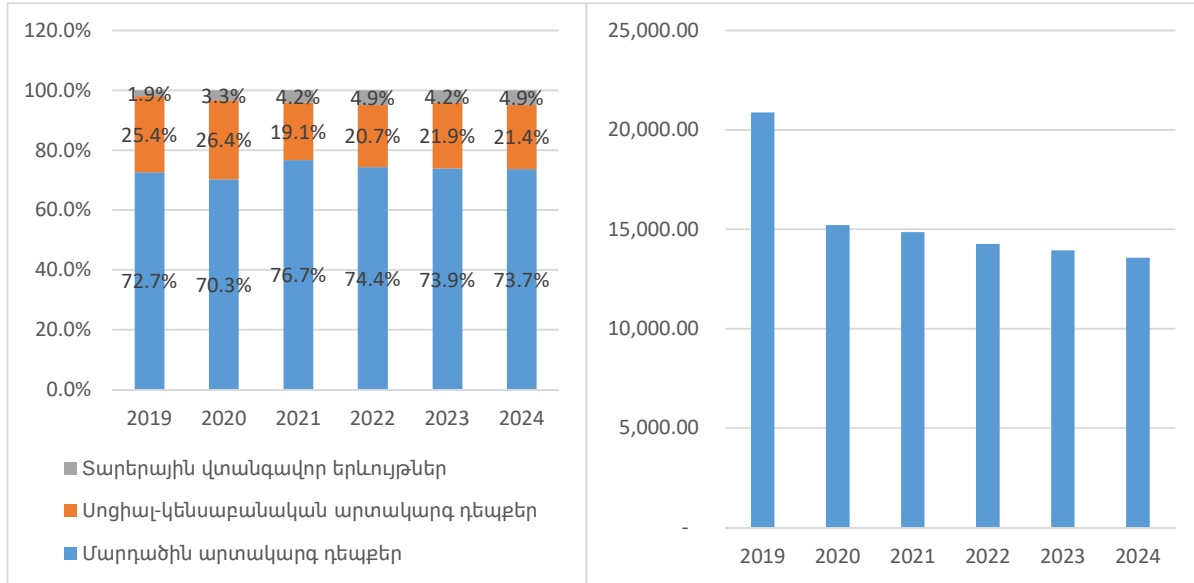
⁵⁰ 2021-2025 թվականների Հարմարվողականության ազգային ծրագիր:

Տվյալների սկզբնաղբյուր. ՄԱԿ կլիմայի փոփոխության շրջանակային կոնվենցիայի ներքո կլիմայի փոփոխության մասին Հայաստանի 4-րդ ազգային հաղորդագրություն (2020թ.):

⁵¹ 1991-2010թթ-ի տեղեկատվությունը բացակայում է

⁵² Աղբյուր. Արմատատ

Գծապատկեր 31. Արտակարգ իրավիճակների դեպքերի (%) **Գծապատկեր 32. Արտակարգ դեպքերը (քանակ) բաշխումն՝ ըստ**

2020 թվականին տարերային աղետների պատճառած ընդհանուր վնասը կազմել է 3,8 մլրդ դրամ, 2021 թվականին՝ շուրջ 3,1 մլրդ դրամ (հիմնական պատճառներ են հանդիսացել ուժեղ քամիները, երաշտը, տորնադոները և երկրաշարժերը), 2022 թվականին՝ 727 մլն դրամ, 2023թ.-ին՝ 892 մլն դրամ, իսկ 2024 թ.-ին՝ 1,87 մլրդ ՀՀ դրամ, որը պայմանավորված է եղել այնպիսի տարերային աղետներով, ինչպիսիք են կարկուտը, սելավը և ցրտահարությունը: Վնասի գնահատումն իրականացվում է համաձայն ՀՀ կառավարության թիվ 1582-Ն որոշման⁵³: Անհրաժեշտ է նշել, որ գնահատման բարդությունների պատճառով որոշ աղետներ չեն գնահատվել:

Բացի վերը նշված վնասների գնահատականից՝ 2024թ.-ի մայիսի 26-ին հորդառատ անձրևի հետևանքով վարարել է Դեբեդ գետը, ինչը մեծ ավերածությունների պատճառ է դարձել Լոռու և Տավուշի մարզերում: Հեղեղումների հետևանքով փլուզվել են ճանապարհներ, այդ թվում՝ դեպի Վրաստան տանող միջպետական ճանապարհը⁵⁴: Առկա են ենթակառուցվածքային վնասներ ջրային ոլորտում և էներգետիկ համակարգում, հազարավոր մարդիկ զրկվել էին գազից և հոսանքից: Հարկ է նշել, որ կատարված աշխատանքների արդյունքում բնակչության մեծամասնության համար մատակարարումը վերականգնված է: Վնասվել է նաև երկաթուղու գիծը՝ տարբեր հատվածներում երկաթուղու վնասները հասնում են շուրջ 2 կմ: Շարունակվում են կատարվել վերականգնման աշխատանքներ: Վնասների ծավալների գտնվում են գնահատման փուլում: Աղետի հետևանքով զոհվել է 4 մարդ:

Հայաստանում փաստացի առկա են ֆինանսական պաշտպանության ռազմավարության որոշ բաղադրիչներ. աղետներին արձագանքման անհրաժեշտության դեպքում օգտագործվում է կառավարության պահուստային ֆոնդը, աղետների դեպքում երբեմն կարող են կիրառվել պետական բյուջեի միջոցների վերաբաշխումներ, ինչպես նաև Covid-19 համավարակով պայմանավորված ճգնաժամի ընթացքում Հայաստանը ներգրավել է հետադետային ֆինանսավորում:

⁵³ arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=72227

⁵⁴ <https://www.azatutyun.am/a/there-are-closed-highways-in-armenia/32964957.html>

ՀՀ-ում առկա է աղետների ռիսկի կառավարման (այսուհետ՝ ԱՌԿ) 2023-2030թթ. ռազմավարություն, որը ընդգրկում է ԱՌԿ պետական քաղաքականության շրջանակը⁵⁵:

ՀՀ-ում իրականացվում է պետական աջակցության՝ գյուղատնտեսության ոլորտում ապահովագրական փորձնական ծրագիր, որը իրականացվում է Գերմանական զարգացման բանկի (KfW) հետ համատեղ՝ համաձայն ՀՀ կառավարության 2019թ. թիվ 1485-Լ որոշման⁵⁶:

2019 թվականին մեկնարկած գյուղատնտեսության ոլորտում ապահովագրական համակարգի ներդրման փորձնական ծրագիրը շարունակաբար իրականացվում է և՛ 2024թ.-ին, և՛ 2025թ.-ին: 2023 թվականի բարձր վնասաբերությամբ պայմանավորված 2024 թվականին վերաապահովագրական ընկերությունը դուրս է եկել հայկական շուկայից, և ապահովագրական ընկերությունների ռիսկերը մեղմելու նպատակով ՀՀ կառավարությունը ստանձնել է այդ գործառույթը: 2024 թվականին ապահովագրվել են դեղձ, սալոր, խնձոր, կեռաս, բալ, ձմերուկ, սեխ, կարտոֆիլ և հացահատիկային մշակաբույսեր՝ կարկուտի և երաշտի ռիսկերից: 2024 թվականին ապահովագրական հատուցումներ չեն տրամադրվել, իսկ խնդրահարույց հատուցման 53 մլն ՀՀ դրամի պահանջի մասով հարուցված է քրեական գործ:

2025 թվականի համար, ՀՀ կառավարության որոշմամբ, սահմանվել է ապահովագրավճարի 70-80% սուբսիդավորում, ընդ որում՝ ՀՀ կառավարությունը սուբսիդավորման բեռը ամբողջությամբ կվերցնի իր վրա, եթե KfW-ի կողմից ֆինանսավորման այլ որոշում չկայացվի: Բացի ապահովագրավճարի սուբսիդավորումից, ՀՀ կառավարությունը կաջակցի նաև ապահովագրական ընկերություններին՝ ապահովագրական հատուցումների սահմանված շեմը գերազանցելու պարագայում: 2025 թվականի համար արդեն մեկնարկել է գյուղատնտեսության ապահովագրության գործընթացը, որի շրջանակում նախատեսվում է ապահովագրել 13 մշակաբույս՝ ցրտահարության, երաշտի, կարկտահարության և հրդեհի ռիսկերից: 2025 թվականի համար ակնկալվող ֆինանսավորման չափը հնարավոր չէ կանխատեսել, քանի որ ապահովագրական պայմանագրերի կնքումը կշարունակվի մինչև սույն թվականի մայիսի 31-ը: 2025 թվականի ծրագրի պետական բյուջեով ֆինանսավորման չափը սահմանվել է 1,467,929.50 ՀՀ դրամ:

Աղյուսակ 10. Գյուղատնտեսական տարվա համար կնքված ապահովագրական պայմանագրերը, 2020-2024թթ.

	2020	2021	2022	2023	2024
Պայմանագրերի թիվ, հատ	1546	4279	5091	10192	27
Ապահովագրված տարածք, հա	2363.3	5832	6444	11662	247
Համախառն ապահովագրավճար, մլն դրամ	130.5	474.6	866.3	1,800	21,9
Սուբսիդիա, մլն դրամ	69	275.9	513.6	1,100	10,9
Հատուցումներ, մլն դրամ	151.3	319.1	1,300	2700	0
Հատուցումների քանակ, հատ		1517	2167	3864	0

«Սեյսմիկ անվտանգության բարելավման ծրագրի» շրջանակներում 07.05.2025 թվականի դրությամբ ավարտվել է 15284 աշակերտի համար նախատեսված 23 դպրոցի կառուցման աշխատանքները, 7255

⁵⁵ https://www.arlis.am/Annexes/7/2023_N1717hav.1.pdf

⁵⁶ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=173538>

աշակերտի համար նախատեսված 18 դպրոց գտնվում են կառուցման փուլում, իսկ 988 աշակերտի համար նախատեսված 4 դպրոց գտնվում են նախագծման և/կամ փորձաքննության փուլում:

Աղյուսակ 11. Ծրագրի շրջանակում 2024թ. կատարված փաստացի և 2025-2028թթ. համար պլանավորված ծախսերը, հազ. ՀՀ դրամ

	2024	2025	2026	2027	2028
Փաստացի կատարված ծախսեր	14,191,244.97				
Պլանավորված ծախսեր	-	10,714,812.7	7,476,084.5	2,197,426.0	-

2.3.5 ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՑ, ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԴԵԳՐԱԴԱՑԻԱՅԻՑ ԵՎ ՋԵՐՄՈՑԱՅԻՆ ԳԱԶԵՐԻ ԱՐՏԱՆԵՏՈՒՄՆԵՐԻ ԱՎԵԼԱՑՈՒՄԻՑ ԾԱԳՈՂ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՌԻՍԿԵՐ

Համաշխարհային տնտեսության աճի տեմպերի զգալի ավելացումը բնապահպանական մարտահրավերներ է ստեղծում, մասնավորապես, բնապահպանական ասպեկտները հաճախ դառնում են հարկաբյուջետային ռիսկերի աղբյուր՝ հատկապես կլիմայի փոփոխության պայմաններում:

Կլիմայի փոփոխությունը նշանակալի ազդեցություն ունի նաև Հայաստանի Հանրապետության վրա: Մասնավորապես, ավելանում է բնական աղետների քանակը և փոխվում են բնական ցիկլերը (երաշտների, վաղ ցրտահարությունների, անտառային հրդեհների և ջրհեղեղների թվի աճ), կրճատվում է կենսաբազմազանությունը: 2019 թվականին գրանցվել է +1.5°C շեղում՝ 1961-1990 թվականների միջին տարեկան ջերմաստիճանից⁵⁷:

Հայաստանի Հանրապետության 2019թ.-ի ջերմոցային գազերի (ՋԳ) մասնաբաժնում գերակշռում է ածխածնի երկօքսիդը, որի մասնաբաժինը ընդհանուր արտանետումներում կազմել է 55.7%, մեթանը՝ 24.2%, ազոտի ենթօքսիդը՝ 11.4% և հիդրոֆտորածխածինները՝ շուրջ 8.7%: 2019 թվականի տվյալներով ՋԳ արտանետումների մասնաբաժնում ամենամեծ աղբյուրը էներգետիկայի ոլորտն է 64% մասնաբաժնով, որն իր մեջ ներառում է բնակարանային (19,1%), տրանսպորտային (30,1%) ենթաոլորտները: Երկրորդ խոշոր ոլորտը՝ գյուղատնտեսությունն է, որի մասնաբաժինը կազմում է 18.8%: ՋԳ արտանետումների կրճատման և կլանման կարողությունների ընդլայնման ուղղությամբ պետությունն իրականացնում է աջակցության ծրագրեր: Մասնավորապես, Կառավարությունը շեշտը դնում է սեփական էներգետիկ ռեսուրսների առավելագույն օգտագործումն ապահովող միջոցառումների վրա (էներգետիկ անկախության) և կենտրոնանում էներգիայի վերականգնվող աղբյուրների և էներգաարդյունավետության վրա: Այդ նպատակով պետությունն աջակցում է արևային ֆոտովոլտային կայանների տեղադրմանը և տրամադրում արտոնություններ էլեկտրական մեքենաների ներկրման մաքսատուրքերի համար:

Բնապահպանական ռիսկերի կառավարման նպատակով հնարավոր տնտեսական և ֆինակալ վնասների հաշվարկման համար դեռևս մշակված չեն սցենարների վերլուծության և սթրես թեստերի մեթոդաբանություններ, իսկ ՋԳ արտանետումների գույքագրման կարգը ՀՀ կառավարության N54-Ն

⁵⁷ ՀՀ ջերմոցային գազերի ցածր արտանետումներով զարգացման երկարաժամկետ ռազմավարություն (մինչև 2050թ.)

որոշմամբ հաստատվել է 2024 թ. հունվարին, ուստի ֆիսկալ ռիսկերի գնահատման շրջանակներում բնապահպանական ռիսկերին հնարավոր է դարձել անդրադարձ կատարել միայն փաստերի (ստորև նշված) արձանագրման միջոցով:

ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության կողմից (ՇՄՆ), 11.10.2019թ. N337-L հրամանով նույնականացված, հնարավոր բնապահպանական պարտավորություններ ենթադրող 44 տեղամասերից բացի, 2024 թվականի ընթացքում վերականգնում պահանջող նոր տեղամասեր չեն արձանագրվել, հետևաբար 2019 թվականից ի վեր այդ տեղամասերի քանակը չի փոխվել: 2024 թվականին ընդերքօգտագործման թափոնների փակված օբյեկտների, լքված արտադրական լցակայանների վերականգնման աշխատանքներ չեն իրականացվել: 2023 թվականին հատկացված բյուջետային միջոցների հաշվին մշակվել է Նազիկ և Փխրուտ պոչամբարի ռեկուլտիվացիոն աշխատանքների նախագծանախահաշվային փաթեթները: Նազիկ պոչամբարի ռեկուլտիվացիոն աշխատանքների կատարման ընդհանուր արժեքը (ներառյալ վերադիր ծախսեր, տեխնիկական հսկողության արժեք) կազմել է շուրջ 250 մլն ՀՀ դրամ, իսկ Փխրուտինը՝ 675 մլն ՀՀ դրամ: ՇՄՆ և «Ախթալայի ԼՀԿ» ՓԲԸ միջև ձեռք է բերվել պայմանավորվածություն 2025 թվականին ընկերության կողմից Նազիկ պոչամբարի ռեկուլտիվացիոն աշխատանքների իրականացնելու վերաբերյալ: «Այլտիգ» ՍՊԸ նախատեսում է իրականացնել իրեն սեփականության իրավունքով պատկանող պոչամբարներում (այդ թվում՝ Փխրուտ պոչամբարում) գոյացած արտադրական լցակայանների սակավաթափոն մշակման ներդրումային ծրագիր՝ ընդ որում՝ ընկերությունը պարտավորվել է համապատասխան թույլտվությունները ստանալուց և ծրագիրն իրականացնելուց պետական բյուջե վերադարձնել նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի վրա կատարված ծախսը:

Արգելված և ժամկետանց թունաքիմիկատները մատակարարման շղթայից հեռացնելու նպատակով 1970թ.-ին կառուցված Նուբարաշենի ժամկետանց թունաքիմիկատների գերեզմանոցը (ՆԹԳ)՝ պայմանավորված տարածքում թաղված մաքուր թունաքիմիկատների և դրանց մետաբոլիտների տարալվացման կամ փոշու տեսքով օդում տարածման հետ, դեռևս շարունակում է մնալ հնարավոր բնապահպանական ռիսկի աղբյուր, որի լուծման նպատակով 2024 թվականին ֆինանսական միջոցներ չեն տրամադրվել և վերականգնման աշխատանքներ չեն իրականացվել:

Սևանա լճի ջրածածկ անտառտնկարկների մաքրման աշխատանքների իրականացման նպատակով 2024 թվականի բյուջետային հատկացումներով ՇՄՆ «Սևան ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ի տեխնիկական միջոցներով իրականացվել են «Դրախտիկ» տեղամասի 18.8 հա անտառմաքրման աշխատանքներ: Շուրջ 98,124.8 հազ. ՀՀ դրամ գումարի շրջանակներում 2 տեղամասում նախատեսված 203.4 հա աշխատանքներ չեն իրականացվել՝ հայտարարված մրցույթներին մասնակից չլինելու պատճառով:

2024 թվականին Սևանա լճի առափնյա հատվածներում ծովի մակարդակից 1901,5 մետր բացարձակ նիշից ցածր, ապօրինի կառուցված և քանդման ենթակա շենք-շինությունների ապամոնտաժման (քանդման) աշխատանքներ չեն իրականացվել, քանի որ այդ նպատակի համար պետական բյուջեով ֆինանսական միջոցներ չեն հատկացվել:

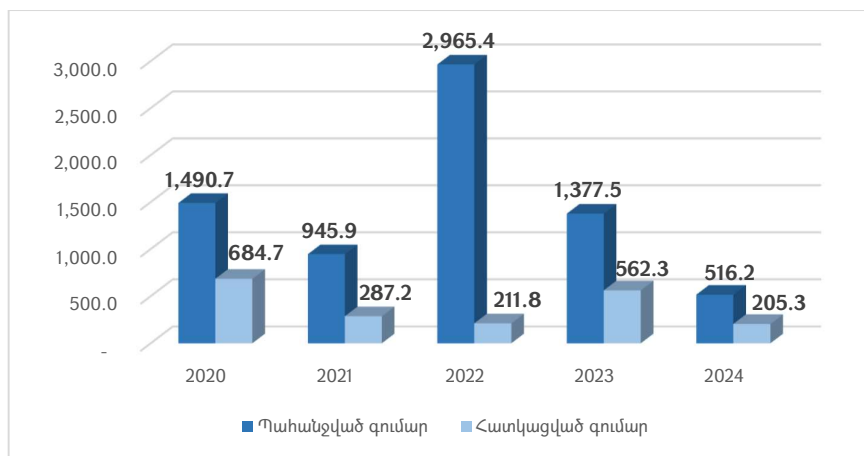
2024 թվականին իրականացվել է 337.4 հա անտառվերականգնման ու անտառապատման աշխատանքներ, այդ թվում՝ 257.4 հա անտառմշակույթի հիմնում, որից 130 հա պետական բյուջեով հատկացված 839.6 մլն ՀՀ դրամի շրջանակում:

2.3.6 ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԴԵՄ ԻՐԱԿԱՆԱՅՎՈՂ ԴԱՏԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹՆԵՐԻՑ ԾԱԳՈՂ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՌԻՍԿԵՐ

2025 թվականի մարտի 31-ի դրությամբ **ընդեմ Հայաստանի Հանրապետության** Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը կոմունիկացրել է 493 գործ (ընթացքում գտնվող գործեր, որոնցով առկա չէ վերջնական դատական ակտ): 2024 թվականի ընթացքում Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը 15 վճռով դիմումատուներին վճարել է 205,274 եվրոյին համարժեք ՀՀ դրամ՝ որպես արդարացի փոխհատուցում: 2025 թվականի առաջին եռամսյակի ընթացքում ընդհանուր թվով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 2 վճռով կատարվել է արդարացի փոխհատուցման գումարների վճարում, որը կազմել է 12,600 եվրոյին համարժեք ՀՀ դրամ:

Անհրաժեշտ է նշել, որ դիմումատուների կողմից պահանջված և Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից հատկացված արդարացի փոխհատուցման գումարների միջև առկա է մեծ տարբերություն (տես՝ գծապատկեր 33):

Գծապատկեր 33. Դիմումատուների կողմից պահանջված և Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից հատկացված արդարացի փոխհատուցման գումարը (հազար եվրո)⁵⁸

ՀՀ մասնակցությամբ 2025 թվականի մարտի 31-ի դրությամբ առկա է 5 միջազգային արբիտրաժային/դատական գործ, որոնցով պահանջվող գումարի չափը կազմում է ավելի քան 1,5 մլրդ ԱՄՆ դոլար⁵⁹: Հարկ է նշել, որ 2021-2024թթ., ինչպես նաև մինչև 2025թ. մարտի 31-ն ընդգրկող ժամանակահատվածում արբիտրաժային վարույթների շրջանակներում ՀՀ-ի կողմից հայցվորներին գումարներ չեն վճարվել:

Միջալետական գանգատների առնչությամբ հարկ է նկատի ունենալ, որ ներկայումս ընդդեմ Հայաստանի Հանրապետության ընթանում է թվով 5 միջազգային դատական/արբիտրաժային վարույթ, որոնցով հայցապահանջների ընդհանուր չափը կազմում է ավելի քան 1,9 մլրդ ԱՄՆ դոլար:

2025թ. մայիսի դրությամբ ՀՀ դատարաններում ՀՀ ֆինանսների նախարարության և ՀՀ վարչապետի համապատասխան հանձնարարականների հիման վրա **ՀՀ ֆինանսների նախարարության** մասնակցությամբ գույքային պահանջներով քննվում է 218 գործ, ընդհանուր 2,388,154,066 ՀՀ դրամ, 71,184 եվրո և 29,800 ԱՄՆ դոլար պահանջով:

2020-2025թթ. ՀՀ դատարաններում ՀՀ ֆինանսների նախարարության և ՀՀ վարչապետի համապատասխան հանձնարարականների հիման վրա ՀՀ ֆինանսների նախարարության մասնակցությամբ գույքային պահանջներով ներկայացվել է 452 գործ, ընդհանուր՝ 3,960,960,226 ՀՀ

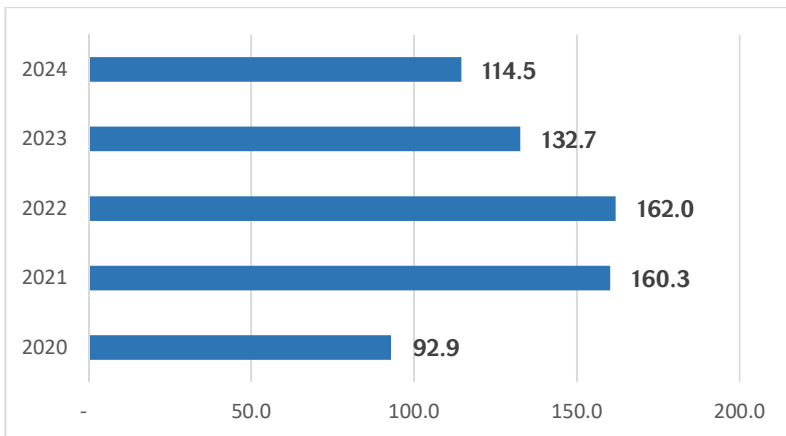
58 Աղբյուրը՝ Միջազգային իրավական հարցերով ներկայացուցչի գրասենյակի կայքէջ, <http://rilm.am>

59 Նշված գումարը իր մեջ չի ներառում տոկոսները և արբիտրաժային ծախսերը:

դրամ պահանջով, 1,572,806,160 ՀՀ դրամի չափով պահանջների մասով դատական գործերն ավարտվել են, որոնց հիման վրա վճարվել է 564,258,419 ՀՀ դրամ: Այդ թվում մերժվել է 517,000 ԱՄՆ դոլարի և 611,459 եվրոյի պահանջ:

Բացի վերը նշվածներից առկա են նաև այլ հայցեր՝ **ընդդեմ ՀՀ պետական եկամուտների կոմիտեի**: 2025 թվականի մարտի 31-ի դրությամբ ընդդեմ ՀՀ ՊԵԿ-ի ներկայացված հայցադիմումներով ՀՀ դատարաններում քննվում են 5,215 դատական գործեր՝ շուրջ 231.3 մլրդ ՀՀ դրամի չափով: Ընդ որում՝ 2025թ. առաջին եռամսյակի ընթացքում նշված գործերից հարուցվել են 556-ը՝ 8.0 մլրդ ՀՀ դրամի չափով: 2024 թվականի ընթացքում դատական վարույթների շրջանակներում հայցվորներին վճարված ընդհանուր գումարը 2023 թվականի համեմատ նվազել է 13.7%-ով, իսկ 2025 թվականի առաջին եռամսյակի ընթացքում կազմել է 20.1 մլն ՀՀ դրամ (տես՝ գծապատկեր 34):

Գծապատկեր 34. 2020-2024թթ. հայցվորներին վճարված գումարները (մլն ՀՀ դրամ)

Անհրաժեշտ է նշել, որ ռիսկի իրական մակարդակը շատ ավելի ցածր է, քանի որ հայցվորները ոչ բոլոր գործերն են հաղթում, իսկ հաղթելու պարագայում վճռով հաճախ սահմանվում են ավելի փոքր գումարներ:

ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ

Հավելված 1.1. Հայաստանի Հանրապետության 2026-2028 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերը ըստ բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների

Հավելված 1.2. Հայաստանի Հանրապետության 2026-2028 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերով նախատեսված ծախսերն՝ ըստ բյուջետային ծախսերի տնտեսագիտական դասակարգման

Հավելված 1.3. Հայաստանի Հանրապետության 2026-2028 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերով նախատեսված ծախսերն՝ ըստ բյուջետային ծախսերի գործառական դասակարգման

Հավելված 1.4. Հայաստանի Հանրապետության 2026-2028 թվականների պետական բյուջեի ծախսային ծրագրերի գծով վերջնական արդյունքի ցուցանիշները

Հավելված 1.5. 2026-2028 և 2025-2027 թվականների ՀՀ պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի համեմատական աղյուսակները

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ

ՂԵԿԱՎԱՐ

Ա. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ